

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

20 08 2025

м. Київ

№ 1163

Про затвердження концептуальних засад освітніх галузей та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки

На виконання заходу 1 завдання 2.2.1.2. операційної цілі 2.2.1. стратегічної цілі 2.2. Оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2025 рік, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 06.03.2025 № 417, відповідно до пункту 1 частини першої статті 75 Закону України «Про освіту», підпункту 3 пункту 6 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630 (зі змінами), та з метою забезпечення цілісного, компетентнісного та міжгалузевого підходів в освітньому процесі в умовах впровадження концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити концептуальні засади освітніх галузей та дорожню карту реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки, що додаються.

2. Директорату шкільної освіти (Альохін Михайло) забезпечити розміщення концептуальних засад освітніх галузей та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України.

3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Кузьмичову Надію.

Міністр

Оксен ЛІСОВИЙ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ (УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНІ ЛІТЕРАТУРИ)

І. Особливість мовно-літературної освітньої галузі

Мовно-літературна освітня галузь є багатокомпонентною і міждисциплінарною: вона охоплює вивчення української мови та літератур — української та зарубіжної, опанування мов і літератур корінних народів і національних меншин, а також іноземних мов¹. Досягнення результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти для цієї освітньої галузі, можливе через різні траєкторії — або через окремі навчальні предмети (українська мова, українська література, зарубіжна література), або через інтегровані курси (інтегрований мовно-літературний курс або інтегрований курс української та зарубіжної літератур). Ці предмети / інтегровані курси викладають безперервно протягом усього періоду шкільного навчання, а українська мова є одним із предметів державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання, що підтверджує особливе місце мовно-літературної галузі в освітньому процесі.

Варто зазначити, що у світовій практиці здебільшого мовно-літературна освітня галузь представлена одним інтегрованим курсом (США, Велика Британія, Франція тощо), натомість вивчення цих предметів окремо є лише в поодиноких випадках і здебільшого властиве для пострадянської традиції.

В основі мовно-літературної освітньої галузі закладено опановування таких компетентностей, які визначають спроможність учнів та учениць досягати успіху в інших сферах навчання та життєвих ситуаціях. Мовна картина світу визначає головні концепти, на основі яких особистість формує внутрішній світ і ставлення до світу навколо.

Здатність до вдумливого читання, яка формується на уроках мови й літератур, суттєво впливає на вміння учнівства опрацьовувати інформацію не тільки в підручниках з будь-яких інших предметів, але й в усіх інших джерелах інформації, з якою взаємодіє сучасна молода людина. Саме тому **рівень читацької компетентності безпосередньо впливає на академічну успішність у різних дисциплінах** — від природничих наук і математики до мистецтв і громадянської освіти.

І навпаки, недостатній рівень розвиненості мовно-літературних умінь негативно впливає на успішність в інших галузях. Наприклад, результати міжнародного дослідження якості освіти PISA² свідчать, що українському 15-річному учнівству важко даються сюжетні задачі з математики, зокрема ті, у яких потрібно працювати з таблицями, схемами, діаграмами, графіками. Робота з різними видами інформації є елементом читацьких умінь, що формуються в межах мовно-літературної освітньої галузі.

Важливим завданням мовно-літературної освітньої галузі є формування **національної ідентичності українського учнівства**. Саме через вивчення української мови та літератур — як української, так і зарубіжних — формується розуміння власної національної належності, посилюється зв'язок з національним контекстом. Водночас ключовим є те, що мовно-літературна галузь не може бути замкненою в межах національного контексту, а має відображати реалії глобалізованого світу. Сучасна мовно-літературна освіта повинна враховувати глобалізаційні процеси, виховуючи в учнів та учениць повагу до мовного й

¹ Цією концепцією охоплено три компоненти: українську мову, українську літературу та зарубіжні літератури.

² Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / кол. авт. : Г. Бичко (осн. автор), Т. Вакулєнко, Т. Лісова, М. Мазорчук, В. Терещенко, С. Раков, В. Горох та ін. ; за ред. В. Терещенка та І. Клименко ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. 395 с.

культурного розмаїття світу, толерантність і готовність до міжкультурного діалогу, окрім як діалогу з країною-агресором.

Окремий акцент у межах мовно-літературної галузі варто робити на роботі з художніми текстами. Саме вони дають простір для емоційного, ціннісного та культурного розвитку, а також формують уяву, естетичний смак, здатність до співпереживання тощо. Унікальна риса художнього тексту — багатозначність і образність, які вимагають від читачів / читачок інтерпретації, занурення в підтекст, співучасті у смислотворенні. Робота з художнім словом дає змогу не лише поглиблювати мовні й читацькі уміння, а й осмислювати досвід інших людей, історичні та культурні події, розвивати критичне і креативне мислення. Усе це робить художній текст важливим інструментом як особистісного зростання, так і громадянського становлення.

У державних стандартах для кожного рівня загальної середньої освіти мовно-літературну галузь структурують чотири групи результатів навчання: усна взаємодія, письмова комунікація, робота з текстом, дослідження мовлення³.

Завдяки досягненню результатів усіх груп учнівство формує мовну картину світу, крізь яку сприймає довкілля, формує власну позицію, усвідомлює себе частиною суспільства та культури.

Крім розвитку ключової компетентності — вільне володіння державною мовою, мовно-літературна освітня галузь докладається і до формування всіх інших ключових компетентностей, сприяючи становленню людини з критичним мисленням, здатної оцінювати інформацію й ухвалювати обґрунтовані рішення. Це особливо важливо в сучасних умовах інформаційних війн і поширення пропаганди.

II. Мета мовно-літературної освітньої галузі

Відповідно до державних стандартів освіти метою вивчення української мови, літератур — української і зарубіжних, мов і літератур відповідних корінних народів і національних меншин є розвиток компетентних мовців і читачів / читачок із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою та (у разі відмінності) рідною мовою, шанують її й використовують у повсякденному житті та в інших сферах, а також читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних)⁴.

Опанування навчальних предметів / інтегрованих курсів мовно-літературної галузі допомагає учнівству стати грамотним, навчитися висловлювати власні думки, читати, розуміти й інтерпретувати тексти. Водночас мета галузі — виховати особистостей, які шанують українську мову, вільно нею спілкуються в повсякденні (в особистому й суспільному житті), усвідомлюють її значення для особистісного розвитку, нашої культури й державності.

³ У державних стандартах ці назви мають такі повні формулювання:

- взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду;
- висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови;
- дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу.

⁴ Узагальнене визначення, створене на основі визначень, запропонованих у Державному стандарті початкової освіти, Державному стандарті базової середньої освіти та Державному стандарті профільної середньої освіти.

Таблиця 1

Мета мовно-літературної освітньої галузі (за державними стандартами)	
Державний стандарт початкової освіти	Формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів та здобувачок початкової освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатність спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей.
Державний стандарт базової середньої освіти	Розвиток компетентних мовців і читачів / читачок із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.
Державний стандарт профільної середньої освіти	Розвиток компетентних мовців і читачів / читачок із гуманістичним світоглядом, які шанують українську мову, володіють українською мовою і використовують її в повсякденному житті та в професійних сферах, розуміють важливість української мови як національної цінності та важливого атрибута української національної і громадянської ідентичності, здатні спілкуватися рідною мовою (у разі відмінності від державної), іноземними мовами, читають інформаційні та художні тексти української і зарубіжних літератур для духовного, культурного і національного самовираження, міжкультурного діалогу, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування системи суспільно-державних (національних) цінностей України і ставлень, а також для подальшого професійного становлення, формування громадянської стійкості.

Таблиця 2

Мета мовно-літературної освітньої галузі для кожного циклу освіти

Початкова освіта	
1–2 класи (адаптаційно-ігровий цикл)	3–4 класи (основний цикл)
– Формування базових умінь слухання, читання, говоріння і письма;	– Удосконалення вміння читати з розумінням тексти різних типів;

– розвиток уміння висловлювати власні думки простими реченнями, переказувати короткі тексти; – розвиток інтересу до мови та літератури; – усвідомлення ролі мови як засобу спілкування і пізнання навколишнього світу.	– розвиток умінь створювати усні й письмові висловлювання відповідно до ситуації спілкування; – формування читацької культури, інтересу до дитячої літератури; – засвоєння базових мовних понять, розвиток уміння працювати з інформацією в текстах; – формування активної громадянської позиції.
Базова середня освіта	
5–6 класи (адаптаційний)	7–9 класи (базове предметне навчання)
– Формування здатності критично читати, аналізувати та інтерпретувати тексти різних жанрів; – розвиток умінь дискутувати, ставити запитання, аргументувати власну позицію; – удосконалення мовленнєвої культури, орфографічної та пунктуаційної грамотності; – усвідомлення важливості української мови як державної, толерантне ставлення до мовного розмаїття.	– Здатність аналізувати художні, публіцистичні, інформаційні та медіатексти; – формування вмінь академічного письма, підготовки презентацій, публічних виступів; – розвиток умінь співпрацювати в команді, використовувати мову як інструмент взаємодії; – усвідомлення ролі мови й літератури у формуванні культурної і громадянської ідентичності.
Профільна середня освіта	
10 клас (профільно-адаптаційний цикл)	11–12 класи (профільний цикл)
– Посилення здатності проводити аналіз і дослідження мовних і літературних явищ; – інтеграція мовно-літературних знань у проєкту та дослідницьку діяльність; – поглиблення вмінь писати есе, критичні огляди, рецензії; – усвідомлення мови як важливого чинника культурного й національного самовираження.	– Вивчення мови і літератури з урахуванням обраного профілю; – застосування української мови в академічному та публічному мовленні; – створення складних текстів (наукових, публіцистичних, художніх), дослідження мовних і літературних джерел; – усвідомлення значення мови як елемента державності та основи національної єдності.

III. Структура галузі

Структура мовно-літературної галузі відображена в державних стандартах — від початкової до старшої профільної школи. Для відстежування поступу розвитку учнівства на кожному із циклів можна використовувати орієнтири в парадигмі «Я-орієнтирів» (Таблиця 4).

Водночас для вчительства важливо системно бачити, яким має бути поступ учнівства в загальних і конкретних результатах навчання, які види навчальної діяльності можуть бути

помічними для напрацювання відповідних умінь. У державних стандартах зазначено орієнтири для оцінювання, спираючись на які педагог / педагогиня має змогу дібрати відповідні завдання до уроку, персоналізувати навчання відповідно до особливостей і потреб конкретного класу.

Усвідомлення вчителем / учителькою закономірностей поступу в мовно-літературній освіті є основою для ефективного формування компетентних мовців і читачів / читачок. Кожен наступний цикл навчання спирається на результати попереднього, поступово ускладнюючи вимоги до знань, умінь і ставлень учнів та учениць. Розуміння цієї динаміки розвитку, від формування елементарних комунікативних навичок у початковій школі до здатності здійснювати цілеспрямовану ефективну комунікацію в різноманітних навчальних і життєвих контекстах, дає змогу вчителству свідомо проєктувати освітній процес, добирати оптимальні методи та інструменти оцінювання, а головне — допомогти кожному учневі й кожній учениці розкрити свій потенціал, стати особистостями з багатим внутрішнім світом, здатними до самовираження та міжкультурної комунікації. Саме тому постійне професійне зростання вчительства, його обізнаність із сучасними тенденціями у методиці викладання мовно-літературних курсів є запорукою якісної освіти та успішного майбутнього учнівства.

Пропонуючи учнівству завдання на досягнення результатів у кожній із груп, учитель чи вчителька має можливість паралельно формувати ключові компетентності та наскрізні вміння, визначені в держстандартах, адже мета сучасної освіти — підготувати учнів та учениць до життя. Ознайомитися з реалізацією наскрізних умінь та компетентнісного потенціалу мовно-літературної галузі можна за таблицями.

У таблиці 5 наведено конкретні результати навчання, які відповідають ключовим компетентностям, що формуються на уроках мовно-літературної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є прикладами, які демонструють можливі варіанти реалізації компетентнісного підходу. Більш докладно компетентнісний потенціал мовно-літературної освітньої галузі розкрито у відповідних розділах державних стандартів освіти, де він представлений системно й комплексно.

У таблиці 6 наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках мовно-літературної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі

Виклики в контексті реалізації мети мовно-літературної галузі можна поділити на ті, які спричинені внутрішніми особливостями й усталеною методичною традицією галузі, та ті, які спричинені зовнішніми чинниками (передовсім COVID-19 і широкомасштабне вторгнення) і не є унікальними для галузі.

Виклики, пов'язані з внутрішніми особливостями галузі.

1. Зосередженість системи викладання навчальних предметів мовно-літературної галузі на традиціях минулого (радянські практики).

Процес викладання української мови та літератур часто залишається прив'язаним до застарілих підходів, сформованих здебільшого ще в радянський період, не враховує змін, які відбуваються в суспільстві, розвитку науки, культури, а головне — світового досвіду. Це призводить до того, що під час викладання мовно-літературних дисциплін поширеними є:

— **граматикоцентричний підхід** замість комунікативного. Увага до мовних явищ домінує над опануванням практичних інструментів застосування мови. Наприклад, вивчити назви видів підрядних речень значно важливіше, ніж уміти їх конструювати й застосовувати в певних комунікативних ситуаціях, такий підхід тягнеться ще із 40-х рр. XX ст. Наслідком є акцент на механічному засвоєнні правил і термінів замість розвитку живої мовленнєвої практики, критичного мислення й уміння висловлювати власну позицію;

— **фокус на теорії й історії літератури** замість роботи над формуванням читацької компетентності. Знання жанру, відтворення умовних теми й ідеї за формулюваннями з

підручників важливіші за вміння сприймати, інтерпретувати прочитане й висловлювати своє ставлення до нього. Як наслідок — пріоритетність канонічних текстів і єдино правильної інтерпретації, що зводить читання до запам'ятовування «правильних відповідей», а не до особистісного сприйняття та діалогу з твором.

На заваді якісному викладанню стоять:

— **ідеалізація світу в навчальних матеріалах підручників і недостатня інтеграція сучасних явищ:**

- мовних, зокрема сленгу, діалектів, цифрової комунікації;
- соціальних, зокрема тем гендерної рівності, людей з особливими освітніми потребами, цькування (тематика текстів здебільшого залишається в межах «рафінованого» змісту, багато тем досі є неофіційним табу через усталену традицію);

— **слабкий зв'язок програм і навчальних матеріалів з потребами сучасного учнівства.** Замість розвитку здатності вести дискусії, розв'язувати конфлікти, висловлюватися в багатокультурному середовищі тощо, традиція досі вимагає заучування та відтворення знань без розуміння їх практичної користі. Мова та література має стати практичним інструментом для життя. Більше практичних ситуацій, різноманітних текстів, дискусій та обговорень, аби формувати здатність відповідати комунікативним вимогам багатокультурного суспільства, здатність висловлюватися впевнено без агресії, вміння висловлювати принципову незгоду з іншою особою за допомогою інструментів ненасильницької комунікації.

Досвід війни також актуалізував необхідність замислитися про методику роботи із формування історичної пам'яті та пошани, алгоритмів комунікації щодо чутливого мовлення. Відновлення України потребує нових інструментів для роботи (щодо переконань, розв'язання конфліктів тощо). Необхідні нові акценти в розвитку мовленнєвої компетентності дітей і підлітків з погляду ненасильницької комунікації, формування культури осмислення й обговорення чутливих і контроверсійних питань минулого і сучасності, взяття до уваги травматичного досвіду суспільства в різних вимірах і визначення мови як національного, політичного та громадянського маркера.

Важливо, що на рівні державного стандарту кожного з освітніх рівнів можливості для подолання цих викликів закладено повною мірою, однак на практиці реалізація закладеного залишається декларативною. Проблема поглиблюється з кожним наступним «документом». На рівні модельних навчальних програм, наприклад, «мовна лінія» має абсолютну перевагу над мовленнєвою, а в наступній ланці — підручниках — до цього додається ще й корпус усталених роками методик і формулювань, як-от визначення мовного явища в завданні з «нарізаних» речень (така форма завдання тягнеться ще з 50-х рр. ХХ ст. і не є продуктивною, адже такі речення найчастіше не пов'язані за змістом, а їхній стиль часто надто обтяжений художніми засобами й мало зрозумілий учнівству). У підручниках досі вкрай мало завдань компетентнісного типу. Детальніше про недостатність сучасних форм і методів у навчальних матеріалах можна почитати в окремих звітах⁵.

З огляду на те, що державні стандарти формують широку рамку, особливу увагу варто приділити якісному створенню та експертизі модельних навчальних програм, навчальних програм, підручників і навчальних посібників. Вимоги державних стандартів у різних програмах і матеріалах ураховано дуже непослідовно, що свідчить, про необхідність удосконалення критеріїв та процедур здійснення експертизи. Ще одним аспектом, що може істотно вплинути на якість навчальних матеріалів, є цільова робота з розробниками, експертами та рецензентами: впровадження навчання авторів, експертів і рецензентів, ознайомлення їх із зарубіжним передовим досвідом, укладання практичних додатків до державних стандартів з практичними порадами тощо.

⁵ Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / кол. авт. : Г. Бичко (осн. автор), Т. Вакуленко, Т. Лісова, М. Мазорчук, В. Терещенко, С. Раков, В. Горох та ін. ; за ред. В. Терещенка та І. Клименко ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. 395 с.

Окремим напрямом має бути реалізація комунікаційної кампанії із цього приводу і з учительством, адже брак комунікації часто призводить до хибної думки про те, що застарілі практики, описані у викликах вище, можливі й ефективні. Зведені результати вибору вчителями / учительками підручників свідчать про неготовність педагогів / педагогинь змінювати усталену впродовж багатьох років практику викладання. Як наслідок, інтегровані курси та нові навчальні матеріали до них вкрай рідко обираються для викладення закладами освіти⁶.

Доречною може бути практика формування чітких критеріїв для авторів модельних програм щодо глибини занурення в тему в кожному конкретному класі або циклі (наприклад, у 6 класі учень / учениця мають досягнути рівня «Я можу пояснити, чому в поданому реченні треба вжити іменник у формі знахідного, а не родового відмінка»), рамкові рекомендації щодо, наприклад, максимально допустимої кількості художніх текстів на рік та і загалом оновлення підходів до створення програм і навчальних матеріалів, аби в центрі були набуті вміння, а не кількість відтворених термінів і понять.

На рівні матеріалів у підручниках так само спостерігається домінування традиційних підходів без урахування всього спектру результатів навчання з державних стандартів. Наприклад, критичною є ситуація із завданнями до групи 1 (усна взаємодія), що передбачає доступ до текстів для слухання. Це мав би бути спектр завдань із записами живого мовлення, подкастів, радіосфірів тощо. Натомість лише поодинокі підручники з української мови та інтегровані курси мають завдання такого типу — абсолютна ж більшість їх не має взагалі.

2. Перевантаженість змісту програм і навчальних матеріалів мовно-літературної галузі.

Ще до реформи НУШ учительство зазначало, що програми мовно-літературної галузі переобтяжені⁷. Непоодинокими були дискусії про кількість творів, які треба прочитати за рік, або кількість мовних тем, які треба опанувати за рік з української мови. Після початку реформи НУШ і затвердження нових програм стало очевидно, що пропоновані документи не стали менш насиченими — натомість виклик посилюється. Тобто обсяг матеріалів фактично збільшився, порівняно з тим, який був до реформи. Замість зорієнтуватися на компетентнісні завдання, модельні програми і, як наслідок, підручники переобтяжені вивченням мовної та літературної теорії, хоча у держстандартах передбачені й інші компоненти: «Комунікація», «Інформація», «Текст», «Літературний твір».

У програмах НУШ з української мови для 6 класу (узагальнено 2 модельні навчальні програми) фігурують понад 150 мовних термінів на 140 уроків (тобто більше ніж один термін на урок). За рік учні та учениці мають опанувати теорію, пов'язану з будовою слова, орфографією, словотвором, частинами мови (іменник, прикметник, числівник і займенник). Водночас кількість творів з літератури, які потрібно опрацювати за рік, лежить у діапазоні 40–45 на 70 годин. Тобто здебільшого це один новий твір на кожен урок. Подібна практика не притаманна іншим освітнім системам. Наприклад, у додатку до національної програми з англійської мови від Департаменту освіти Англії зазначена чітка рамка термінів і понять на кожен навчальний рік — у середньому це до 15 мовних термінів на рік, тобто в десять разів менше, ніж в українських програмах⁸.

Кількість термінів, складність лексики навчальних матеріалів, припустимий рівень абстрактності, тематика й обсяг текстів для кожного віку — аспекти, які потребують додаткового дослідження з допомогою когнітивістів і фахівців із психоемоційного розвитку для того, аби створення програм відбувалося на основі чітких наукових даних. У світовій практиці є приклади того, як такі наукові дані імплементують в освітні документи задля конкретизації рівня складності чи відсоткового співвідношення різних текстів. Наприклад, у

⁶ Див. протоколи вибору підручників НУШ на офіційних сайтах Інституту модернізації змісту освіти та Українського інституту розвитку освіти (5–8 класи).

⁷ «Нова українська школа» в 5–6-х класах: виклики впровадження / кол. авт.: І. Пасько, П. Бондаренко, В. Божинський; за ред. Галини Тигиш; ГО «Смарт освіта». Київ, 2024. 190 с.

⁸ Appendix 2. Vocabulary, grammar and punctuation.

державних стандартах США⁹ можна знайти інформацію про відсоткове співвідношення художньої та нехудожньої літератури на уроках англійської. Так само в цих документах показано на прикладі конкретної теми, як може наростати складність опрацьованого тексту від класу до класу.

Здебільшого такі орієнтири уточнюють або 1) у додатках до стандартів (приклад зі США), або 2) у тексті самого стандарту (наприклад, у французькому стандарті фігурують такі формулювання, як «у 6 класі учень / учениця повинен / повинна читати текст обсягом 10–20 рядків, підтримуючи зоровий контакт з аудиторією»¹⁰, або 3) в окремих інструктивних документах.

Надмірна кількість творів у програмах з літератури на рік неодноразово викликала нарікання з боку вчительства (за результатами фахової дискусії в межах політики «Освіта для життя» під час «Мовно-літературного кола», що відбулося 20 лютого 2025 року в м. Києві, а також на основі матеріалів статті Ірини Пасько¹¹), адже учнівству здебільшого виділено 2–3 уроки на опрацювання одного тексту, що є вкрай недостатнім для формування вміння вдумливого читання та аналізу тексту. Аби уникнути цього перевантаження, варто переосмислити принципи організації мовно-літературної освіти. Наприклад, усталений історико-хронологічний підхід у вивченні літератури неunikнено передбачає наявність текстів кожного періоду задля цілісності відображення історико-літературного процесу. Це спричиняє потребу опрацювати якомога більшу кількість текстів за виділену кількість годин. Звісно, такий підхід може мати місце під час поглибленого вивчення літератури на профільному рівні, проте не завжди є продуктивним на етапах формування загальної читацької компетентності учнівства на рівні базової середньої освіти.

Натомість, щоб мати можливість глибше й триваліше працювати з текстами, **більш ефективними є концентричний, тематичний або жанровий підходи**. За концентричного підходу в початковій школі можна ознайомити учнівство із жанром казки, у базовій — почитати конкретні казки й попрацювати з текстами, у профільній — опрацювати теорію казки, її роль у культурі та історію розвитку в різних країнах. Якщо ж обирати тематичний або жанровий підходи, можемо пропонувати набір текстів для певного віку, об'єднаних за темою чи жанром. Усі ці підходи є більш вільними структурно й дають змогу запропонувати ту кількість і складність текстів, які є відповідними для певного віку. Вони продуктивні для створення програм з достатньою кількістю годин для опрацювання текстів у класі. У такому разі 10–15 художніх текстів на рік є оптимальною кількістю. Водночас мінімальний набір знакових канонічних текстів української літератури задля збереження фокуса на формування національної ідентичності можна рекомендувати на рівні держстандартів або додатків до них (подібний досвід спостерігаємо в Польщі).

Разом із художніми текстами в програмах повинні бути належним чином висвітлені медіатексти, тому доречним буде продовження й розширення цієї практики.

У цьому контексті плідною видається практика укладання документів на зразок «Revised Publishers' Criteria for the Common Core State Standards in English Language Arts and Literacy, Grades 3–12»¹². Цей керівний документ укладений спеціально для видавців, авторів навчальних матеріалів, вчительства й має на меті конкретизувати критерії створення навчальних матеріалів із чіткою відповідністю Державному стандарту США. Саме на рівні цього документа уточнено складність текстів, тематику, види завдань та інші практичні аспекти, яких критично не вистачає в українській системі освітніх документів. Для української

⁹ Common Core State Standards for English Language Arts & Literacy in History/Social Studies, Science, and Technical Subjects.

¹⁰ Ressources d'accompagnement du programme de français au cycle 3.

¹¹ Пасько, І. (2024). Аналізуємо програми із зарубіжної літератури для 5–9-х класів: що змінилося. Інтернет-портал «НУШ».

¹² Revised Publishers' Criteria for the Common Core State Standards in English Language Arts and Literacy, Grades 3–12.

системи потрібні дослідження, об'єктом у яких будуть реалії України, особливості української мови та інша специфіка національного контексту.

Виклики, пов'язані із зовнішніми чинниками.

1. Освітні втрати та нерівність доступу до якісної освіти.

Нова реальність в Україні така, що, окрім системних викликів, не залежних від поточного контексту, є ще й ті, які поглиблює війна. Освітні втрати, відсутність доступу до освіти в громадах, що постраждали від війни, і як наслідок — нерівний доступ до освіти загалом. Представники громадського сектору, який активно допомагає закладам освіти з подоланням освітніх втрат¹³, окреслили проблеми щодо якості опанування програмового матеріалу: наприклад, учні й учениці не можуть прочитати й зрозуміти текст на два абзаци в 5 класі, мають великі проблеми з письмовою відповіддю на відкрите запитання за текстом у 7 класі¹⁴ тощо. Ці висновки цілком корелюють і зі згаданими попередньо результатами PISA, і з результатами загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості освіти в умовах воєнного стану: «Складними для шестикласників виявилися завдання на читання й розуміння тексту. Очевидною є нагальна потреба в надолуженні незасвоєного ще з початкової школи матеріалу для успішного навчання на наступних освітніх рівнях загальної середньої освіти»¹⁵.

В Україні середній показник читацької компетентності становить 374 бали, що суттєво нижче за середній показник країн ОЕСР (476 балів). Лише 54 % українських 15-річних підлітків продемонстрували мінімальний, базовий, рівень читацької грамотності. Водночас особливо помітна відмінність у результатах залежно від соціально-економічного статусу родин учнів та учениць, що вказує на поглиблення освітньої нерівності. Ситуація з доступом до освіти під час війни¹⁶ ніяк не сприяє тому, щоб результати наступного дослідження PISA-2026 стали кращими. Якщо вже у 2022 році українське учнівство на 2,5 роки відставало від своїх європейських однолітків у читанні, то на майбутні кілька років ситуація може стати ще гіршою. Конкретизуючи викладене вище, важливо наголосити на таких аспектах цього виклику:

— **відсутність системних алгоритмів подолання освітніх втрат.** У масовій практиці відсутнє якісне використання механізмів діагностики та індивідуалізованого супроводу учнів та учениць, які мають прогалини в знаннях і вміннях. Підтримка обмежується фрагментарними заходами (наприклад, додаткові заняття), які не формують стійких освітніх траєкторій відновлення знань;

— **низький рівень сформованості читацької грамотності серед учнівства.** Орієнтація на традиційний канон і брак сучасних текстів у програмах не сприяють формуванню читацького інтересу. Учні та учениці нечасто мають змогу працювати із творами, що відображають проблематику та мову сучасного світу.

— **недостатньо ефективний рівень реалізації державної політики щодо бібліотек, зокрема цифрових.** По-перше, ідеться про необхідність регулярного оновлення фонду шкільних бібліотек сучасною і цікавою літературою, адже бібліотеки здебільшого не оновлюються відповідно до змін у літературному процесі й читацьких потреб учнівства. Унаслідок цього діти й підлітки часто не мають доступу до різноманітного, актуального літературного контенту, зокрема до підліткової літератури, творів сучасних українських авторів, новітньої перекладної літератури, коміксів, графічних романів тощо. По-друге, критичною відчувається нестача офіційних цифрових ресурсів, на яких учнівство може

¹³ Можливості надолужити освітні втрати з української мови пропонують різні громадські організації та благодійні фонди: є автономні онлайн-ресурси (ВШО, «Повір»), офлайн-активності (напр., «Освітній суп» від «Навчай для України», програми від «МрійДій», БФ savED тощо), табори (від «GoGlobal» та ін.).

¹⁴ Узагальнення за результатами опитування 13 000 учнів та учениць методистами програми надолуження освітніх втрат від БФ savED.

¹⁵ Загальнодержавне моніторингове дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану (2023). Бриф.

¹⁶ Див. детальні дані в дослідженнях, на зразок, дослідження першого та другого років війни БФ savED, «Освіта під час війни: досвід українських шкіл» від «ОсвітАналітики» тощо.

легально читати електронні версії книжок, переглядати відео, опрацьовувати медіатексти. Цей аспект надзвичайно важливий також у контексті розміщення електронних матеріалів до підручників. Нині практика електронних додатків до підручників не впорядкована, кожне видавництво обирає свою платформу, через що в одного учня чи однієї учениці може бути потреба в реєстрації на більш ніж десятках електронних платформах, аби опрацьовувати матеріали до уроків.

2. Небезпека втрати зв'язку з національними мовно-літературними програмами (учнівство за кордоном).

Вимушений виїзд за кордон після початку широкомасштабного вторгнення став новим викликом для всієї системи освіти. Станом на січень 2025 року понад 355 тисяч українських дітей, які проживають за кордоном, дистанційно навчаються також і в Україні¹⁷. Це створює додаткове навантаження на учнів та учениць, тому багато сімей роблять вибір на користь закордонних закладів освіти. Однак упровадження українознавчого компонента, що передбачає вивчення українськими дітьми за кордоном української мови й літератури, історії за спеціальними програмами, допомогло надолужити втрати та зберегти зв'язок учнівства з Україною.

Та все ж залишається виклик втрати українським учнівством за кордоном власного мовного середовища, виклик призупинення вивчення української мови як успадкованої. На рівні національної політики залишається багато відкритих питань: ті країни, які запроваджують можливість обрати українську як другу іноземну в школі (Німеччина, Польща) потребують відповідних інструментів: затверджені програми, навчання вчителів та вчительок, підручники / посібники; ті учні та учениці, які перебувають у країнах, де немає можливості обрати українську як другу іноземну, так само повинні отримувати максимальну підтримку.

Таблиця 3

Пропоновані рішення на основі вищезазначених викликів

Виклик	Можливі рішення	Пояснення
1. Зосередженість системи викладання навчальних предметів мовно-літературної галузі на традиціях минулого (радянські практики)	Врівноваження теоретичного й прикладного компонентів навчання	Фокус на комунікативному підході у вивченні мовних явищ замість механічного засвоєння правил і термінів (більше практичних завдань на застосування мови: моделювання життєвих ситуацій, обговорення, створення проєктів, власних текстів різних жанрів тощо). У літературі головним має стати формування читацької компетентності замість фокуса на теорії й історії літератури. Додавання до матеріалів актуальних, сучасних для дітей і підлітків тем та форматів завдань: тексти в соціальних мережах, інтерв'ю, дебати, блоги, які ілюструють живе мовлення. У літературі — більше текстів на важливі соціальні теми (війна, ідентичність, екологія, права людини).
	Системне оновлення	Оновлення модельних програм і підручників з послідовним відстеженням

¹⁷ За даними на запит медіа «Нова українська школа».

	модельних програм і підручників, цифровізація контенту	їхньої відповідності державним стандартам та з урахуванням зміни акцентів у змісті матеріалів (див. п. 1). Створення електронних додатків до підручників, додаткових цифрових рішень, наприклад, на платформі ВШО, що розширюють доступ до актуальних навчальних матеріалів учнівству та учительству в умовах дистанційного навчання.
	Реалізація нових стратегій навчання вчительства	Систематичне залучення вчительства до міжнародних програм обміну, створення та впровадження навчання вчителів та вчительок української мови й літератур щодо зміни акцентів у змісті матеріалів (див. п. 1), а також сучасних методик (наприклад, розвиток навичок ненасильницької комунікації, критичного мислення, емоційного інтелекту).
	Відкрите обговорення чутливих тем та чіткі алгоритми формування культури пам'яті	Розроблення методичних рекомендацій щодо роботи з темами війни, втрат, культурної пам'яті та ідентичності. Навчання дітей і підлітків технік ненасильницького спілкування, уміння вести дискусії без агресії.
2. Перевантаженість змісту програм і підручників	Укладання помічних додатків для авторів модельних навчальних програм, підручників і посібників. Налагодження ефективної комунікації стосовно важливості зміни підходів.	У таких документах мають бути зафіксовані рішення, які є ключовими для уникнення перенасичення програм матеріалом: вибір принципу організації мовно-літературної освіти (як-от підхід у вивченні літератури — історико-хронологічний чи жанровий), кількість тем, мінімальний канон тощо. До цієї роботи доречно залучити психологів з метою врахування вікових та психологічних особливостей учнівства. Можлива синхронізація програми з 1 по 12 класи: з рамковими темами в розрізі наскрізного поступу їхнього вивчення. Запровадження обов'язкової вимоги до модельних програм: наприклад, 1–2 мовні теми на місяць та фокус на мовленнєвій діяльності. Дослідження й визначення норми щодо кількості термінів, складності лексики, тематики й обсягу текстів для кожної вікової групи. Рекомендовано обмежити кількість літературних творів до 10–15 на рік (за принципом «якість читання важливіша за

		кількість»).
	Запровадження системної взаємодії з авторами модельних програм, підручників і посібників	Запровадження системного навчання для авторів підручників та експертів-рецензентів, яке б містило теми щодо методики створення сучасних матеріалів, знайомило б із міжнародним досвідом. Розроблення та впровадження системи мотивування нових авторських колективів до процесів створення програм і матеріалів (навчально-методичних комплектів для вчителів та учнівства).
	Підтримання вчительства в розвитку вмінь здійснювати оцінювання на компетентнісній основі відповідно до груп результатів держстандарту	Здійснення комунікаційної кампанії щодо нової системи оцінювання: впровадження регулярних роз'яснень, майстерок, системної методичної підтримки.
	Посилення компетентнісної спрямованості завдань підсумкових оцінювань (ДПА / ЗНО (НМТ)) та комунікування цих змін	Розроблення та пілотування нових зразків компетентнісних завдань відповідно до принципів НУШ із фокусом на практичні вміння: аналіз текстів, аргументацію, комунікацію. Здійснення послідовної комунікаційної підтримки новацій у системі підсумкових оцінювань та моніторингу.
3. Освітні втрати та нерівність доступу до якісної освіти	Системна робота з подолання освітніх втрат	Систематизування практик громадського сектору щодо діагностики та подолання освітніх втрат, запровадження методичних напрацювань та цілісних інструментів оцінювання. На основі результатів описаної вище діяльності видати рекомендації щодо результатів навчання, які потребують особливої уваги.
	Масштабування практик «читання для розуміння»	Активне впровадження програми на кшталт «Читаємо разом». Ініціювання клубів читання в школах. Уведення в програми коротких сучасних текстів для регулярного тренування навичок усвідомленого читання.
	Підтримка вчительства в	Здійснення державного замовлення на гранти для створення мікропроектів:

	громадських ініціативах	мобільні бібліотеки, курси читання для дітей із постраждалих регіонів, дистанційні клуби підтримки з української мови та літератури.
	Урахування травматичного досвіду в навчанні	Уведення елементів психоемоційної підтримки через літературні твори, есе, рефлексивні практики на уроках (на основі методик trauma-informed teaching).
	Розширення фондів бібліотек та створення офіційних цифрових сховищ	Наповнення фондів шкільних бібліотек сучасною літературою. Створення онлайн-бібліотек для учнівства та вчительства.
4. Втрата зв'язку з національними мовно-літературними програмами	Утвердження позицій української мови як складника українознавчого компонента для учнівства за кордоном	Реалізація посиленої промоції щодо долучення до вивчення українознавчого компонента для учнівства за кордоном, впровадження сучасних методів і практик для підвищення привабливості цих курсів, загальне стратегічне координування з боку держави подібних освітніх ініціатив у громадському секторі (зокрема надання можливості скласти іспити з різних предметів українською мовою).
	Затвердження програм і розроблення підручників для вивчення української мови як успадкованої для тих, хто виїхав за кордон.	Визначення модельних програм, рекомендованих підручників і посібників, які можуть використовувати в школах інших країн під час вивчення української мови як успадкованої. Посилення співпраці між міністерствами освіти та імплементаційними командами країн, де цю практику запроваджено (Німеччина, Польща).

**Я-ОРІЄНТИРИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ
(УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНІ ЛІТЕРАТУРИ)**

Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Я знаю:				
українську абетку, звуки й букви, основи звукового аналізу	будову тексту (зачин, основна частина, кінцівка), види текстів (розповідь, опис, міркування)	що мова є засобом спілкування, пізнання світу та самовираження	основні норми української літературної мови та правила їх використання	основні характеристики інформації: достовірність, повнота, неупередженість, актуальність, культурний контекст
як будуються речення, де ставиться крапка, знак питання, знак оклику	як слова допомагають будувати речення і висловлювати думки	основні одиниці мови та їхні функції в спілкуванні	всі частини мови, їхні морфологічні особливості	принципи академічної доброчесності, авторського права, розпізнавання маніпуляцій та фейків
який вигляд має книжка (назва, автор / авторка, ілюстрації)	що таке тема й основна думка тексту	будову слова й засоби словотвору	всі типи простих і складних речень, пунктограми в них	особливості мовних рівнів, мовної норми та її варіативності в історико-культурному контексті
що таке текст, слово, речення	типові мовні конструкції для усного й письмового спілкування в різних ситуаціях	групи лексики	ключові етапи розвитку української літератури, основні факти з життєпису видатних письменників / письменниць та зміст вивчених творів	ключові поняття стилістики, жанрів, напрямів, течій, родів літератури, авторські стилі
основні правила поведінки під час спілкування, читання й письма	що в художньому тексті можуть бути особливі слова й вирази, які допомагають яскраво	іменні частини мови та їхні морфологічні ознаки	мистецькі напрями XVI–XIX ст.	типологію текстів (медіатекст, гіпертекст, множинні, структуровані / неструктуровані тексти

	описати героїв, предмети чи події			тощо)
		основні синтаксичні одиниці	зображувально–виражальні засоби художніх творів	елементи комунікативної ситуації, мету й типи комунікації, стратегії спілкування
		члени речення та способи їх визначення	особливості різних стилів і жанрів мовлення та літератури	способи передавання інформації, особливості вербального та невербального впливу
		вивчені жанри мовлення		
		правила спілкування		
		типи й стилі мовлення		
		структуру текстів різних типів мовлення		
		основні жанри літературних творів та їхні особливості		
		основні види лірики		
		основні види тропів		
Я розумію:				
про що йдеться у простому тексті	як мова формує думку, впливає на ставлення й емоції	важливість володіння українською мовою для особистого розвитку та успішної комунікації	значення мови та літератури у формуванні національної свідомості та культурної ідентичності	взаємозв'язок між мовою, культурою, суспільством та особистістю
що різні тексти мають різну мету: розповісти,	роль кожного учасника й учасниці в спілкуванні	роль літератури у формуванні	вплив художніх засобів на сприйняття тексту та його	роль комунікації в побудові взаємин і

повідомити, зворушити	та важливість дотримання мовленнєвого етикету	світогляду та моральних цінностей	емоційний вплив на читача	досягненні порозуміння
чому важливо слухати й дотримуватись мовленнєвого етикету	коли у тексті повідомляють факти, а коли висловлюють думки			функції тексту в різних комунікативних ситуаціях і соціальних контекстах
послідовність подій у тексті та зв'язки між ними	як будувати зв'язне висловлювання і пояснити свою думку зрозуміло для інших			особливості сприйняття та інтерпретації художнього твору залежно від читачького досвіду
				вплив інформаційного середовища на формування світогляду та етичних орієнтирів
Я можу:				
читати вголос і про себе короткі тексти літературного й інформативного характеру	уважно слухати, зосереджуватись на змісті й ставити уточнювальні запитання	спілкуватися українською мовою в різних ситуаціях, дотримуючись норм мовленнєвої культури	аналізувати та інтерпретувати складні тексти, визначати їхню тему, ідею, проблематику та художні засоби	шукати, критично оцінювати та інтерпретувати інформацію, враховуючи її джерело, мету та контекст
слухати і розуміти висловлювання, переказувати прослухане	вести діалог, коректно висловлювати згоду чи незгоду	розрізняти факти й судження	перевіряти інформацію з різних джерел, дотримуватися академічної доброчесності	створювати тексти різних типів, жанрів і стилів відповідно до комунікативного завдання
ставити запитання до тексту й відповідати на них	читати тексти різних жанрів, розуміти зміст, встановлювати послідовність подій	перевіряти інформацію	застосовувати правила орфографії та пунктуації	моделювати комунікативні ситуації, використовувати комунікативні стратегії, протистояти маніпуляціям
описувати предмет,	добирати заголовок до	правильно	аргументовано	використовувати мовні

подію або героя простими реченнями	тексту й переказувати його близько до тексту та у творчій формі	оформляти на письмі речення з пунктограмами «Тире між підметом і присудком», «Розділові знаки при однорідних членах речення», «Розділові знаки в складному реченні» (елементарні випадки), «Розділові знаки при прямій мові та діалозі»	висловлювати власну думку щодо прочитаного чи почутого, брати участь у дискусіях	засоби з урахуванням стилістичної доцільності та комунікативного наміру
брати участь у діалозі, підтримувати розмову	аналізувати вчинки персонажів, висловлювати ставлення до них	читати, аналізувати та інтерпретувати тексти різних жанрів, висловлювати власну думку щодо прочитаного	створювати різножанрові письмові та усні висловлювання, дотримуючись норм української мови та враховуючи комунікативну ситуацію	аналізувати літературні твори в їхніх соціокультурному та естетичному контекстах
писати літери, слова, речення, короткі зв'язні висловлювання	писати тексти різних типів (опис, розповідь, міркування) з дотриманням структури	визначати тему, основну думку тексту		вести публічну комунікацію (дискусії, виступи, співбесіди) з дотриманням мовленнєвого етикету
добирати слова для вираження власних думок і почуттів	редагувати й удосконалювати власний текст	визначати мікротеми, складати план		застосовувати цифрові інструменти для створення й поширення текстів, дотримуючись етики онлайн-взаємодії
охайно оформлювати письмову роботу, дотримуючись правил каліграфії	користуватись довідковими матеріалами з допомогою вчителя /	створювати усні та письмові висловлювання з урахуванням мети,		

	вчительки	ситуації спілкування та адресата		
		характеризувати персонажа на основі його вчинків		
		визначати й пояснювати елементарні зображувально-виражальні засоби в художніх текстах		
		обґрунтовувати власну думку щодо прочитаного / почутого		
Я відчуваю:				
героїв твору та можу їх описати	емоційну глибину художнього тексту	емоційний вплив літературних творів та можу співпереживати їхнім героям	естетичне задоволення від знайомства з найкращими зразками української та світової літератури	вплив художнього слова на емоційний і духовний стани
задоволення від читання книжок і спілкування	задоволення від точного й влучного висловлення думки	потребу в самовираженні через мовлення та творчість	потребу в самостійному читанні та пізнанні нових літературних творів	задоволення від осмисленого читання, відкриття нових сенсів у текстах
коли мовлення звучить гармонійно і ввічливо	красу мови у творах та в усному мовленні			потребу виражати думки точно, образно й виразно в різних комунікативних ситуаціях
				різницю між щирим, маніпулятивним та

				формальним повідомленням
				емоційну реакцію на тексти (літературні, медійні), здатність до емпатії з героями та авторами
Я ціную:				
книжки як джерело знань і задоволення	різноманітність мовних і літературних творів	красу та багатство української мови	внесок українських письменників у світову культуру	мову як національну цінність та важливий інструмент особистісної самореалізації
думку співрозмовника / співрозмовниці	читання як засіб пізнання, розваги, розвитку	культурну спадщину українського народу, відображену в слові	різноманітність літературних жанрів та стилів, їхню роль у відображенні багатогранності людського досвіду	літературу як спосіб пізнання світу, формування світогляду та моральних орієнтирів
старанність у мовленні, читанні й письмі	точність, логічність і доброзичливість у спілкуванні			естетичну цінність художніх творів, глибину авторських смислів, стильову самобутність
	працю автора / авторки, власну і чужу думку			високу культуру мовлення, комунікаційну ввічливість і дотримання норм етичного спілкування
				індивідуальний вибір текстів для читання, осмислене ставлення до читацького досвіду

**РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ
(УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНІ ЛІТЕРАТУРИ)**

Ключові компетентності	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Вільне володіння державною мовою	Сприймає усне повідомлення, розуміє зміст [2 МОВ 1.1.1]. Виразно читає, розуміє прочитане [2 МОВ 2.2.3]. Пише слова і речення за зразком [2 МОВ 3.1.1].	Підтримує діалог [4 МОВ 1.1.2]. Створює прості письмові тексти [4 МОВ 3.1.2]. Створює тексти різних жанрів [4 МОВ 3.1.3].	Обстоює власну позицію щодо почутого повідомлення [6 МОВ 1.6.2]. Створює та презентує прості тексти на визначену тематику [6 МОВ 3.1.2]. Формулює висновки на основі аналізу тексту [6 МОВ 2.2.7-1].	Логічно і послідовно презентує власну думку з аргументами [9 МОВ 1.6.1-1]. Створює і презентує тексти з урахуванням мети та адресата [9 МОВ 3.1.2-1].	Обґрунтовано висловлює думку усно і письмово [12 МОВ 2.3.1]. Інтерпретує тексти різних типів, розпізнає підтекст [12 МОВ 2.2.1].
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	Використовує мовні засоби відповідно до ситуації [2 МОВ 1.1.2]. Проявляє повагу в мовленні [2 МОВ 1.3.1].	Веде діалог з урахуванням позиції співрозмовника [4 МОВ 1.3.2]. Формулює ідеї з урахуванням контексту [4 МОВ 1.1.3].	Використовує вербальні та невербальні засоби для ефективної комунікації [6 МОВ 1.7.1-1].	Адаптує мовлення відповідно до ситуації спілкування [9 МОВ 1.7.1-1].	Адаптує висловлювання відповідно до контексту [12 МОВ 2.3.5-1]. Створює вторинні тексти на основі художніх / медіатекстів [12 МОВ 4.2.1-1 П].

Математична компетентність	Структурує речення у зв'язний текст [2 МОВ 3.2.2]. Встановлює причинно-наслідкові зв'язки в тексті [2 МОВ 2.2.2].	Добирає аргументи, дотримується логіки висловлення [4 МОВ 2.2.6]. Структурує текст відповідно до мети [4 МОВ 3.2.2].	Розрізняє факти, судження й аргументи [6 МОВ 1.4.6].	Формулює висновки логічно й послідовно [9 МОВ 2.2.7-1].	Дотримується логічної структури у побудові тексту [12 МОВ 2.3.3-1]. Аналізує, розрізняє факти й судження, що формує основи логічного мислення [12 МОВ 2.2.1-1].
Компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій	Орієнтується в інформативному тексті (наприклад, опис явищ) [2 МОВ 2.1.2]. Розрізняє факти й оцінки у текстах [2 МОВ 2.2.5].	Формулює висновки на основі аналізу [4 МОВ 2.2.7-1]. Працює з інформаційними текстами [4 МОВ 2.1.4].	Використовує джерела інформації для розв'язання завдань [6 МОВ 2.5.2-1].	Критично аналізує джерела інформації [9 МОВ 2.5.3-1].	Самостійно обирає інформацію для пізнання та саморозвитку [12 МОВ 2.5.1].
Інноваційність	Пише прості креативні тексти (казка, оповідання) [2 МОВ 3.1.3]. Пропонує власні ідеї, відповідає творчо на запитання [2 МОВ 1.6.1].	Створює креативні тексти (казки, оповідання) [4 МОВ 3.1.4]. Обстоює власну позицію, проявляє оригінальність [4 МОВ 1.6.2].	Творчо використовує мовні засоби [6 МОВ 4.2.1-1].	Досліджує авторський стиль, вдосконалює власне мовлення [9 МОВ 4.2.4-1].	Експериментує зі стилем [12 МОВ 2.3.2-1]. Змінює комунікативну стратегію відповідно до ситуації [12 МОВ 4.2.2-1].
Інформаційно-комунікаційна компетентність	Знаходить потрібну інформацію в тексті [2 МОВ 2.2.1]. Визначає тип і призначення тексту	Користується довідковою літературою [4 МОВ 2.2.4]. Використовує	Ефективно використовує інформаційні ресурси [6 МОВ 2.5.1-3].	Добирає та аргументує достовірні джерела [9 МОВ 2.5.2].	Прогнозує ефект комунікації, враховує контекст [12 МОВ 2.3.4]. Працює з цифровими

	[2 МОВ 2.1.3].	різні джерела інформації для побудови висловлювання [4 МОВ 2.1.5].			текстами та медіа [12 МОВ 4.2.1-1].
Навчання впродовж життя	Визначає головну думку тексту [2 МОВ 2.2.4].	Самостійно редагує текст [4 МОВ 3.2.3]. Аналізує зміст прочитаного, прогнозує розвиток подій [4 МОВ 2.2.5].	Пояснює мовні помилки, удосконалює мовлення [6 МОВ 3.3.1-2].	Оформлює тексти з дотриманням норм, самостійно вдосконалює мовні навички [9 МОВ 3.1.4].	Дотримується академічної доброчесності [12 МОВ 3.1.3]. Оцінює та вдосконалює власні комунікативні стратегії [12 МОВ 4.2.2].
Громадянські та соціальні компетентності	Проявляє толерантність [2 МОВ 1.3.1].	Враховує думки інших, співпрацює в мовленні [4 МОВ 1.3.3].	Доброзичливо висловлює ставлення до думок інших [6 МОВ 1.6.1-1].	Визнає право на іншу думку, веде конструктивну дискусію [9 МОВ 1.6.1-2].	Розпізнає маніпулятивність, аналізує мовні засоби впливу [12 МОВ 2.4.2]. Прогнозує наслідки комунікації з урахуванням соціального контексту [12 МОВ 2.3.4-1].
Культурна компетентність	Виявляє інтерес до літератури [2 МОВ 2.1.1]. Розпізнає художні образи [2 МОВ 2.1.2].	Аналізує художній текст [4 МОВ 2.1.2]. Висловлює ставлення до героїв і подій [4 МОВ 2.1.3].	Імпровізує з художніми засобами [6 МОВ 4.2.2].	Створює тексти в різних стилях і жанрах, орієнтуючись на аудиторію [9 МОВ 3.1.5-1].	Створює тексти в різних стилях з опорою на культурні коди [12 МОВ 2.3.2]. Аналізує емоційну складову тексту, працює з культурними символами [12 МОВ 2.4.3].

Підприємливість та фінансова грамотність	Обґрунтовує власну думку, висловлює пропозиції [2 МОВ 1.6.2]. Виправляє власний текст, орієнтується на ціль [2 МОВ 3.2.1].	Планує зміст власного висловлювання [4 МОВ 3.1.5]. Висловлює пропозиції, дає поради [4 МОВ 1.6.1].	Враховує особливості ефективної комунікації [6 МОВ 1.5.2-1].	Доречно використовує цитати для переконання [9 МОВ 1.6.1-3].	Обирає комунікативну стратегію залежно від мети [12 МОВ 2.3.5]. Логічно структурує інформацію, переконливо обґрунтовує думку [12 МОВ 2.3.3-1].
Екологічна компетентність	Розуміє зміст інформаційних текстів (можуть бути тексти про природу) [2 МОВ 2.1.2]. Висловлює власні думки щодо подій і явищ (зокрема природних) [2 МОВ 1.6.1].	Розуміє зміст публіцистичних текстів на соціальні / екологічні теми [4 МОВ 2.1.5]. Обстоює позицію щодо суспільно значущих питань (можна — з екологічного контексту) [4 МОВ 1.6.2]. Формулює висновки після аналізу прочитаного (екотексти тощо) [4 МОВ 2.2.7-1].	Висловлює враження й думки щодо тексту, пов'язаного з темами природи, довкілля [6 МОВ 2.1.3-1]. Пояснює мораль і головну думку творів, які торкаються теми збереження природи та відповідального ставлення до довкілля [6 МОВ 2.4.1-1].	Аналізує тексти, які висвітлюють екологічні проблеми (за змістом) [9 МОВ 2.4.4-1]. Висловлює етичну оцінку поведінки персонажів у творах про ставлення до природи, ресурсощадність, екологічну відповідальність [9 МОВ 2.6.1-1].	Інтерпретує тексти в контексті актуальних суспільних викликів, зокрема екологічних [12 МОВ 2.4.5-1].

**РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ У МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ
(УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНІ ЛІТЕРАТУРИ)**

Наскрізнi вiмiння	Адаптацiйно-iгровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптацiйний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профiльна середня освіта (10–12 класи)
Читати з розумiнням	Знаходить у тексті потрібну інформацію [2 МОВ 2.2.1]. Визначає головну думку [2 МОВ 2.2.4].	Знаходить у тексті потрібну інформацію [4 МОВ 2.2.1]. Аналізує зміст, формулює висновки [4 МОВ 2.2.5].	Робить висновки на основі аналізу тексту [6 МОВ 2.2.7]. Формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого тексту [6 МОВ 2.2.7-1]. Використовує для розв’язання завдань актуальні та достовірні текстові / медіатекстові джерела інформації [6 МОВ 2.5.2-1].	Робить висновки на основі аналізу й інтерпретації кількох текстів [9 МОВ 2.2.7]. Використовує джерела, які вважає достовірними, аргументує вибір [9 МОВ 2.5.1-1]. Використовує ресурси для розширення читацьких інтересів, демонструючи критичне мислення [9 МОВ 2.5.3-1].	Читає й інтерпретує тексти, зокрема художні, медіатексти, гіпертексти [12 МОВ 2.2.1]. Розрізняє факти й судження, виявляє підтекст, наміри автора [12 МОВ 2.2.1-1].
Висловлювати власну думку усно і письмово	Висловлює думку про прочитане [2 МОВ 1.1.2]. Створює коротке зв’язне висловлювання [2 МОВ 3.1.2].	Обстоює власну позицію щодо почутого [4 МОВ 1.6.2]. Створює письмові тексти з власним ставленням [4 МОВ	Створює та самостійно презентує в простий спосіб тексти на визначену тематику [6 МОВ 3.1.2]. Обстоює власну	Створює та презентує тексти на актуальну тематику [9 МОВ 3.1.2-1]. Логічно і послідовно презентує власні погляди з	Висловлює власну думку з дотриманням норм академічної доброчесності [12 МОВ 2.3.1]. Будує аргументоване висловлення,

		3.1.2].	позицію щодо питань, порушених у почутому повідомленні [6 МОВ 1.6.2]. Наводить аргументи і приклади на підтвердження власної позиції [6 МОВ 1.6.2-1]. Логічно структурує власне повідомлення [6 МОВ 1.6.2-2].	аргументами [9 МОВ 1.6.1-1]. Доречно використовує цитати для підтвердження позиції [9 МОВ 1.6.1-3].	добирає приклади, використовує цитати з дотриманням норм [12 МОВ 2.3.1-1].
Критично та системно мислити	Встановлює причинно-наслідкові зв'язки [2 МОВ 2.2.2]. Розрізняє факти й оцінки [2 МОВ 2.2.5].	Встановлює причинно-наслідкові зв'язки [4 МОВ 2.2.2]. Формулює висновки на основі аналізу [4 МОВ 2.2.7-1].	Розрізняє факти, судження та аргументи в почутому [6 МОВ 1.4.6]. Обґрунтовує достовірність і повноту інформації [6 МОВ 1.5.1-1]. Ефективно використовує інформаційні ресурси для розширення читацьких інтересів [6 МОВ 2.5.1-3].	Робить аргументовані висновки про маніпулятивність тексту [9 МОВ 2.4.2-2]. Розуміє аргументацію, коментує підтекст [9 МОВ 1.4.6-1]. Самостійно визначає критерії добору джерел [9 МОВ 2.5.2].	Аналізує мовні засоби впливу, виявляє маніпулятивність [12 МОВ 2.4.2]. Наводить приклади, робить висновки, обґрунтовує позицію щодо маніпуляцій [12 МОВ 2.4.2-1].
Діяти творчо	Створює креативні тексти (казка, оповідання) [2 МОВ 3.1.3].	Пише креативні тексти [4 МОВ 3.1.3]. Пропонує оригінальні думки [4 МОВ 1.6.1].	Дотримується засад академічної доброчесності під час створення текстів	Створює тексти, використовуючи різні форми презентації [9 МОВ 3.1.5-1].	Створює тексти різних жанрів із використанням мовних і художніх

	Формулює ідеї усно [2 МОВ 1.6.1].		[6 МОВ 3.1.3]. Творчо використовує мовні засоби, обираючи нестандартні рішення [6 МОВ 4.2.1-1]. Імпровізує з окремими художніми засобами [6 МОВ 4.2.2]. Збагачує власне мовлення, використовуючи різні джерела [6 МОВ 4.2.4].	Творчо використовує мовні засоби, виявляючи художнє мислення [9 МОВ 4.2.1-1]. Досліджує авторський стиль тексту для вдосконалення власного [9 МОВ 4.2.4-1].	засобів [12 МОВ 2.3.2]. Експериментує зі стилем, виражає власну інтерпретацію [12 МОВ 2.3.2-1].
Виявляти ініціативність	Пропонує власні ідеї [2 МОВ 1.6.1]. Виправляє помилки у своєму письмі [2 МОВ 3.2.1].	Пропонує власні ідеї [4 МОВ 1.6.1]. Редагує власний текст [4 МОВ 3.2.3].	Використовує вербальні та невербальні засоби для ефективної комунікації [6 МОВ 1.7.1-1]. Складає та оформлює власне висловлення з дотриманням мовних норм [6 МОВ 3.1.4]. Вказує на особливості, що сприяють або заважають ефективній комунікації [6 МОВ 1.5.2-1].	Зіставляє власну думку з іншими, презентує її [9 МОВ 3.1.2-2]. Дотримується засад академічної доброчесності [9 МОВ 3.1.3]. Складає та оформлює тексти з урахуванням комунікативної мети [9 МОВ 3.1.4].	Самостійно організовує читацьку діяльність, обирає тексти для читання [12 МОВ 2.5.1]. Добирає літературні джерела, формулює власну читацьку програму [12 МОВ 2.5.1-1].

Здатність логічно обґрунтувати позицію	Обґрунтовує власну думку [2 MOV 1.6.2]. Логічно пов'язує частини тексту [2 MOV 2.2.2].	Доводить свою позицію [4 MOV 1.6.2]. Добирає аргументи [4 MOV 2.2.6].	Наводить аргументи і приклади на підтвердження власної позиції [6 MOV 1.6.2-1]. Формулює висновки на основі аналізу тексту [6 MOV 2.2.7-1].	Підкріплює позицію аргументами й прикладами [9 MOV 1.6.1-1]. Формулює логічні висновки на основі аналізу кількох текстів [9 MOV 2.2.7-1].	Логічно вибудовує структуру тексту, дотримується причинно-наслідкових зв'язків [12 MOV 2.3.3]. Послідовно викладає думку, використовує аргументи та приклади [12 MOV 2.3.3-1].
Конструктивно керувати емоціями	Дотримується ввічливості в мовленні [2 MOV 1.3.1]. Доброзичливо висловлює свої думки [2 MOV 1.6.1].	Толерантно висловлює незгоду [4 MOV 1.3.3]. Емоційно адекватно реагує на позиції інших [4 MOV 1.6.1].	Визначає вплив деталей, зокрема художніх, на сприйняття повідомлення [6 MOV 1.5.3-1]. Доброзичливо висловлює ставлення до думок інших осіб [6 MOV 1.6.1-1].	Оцінює виражальні можливості художніх деталей [9 MOV 1.5.3-1]. Комунікує, визнаючи право на іншу думку [9 MOV 1.6.1-2].	Аналізує емоційні стани персонажів, розпізнає емоційне забарвлення тексту [12 MOV 2.4.3]. Добирає мовні засоби, що відповідають бажаному емоційному впливу [12 MOV 2.4.3-1].
Оцінювати ризики	Розпізнає оцінні судження [2 MOV 2.2.5]. Робить припущення щодо наслідків дій персонажів [2 MOV 2.2.6].	Аналізує факти і судження [4 MOV 2.2.5]. Висловлює припущення про наслідки [4 MOV 2.2.6].	Визначає особливості, що заважають або сприяють комунікації [6 MOV 1.5.2-1]. Пояснює виправлення з урахуванням мовних норм [6 MOV 3.3.1-2].	Виокремлює особливості, що заважають ефективній комунікації [9 MOV 1.5.2-1]. Ідентифікує помилки, обґрунтовує виправлення [9 MOV 3.3.1-1].	Прогнозує реакцію читача чи слухача, враховує соціальний контекст [12 MOV 2.3.4]. Визначає можливі наслідки комунікативного впливу, дотримується норм

					етики [12 МОВ 2.3.4-1].
Ухвалювати рішення	Обґрунтовує власний вибір [2 МОВ 1.6.2]. Виправляє текст за вказівкою [2 МОВ 3.2.1].	Самостійно обирає позицію [4 МОВ 1.6.2]. Редагує відповідно до завдання [4 МОВ 3.2.3].	Створює тексти різних стилів і жанрів, аргументує позицію [6 МОВ 3.1.2-1]. Добирає стиль мовлення відповідно до мети й умов спілкування [6 МОВ 1.7.1-2].	Враховує принципи академічної доброчесності [9 МОВ 3.2.4-2]. Використовує вербальні / невербальні засоби з урахуванням контексту [9 МОВ 1.7.1-1].	Обирає форму і стиль спілкування залежно від ситуації [12 МОВ 2.3.5]. Адаптує мовлення до цільової аудиторії [12 МОВ 2.3.5-1].
Розв'язувати проблеми	Формулює висновки за текстом [2 МОВ 2.2.7-1]. Логічно пов'язує інформацію [2 МОВ 2.2.2].	Формулює висновки на основі аналізу тексту [4 МОВ 2.2.7-1]. Використовує текст для пояснення рішень [4 МОВ 2.2.2].	Передає тексти словесно, графічно [6 МОВ 2.6.1]. Використовує джерела для розв'язання завдань [6 МОВ 2.5.2-1].	Робить висновки про маніпулятивний вплив у тексті [9 МОВ 2.4.2-1]. Обговорює тексти, усвідомлюючи множинність інтерпретацій [9 МОВ 2.4.5].	Аналізує проблематику тексту, пропонує власне бачення вирішення [12 МОВ 2.4.5]. Створює тексти з проблемним змістом, демонструє критичне й аналітичне мислення [12 МОВ 2.4.5-1].

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і
науки України
20.08.2025 № *1163*

ДОРОЖНЯ КАРТА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ НА 2025-2030 РОКИ

Процес	Ключові дії / завдання	Період реалізації	Відповідальні / стейкхолдери
Пілотування оновленого змісту трьох освітніх галузей (мистецької, технологічної та природничої) відповідно до Концептуальних засад у вибірці закладів загальної середньої освіти — учасників всеукраїнського інноваційного освітнього проєкту за темою «Розроблення та впровадження навчально-методичного забезпечення для ЗЗСО в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» на рівні 5–6 класів	Організувати та провести навчання для вчителів та вчительок трьох освітніх галузей (мистецької, технологічної та природничої) відповідно до положень Концептуальних засад освітніх галузей.	2025–2026 рр.	МОН
	Забезпечити підтримку впровадження та методичний супровід пілотування.		
	Забезпечити впровадження оновлених підходів у мистецькій, технологічній і природничій освітніх галузях у пілотних закладах загальної середньої освіти.	вересень 2025 – травень 2026 рр.	Пілотні ЗЗСО
	Здійснити моніторинг ефективності реалізації пілотування з підготовкою звіту та рекомендацій на його основі.	вересень 2025 – червень 2026 рр.	МОН
Оновлення нормативно-правового забезпечення для реалізації Концептуальних засад освітніх галузей	Проаналізувати чинну нормативно-правову базу на відповідність Концептуальним засадам.	2025–2026 рр. (серпень 2025 для пілотного впровадження)	МОН
	Розробити / оновити нормативні документи для забезпечення реалізації Концептуальних засад освітніх галузей.		

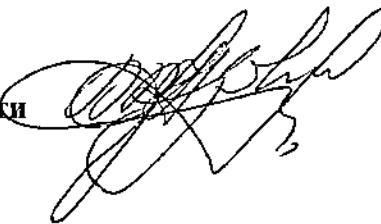
Оновлення змісту освіти та навчальних ресурсів	Проаналізувати поточний стан змісту освіти та наявних навчально-методичних ресурсів.	2025–2026 рр. (серпень 2025 для пілотного впровадження)	МОН, УІРО, ІМЗО, експертні групи, громадські організації
	Розробити методичні рекомендації для авторських колективів модельних навчальних програм, підручників, посібників та інших навчально-методичних матеріалів.		
	Оновити / створити механізми для здійснення якісної та незалежної експертизи й апробації нових навчальних ресурсів.		
	Організувати та провести навчання для чинних та майбутніх авторських колективів модельних навчальних програм, підручників, посібників та інших навчально-методичних матеріалів.		
	Розробити та затвердити нові модельні навчальні програми для 1–2, 5–6, 10 класів.		
	Розробити / оновити підручники, методичні матеріали, цифрові рішення (електронні додатки, електронні підручники, освітні платформи, інтерактивні матеріали та ін.) для 1–2, 5–6, 10 класів.		
	Посилити функціональність підручників шляхом розроблення електронного додатка як невід’ємного складника підручника.		
	Переглянути механізми фінансування друку підручників за кошти державного бюджету з метою забезпечення закладів освіти обраними під час конкурсу підручниками.		
	Затвердити систему та загальні критерії оцінювання		

	результатів навчання здобувачів освіти відповідно до державних стандартів початкової, базової та профільної середньої освіти.		
Навчання вчителів та вчительок оновлених підходів	Розробити / оновити програми підвищення кваліфікації вчительства щодо оновленого змісту матеріалів, методик, а також професійного стандарту «Вчитель закладу середньої освіти».	2026–2030 рр. (серпень 2025 для пілотного впровадження)	МОН, УІРО, НАГІНУ (за згодою), ЗВО (за згодою), ІППО
	Розробити / оновити освітні програми для майбутніх педагогів.		
	Здійснювати заходи з підтримки та розвитку мережі професійних спільнот задля професійного зростання та обміну досвідом.		
	Створити єдину платформу для професійного розвитку вчителів / учительок.		
Навчання освітніх управлінців та управлінок оновлених підходів	Розробити / оновити програми підвищення кваліфікації освітніх управлінців з акцентом на оновлені підходи до змісту освіти, а також професійного стандарту «Керівник (директора) закладу загальної середньої освіти».	2026–2030 рр. (серпень 2025 для пілотного впровадження)	МОН, УІРО
	Розробити / оновити навчальні освітні програми для майбутніх управлінців.		
	Здійснювати заходи з підтримки та розвитку мережі професійних спільнот задля професійного зростання та обміну досвідом.		
Оновлення матеріально-технічної бази та освітніх просторів	Провести аналіз поточного стану матеріально-технічного забезпечення закладів загальної середньої освіти.	2025–2027 рр. (серпень 2025 для пілотного	МОН, ІМЗО, УІРО, експертні групи, місцеві

	Розробити концептуальні та практичні рішення для оновлення сучасних освітніх просторів (навчальні кабінети, лабораторії, виробничі майстерні, мистецькі студії та ін.).	впровадження)	органи управління освітою
	Розробити і затвердити типові переліки обладнання та навчальних засобів для оновлених освітніх просторів, у тому числі з урахуванням рекомендацій щодо покращення забезпечення цифровими інструментами.		
	Оновити положення про навчальні кабінети.		
	Забезпечити комплексне навчання та методичний супровід для ефективного впровадження нового матеріально-технічного забезпечення.		
Моніторинг, оцінка потреб та підтримка розвитку впровадження концептуальних засад освітніх галузей	Розробити критерії, індикатори та інструменти для діагностики і моніторингу реалізації концептуальних засад освітніх галузей.	щорічно 2025–2030 рр. (вересень 2025 – травень 2026 рр. для пілотного впровадження)	МОН, ДСЯО, ІОА, УЦОЯО
	Упровадити інформаційні системи для збирання, обробки та аналізу даних щодо реалізації Концептуальних засад освітніх галузей.		
	Організувати систематичний моніторинг і звітування на різних рівнях управління освітою (національному, регіональному, місцевому).		
	Провести навчальні заходи для освітян / освітянок щодо особливостей оцінювання та моніторингу реалізації концептуальних засад.		
	Розробити та впровадити адаптивну систему підтримки реалізації концептуальних засад.		

	Здійснити пілотування і впровадження нової моделі державної підсумкової атестації (ДПА) на етапі завершення початкової освіти, базової середньої освіти та профільної середньої освіти з урахуванням концептуальних засад та з метою забезпечення її компетентнісного характеру.		
	Організувати збір і аналіз зворотного зв'язку від учасників освітнього процесу для коригування заходів і вдосконалення практик.		
	Забезпечити механізми масштабування впровадження концептуальних засад на основі отриманого пілотного досвіду.		
Комунікаційний супровід впровадження концептуальних засад освітніх галузей.	Розробити план комунікаційного супроводу впровадження концептуальних засад освітніх галузей.	2025–2026 рр.	МОН
	Забезпечити створення та регулярне оновлення цифрової платформи «Освіта для життя. Комплексна політика для реалізації реформи НУШ», де будуть представлені розгорнуті галузеві путівники, створені на основі концептуальних засад, аналіз успішних міжнародних практик, інтерактивний освітній поступ учнівства з 1 по 12 класи, приклади реалізації наскрізних умінь і ключових компетентностей, а також інструменти з оцінювання навчальних результатів учнівства.		

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства освіти і
науки України**

20.08.2025 № *1163*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА»

I. Особливість освітньої галузі «Фізична культура»

Освітня галузь «Фізична культура» функціонує на засадах державної політики у сфері освіти, окреслених Законом України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про фізичну культуру і спорт» та забезпечує єдність навчання, виховання і розвитку учнів / учениць. Основним компонентом, який визначає наповнення освітньої галузі «Фізична культура», є рухова активність. Рухова активність здобувачів / здобувачок загальної середньої освіти визначає оздоровчу спрямованість галузі «Фізична культура», яка реалізується через поліпшення фізичного розвитку, фізичної підготовленості, працездатності та психологічного благополуччя. А формування ціннісного ставлення до збереження та поліпшення здоров'я, потреби систематичних занять фізичними вправами є одним з основних результатів галузі. Оздоровча спрямованість фізичної культури має традиційно першорядне значення в умовах перманентного негативного впливу соціальних та економічних чинників на здоров'я молодого покоління.

Окрім провідного оздоровчого напрямку, галузь характеризується значним потенціалом, який спрямований на формування та становлення особистості здобувачів і здобувачок загальної середньої освіти. Розвиток вольової сфери, командної співпраці, міжособистісних взаємин, емоційного інтелекту є визначальним для освітнього поступу та формування мети освітньої галузі.

Значний внесок галузі «Фізична культура» в реалізацію мети повної загальної середньої освіти здійснюється також через сприяння розвитку когнітивних і творчих здібностей, ініціативності, а також формуванню загальнолюдських цінностей (чесності, справедливості, толерантності, доброти, відповідальності, патріотизму тощо) учнів і учениць у процесі рухової активності.

Освітня спрямованість галузі передбачає формування в учнів / учениць компетентностей і наскрізних умінь у процесі фізичного виховання властивими їй засобами. У цьому контексті різноманітні види діяльності є провідним складником реалізації змісту занять з фізичної культури — від репродуктивних до дослідницьких і творчих. Формування динамічної комбінації базових знань галузі, досвіду рухової активності, умінь проєктування, організації занять фізичними вправами та самоконтролю за власним фізичним станом визначають особливість освітньої галузі. Важливість такої комбінації посилюється в умовах недостатнього дотримання добових норм рухової для збереження здоров'я учнів та учениць.

Формування усвідомленого ставлення до збереження та поліпшення здоров'я є передумовою використання засобів фізичного виховання в процесі життєдіяльності учнів / учениць. Систематична та усвідомлена фізична активність свідчить про особисту фізичну культуру людини, а також розглядається як результат реалізації засадничого положення загальної середньої освіти про формування культури здорового способу життя.

В останнє десятиліття реалізація принципу рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, зокрема за станом здоров'я або індивідуальними фізичними особливостями, набуває особливого значення в галузі «Фізична культура». Урахування індивідуальних можливостей учнів / учениць: фізичної, координаційної та рухової підготовленості, антропометричних особливостей, ціннісних орієнтацій, когнітивних

здібностей та інших психологічних особливостей учнів / учениць — вимагає комплексних заходів у процесі фізичного виховання здобувачів і здобувачок загальної середньої освіти.

II. Мета освітньої галузі «Фізична культура»

Таблиця 1

Мета освітньої галузі «Фізична культура» (за державними стандартами)	
Державний стандарт початкової освіти	Формування соціальної та інших ключових компетентностей, стійкої мотивації здобувачів / здобувачок освіти до занять фізичною культурою і спортом для забезпечення гармонійного фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок.
Державний стандарт базової середньої освіти	Гармонійний фізичний розвиток особистості учнів / учениць, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів / учениць до занять фізичною культурою і спортом.
Державний стандарт профільної середньої освіти	Гармонійний фізичний розвиток особистості здобувача / здобувачки освіти, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь і навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації здобувачів / здобувачок освіти до занять фізичною культурою і спортом.

Таблиця 2

Мета освітньої галузі «Фізична культура» за циклами навчання

Початкова освіта	
1–2 клас (адаптаційно-ігровий цикл)	3–4 (основний цикл)
– формувати початкову обізнаність у питанні фізичної культури; – формувати навички ефективного використання життєво необхідних умінь; – формувати зацікавленість до занять фізичними вправами; – адаптація до навчальної діяльності в контексті формування екологічної компетентності; – забезпечення гармонійного фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму.	– формувати базові знання; – формувати вміння використовувати життєво необхідні навички у змінних умовах; – стимулювати інтерес до фізичної активності; – здатність спілкуватися в контексті формування ключової компетентності — вільне володіння державною мовою; – забезпечення гармонійного фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму.

Базова середня освіта	
5–6 класи (адаптаційний цикл)	7–9 класи (базове предметне навчання)
– формувати поглиблені знання; – формувати базові рухові навички; – формувати усвідомлену мотивацію до рухової активності; – формувати ключові компетентності з пріоритетом на соціальну компетентність: ефективно співпрацювати з іншими, дотримуватися правил чесної гри, контролювати свої емоції; – забезпечення гармонійного фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму.	– формувати системні знання; – збагачення рухового досвіду; – формувати особистісно значущу мотивацію до рухової активності; – формувати ключові компетентності з пріоритетом на підприємливість; – забезпечення гармонійного фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму.
Профільна середня освіта	
10 клас (профільно-адаптаційний цикл)	11–12 класи (профільний цикл)
– формувати знання з урахуванням особливостей профільної освіти; – формувати профільні рухові вміння; – формувати мотивацію до фізичної активності з урахуванням обраного профілю освіти; – формувати ключові компетентності з пріоритетом на інноваційність; – забезпечення гармонійного фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму.	– творче використання сформованих знань; – творчі використання сформованих рухових умінь; – ціннісне ставлення до здорового способу життя для фізичного, психічного та соціального самовдосконалення; – пріоритет компетентнісного підходу є громадянська компетентність та навчання впродовж життя; – забезпечення гармонійного фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму.

III. Структура галузі та міжгалузева, міжпредметна взаємодія

Структура галузі відображена наскрізно в державних стандартах від початкової до старшої профільної школи та передбачає реалізацію обов'язкових результатів навчання освітньої галузі "Фізична культура" (далі — ФІО):

ФІО 1: Формування психічної та соціально-психологічної сфер особистості засобами фізичного виховання;

ФІО 2: Систематичні заняття фізичними вправами, володіння технікою фізичних вправ;

ФІО 3: Усвідомлення значення фізичної/ рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Згідно з державними стандартами, фізична культура є ключовою освітньою галуззю, що сприяє формуванню компетентностей для збереження здоров'я, розвитку фізичних якостей, опануванню життєво необхідних рухових умінь, формуванню мотивації до активного способу життя та зміцненню психоемоційного стану учнів / учениць. Для докладного відстежування

поступу розвитку учнів і учениць на кожному із циклів можна також використовувати парадигму «Я-орієнтирів» (Таблиця 5).

У таблиці 6 наведено конкретні результати навчання, які відповідають ключовим компетентностям, що формуються на уроках освітньої галузі «Фізична культура» на різних циклах навчання. Запропоновані результати є прикладами, які демонструють можливі варіанти реалізації компетентнісного підходу. Більш докладно компетентнісний потенціал освітньої галузі «Фізична культура» розкрито у відповідних розділах державних стандартів освіти, де він представлений системно й комплексно.

У таблиці 7 наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках освітньої галузі «Фізична культура» на різних циклах навчання. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

У модельній навчальній програмі Нової української школи для 5–9 класів галузь «Фізична культура» реалізується через інваріантний і варіантний складник. Таким чином, у типовій освітній програмі визначено, що не менше трьох годин на тиждень має бути спрямовано саме на фізичну культуру. Це той мінімальний навчальний обсяг, який дає змогу забезпечити досягнення загальних результатів, передбачених стандартом.

Однак лише трьох навчальних годин недостатньо для формування стійкої звички до фізичної активності як складника стилю життя. Щоб досягти кращих освітніх результатів і задовольнити природну потребу дітей у русі, важливо створити умови для залучення учнів / учениць до фізичної активності й поза межами обов'язкових уроків.

Ідеться про позакласну діяльність — секції, гуртки (як хореографічні, так і мистецькі), спортивні клуби. Такі форми не лише підтримують фізичну підготовленість учнів / учениць, а й розвивають емоційний інтелект, ініціативність, навички взаємодії та відповідального вибору. У межах шкільної спільноти це може бути ще мінімум дві години на тиждень — у форматі додаткової освітньої, гурткової або клубної діяльності. Оптимально, аби кожна дитина мала не менше 5 годин фізичної активності щотижня. Саме цей обсяг відповідає рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я¹, яка наголошує на потребі щоденної активності тривалістю щонайменше 60 хвилин. П'ятигодинне навантаження дає змогу не тільки ефективно реалізувати навчальну програму, а й формувати довготривалу мотивацію до фізичної культури як звички. Це також сприяє профілактиці гіподинамії, корекції порушень постави, покращенню психоемоційного стану, стимулює когнітивну діяльність, підвищує самооцінку, знижує рівень тривожності. А головне — дає змогу розглядати фізичну культуру не як окремий предмет, а як динамічну систему практик, що інтегрується з щоденням учнівства.

Таким чином, три години фізичної культури на тиждень — це державна норма, два додаткові заняття в позаурочній діяльності — це базова потреба, а п'ять і більше годин фізичної активності — орієнтир, до якого варто прагнути в інтересах гармонійного розвитку учнівства.

Формування стійкої мотивації до занять фізичною активністю неможливе без використання знань і вмінь з інших освітніх галузей і прояву ключових компетентностей. Тому в організації освітнього процесу доцільно використовувати інтегровані підходи поряд з розінтегрованими. За відсутності інтегрованих курсів доцільною є розробка часових траєкторій, які б містили наближені терміни (клас, чверть, навчальні тижні), у які вивчаються теми різних предметів (на основі: календарних планів і модельних навчальних програм), дотичних до проблематики фізичної культури.

¹ ВООЗ представила глобальний план дій для підвищення рівня фізичної активності. *Міністерство охорони здоров'я*. 05.06.2018.

За таких умов вчитель / учителька фізичної культури може планувати навчальну діяльність учнівства, використовуючи їхні знання та вміння, отримані на інших предметах. Пропонуючи учням та ученицям проектну діяльність, спираючись на діяльнісний і компетентнісний підходи, вчитель / учителька може давати завдання, які б передбачали обґрунтування рухової діяльності через отримані знання. Наприклад, дослідження напрямів дії сил, систем важелів, функціонування органів людини, здійснення розрахунків витрат, умов, забезпечення при плануванні ігор, тренувань, туристичного походу тощо. Усвідомлене поєднання знань з різних предметів під час уроків фізичної культури сприяє формуванню цілісного світогляду учнів / учениць, підвищенню їхньої мотивації та розвитку ключових компетентностей.

Практика використання міжпредметних зв'язків допомагає учням та ученицям побачити фізичну культуру в контексті загальної картини світу, що є важливою частиною культури людства. Міжпредметні зв'язки в освітньому процесі також сприяють розвитку критичного мислення учнів / учениць, допомагаючи їм аналізувати фізіологічні процеси в організмі, проводити дослідження, знаходити розв'язання проблем і застосовувати висновки на практиці. Це формує осмислене ставлення до здоров'я та фізичної активності, що є важливим для підтримки здоров'я впродовж усього життя.

IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі

Фізична культура в контексті Нової української школи — це простір для зростання здорової, активної, самостійної особистості, яка вміє піклуватися про себе та взаємодіяти з іншими. Це освітня галузь, яка допомагає дитині усвідомити зв'язок між рухом, самопочуттям, емоціями, безпекою і щоденним життям. Саме тому підходи до навчання мають відповідати не лише віковим особливостям, а й новій освітній філософії — компетентнісній, гнучкій, відкритій до індивідуального прогресу. У межах освітньої галузі «Фізична культура» мають бути реалізовані наступні підходи:

1. Компетентнісний підхід: формування ключових життєвих умінь, пов'язаних зі здоров'ям, руховою активністю, командною роботою, саморегуляцією. *Приклад: учень / учениця виконує вправу, розуміючи її цінність для здоров'я і в подальшому застосовує її в житті.*

2. Особистісно орієнтований підхід: у центрі — дитина з її можливостями, темпом розвитку, мотивацією; диференціація завдань, підтримка індивідуального прогресу. *Приклад: учень / учениця обирає тип вправ залежно від своїх інтересів чи самопочуття.*

3. Діяльнісний підхід: знання і навички формуються через активне виконання дій, а не пасивне спостереження. *Приклад: учні та учениці моделюють гру, розробляють маршрут естафети, виконують командні завдання.*

4. Інтегрований підхід (міжпредметний / міжгалузевий): фізична культура поєднується з іншими галузями — мистецькою, мовно-літературною, технологічною. *Приклад: під час занять аналізується пульс (природнича освітня галузь) або створюються правила гри (мовно-літературна освітня галузь).*

5. Проектний підхід: учні та учениці реалізують довготривалі рухові або оздоровчі проекти (індивідуальні або в групі). *Приклад: створення фітнес-рутини для однолітків / одноліток, організація оздоровчого квесту.*

6. Проблемно-пошуковий підхід: формулювання запитань, пошук рішень, дослідження явищ, пов'язаних із фізичним станом, активністю, навантаженням. *Приклад: учні та учениці аналізують, чому одні види руху підходять для відновлення, а інші — для навантаження.*

7. Інклюзивний підхід: усі учні та учениці мають можливість повноцінно брати участь у фізичній активності чи обирати адаптовані варіанти, залежно від фізичних чи ментальних особливостей. *Приклад: адаптовані завдання, групова підтримка, акцент на співпрацю, а не на перемогу.*

8. Контекстний підхід: завдання і вправи пов'язані з реальним життям учня / учениці: побут, дозвілля, безпечна поведінка, профілактика стресу. *Приклад: моделювання ситуацій «як правильно переносити важкі речі» або «як зняти напругу з м'язів після тривалого сидіння».*

9. Рефлексивний підхід: учень / учениця аналізує свої дії, емоції, прогрес, робить висновки. *Приклад: ведення щоденника самопочуття, оцінювання командної взаємодії після гри.*

Таблиця 3

Пріоритети у викладанні предмета на різних рівнях освіти

Початковий рівень (1–4 класи)	Базовий рівень (5–9 класи)	Профільний рівень (10–12 класи)
– навчання через гру, емоцію та досвід.	– формування усвідомленої компетентності, що включає комплекс набутих знань, рухомих умінь, та сформоване позитивне ставлення до фізичної активності.	– практичне застосування фізичної культури в житті.
– підхід через ігрову діяльність до усвідомлення себе у фізичній активності (ігри, прості вправи, наслідування, взаємодія); – тематика через контекст життя дитини. Наприклад: «Рух і здоров'я», «Я у просторі», «Граю і не травмуюсь»; – послідовність: від природних, координаційно простих рухів — до простих базових елементів окремих видів спорту, ігрових ситуацій і різноманітних фізичних вправ; – міжпредметність: поєднання з емоційним розвитком, мистецтвом, мовами (інструкції, правила гри, ритм).	– відмова від підходів, притаманних спортивним тренуванням з різних видів спорту, віддавання переваги фізичній активності за вибором, що дарує радість, створює ситуації успіху для кожного учня / кожної учениці, формує базові рухові вміння з різних видів, через самостійну діяльність в різних ситуаціях, формує усвідомлення важливості фізичної культури для самореалізації, комунікації, розвитку координації, витривалості, сили, гнучкості, здоров'язбереження, активного способу життя; – відмова від жорсткої «класифікації» вправ за видами спорту, замість цього широке використання на кожному уроці засобів різних варіативних модулів, спрямованих на командну взаємодію, самореалізацію, у способи, що дають змогу учню / учениці висловлювати	– відмова від підходу «вправи на оцінку», а створення індивідуальних і групових проєктів (фітнес-програма, тренування для молодших, відеоуроки); – послідовність тем через реальні ролі та сценарії: від «Я відповідальний за власне здоров'я» до «Я фахівець / лідер / лідерка / тренер / тренерка»; – реалізація міжгалузевих зв'язків: біологія (фізіологія), хімія (відновлення), інформатика (цифрові платформи), економіка (фінансування занять); – зміщення акценту: з виконання руху на аналіз, планування, адаптацію, оцінювання рухової активності.

	власну думку, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати свою позицію, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, проявляти творчість, ініціативність, здатність співпрацювати з іншими людьми, самостійно вирішувати завдання фізичного розвитку, використання безпечного навантаження; – спочатку орієнтування на себе (тіло, витривалість, самопочуття), потім на взаємодію в команді (роль, комунікація); – вивчення теми має передувати руховій активності; – міжгалузева логіка: спочатку знання про тіло, потім математика для вимірювання, пізніше громадянська освіта (здоров'я, права, соціальні ролі).	
--	---	--

У сучасних реаліях важливим є також залучення учнівства до прийняття рішень. У такому контексті учнівське самоврядування може стати простором, де учні та учениці самовдосконалюються, самореалізуються, показують свої здібності, мають певні обов'язки. Учніське самоврядування — потенційний партнер для вчителя / вчительки фізичної культури. Через учнівські ініціативи — ранкові руханки, активні перерви, клуби за інтересами, спортивні виклики та змагання — може зрости рівень рухової активності учнівства. Така співпраця сприятиме не лише зміцненню здоров'я, а й формуванню звичок активного способу життя та культури руху в щоденному шкільному середовищі.

Окремо варто наголосити і на необхідності змін підходів до навчально-методичного забезпечення в межах освітньої галузі «Фізична культура». Зокрема цифровізація освітнього процесу підкреслює доцільність створення електронного методичного посібника для вчителя / вчительки. Посібник може містити інформацію щодо правил гри з навчальних модулів, зміст фізичних вправ, теоретичну складову та ін. Для інтерактивного застосування в ньому може бути розміщено посилання на онлайн-платформи, освітні продукти, ресурси, застосунки, відеоматеріали з фізичними вправами, анімована графіка та візуалізація теоретичної складової.

Виклики освітньої галузі «Фізична культура»

Виклик	Опис	Варіанти рішення
Зниження рівня фізичної активності учнівства	Унаслідок технологізації діяльності людини спостерігається стійка тенденція щодо зниження щоденної рухової активності. Ця проблема суттєво посилилася в умовах карантинних обмежень і воєнного стану.	Тижневе збільшення кількості годин рухової активності в межах освітнього процесу. Проведення позаурочних форм фізичної активності. На рівні реалізації державної політики – створення умов для безперешкодного доступу дітей і підлітків до спортивних об'єктів різної форми власності (басейни, тенісні корти, тренажерні зали і т. ін.).
Високі психоемоційні навантаження	Сучасні учні та учениці часто перебувають у стресі через війну, нестабільність у соціальному середовищі, завищені освітні вимоги, що спричиняють регулярне емоційне виснаження, стрес і фрустрацію. Це негативно позначається на їхньому психо-емоційному та фізичному стані, а також на готовності брати участь у спеціально організованій руховій активності під час освітнього процесу.	Використання на уроці фізичної культури інструментів визначення емоційної готовності учнівства до рухової активності. Упровадження практик, що сприятимуть емоційному розвантаженню, відновленню розумової працездатності. Дотримання санітарно-гігієнічних норм обсягу навчального навантаження в школі та вдома.
Відсутність інклюзивного середовища	Урахування потреб дітей з особливими освітніми потребами залишається викликом. Не всі заклади освіти мають ресурси, підготовлених фахівців для проведення занять з адаптивної фізичної культури.	Адаптація спортивних приміщень до потреб дітей з особливими освітніми потребами (пандуси, спеціальне обладнання, тактильні елементи тощо). Забезпечення проведення уроків фізичної культури в інклюзивному класі асистентом / асистенткою вчителя / вчительки відповідно до статті 24 Закону України «Про повну загальну середню освіту».

Брак мотивації до навчання в учнів та учениць	Через усталену традицію методики, одноманітність структури уроків, відсутність індивідуального підходу, недостатній зв'язок фізичної культури з реальним життям, низький емоційний фон уроків фізичної культури, використання застарілого інструментарію оцінювання навчальної діяльності школярів, недостатнє впровадження інтерактивних, новітніх форм освітньої діяльності, знижується інтерес учнівства до уроків фізичної культури.	Розроблення та поширення серед учителів / учительок найкращих інструментів для мотивації учнів / учениць до занять фізичними вправами. Урахування індивідуальних особливостей учня / учениці під час планування фізичної активності. Залучення батьків до процесу фізичного виховання, застосовування на уроках фізичної культури сучасних технологій та ін.
Рівень підготовки майбутніх учителів і вчительок	Зміст програм у закладах вищої освіти не завжди синхронізований зі змістовими змінами в загальній середній освіті, що спричиняє недостатню підготовку майбутніх учителів / майбутніх учительок фізичної культури до вимог НУШ.	Упровадження в навчальний план педагогічних закладів вищої освіти дисциплін, які сприятимуть підвищенню рівня обізнаності майбутнього вчителя / майбутньої вчительки фізичної культури про засадничі положення НУШ та практичні інструменти реалізації компетентнісного підходу.
Готовність учительства до роботи в різноманітних формах організації навчання	Недостатня професійна підготовка вчительства до ефективної роботи в умовах різноманітних форм організації навчання, зокрема інклюзивного та дистанційного, що ускладнюється зростанням рівня психоемоційного навантаження та тривожності як у здобувачів / здобувачок освіти, так й у вчительства.	Підвищення кваліфікації педагогів / педагогинь з інклюзивної, дистанційної освіти та цифрових технологій. Запровадження регуляторної психологічної підтримки вчительства і учнівства задля зниження тривожності та профілактики вигорання. Забезпечення безплатними цифровими ресурсами, зокрема доступом до цифрових платформ,

		адаптованих матеріалів, методичної бази. Створення умов для професійної співпраці — формування спільнот вчительства, реалізація супервізії, наставництва, обмін досвідом у форматі «рівний-рівному». Створення нормативно-правових умов для гнучкої організації різних форм навчання.
Недостатнє використання цифрових технологій	Цифрова грамотність учителів / учительок має відповідати сучасним викликам освіти. Обмежене фінансування впровадження сучасних технологій у процес фізичного виховання та недостатня цифрова грамотність учителів / учительок спричиняють низький рівень використання цифрових технологій у фізичній культурі (фітнес-трекери, програми для тренувань тощо).	Поступове забезпечення вчительства необхідними гаджетами для якісного виконання професійних функцій.
Недостатня матеріально-технічна база	Досі залишається поширеною проблема відсутності в закладах освіти сучасних спортивних залів, рекреаційних просторів, інвентарю та обладнання для впровадження НУШ.	Залучення благодійників від приватного сектору для створення в закладах матеріально-технічної бази та розвитку спортивної інфраструктури. Для забезпечення ефективного й безпечного проведення уроків фізичної культури важливо при складанні розкладу дотримуватися умов 1 клас на 1 залу. У разі неможливості створити розклад з урахуванням об'єднання принаймні однієї паралелі класів або близьких за віком

		класів на уроці фізичної культури.
Недостатня взаємодія з батьківською громадою	Порушення на практиці концептуального принципу НУШ «педагогіка партнерства», що спричиняє недостатню взаємодію батьків та опікунів з учителями / вчителями задля залучення учнів і учениць до фізичної активності.	Побудова партнерських відносин між педагогічним колективом та батьками / опікунами здобувачів / здобувачок загальної середньої освіти. Організація просвітницької діяльності щодо значення фізичної культури в забезпеченні здоров'я дітей та щодо ролі батьків у реалізації завдань здобування освіти з фізичної культури.
Відсутність альтернативних модельних навчальних програм	Нині вчителі / вчительки фізичної культури можуть керуватися лише однією модельною навчальною програмою.	Стимулювання експертів та експерток до розроблення різних варіантів модельних навчальних програм.
Недосконалість системи розподілу учнівства на медичні групи	Застаріла система розподілу школярів на медичні групи та відсутність навчальної програми для цієї категорії учнівства. Недосконала інформативність індексу Руф'є для визначення динамічного стану здоров'я. Небезпечна практика скасування обов'язкових медичних оглядів на початку навчального року.	Удосконалення системи розподілу школярів на медичні групи, розроблення навчальної програми та критеріїв оцінювання результатів навчальної діяльності школярів спеціальної медичної групи відповідно до НУШ.
Неоднозначність трактувань записів у медичних довідках	Некоректне формулювання медичними працівниками записів у медичних довідках («звільнений від уроку» / «звільнений від фізичних навантажень»).	Проведення роз'яснювальної кампанії щодо правильного формулювання висновків у медичних довідках.

Таблиця 5

Я-ОРІЄНТИРИ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА»

Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Я знаю:				
що таке фізична культура і що вона допомагає бути здоровим	що фізична культура допомагає зміцнювати здоров'я	правила безпеки під час виконання фізичних вправ;	основні принципи фізіології людського тіла, що пов'язані з тренуваннями та відновленням;	принципи фізичної активності та самовдосконалення будови самостійних програм;
як робити зарядку та коротку перерву з рухами	правила гігієнічної зарядки та фізкультхвилинки	основи здорового харчування;	які принципи безпеки необхідно дотримуватися під час фізичних навантажень;	способи профілактики травм, принципи безпеки та самодопомоги;
як правильно сидіти, стояти і тримати спину	як стежити за поставою й чому це важливо	основи правильного відновлення після фізичних навантажень;	як різні види фізичної активності впливають на моє загальне здоров'я і фізичну підготовленість;	як організувати дозвілля через фізичну активність, враховуючи екологічну й соціальну відповідальність;
що загартування - це сонце, вода, повітря	що таке загартування і як воно діє на організм	як правильно обирати фізичні вправи для досягнення особистих цілей;	як рухова активність з використанням інноваційних методів сприяють покращенню фізичних результатів;	основи планування особистої активності для досягнення фізичного і психічного благополуччя;
як одягатися зручно і безпечно для гри та вправ	як обрати зручний та безпечний одяг для занять	як фізичні вправи сприяють розвитку моїх фізичних здібностей;	як фізичні вправи допомагають розвивати не тільки фізичні якості, а й емоційну стійкість;	принципи здорового харчування, відновлення і профілактики травм;
що треба бути	правила безпеки під	як фізична активність	як вибір конкретних	як діяти безпечно у спортивних

обережним під час ігор та вправ	час ігор, естафет, тренувань	впливає на мою енергію та настрої;	вправ чи навантажень допомагає досягти моїх особистих цілей на різних етапах розвитку;	та життєвих ситуаціях, пов'язаних із ризиком;
як бігати, стрибати, кидати й ловити м'яч	як правильно бігати, стрибати, метати, ловити, повзати, лазити	значення рухової активності для здоров'я;	як важливо зберігати баланс між фізичною активністю та відпочинком для досягнення максимальних результатів;	як екологічно відповідально використовувати простір і ресурси під час фізичної активності та занять спортом;
що є зимові й літні ігри та види спорту	що є види спорту на зиму й на літо	яким чином фізична активність може бути використана для профілактики захворювань;	як здобуті фізичні навички допомагають у збереженні емоційної рівноваги в стресових ситуаціях;	способи підтримувати та розвивати командний дух, справедливість, чесну гру;
що є спортивні змагання, як Олімпійські ігри	символи Олімпійських ігор і відомі українські спортсмени	як мої фізичні зусилля допомагають підтримувати емоційну рівновагу та знижувати стрес.	які правила і знання допомагають правильно планувати фізичну активність та відновлення після неї.	як через фізичну активність дотримуватись патріотичних та демократичних цінностей, взаємоповаги, лідерства.
що таке чесна гра - грати за правилами й не сваритись	що таке "чесна гра" і навіщо поважати суперника			
Я розумію:				
що рух допомагає бути сильним і веселим	чому фізична активність важлива щодня	як важливо підтримувати фізичну активність на систематичній основі для досягнення тривалих результатів;	чому важливо брати на себе відповідальність за власне фізичне здоров'я та розуміти вплив активності на мої майбутні досягнення;	чому регулярна фізична активність важлива для мого здоров'я, емоційного стану та успішної самореалізації;
що гігієна і вправи -	як вправи, гігієна і	яким чином мої емоції	що різна інтенсивність	як самостійно обирати види

це турбота про себе	загартування допомагають добре почуватись	та ставлення до фізичної активності впливають на мій результат;	рухової активності по- різному впливає на моє тіло на настрій;	фізичних навантажень відповідно до моїх можливостей і життєвих планів;
що рівна спина - це добре для мого тіла	що правильна постава впливає на здоров'я всього тіла	як спортивна активність формує мою дисципліну, відповідальність та ініціативність;	яким чином фізичні навантаження мають бути підібрані індивідуально, з урахуванням моїх фізичних можливостей та цілей;	зв'язок між правильним харчуванням, сном, відновленням і спортивною ефективністю;
що правила гри- це безпека для всіх	чому важливо дотримуватись правил безпеки у грі	чому важливо врахувати фізичні можливості і рівень підготовленості при плануванні тренувань;	як фізична активність пов'язана з підвищенням рівня моєї соціальної компетентності та командної роботи;	як дотримання правил безпеки та контроль власних дій впливають на мій добробут і безпеку інших під час активної діяльності;
що серце б'ється швидше, коли я багато рухаюсь	як змінюється мій пульс, коли я рухаюсь, і що це означає	як фізична активність допомагає покращити не тільки тіло, але й мій психоемоційний стан;	яким чином я можу самостійно розробляти плати тренувань і визначати свої цілі;	як мої дії під час фізичної активності впливають на довкілля і суспільство;
що грати чесно- значить не хитрувати	що чесна гра- це гра без обману	як важливо підтримувати баланс між тренуваннями, відновленням і навчанням;	як регулярні фізичні вправи можуть допомогти мені справлятися з емоційними труднощами та стресом;	важливість командної роботи, взаємопідтримки і чесної гри для досягнення спільних результатів;
що кожен гравець у команді важливий	чому треба підтримувати інших у команді	як я можу формувати свою майбутню фізичну активність залежно від особистих інтересів та здоров'я.	як дотримання правил відпочинку і навантаження під час занять фізичною культурою допомагає	як через фізичну культуру формуються громадянські, патріотичні та демократичні цінності.
що ігри тренують тіло, увагу і	як рухливі ігри допомагають			

швидкість	розвивати спритність, увагу та силу		здоровим і зосередженим.	
що спорт допомагає ставати кращим	що змагання - це не тільки про перемогу, а й про розвиток			
що народні ігри - частина нашої культури	як рухливі традиції формують національну ідентичність			
що рух допомагає бути сильним і веселим	чому фізична активність важлива щодня			
Я можу:				
виконувати прості вправи для сили та спини	виконувати прості фізичні вправи для зміцнення м'язів та правильної постави	обирати вправи для розвитку своїх фізичних здібностей;	самостійно планувати і коригувати свої тренування залежно від рівня фізичної підготовленості;	самостійно скласти план тренувань, щоб підтримувати або покращувати своє здоров'я і фізичну форму;
робити зарядку, розминку та рухливу перерву	робити гігієнічну гімнастику, розминку і фізкультхвилинку	планувати свою фізичну активність залежно від цілей і потреб;	брати активну участь у спортивних заходах, брати на себе відповідальність за свої рішення і дії;	обирати види фізичної активності, що відповідають моїм особистим цілям і інтересам;
грати за правилами і допогти друзям їх дотримуватись	грати в ігри за правилами, пояснювати їх іншим	працювати в команді під час своїх можливостей;	визначати особисті цілі в фізичному розвитку і створювати стратегію для їх досягнення;	застосовувати знання про здорове харчування і відновлення у повсякденному житті;
сказати, коли я втомився і мені	помітити втому і зупинити вправу або	слідкувати за своїм самопочуттям під час	активно залучати друзів до фізичних тренувань і	діяти безпечно в різних умовах під час тренувань і допомагати

треба відпочити	зменшити темп	фізичних вправ і коригувати навантаження;	командних спортивних ігор;	іншим дотримуватися правил безпеки;
зробити просту розминку перед грою	складати прості комплекси розминки	правильно використовувати техніку безпеки під час фізичних вправ.	аналізувати свою фізичну підготовленість, щоб покращувати результати та досягати кращих показників;	планувати фізичну активність так, щоб мінімізувати шкоду для довкілля і зберігати природні ресурси;
користуватись м'ячем, скаклкою, обручем	користуватись інвентарем з урахуванням безпеки		демонструвати лідерські якості в командних змаганнях і спортивних активностях;	ефективно працювати в команді, підтримувати інших і демонструвати чесність і повагу;
торкнутися серця і сказати, чи воно швидко б'ється	перевірити свій пульс і змінити навантаження		застосовувати методи відновлення і реабілітації після тренувань для досягнення максимальної ефективності.	через фізичну активність проявляти ініціативність, лідерські якості та соціальну відповідальність.
грати чесно, не сваритися і не ображати	грати чесно і підтримувати команду			
брати участь у веселих руханках і святах	брати участь у святкових рухливих активностях і проєктах			
назвати деякі види спорту і символи Олімпіади	розповісти про види спорту, символи Олімпіади, відомих спортсменів			
Я вмію:				
повторити вправу за вчителем чи другом	правильно виконувати знайомі фізичні вправи за	мотивувати себе до регулярних фізичних занять;	аналізувати свої заняття руховою активністю, визначати сильні і слабкі	оцінювати ефективність своїх дій та програм самовдосконалення;

	показом учителя або однокласників		сторони;	
грати в рухливу гру без небезпеки	дотримуватись правил безпеки під час рухливих ігор та вправ	тренуватися так, щоб ставати сильнішими, спритнішими і досягати своїх цілей;	залучати інших до здорового способу життя, організовувати і проводити спільні заняття для групи;	діяти обґрунтовано в умовах ризику, конфлікту чи напруги під час спільної діяльності;
починати заняття з розминки й завершувати спокійно	розпочинати і завершувати фізичну активність з розминки та вправ на відновлення	підбирати фізичні вправи для розвитку своїх умінь і досягнення цілей;	визначати оптимальні інтенсивності навантажень для досягнення максимальних результатів;	врахувати соціальний і культурний контекст під час організації активностей;
грати в парі або в команді	діяти в команді під час естафет та рухливих ігор	обирати правильну їжу та відпочинок, щоб швидше відновлюватися після занять;	підтримувати баланс між фізичним навантаженням та відновленням, забезпечуючи своє фізичне і емоційне здоров'я;	будувати партнерства з іншими учасниками для досягнення спільної мети;
обирати гру, яка підходить для місця і кількості гравців	обирати рухливу гру відповідно до місця і кількості гравців	запрошувати друзів тренуватися разом;	визначати свої слабкі місця і розвивати їх за допомогою підбором індивідуальних вправ та методик;	визначати, як зміна середовища впливає на мою фізичну активність і адаптуватися до цього;
зупинятись, коли чую сигнал або бачу, щось хтось втомився	слухати сигнали вчителя і зупиняти вправу коли це потрібно	дотримуватись техніки безпеки під час виконання фізичних вправ та спорту для попередження травм.	працювати в команді, дотримуючись правил чесної гри, і проявляти ініціативність під час командних ігор.	організувати і проводити фізичні активності для себе або невеликої групи, відповідно до поставлених цілей;
грати разом і поважати друзів у	ставитися з повагою до учасників гри,			коригувати свої тренувальні плани на основі

грі	ділити з ними радість перемоги чи поразки			самоспостереження і аналізу результатів.
правильно тримати м'яч, обруч, скакалку	користуватись простим інвентарем (м'ячем, скаклкою, обручем) безпечно і за призначенням			
розуміти, яка вправа для сили, а яка для спритності	розпізнавати, які вправи допомагають стати сильнішим, витривалішим чи спритнішим			
грати в народні ігри, які вчили на уроці	брати участь у народних іграх і вправах, що розвивають мою культуру і повагу до традицій			
Я відчуваю:				
радість, коли бігаю, стрибаю чи граю	радість і задоволення від активних рухів, ігор та фізичних вправ	радість і задоволення, коли мій організм стає сильнішим і витривалішим;	гордість за власний фізичний розвиток і розумію, як рух допомагає мені бути впевненим у собі;	розробляти і дотримуватися режиму здорового харчування та відпочинку для підвищення працездатності;
свій настрій до та після гри	свій настрій та емоції до і після фізичної активності	як фізичні вправи допомагають мені бути бадьорішим і здоровішим щодня;	потребу дбати про своє тіло і здоров'я, розуміючи цінність активного способу життя;	діяти відповідально і дотримуватися режиму здорового харчування та відпочинку для підвищення працездатності;
що я втопився і мені	коли я втопився під	підтримку друзів і	важливість	відповідальність за своє тіло,

треба відпочити	час вправ і знаю, що мені потрібно відпочити	радість командної гри;	взаємоповаги, довіри і взаємодопомоги у спільних активних заняттях;	емоційний стан і добробут;
гордість, коли в мене щось вийшло	гордість коли в мене виходить новий рух або коли я граю чесно	задоволення, коли займаюсь спортом на свіжому повітрі та піклуюсь про довкілля;	свою відповідальність за природу під час активностей на відкритому просторі;	впевненість у своїх силах, коли приймаю рішення щодо активного способу життя;
що мені приємно грати з друзями	повагу до інших, коли ми граємо разом у команді	захоплення, коли можу запропонувати свої ідеї для гри чи тренування;	натхнення і готовність брати ініціативу в організації спортивних заходів і власного розвитку;	відповідальність за своє здоров'я і розумію, що мої щоденні звички мають значення;
бажання берегти своє здоров'я	бажання піклуватися про своє здоров'я через фізичну активність	цікавість, коли відкриваю для себе нові види спорту;	прагнення постійно вдосконалювати свої фізичні і особистісні якості;	цінність командної взаємодії, довіри і підтримки під час спільних активностей;
що я відповідальний, коли дотримуюсь правил	свою відповідальність, коли дотримуюсь правил гри та безпеки	радість від спілкування і спільної роботи в командних іграх.	наскільки важливо чітко і відкрито взаємодіяти під час командних фізичних активностей.	свою спроможність впливати на зміни в суспільстві через спортивну і волонтерську діяльність гармонію з довкіллям під час фізичних активностей на природі.
що люблю бути активним	що мені подобається бути активним і рухливим			
як тіло стає сильнішим, коли я рухаюсь	що моє тіло змінюється, коли я більше рухаюсь і роблю вправи			
що грати у традиційні ігри -	що традиційні ігри - це цікаво і важливо			

цікаво й весело	для розуміння нашої культури			
Я поціную:				
рух як щось корисне і веселе	рух і фізичну активність як важливу частину мого здоров'я	фізичну активність як важливу частину мого здоров'я і розвитку;	систематичну фізичну активність як інструмент для самовдосконалення і зміцнення здоров'я;	активний спосіб життя як важливу частину мого особистого розвитку і здоров'я;
здорові звички-чисті руки, сон, зарядку	здоровий спосіб життя - правильне харчування, сон, гігієну	правильні звички, що допомагають мені бути енергійним і здоровим;	здоровий спосіб життя як основу для досягнення моїх особистісних і професійних цілей;	чесність, повагу та рівність під час взаємодії у фізичній культурі;
правила гри, які роблять гру безпечною	правила безпеки під час ігор та вправ	командну роботу, підтримку і чесну гру під час фізичних активностей;	вміння керувати своїми емоціями та взаємодіяти з іншими для досягнення спільних цілей;	власну здатність впливати на добробут інших через ініціативи, пов'язані з руховою активністю;
чесну гру і підтримку друзів	чесну гру та повагу до інших під час командної роботи	природу і розумію, що мої дії мають зберігати довкілля;	відповідальне ставлення до природи і використовую екологічні принципи у власній фізичній активності;	дисципліну, самоконтроль і відповідальність як основу безпечної поведінки під час занять;
своє старання - навіть якщо не виграв	власні старання і досягнення у фізичній культурі	прояв ініціативи у фізичній активності та прагнення до досягнень;	можливість брати на себе відповідальність за свої спортивні рішення і ініціювати зміни у власній фізичній практиці;	культурне та національне різноманіття в командній взаємодії та спортивному середовищі;
українські ігри, свята і руханки	значення народних ігор та свят як частину нашої культури	нагоду вчитися новим фізичним вправам і іграм;	постійний розвиток своїх фізичних навичок і знань як ресурс успішного життя;	екологічно свідоме ставлення до використання ресурсів під час активного дозвілля;

спортсменів, які багато тренувались	приклад відомих спортсменів, які наполегливо працювали над собою	спілкування в команді під час рухливих ігор і змагань;	ефективну взаємодію в команді для досягнення кращих результатів;	важливість здоров'я для досягнення моїх освітніх і професійних цілей.
можливість грати з друзями на уроці	можливість грати, рухатись, змагатися і розвиватися разом з іншими	прояв активності та участі під час спортивних заходів і командної роботи;	можливість проявляти ініціативу у плануванні власної фізичної активності та участі в спортивних проєктах;	
своє тіло, бо хочу бути сильним і здоровим	своє тіло і хочу, щоб воно було сильним, здоровим і витривалим	чесну гру, взаємоповагу та правила співпраці в команді;	активну участь у спортивних спільнотах і готовність діяти відповідально заради спільного успіху;	
природу, тому стараюсь не смітити під час гри	природу, тому стараюся поводитися екологічно під час фізичної активності	різноманітність спортивних традицій і поважаю культуру різних народів.	самовираження через фізичну активність і спортивну творчість, враховуючи культурне розмаїття.	

РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА»

Ключові компетентності	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти, (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Вільне володіння державною мовою	розпізнає власні емоції в руховій діяльності [2 ФІО 3.4.1]	розпізнає та аналізує вияв емоцій інших в руховій діяльності [4 ФІО 3.4.1]	пояснює, що робота над помилками допомагає розвивати власні вольові якості [6 ФІО 1.2.2] дотримується правил безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ, пояснює важливість цих правил [6 ФІО 3.5.1]	обґрунтовує власну здоров'язбережувальну позицію, керуючись особистим досвідом та досвідом інших [9 ФІО 3.1.2]	на основі власного рухового досвіду і способу життя аналізує та оцінює факти, явища та закономірності фізичної культури і спорту [12 ФІО 3.1.1]
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	розуміє важливість дотримання правил безпеки для уникнення травм [2 ФІО 3.3.1]	оцінює вплив фізичних вправ, позитивних та негативних факторів на стан здоров'я людини [4 ФІО 3.2.1]	на основі медіатекстів, власного рухового досвіду та способу життя аналізує факти та події фізичної культури і спорту	на основі медіатекстів, власного рухового досвіду та способу життя критично оцінює факти, явища та закономірності	аналізує та встановлює взаємозв'язки між руховою діяльністю і власним фізичним станом [12 ФІО 3.2.1]

			[6 ФІО 3.1.1]	фізичної культури та спорту [9 ФІО 3.1.1]	
Математична компетентність	виявляє здатність діяти за зразком [2 ФІО 1.2.1] аналізує власне виконання фізичних вправ [2 ФІО 2.1.2]	виявляє здатність відшукувати причинно-наслідкові зв'язки у процесі рухової діяльності [4 ФІО 1.2.1] розуміє причини поразки та визначає способи їх усунення з допомогою вчителя [4 ФІО 1.4.3] оцінює власне виконання рухових дій та виконання фізичних вправ іншими особами [4 ФІО 2.1.2]	розвиває властивості довільної уваги у процесі фізичного виховання [6 ФІО 1.3.1] розвиває мисленнєві процеси засобами фізичного виховання [6 ФІО 1.3.2]	удосконалює властивості довільної уваги у процесі фізичного виховання [9 ФІО 1.3.1] свідомо розвиває мисленнєві властивості у процесі виконання фізичних вправ [9 ФІО 1.3.2] аналізує власний фізичний стан [9 ФІО 3.2.1]	аналізує та оцінює результати власної діяльності для моделювання індивідуальної траєкторії рухової активності [12 ФІО 1.2.2] удосконалює властивості уваги, пам'яті і уваги в процесі фізичного виховання [12 ФІО 1.3.1] застосовує мисленнєві властивості і операції в процесі виконання фізичних вправ [12 ФІО 1.3.2]
Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	оцінює своє самопочуття в процесі виконання фізичних вправ [2 ФІО 3.1.1]	володіє елементами самоконтролю у процесі виконання рухової діяльності [4 ФІО 3.1.1]	спостерігає за власним фізичним станом [6 ФІО 3.2.1] володіє способами визначення об'єктивних	бере участь у спортивних іграх (зокрема і за правилами змагань) [9 ФІО 2.3.1]	оцінює ступінь впливу фізичного навантаження за суб'єктивними та об'єктивними ознаками [12 ФІО 3.2.2]

			показників власного фізичного стану [6 ФІО 3.2.2]		адаптовує фізичні навантаження під індивідуальні можливості [12 ФІО 3.5.3]
Інноваційність	розпізнає і виконує певні фізичні дії [2 ФІО 2.2.1] розрізняє, та виконує фізичні вправи для розвитку фізичних якостей [2 ФІО 2.2.2]	розпізнає, добирає та виконує фізичні вправи [4 ФІО 2.2.1] розрізняє та добирає відповідний інвентар, для розвитку фізичних якостей [4 ФІО 2.2.2]	добирає вправи, розробляє комплекси фізичних вправ [6 ФІО 2.2.1]	складає індивідуальну програму рухової активності [9 ФІО 2.2.1]	складає індивідуальну програму занять і вибудовує власну траєкторію фізичної активності [12 ФІО 2.2.1]
Інформаційно- комунікаційна компетентність	виявляє допитливість у руховій діяльності [2 ФІО 2.2.3]	виявляє відкритість до змін, допитливість у руховій діяльності [4 ФІО 2.2.3]	пояснює власну здоров'язбережува льну позицію, посилаючись на досвід відомих осіб [6 ФІО 3.1.2]	оцінює ступінь впливу фізичного навантаження за суб'єктивними та об'єктивними ознаками [9 ФІО 3.2.2]	враховує умови та ризики виконання фізичних вправ під час вибору технічних засобів фізичного виховання [12 ФІО 3.5.2]
Навчання впродовж життя	розуміє значення вольових зусиль у досягненні результату в	усвідомлює важливість прояву вольових зусиль для досягнення	систематично займається фізичними вправами,	систематично займається фізичними вправами,	демонструє моральні та вольові якості у фізкультурно-

	процесі рухової активності [2 ФІО 1.1.1] реагує на відгуки вчителя / учительки про успішний та невдалий руховий досвід [2 ФІО 2.3.2]	визначеного вчителем / учителькою завдання [4 ФІО 1.1.1] здійснює самооцінювання та взаємооцінювання виконання фізичних вправ [4 ФІО 2.3.2]	досягаючи мети, визначеної з допомогою вчителя / учительки або самостійно [6 ФІО 1.1.1] виконує фізичні вправи, що вимагають вольових проявів [6 ФІО 1.2.1]	досягаючи самостійно поставленої мети [9 ФІО 1.1.1] виконує фізичні вправи, усвідомлюючи, які вольові якості при цьому розвиває [9 ФІО 1.2.1]	оздоровчій діяльності [12 ФІО 1.2.1] планує майбутнє з урахуванням ролі фізичної культури в майбутній професійній діяльності [12 ФІО 3.7.1]
Громадянські та соціальні компетентності	виконує різні ролі в руховій діяльності за призначенням учителя / вчительки [2 ФІО 1.3.1] розуміє правила чесної гри під час рухової діяльності [2 ФІО 1.4.1] усвідомлює значення підтримки та рівність прав на участь у руховій діяльності [2 ФІО 1.4.2]	усвідомлено діє відповідно до правил чесної гри під час рухової діяльності [4 ФІО 1.4.1]	обґрунтовує користь співпраці учасників у процесі рухової (спортивно-ігрової) діяльності [6 ФІО 1.4.1] підтримує учасників команди, допомагає їм виконувати завдання під час рухової діяльності [6 ФІО 1.4.2] пояснює значення правил «чесної гри» під час виконання фізичних вправ, у	виконує різні соціальні ролі відповідно до потреб, які виникають під час взаємодії [9 ФІО 1.4.1] дотримується правил «чесної гри» у спортивно-ігровій та змагальній діяльності, переконує інших у їх важливості [9 ФІО 1.5.1]	співпрацює в колективі, виконує різні соціальні ролі в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності [12 ФІО 1.4.1] виявляє повагу, чесність, дотримується рівності, справедливості, протидіє дискримінації та насильству в освітньому процесі [12 ФІО 1.5.1] використовує

			спортивно-ігровий та змагальній діяльності; дотримується цих правил [6 ФІО 1.5.1]		знання, вміння і навички, фізичну підготовленість під час виконання елементів військово-прикладної підготовки та патріотичного виховання громадянина України [12 ФІО 3.6.1]
Культурна компетентність	розуміє значення фізичних вправ для здоров'я людини, емоційного задоволення [2 ФІО 3.2.1]	усвідомлює відповідальність за власні та командні результати [4 ФІО 1.4.2]	бере участь у різних рухливих/спортивних іграх та естафетах (зокрема за спрощеними правилами), дотримуючись правил [6 ФІО 2.3.1] описує власні позитивні і негативні емоції, пояснюючи причини їх виникнення під час виконання фізичних вправ	регулює власний емоційний стан, враховуючи позитивні емоції та запобігаючи виникненню негативних емоцій під час виконання фізичних вправ [9 ФІО 3.3.1] виявляє емпатію у спілкуванні щодо учасників власної та інших команд [9 ФІО 1.4.2]	виявляє комунікабельність, емпатію, застосовує методи ненасильницького спілкування, медіацію [12 ФІО 1.4.2] застосовує засоби фізичної культури для регулювання психоемоційного стану, покращення психічного здоров'я, зниження рівня тривожності і стресу [12 ФІО 3.3.1]

			[6 ФІО 3.3.1]		
Підприємливість та фінансова грамотність	гідно сприймає поразку [2 ФІО 1.4.3]	ініціює виконання соціальної ролі в руховій діяльності [4 ФІО 1.3.1]	обирає найефективніший спосіб виконання фізичних вправ (з допомогою учителя / вчительки або самостійно) [6 ФІО 2.2.2]	визнає помилки як можливість більше дізнатися про себе і сформулювати цілі для власного фізичного вдосконалення [9 ФІО 1.2.2] обґрунтовано добирає власні способи виконання фізичних вправ з урахуванням умов та індивідуальних особливостей [9 ФІО 2.2.2]	формулює власну вимірювану спрямовану в часі мету рухової діяльності [12 ФІО 1.1.1] бере участь у змаганнях з різних видів спорту [12 ФІО 2.3.1] моделює фізкультурно-оздоровчу діяльність і власним прикладом пропагує здоровий спосіб життя [12 ФІО 3.4.1]
Екологічна	виконує вправи (ходьба, біг, стрибки, лазіння, плавання, ковзання) з предметами та без них [2 ФІО 2.1.1] розуміє та виконує фізичні вправи, запропоновані	виконує вправи у змінних умовах (ходьба, біг, стрибки, лазіння, плавання, ковзання) з предметами та без них [4 ФІО 2.1.1] виконує рухові дії в урочній та	демонструє володіння технікою фізичних вправ на рівні рухового вміння в обраних видах рухової діяльності [6 ФІО 2.1.1] бере участь у різних видах фізкультурно-	демонструє володіння технікою фізичних вправ на рівні рухової навички в обраних видах рухової діяльності [9 ФІО 2.1.1] бере участь у різних видах фізкультурно-	демонструє індивідуальну техніку виконання фізичних вправ в обраних видах рухової діяльності [12 ФІО 2.1.1] дотримується правил безпечного використання технічних засобів

	вчителем / вчителькою [2 ФІО 2.3.1]	позаурочній формах фізичного виховання [4 ФІО 2.3.1] усвідомлює важливість дотримання правил безпеки під час рухової діяльності в різних формах фізичного виховання [4 ФІО 3.3.1]	оздоровчої діяльності [6 ФІО 3.4.1]	оздоровчої діяльності та власним прикладом пропагує здоровий спосіб життя [9 ФІО 3.4.1] дотримується правил безпеки у процесі рухової діяльності, передбачає можливі негативні наслідки від недотримання цих правил [9 ФІО 3.5.1]	навчання [12 ФІО 3.5.1] дотримується гігієнічних вимог до спортивної форми і взуття [12 ФІО 3.5.4] дотримується правил безпечної поведінки під час надзвичайних ситуацій в умовах мирного та воєнного часу [12 ФІО 3.5.5]
--	---	---	---	---	---

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА»

Наскрізнi вміння	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Читати з розумінням	розуміє важливість дотримання правил безпеки для уникнення травм [2 ФІО 3.3.1] розуміє правила чесної гри під час рухової діяльності [2 ФІО 1.4.1]	оцінює вплив фізичних вправ, позитивних та негативних факторів на стан здоров'я людини [4 ФІО 3.2.1]	на основі медіатекстів, власного рухового досвіду та способу життя аналізує факти та події фізичної культури і спорту [6 ФІО 3.1.1]	на основі медіатекстів, власного рухового досвіду та способу життя критично оцінює факти, явища та закономірності фізичної культури та спорту [9 ФІО 3.1.1]	формулює власну вимірювану спрямовану в часі мету рухової діяльності [12 ФІО 1.1.1]
Висловлювати власну думку усно і письмово	розуміє значення вольових зусиль у досягненні результату в процесі рухової активності [2 ФІО 1.1.1]	виявляє відкритість до змін, допитливість у руховій діяльності [4 ФІО 2.2.3]	пояснює, що робота над помилками допомагає розвивати власні вольові якості [6 ФІО 1.2.2] пояснює власну здоров'язберігавальну позицію, посиляючись на досвід відомих осіб	обґрунтовує власну здоров'язберігавальну позицію, керуючись особистим досвідом та досвідом інших [9 ФІО 3.1.2]	аналізує та встановлює взаємозв'язки між руховою діяльністю і власним фізичним станом [12 ФІО 3.2.1]

			[6 ФІО 3.1.2]		
Критично та системно мислити	виявляє здатність діяти за зразком [2 ФІО 1.2.1] аналізує власне виконання фізичних вправ [2 ФІО 2.1.2] розуміє значення фізичних вправ для здоров'я людини, емоційного задоволення [2 ФІО 3.2.1]	оцінює власне виконання рухових дій та виконання фізичних вправ іншими особами [4 ФІО 2.1.2] усвідомлює важливість прояву вольових зусиль для досягнення визначеного вчителем / учителькою завдання [4 ФІО 1.1.1]	розвиває мисленнєві процеси засобами фізичного виховання [6 ФІО 1.3.2]	оцінює ступінь впливу фізичного навантаження за суб'єктивними та об'єктивними ознаками [9 ФІО 3.2.2] визнає помилки як можливість більше дізнатися про себе і сформулювати цілі для власного фізичного вдосконалення [9 ФІО 1.2.2]	на основі власного рухового досвіду і способу життя аналізує та оцінює факти, явища та закономірності фізичної культури і спорту [12 ФІО 3.1.1] застосовує мисленнєві властивості і операції в процесі виконання фізичних вправ [12 ФІО 1.3.2]
Діяти творчо	виявляє допитливість у руховій діяльності [2 ФІО 2.2.3]	виконує вправи у змінних умовах (ходьба, біг, стрибки, лазіння, плавання, ковзання) з предметами та без них [4 ФІО 2.1.1]	добирає вправи, розробляє комплекси фізичних вправ [6 ФІО 2.2.1]	складає індивідуальну програму рухової активності [9 ФІО 2.2.1]	складає індивідуальну програму занять і вибудовує власну траєкторію фізичної активності [12 ФІО 2.2.1] планує майбутнє

					з урахуванням ролі фізичної культури в майбутній професійній діяльності [12 ФІО 3.7.1] моделює фізкультурно-оздоровчу діяльність і власним прикладом пропагує здоровий спосіб життя [12 ФІО 3.4.1]
Виявляти ініціативність	виконує вправи (ходьба, біг, стрибки, лазіння, плавання, ковзання) з предметами та без них [2 ФІО 2.1.1]	розпізнає, добирає та виконує фізичні вправи [4 ФІО 2.2.1] розрізняє та добирає відповідний інвентар, для розвитку фізичних якостей [4 ФІО 2.2.2] ініціює виконання соціальної ролі в руховій діяльності [4 ФІО 1.3.1]	дотримується правил безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ, пояснює важливість цих правил [6 ФІО 3.5.1] розвиває властивості довільної уваги у процесі фізичного виховання [6 ФІО 1.3.1]	удосконалює властивості довільної уваги у процесі фізичного виховання [9 ФІО 1.3.1] свідомо розвиває мисленнєві властивості у процесі виконання фізичних вправ виконує фізичні вправи, усвідомлюючи, які вольові якості при	удосконалює властивості уваги, пам'яті і уяви в процесі фізичного виховання [12 ФІО 1.3.1] бере участь у змаганнях з різних видів спорту [12 ФІО 2.3.1]

			виконує фізичні вправи, що вимагають вольових проявів [6 ФІО 1.2.1] бере участь у різних видах фізкультурно-оздоровчої діяльності [6 ФІО 3.4.1]	цьому розвиває [9 ФІО 1.2.1] бере участь у різних видах фізкультурно-оздоровчої діяльності та власним прикладом пропагує здоровий спосіб життя [9 ФІО 3.4.1]	
Здатність логічно обґрунтувати позицію	оцінює своє самопочуття в процесі виконання фізичних вправ [2 ФІО 3.1.1]	виявляє здатність відшуковувати причинно-наслідкові зв'язки у процесі рухової діяльності [4 ФІО 1.2.1]	пояснює значення правил «чесної гри» під час виконання фізичних вправ, у спортивно-ігровій та змагальній діяльності; дотримується цих правил [6 ФІО 1.5.1] обирає найефективніший спосіб виконання фізичних вправ (з допомогою учителя / вчительки або самостійно) [6 ФІО 2.2.2]	обґрунтовано добирає власні способи виконання фізичних вправ з урахуванням умов та індивідуальних особливостей [9 ФІО 2.2.2] дотримується правил безпеки у процесі рухової діяльності, передбачає можливі негативні наслідки від недотримання цих правил [9 ФІО 3.5.1]	аналізує та оцінює результати власної діяльності для моделювання індивідуальної траєкторії рухової активності [12 ФІО 1.2.2]

Конструктивно керувати емоціями	розпізнає власні емоції в руховій діяльності [2 ФІО 3.4.1]	розпізнає та аналізує вияв емоцій інших в руховій діяльності [4 ФІО 3.4.1]	описує власні позитивні і негативні емоції, пояснюючи причини їх виникнення під час виконання фізичних вправ [6 ФІО 3.3.1]	регулює власний емоційний стан, враховуючи позитивні емоції та запобігаючи виникненню негативних емоцій під час виконання фізичних вправ [9 ФІО 3.3.1] виявляє емпатію у спілкуванні щодо учасників власної та інших команд [9 ФІО 1.4.2]	застосовує засоби фізичної культури для регулювання психоемоційного стану, покращення психічного здоров'я, зниження рівня тривожності і стресу [12 ФІО 3.3.1]
Оцінювати ризики	гідно сприймає поразку [2 ФІО 1.4.3]	володіє елементами самоконтролю у процесі виконання рухової діяльності [4 ФІО 3.1.1] здійснює самооцінювання та взаємооцінювання виконання фізичних вправ [4 ФІО 2.3.2]	спостерігає за власним фізичним станом [6 ФІО 3.2.1] володіє способами визначення об'єктивних показників власного фізичного стану [6 ФІО 3.2.2]	аналізує власний фізичний стан [9 ФІО 3.2.1]	оцінює ступінь впливу фізичного навантаження за суб'єктивними та об'єктивними ознаками [12 ФІО 3.2.2] враховує умови та ризики виконання фізичних вправ під час вибору технічних засобів фізичного виховання

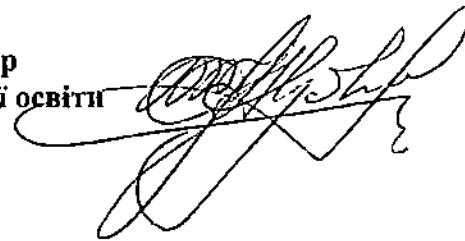
					[12 ФІО 3.5.2] дотримується правил безпечного використання технічних засобів навчання [12 ФІО 3.5.1] дотримується гігієнічних вимог до спортивної форми і взуття [12 ФІО 3.5.4] дотримується правил безпечної поведінки під час надзвичайних ситуацій в умовах мирного та воєнного часу [12 ФІО 3.5.5]
Приймати рішення	реагує на відгуки вчителя / учительки про успішний та невдалий руховий досвід [2 ФІО 2.3.2]	розуміє причини поразки та визначає способи їх усунення з допомогою вчителя / учительки учительки [4 ФІО 1.4.3]	систематично займається фізичними вправами, досягаючи мети, визначеної з допомогою вчителя / учительки або самостійно	систематично займається фізичними вправами, досягаючи самостійно поставленої мети [9 ФІО 1.1.1]	адаптовує фізичні навантаження під індивідуальні можливості [12 ФІО 3.5.3]

Розв'язувати проблеми.	розпізнає і виконує певні фізичні дії [2 ФІО 2.2.1] розрізняє, та виконує фізичні вправи для розвитку фізичних якостей [2 ФІО 2.2.2] виконує різні ролі в руховій діяльності за призначенням учителя / вчительки [2 ФІО 1.3.1] розуміє та виконує фізичні вправи, запропоновані вчителем / учителькою [2 ФІО 2.3.1]	усвідомлює важливість дотримання правил безпеки під час рухової діяльності в різних формах фізичного виховання [4 ФІО 3.3.1]	демонструє володіння технікою фізичних вправ на рівні рухового вміння в обраних видах рухової діяльності [6 ФІО 2.1.1]	демонструє володіння технікою фізичних вправ на рівні рухової навички в обраних видах рухової діяльності [9 ФІО 2.1.1]	демонструє індивідуальну техніку виконання фізичних вправ в обраних видах рухової діяльності [12 ФІО 2.1.1]
Співпрацювати з іншими особами	усвідомлює значення підтримки та рівність прав на участь у руховій діяльності [2 ФІО 1.4.2]	усвідомлено діє відповідно до правил чесної гри під час рухової діяльності [4 ФІО 1.4.1] усвідомлює відповідальність	обґрунтовує користь співпраці учасників у процесі рухової (спортивно-ігрової) діяльності [6 ФІО 1.4.1] підтримує	бере участь у спортивних іграх (зокрема і за правилами змагань) [9 ФІО 2.3.1] виконує різні соціальні ролі відповідно до	демонструє моральні та вольові якості у фізкультурно-оздоровчій діяльності [12 ФІО 1.2.1] співпрацює в

	розуміє та виконує фізичні вправи, запропоновані вчителем / учителькою [2 ФІО 2.3.1]	за власні та командні результати [4 ФІО 1.4.2] виконує рухові дії в урочній та позаурочній формах фізичного виховання [4 ФІО 2.3.1]	учасників команди, допомагає їм виконувати завдання під час рухової діяльності [6 ФІО 1.4.2] бере участь у різних рухливих/спортивних іграх та естафетах (зокрема за спрощеними правилами), дотримуючись правил [6 ФІО 2.3.1]	потреб, які виникають під час взаємодії [9 ФІО 1.4.1] дотримується правил «чесної гри» у спортивно-ігровій та змагальній діяльності, переконує інших у їх важливості [9 ФІО 1.5.1]	колективі, виконує різні соціальні ролі в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності [12 ФІО 1.4.1] виявляє повагу, чесність, дотримується рівності, справедливості, протидіє дискримінації та насильству в освітньому процесі [12 ФІО 1.5.1] використовує знання, вміння і навички, фізичну підготовленість під час виконання елементів військово-прикладної підготовки та патріотичного виховання громадянина України
--	--	---	---	--	---

					[12 ФІО 3.6.1] виявляє комунікабельніст ь, емпатію, застосовує методи ненасильницьког о спілкування, медіацію [12 ФІО 1.4.2]
--	--	--	--	--	---

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства освіти і
науки України**

20 08 2025 № 1163

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ (ІНШОМОВНА ОСВІТА)

I. Особливість мовно-літературної освітньої галузі (іншомовна освіта)

В Україні в контексті незворотності європейського та євроатлантичного курсу й прагнення до посилення інтеграційних процесів, утвердження міжнародного іміджу держави у глобалізованому світі активно підтримується вивчення іноземних мов. Вони відіграють вагомий роль у житті людини, забезпечуючи конкурентоспроможність на ринку праці, полегшуючи культурний обмін та наукове співробітництво. Опанування іноземних мов уможливорює особистісний і професійний розвиток, сприяє розширенню світогляду, удосконалює інтелектуальні й соціальні вміння, необхідні для успіху в навчанні, кар'єрі та повсякденному житті.

У цьому контексті іншомовна освіта, як складник мовно-літературної освітньої галузі, набуває особливої ваги. Згідно із Законом України «Про освіту», мовно-літературна галузь охоплює українську мову та літературу, мови й літератури корінних народів і національних меншин, а також іншомовну освіту. Саме ця галузь відповідає за формування однієї з ключових компетентностей — здатності ефективно спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами. Водночас саме іншомовна освіта є одним із провідних інструментів розвитку цієї компетентності, а саме вміння комунікувати в багатомовному та міжкультурному середовищі, що є необхідною умовою для інтеграції здобувачів / здобувачок освіти у європейський освітній, культурний і професійний простір.

Вивчення іноземних мов є обов'язковим в Україні на всіх рівнях загальної середньої освіти. Окрім цього, Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» (2024 р.) запроваджує обов'язкове вивчення англійської мови в закладах дошкільної освіти. Хоча акцент у Законі зроблено на англійській мові як мові міжнародного спілкування, його можна розглядати як елемент ширшої стратегії розвитку іншомовної освіти, яка охоплює всі іноземні мови, що вивчають у системі освіти, та спрямована на формування багатомовності здобувачів / здобувачок освіти.

Практичне втілення державної політики у сфері мовної освіти здійснюється також через низку нормативно-правових актів, покликаних створити мотиваційні умови для підвищення рівня володіння іноземними мовами. Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2025 р. № 257 визначає механізми підтримки для фахівців публічного сектору, які володіють англійською мовою. Цей документ, попри фокус на одній мові, є частиною загальної стратегії підвищення якості іншомовної освіти, що відповідає завданню інтеграції України в міжнародний простір і підвищення конкурентоспроможності її громадян.

Одним із завдань іншомовної освіти також є формування багатомовної особистості — мобільної, гнучкої, відкритої до культурного розмаїття та здатної ефективно взаємодіяти у глобалізованому світі. Друга іноземна мова — це не лише додатковий засіб комунікації, а й ефективний спосіб самовираження, розвитку критичного мислення та побудови академічної й професійної ідентичності. Зазвичай вивчення другої іноземної мови починається з 5 класу, але ця вимога втратила обов'язковість у 2014 році.

Вимоги до рівнів опанування іноземних мов у нашій країні визначені в державних стандартах початкової, базової середньої та старшої профільної освіти. Ці вимоги узгоджуються з міжнародно визнаними рівнями опанування мови, описаними у рекомендаціях Ради Європи з мовної освіти (2020).

CEFR стосується насамперед учіння і навчання та сприяє прозорості й узгодженості між стандартами, навчальними програмами, навчанням та оцінюванням у межах закладу освіти, між установами, освітніми секторами, регіонами та країнами.

З огляду на те, що традиційна модель чотирьох умінь (аудіювання, говоріння, читання, письмо) не вповні спроможна описати складну реальність комунікації, CEFR у редакції від 2020 р. класифікує комунікативну мовленнєву діяльність через способи спілкування, а саме: сприймання, продукування, взаємодію та медіацію. Така модель більш точно відображає використання мови в реальному житті. Тож саме цю модель було взято за основу під час структурування вітчизняних державних стандартів для кожного рівня загальної середньої освіти. Державні стандарти виокремлюють групи результатів, яких досягають здобувачі / здобувачки освіти у різних способах спілкування:

- сприймають усну й аудіовізуальну інформацію, зокрема й під час усної або онлайнної взаємодії та медіації;
- усно надають інформацію, висловлюють власні думки, почуття, ставлення та позицію, зокрема й під час усної або онлайнної взаємодії та медіації;
- сприймають письмовий текст, зокрема й під час писемної або онлайнної взаємодії та медіації;
- письмово надають інформацію, висловлюють власні думки, почуття, ставлення і позицію, зокрема й під час писемної або онлайнної взаємодії та медіації.

Зі зростанням мовного й культурного різноманіття суспільств CEFR надає великого значення медіації як способу спілкування, який поєднує сприймання, продукування і взаємодію. Додатковий том CEFR пропонує дескриптори комунікативних мовленнєвих активностей і вмінь з медіації тексту, понять, спілкування.

CEFR ґрунтується на принципах багатомовності та багатокультурності / мультикультурності. Користувач / користувачка мови опановує кілька мов, які взаємодіють між собою і здатні ефективно діяти в мультикультурному середовищі. Гармонійне співіснування багатьох мов може слугувати мостом до інших людей, країн і культур, сприяючи взаємопізнанню і взаєморозумінню. Успішна політика багатомовності може покращити життєві можливості громадян та громадянок, а саме: надати більше нагод для працевлаштування, полегшити доступ до послуг, сприяти взаєморозумінню через посилення міжкультурної взаємодії та соціальної згуртованості. Мовне розмаїття може стати цінним надбанням, що набуває все більшого значення в сучасному глобалізованому світі.

II. Мета мовно-літературної освітньої галузі

Вимоги до обов'язкових і конкретних результатів навчання здобувачів та здобувачок освіти у додатках до Державних стандартів розроблені на основі Рекомендацій Ради Європи з мовної освіти (CEFR)¹, що забезпечує узгодженість підходів до формування цілей навчання та розвитку мовленнєвих умінь учнів / учениць упродовж усього курсу іншомовної освіти. У поданих нижче таблицях сформульовано мету іншомовної освіти на різних рівнях освіти (початковому, базовому та профільному) та на кожному освітньому циклі (від адаптаційно-ігрового до профільного). Оскільки іншомовна освіта є частиною мовно-літературної освітньої галузі, то мету для ланок освіти за державними стандартами вказано спільно для всієї галузі.

Окрему увагу варто звернути на компонент **медіації**. У Державному стандарті профільної середньої освіти (поглиблений рівень) медіацію представлено як самостійну групу результатів навчання. Водночас для основного рівня профільної середньої освіти та для початкової та базової середньої освіти елементи медіації інтегровані в інші способи спілкування — сприймання інформації, усне й письмове продукування та взаємодію.

¹ Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment — Companion volume, Council of Europe, April 2020.

Таблиця 1

Мета мовно-літературної галузі (за державними стандартами)	
Державний стандарт початкової освіти	Метою іншомовної освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей та задоволення різних життєвих потреб здобувача / здобувачки освіти.
Державний стандарт базової середньої освіти	Метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток компетентних мовців і читачів / читачок із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.
Державний стандарт профільної середньої освіти	Метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток компетентних мовців і читачів / читачок із гуманістичним світоглядом, які шанують українську мову, володіють українською мовою і використовують її в повсякденному житті та в професійних сферах, розуміють важливість української мови як національної цінності та важливого атрибута української національної й громадянської ідентичності, здатні спілкуватися рідною мовою (у разі відмінності від державної), іноземними мовами , читають інформаційні та художні тексти української й зарубіжних літератур для духовного, культурного і національного самовираження, міжкультурного діалогу, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування системи суспільно-державних (національних) цінностей України та ставлень, а також для подальшого професійного становлення, формування громадянської стійкості.

Таблиця 2

Мета іншомовної освіти на кожному освітньому циклі

Початкова освіта	
1–2 класи (адаптаційно-ігровий цикл)	3–4 класи (основний цикл)
Формування особистостей здобувачів / здобувачок освіти, здатних: – розпізнавати знайомі слова, прості запитання та повідомлення на слух у	Формування особистостей здобувачів / здобувачок освіти, здатних: – розуміти дуже повільне і чітко артикульоване мовлення на знайомі теми, а

знайомому повсякденному контексті, за умови повільного і чіткого мовлення, з опорою на міміку, жести або зображення; – розпізнавати знайомі слова, знаки та фрази в супроводі зображень у добре знайомому контексті (наприклад, меню із зображеннями, вивіски), що ілюструють значення; – розповідати про себе за допомогою коротких фраз, передаючи базову особисту інформацію (ім'я, родина, улюблене заняття); – ставити й відповідати на запитання про себе та повсякденні ситуації, використовуючи прості шаблонні вислови й покладаючись на жести для підтримки розуміння; – надавати базову особисту інформацію (наприклад, ім'я, адресу, дані про родину) за допомогою коротких фраз у, наприклад, записках, за потреби використовуючи словник; – створювати в безпечному онлайн-середовищі прості онлайн-привітання й повідомлення про себе за допомогою шаблонних фраз або з використанням перекладача чи вибору з меню.	також сприймати конкретну інформацію (місце, час) у простих усних повідомленнях, за умови наявності пауз для осмислення змісту; – розуміти дуже короткі, прості тексти, що складаються з окремих фраз, знайомих слів і виразів, з повторним перерахуванням за потреби для засвоєння змісту; – створювати прості фрази про знайомих людей, предмети або місця без зв'язного висловлювання; – складати прості фрази та речення, а також передавати особисту інформацію (уподобання, родина, домашні улюбленці) за допомогою базової лексики; – взаємодіяти у простій формі з можливістю ставити й відповідати на запитання в знайомих ситуаціях, використовуючи короткі фрази та повтори для забезпечення розуміння; – запитувати й передавати прості особисті дані письмово (наприклад, написати коротке повідомлення); – створювати дуже прості особисті повідомлення онлайн (про вподобання, хобі), використовувати шаблонні вислови для реагування (подяка, вибачення); – демонструвати за допомогою простих слів / знаків і невербальних засобів інтерес до ідеї та передавати базову передбачувану інформацію в коротких повідомленнях, знаках, постерах або програмах.
Базова середня освіта	
5–6 класи (адаптаційний цикл)	7–9 класи (базове предметне навчання)
Формування особистостей здобувачів / здобувачок освіти, здатних: – розуміти фрази й вислови на теми, пов'язані з особистим життям (особиста інформація, покупки, орієнтація в місті, робота), якщо мовлення чітке й повільне; – розуміти короткі, прості тексти на знайомі теми із часто вживаною лексикою (наприклад, інструкції, оголошення, листівки); – створювати прості усні описи людей, умов життя чи навчання, повсякденних справ, уподобань, використовуючи короткі речення, з'єднані простими	Формування особистостей здобувачів / здобувачок освіти, здатних: – розуміти основну та конкретну інформацію в усному мовленні на знайомі теми (робота, школа, дозвілля), якщо мовлення чітке; – читати з розумінням тексти на знайомі теми, що відповідають сфері інтересів учнів / учениць; – вільно підтримувати діалог на знайомі теми, логічно структуруючи висловлювання в послідовність пунктів; – писати зв'язні тексти на знайомі теми, поєднуючи окремі фрази та речення в логічно послідовне висловлення; – взаємодіяти впевнено в повсякденних

сполучниками; – створювати низку простих речень і фраз, пов'язаних простими сполучниками (наприклад, «і», «але», «тому що») для опису знайомих тем; – підтримувати коротку розмову в передбачуваних повсякденних ситуаціях, ставити запитання та обмінюватися простими думками й інформацією на знайомі теми (навчання, вільний час, події); – складати короткі, прості, шаблонні записки, що стосуються нагальних потреб у повсякденному житті (наприклад, повідомлення, прохання, нагадування); – брати участь в елементарному соціальному онлайн-спілкуванні (наприклад, у віртуальних листівках, чатах, повідомленнях), використовуючи базову лексику, навіть за умови опори на онлайн-перекладач; – підтримувати взаємодію, передаючи зміст коротких, чітко структурованих текстів на знайомі, повсякденні теми, а також за потреби просити пояснення та описувати суть проблеми простими словами.	ситуаціях, обмінюватися, перевіряти та підтверджувати інформацію, пояснювати проблеми й висловлювати думки щодо почутої інформації; – писати особисті листи та записки з метою передання або запиту важливої для себе інформації, аргументуючи її значущість; – створювати особисті повідомлення про досвід, події й емоції, реагувати на коментарі інших з відповідною деталізацією, попри можливі лексичні обмеження; – підтримувати взаємодію, передаючи зміст коротких, чітко структурованих текстів на знайомі, повсякденні теми, а також за потреби просити пояснення й описувати суть проблеми простими словами.
Профільна середня освіта	
10 клас (профільно-адаптаційний цикл)	11–12 класи (профільний цикл)
Формування особистостей здобувачів / здобувачок освіти, здатних: – розуміти головні ідеї усного повідомлення, зокрема аргументовані висловлення на конкретні й абстрактні теми, у стандартному мовленні або знайомому варіанті, з урахуванням лексико-граматичної складності та логічної структури висловлювання; – самостійно читати різноманітні тексти, адаптуючи стиль і темп читання залежно від цілей, та вибірково користуватися довідковими ресурсами; – чітко й докладно описувати різні теми зі сфери інтересів, висвітлюючи ключові моменти, супроводжуючи їх прикладами, другорядними деталями та аргументацією;	Формування особистостей здобувачів / здобувачок освіти, здатних: – брати участь у комунікації між людьми з різним досвідом, проявляючи зацікавленість, співпереживання та ініціюючи запитання або пропозиції; – переказувати основні ідеї довших текстів знайомої тематики, використовуючи нескладну лексику з опорою на перевірку значень (для поглибленого рівня профільної середньої освіти — медіація); – розуміти головні ідеї усного повідомлення, зокрема аргументовані висловлення на конкретні й абстрактні теми, у стандартному мовленні або знайомому варіанті, з урахуванням лексико-граматичної складності та логічної структури висловлювання;

– створювати чіткі, розгорнуті тексти на різні теми у сфері особистих інтересів, з урахуванням аргументів і аналізу інформації з різних джерел; – до вільної усної взаємодії щодо широкого діапазону ситуацій, із можливістю підтримувати розмову, аргументувати власні думки та висвітлювати особисте ставлення до подій і досвіду; – ефективно письмово передавати новини, ідеї та особисті погляди, з урахуванням реакції адресата / адресатки, а також письмово підтримувати діалог; – брати активну участь в онлайн-дискусіях, висловлювати та обґрунтовувати власні думки, відповідати на позиції інших учасників / учасниць.	– самостійно читати різноманітні тексти, адаптуючи стиль і темп читання залежно від цілей, та вибірково користуватися довідковими ресурсами; – чітко й докладно описувати різні теми зі сфери інтересів, висвітлюючи ключові моменти, супроводжуючи їх прикладами, другорядними деталями та аргументацією; – створювати чіткі, розгорнуті тексти на різні теми у сфері особистих інтересів, з урахуванням аргументів і аналізу інформації з різних джерел; – до вільної усної взаємодії щодо широкого діапазону ситуацій, із можливістю підтримувати розмову, аргументувати власні думки та висвітлювати особисте ставлення до подій і досвіду; – ефективно письмово передавати новини, ідеї та особисті погляди, з урахуванням реакції адресата / адресатки, а також підтримувати діалог письмовими засобами; – брати активну участь в онлайн-дискусіях, висловлювати та обґрунтовувати власні думки, відповідати на позиції інших учасників / учасниць.
--	--

Загальною наскрізною метою іншомовної освіти відповідно до державних стандартів є розвиток здатності учнівства спілкуватися іноземними мовами у взаємозв'язку з культурною та іншими ключовими компетентностями для духовного, культурного й національного самовираження і міжкультурної взаємодії, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, мовленнєвої творчості, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.

Відповідно до державних стандартів, здобувачі / здобувачки освіти досягають таких рівнів опанування іноземної мови:

Таблиця 3

Рівень освіти	Початкова		Базова середня		Профільна середня
Іноземна мова	Наприкінці 2 класу	Наприкінці 4 класу	Наприкінці 6 класу	Наприкінці 9 класу	Наприкінці 12 класу
Перша	Pre-A1	A1	A2	B1	B2
Друга	—	—	A1	A2	B1

Рівні володіння мовою визначаються результатами навчальних досягнень у кожному виді комунікативної мовленнєвої діяльності (сприймання, продукування, взаємодія) та узгоджуються з дескрипторами CEFR. У старшій профільній школі як на основному, так і на поглибленому рівні вони відповідають рівню B2. Водночас поглиблений рівень передбачає додатковий вид мовленнєвої діяльності — медіацію, що забезпечує посилену підготовку учнів / учениць, які обирають відповідний профіль.

Узгодження результатів навчання, визначених у державних стандартах, із CEFR створює підґрунтя для міжнародного порівняння рівнів опанування мови та сприяє розвитку мовної та міжкультурної свідомості, дає змогу розвивати наскрізні вміння як основу для формування ключових компетентностей.

III. Структура галузі

У Державних стандартах загальної середньої освіти результати навчання з іноземної освіти формулюються з урахуванням вікових особливостей учнів / учениць та принципу поступового ускладнення навчального матеріалу.

Загальні результати в кожному стандарті слугують орієнтирами освітніх досягнень на певному етапі навчання і конкретизуються через відповідні результати та орієнтири для оцінювання. Водночас кількість груп результатів навчання відрізняються: у стандартах початкової та базової середньої освіти виокремлено три основні групи, тоді як у стандарті профільної середньої освіти додається четверта — медіація, що відображає ускладнення змісту та зростання автономії учнів та учениць у спілкуванні іноземною мовою. Такий підхід забезпечує наступність, узгодженість очікувань до навчальних досягнень на всіх рівнях та сприяє формуванню цілісної комунікативної компетентності.

Групи результатів навчання, які передбачені державними стандартами загальної середньої освіти:

ІНО 1 — сприймає усну, аудіовізуальну інформацію та письмові тексти іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування.

ІНО 2 — взаємодіє з іншими особами в усній і письмовій формі та в режимі реального часу засобами іноземної мови.

ІНО 3 — надає інформацію, висловлює думки, почуття та ставлення іноземною мовою.

ІНО 4² — діє як учасник / учасниця соціуму, який встановлює і допомагає налагоджувати соціальну взаємодію шляхом передавання змісту усного, письмового повідомлення або онлайн-повідомлення з однієї мови іншою.

Група результатів навчання **ІНО 1** спрямована на розвиток умінь сприймати усну, аудіовізуальну інформацію та письмові тексти іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування. Вона передбачає формування здатності розуміти основний зміст та окремі деталі висловлювань, оголошень, інструкцій, розмов і текстів різного типу, адаптованих до віку учнів / учениць. Результати цієї групи охоплюють як сприймання мовлення наживо, зокрема в повсякденних ситуаціях, так і розуміння медіатекстів — аудіо, відео та письмових повідомлень. У середніх та старших класах до цього додається розвиток стратегій смислової обробки інформації, як-от: передбачення змісту, виокремлення основної інформації та здогадування значень незнайомих слів з контексту.

Група результатів навчання **ІНО 2** спрямована на формування здатності ефективно взаємодіяти з іншими особами іноземною мовою в усній, письмовій формі та в онлайн-овому середовищі. Вона охоплює розвиток умінь брати участь в обговореннях, підтримувати бесіду, ставити й відповідати на запитання, реагувати на репліки співрозмовника / співрозмовниці у типових повсякденних ситуаціях. У межах цієї групи також формуються уміння письмової взаємодії — написання коротких повідомлень, записок, листів — і поступово розширюється здатність до онлайн-комунікації з використанням базових цифрових інструментів. У базовій та профільній середній освіті акцент переноситься на розвиток стратегій комунікативної співпраці, налагодження міжкультурної взаємодії, застосування ввічливих форм мовлення, ініціювання й підтримку розмови, а також на вміння просити уточнення та демонструвати розуміння в процесі спілкування.

Група результатів навчання **ІНО 3** спрямована на розвиток умінь самостійно висловлювати думки, почуття, ставлення та надавати інформацію іноземною мовою як усно, так і письмово. Вона передбачає формування здатності описувати себе, інших людей, події, предмети та явища з особистого життя та навколишнього світу. Учні та учениці вчаться створювати зв'язні висловлювання — від простих повідомлень і коротких описів у початковій школі до аргументованих суджень, виступів і презентацій у базовій та профільній освіті. У старших класах результати цієї групи охоплюють також уміння письмово формулювати

² З'являється в Державному стандарті профільної середньої освіти.

власну позицію, структурувати текст відповідно до мети та жанру, використовувати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування та аудиторії.

Група результатів навчання **ІНО 4** представлена наразі в Державному стандарті профільної середньої освіти та спрямована на розвиток умінь медіації — тобто посередництва в міжмовному та міжкультурному спілкуванні. Вона передбачає формування здатності передавати інформацію в межах однієї мови або з однієї мови іншою (усно або письмово), пояснювати, адаптувати або спрощувати зміст повідомлень відповідно до ситуації та потреб комунікації. Ці результати орієнтовані на вищий рівень автономії учнівства, здатність підтримувати ефективну взаємодію в полікультурному середовищі, сприяти взаєморозумінню в групі та налагодженню співпраці, зокрема в навчальному, професійному та соціальному контекстах. Уміння, що формуються в межах цієї групи, відображають нові вимоги до мовної освіти в глобалізованому світі. Простежити цілісну модель випускника / випускниці на кожному з освітніх циклів можна в парадигмі «Я-орієнтири» (Таблиця 4).

У державних стандартах зазначено орієнтири для оцінювання, спираючись на які педагог / педагогиня має змогу дібрати відповідні завдання до уроку, персоналізувати навчання відповідно до особливостей і потреб конкретного класу. Водночас для вчителства важливо системно бачити, яким має бути поступ учнівства в розрізі ключових компетентностей та наскрізних умінь. У таблиці 5 наведено конкретні результати навчання, які відповідають ключовим компетентностям, що формуються на уроках мовно-літературної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є прикладами, які демонструють можливі варіанти реалізації компетентнісного підходу. Більш докладно компетентнісний потенціал мовно-літературної освітньої галузі розкрито у відповідних розділах державних стандартів освіти, де він представлений системно й комплексно.

У таблиці 6 наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках мовно-літературної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

Усвідомлення вчителем / учителькою закономірностей поступу в іншомовній освіті є ключовим для ефективного формування компетентних мовців і читачів / читачок. Іншомовна освіта є цілісною системою, де кожен наступний етап навчання спирається на попередній, поступово ускладнюючи вимоги до знань, умінь і ставлень учнів та учениць. Розуміння цієї динаміки розвитку, від формування елементарних комунікативних умінь у початковій школі до здатності до посередництва за допомогою іноземної мови в профільній, дає змогу вчителству свідомо проектувати освітній процес, добирати адекватні методи та інструменти оцінювання, а головне — допомогти кожному учневі та кожній учениці розкрити свій мовний потенціал, стати не лише грамотним користувачем / користувачкою мови, а й особистістю з багатим внутрішнім світом, здатною до самовираження та міжкультурної комунікації. Саме тому постійне професійне зростання вчителства, його обізнаність із сучасними тенденціями в методиці викладання іноземної мови є запорукою якісної освіти та успішного майбутнього українського учнівства.

IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі

Іншомовна освіта в Україні охоплює широку палітру підходів, методів та інструментів, що сприяють формуванню ключових компетентностей, розвитку багатомовності й міжкультурної взаємодії. Іншомовна освіта ґрунтується на принципах інклюзивності, автономії здобувачів / здобувачок освіти, технологічної гнучкості й постійного професійного вдосконалення педагогічних працівників / працівниць. Водночас ефективне впровадження концептуальних засад іншомовної освіти потребує системного аналізу бар'єрів, які виникають у процесі реалізації освітніх реформ, та виявлення можливостей для їх подолання.

У цьому контексті доцільно розглянути основні виклики та потенційні можливості, що постають перед іншомовною освітою в Україні.

1. Виклики, пов'язані з кадровим забезпеченням та вдосконаленням системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

– Брак кадрів у сфері загальної середньої освіти, зокрема вчителів / учительок іноземної мови, зумовлений старінням педагогічних кадрів, вигоранням і відтоком фахівців / фахівчинь за кордон через війну³. Одним з **основних рішень** для подолання кадрового дефіциту може бути створення умов для залучення та підтримки молодих і кваліфікованих учителів і вчительок у сфері викладання іноземних мов. Це передбачає розроблення гнучких програм професійного розвитку, менторської підтримки та кар'єрного зростання, стимулювання повернення в освітню систему тих, хто тимчасово припинив викладацьку діяльність, а також розширення можливостей для дистанційної та змішаної форм викладання.

– Недостатній рівень цифрової грамотності вчителів / учительок іноземної мови, що ускладнює впровадження інноваційних освітніх технологій, включно з інструментами штучного інтелекту, а також ефективне використання віддалених синхронних та асинхронних режимів навчання, зокрема управління взаємодією в цифровому середовищі та індивідуалізацію освітнього процесу. Для подолання **цього виклику** необхідно забезпечити системну та практикоорієнтовану цифрову підготовку вчителів / учительок іноземних мов, зокрема через короткотривалі курси, онлайн-навчання, професійні спільноти та наставництво. Програми мають охоплювати використання інструментів штучного інтелекту, моделювання цифрової взаємодії, індивідуалізацію навчання та забезпечення академічної доброчесності в онлайн-середовищі. Важливо впроваджувати цифрові практики поступово, з орієнтацією на реальні потреби вчительства і можливості їх застосування в освітньому процесі.

– Недостатня інтеграція тем сталого розвитку в освітні програми підготовки й підвищення кваліфікації педагогів / педагогинь, що ускладнює їхню готовність упроваджувати інноваційні підходи у викладанні. Для **розв'язання цього виклику** необхідно інтегрувати теми сталого розвитку в усі рівні педагогічної освіти — від базової підготовки до програм підвищення кваліфікації. Це передбачає оновлення змісту навчальних програм з акцентом на міждисциплінарний підхід, критичне мислення, громадянську відповідальність, екологічну свідомість і соціальну справедливість. Також варто розробити практичні модулі та кейси, які демонструють, як теми сталого розвитку можуть бути реалізовані на уроках іноземної мови, зокрема через автентичні тексти, проєктну діяльність та міжпредметні зв'язки.

– Участь українських педагогічних закладів вищої освіти у міжнародних ініціативах і програмах академічної мобільності, як-от Erasmus+, є важливим чинником для інтернаціоналізації підготовки вчительства та впровадження сучасних підходів до формування плюрилінгвізму, цифрових та інших компетентностей. Для **подолання цього виклику** важливо підвищити участь педагогічних закладів вищої освіти у міжнародних програмах академічної мобільності шляхом створення інституційної підтримки для подання заявок, розвитку партнерств і покращення володіння іноземними мовами серед викладачів та викладачок. Варто також заохочувати викладачів і викладачок до участі в міжнародних проєктах і забезпечувати визнання результатів такої участі як частини підвищення кваліфікації. Це сприятиме впровадженню сучасних освітніх підходів, розширенню професійного світогляду і формуванню в майбутніх учителів і вчительок глобальних компетентностей.

– Поширеність серед педагогів / педагогинь, зокрема вчителів / учительок іноземних мов, хибного уявлення про відсутність реального вибору програм підвищення кваліфікації від різних суб'єктів освітніх послуг, що стримує професійний розвиток вчительства й послаблює довіру до реформи. **Подолати цей виклик** можливо через системне інформування про наявні можливості, зокрема про якісні освітні програми, які пропонують визнані міжнародні організації — Британська Рада, Goethe-Institut, Французький інститут в Україні та мережа Альянс франсез, Американські ради, Європейський центр імені Вергеланда тощо. Освітні

³ Освітня галузь відчуває найбільший дефіцит кадрів. (2025, 22 лютого). Нова українська школа (НУШ).

ініціативи цих організацій відповідають сучасним вимогам іншомовної освіти, поєднують методичну глибину та інноваційні підходи, орієнтовані на підвищення професійної майстерності. Водночас важливо наголосити, що у випадку, коли участь є платною, фінансуватися має здійснюватися за кошти, передбачені на підвищення кваліфікації в межах освітньої субвенції або місцевих бюджетів чи в інший регламентований спосіб. Це відкриває доступ до якісного навчання без додаткового фінансового навантаження на вчителя / учительку та сприятиме підвищенню обізнаності, активізації професійного розвитку вчительства і посиленню довіри до освітніх реформ.

2. Виклики, пов'язані з навчально-методичним забезпеченням та реалізацією компетентнісного підходу.

– Недостатнє розуміння нових підходів, брак методичної підтримки й фіксація на усталених традиційних моделях навчання призводить до зменшення ефективності впровадження сучасних методик НУШ і компетентнісного навчання та оцінювання. Це знижує темпи впровадження освітньої реформи та ускладнює трансформацію практик навчання. **Щоб подолати спротив** до впровадження сучасних підходів Нової української школи, необхідно зосередитися на підвищенні обізнаності всіх учасників та учасниць освітнього процесу. Важливо демонструвати успішні приклади впровадження компетентнісного навчання й оцінювання, а також забезпечити безперервну методичну підтримку педагогів / педагогинь через професійні спільноти, наставництво та міжшкільну взаємодію. Активне залучення батьків / опікунів до обговорення змін, просвітницькі ініціативи та відкритий діалог сприятимуть формуванню довіри, зменшенню опору та ефективному впровадженню нових практик.

– Низький пріоритет навчання другої іноземної мови в закладах освіти, зумовлений усталеною традицією другорядності предмета, негативно впливає на розвиток плюрилінгвізму та конкурентоспроможності учнівства. **Для підвищення пріоритетності навчання другої іноземної мови в школах** варто посилити інформаційно-методичну підтримку керівників / керівниць та вчителів / учительок закладів освіти щодо ролі плюрилінгвізму в розвитку ключових компетентностей і конкурентоспроможності учнів / учениць. Варто поширювати приклади успішних моделей організації навчання другої іноземної мови, а також надати гнучкі інструменти для кадрового та навчально-методичного забезпечення предмета. Залучення учнівства, батьківства і громад до обговорення мовного компонента освітньої програми закладу освіти також сприятиме усвідомленню його цінності.

– Недостатній рівень міжгалузевої інтеграції змісту іншомовної освіти з іншими освітніми галузями (наприклад, STEAM / STREAM), що зумовлений відсутністю системних підходів, чітких методичних рекомендацій і прикладів реалізації підходу CLIL (Content and Language Integrated Learning). **Для посилення міжгалузевої інтеграції** в іншомовній освіті доцільно розробити й поширити методичні рекомендації щодо впровадження підходу CLIL із прикладами завдань, тем і моделей уроків, що поєднують вивчення мови з елементами змісту інших галузей, зокрема STEAM / STREAM. Необхідно додати теми міжгалузевої інтеграції в програми підвищення кваліфікації вчителів / учительок іноземних мов, а також заохочувати міжпредметну співпрацю педагогів / педагогинь через спільне планування та реалізацію інтегрованих проєктів. Сприяння таким підходам на рівні шкільного керівництва та освітніх політик дасть змогу розвивати іншомовну комунікативну компетентність учнівства в більш прикладному контексті.

3. Виклики, пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням.

– Нерівномірне забезпечення шкіл технічними засобами та доступом до цифрових ресурсів, особливо в сільській місцевості, а також відсутність єдиної освітньої платформи, яка б містила навчальні матеріали, модулі для оцінювання результатів навчання учнівства і методичні матеріали для підтримки й професійного розвитку вчительства, створює бар'єр для рівного доступу учнівства до якісної освіти, а для вчителів / учительок ускладнює процес підготовки до уроків. **Можливим рішенням для цього виклику може стати** створення освітньої платформи з навчальними матеріалами, модулями для оцінювання результатів

навчання учнівства і методичної підтримки вчительства. Засадничим технічним рішенням стане можливість інтеграції платформи з наявними шкільними системами, що сприятиме гнучкому впровадженню та масштабуванню інновацій у сфері освіти.

4. Виклики, пов'язані з організацією освітнього процесу та фінансовим забезпеченням закладів загальної середньої освіти.

– Недостатній рівень готовності педагогічних працівників / працівниць, зокрема вчителів / учительок іноземних мов, до реалізації академічної свободи на практиці через очікування шаблонних рішень, низьку впевненість у власних педагогічних рішеннях і відсутність системної підтримки в гнучкому плануванні освітнього процесу відповідно до потреб учнівства і контексту школи⁴. Для подолання цього виклику необхідно створити умови для формування в педагогів / педагогинь готовності та впевненості реалізовувати академічну свободу як інструмент педагогічної майстерності. Це передбачає цілеспрямовану підтримку завдяки розбудові мережі професійних спільнот, реалізації якісного наставництва, супервізії та навчання на методичних кейсах, що демонструють різні варіанти гнучкого планування освітнього процесу. Окрему роль у цьому може відігравати залучення учителів / учительок до добровільних процедур оцінювання професійної компетентності, зокрема у формі сертифікації, що не лише сприяє визнанню професійного зростання, а й підсилює мотивацію до саморозвитку. Інтеграція теми академічної свободи в підвищення кваліфікації педагогів / педагогинь допоможе розвивати здатність діяти автономно, відповідально й ураховувати потреби учнівства та контекст навчання.

– Ускладнена реалізація індивідуального підходу внаслідок великої наповнюваності класів, обмежених умов для поділу на групи та делегування відповідних рішень на місцевий рівень, що перешкоджає ефективній реалізації вимог освітнього законодавства. **Щоб забезпечити реалізацію індивідуального підходу в умовах великої наповнюваності класів і обмежених ресурсів, необхідно розширити інструменти гнучкої організації навчання.** Це передбачає використання ротацийних моделей, упровадження проєктного навчання та цифрових рішень з елементами персоналізації. Важливим кроком є розширення автономії закладів освіти в ухваленні рішень щодо поділу на групи та відповідне фінансове забезпечення. У програми підвищення кваліфікації для вчительства слід інтегрувати теми з адаптивного планування, диференціації завдань і формувального оцінювання, що сприятиме розвитку професійної гнучкості вчителя / вчительки.

– Нерівномірне забезпечення шкіл, зокрема в сільській місцевості, обмежує їхні можливості щодо сучасного освітнього середовища для вивчення іноземних мов, зокрема доступ до якісних матеріалів, технічного обладнання та міжнародних освітніх програм. **Для подолання наслідків нерівномірного забезпечення шкіл, особливо в сільській місцевості, слід запровадити цільові програми підтримки іншомовної освіти, які передбачають забезпечення закладів освіти сучасним технічним обладнанням, доступом до цифрових ресурсів, онлайн-платформ і автентичних матеріалів.** Варто також розширити участь таких шкіл у міжнародних програмах і грантових ініціативах, спрямованих на розвиток багатомовної освіти. Забезпечення рівного доступу до ресурсів сприятиме зменшенню освітньої нерівності та підвищенню якості вивчення іноземних мов у всіх типах громад.

⁴ Узагальнення за результатами «Опитування освіти про політику “Освіта для життя”» 2025 року.

**Я-ОРІЄНТИРИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ
(ІНШОМОВНА ОСВІТА)**

Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Сприймання усного повідомлення				
Я можу розпізнати знайомі слова, прості запитання та повідомлення на слух у знайомих ситуаціях, якщо людина говорить повільно й чітко і я маю підказки — міміку, жести або зображення.	Я розпізнаю знайомі слова та дуже прості фрази про себе, свою родину й найближче оточення, коли люди говорять повільно й чітко.	Я розумію фрази та найчастіше вживану лексику, пов'язану з найбільш актуальними особистими темами (наприклад, дуже проста інформація про себе та сім'ю, покупки, навчання).	Я розумію основну інформацію у повідомленні на теми, пов'язані з повсякденними ситуаціями.	Я розумію тривалі розповіді та лекції, можу простежити складну лінію аргументації, якщо тема достатньо знайома.
		Я розумію основну думку коротких, чітких і простих повідомлень та оголошень.	Я можу зрозуміти основну думку радіо- чи телепередач на знайомі теми або особистого інтересу, якщо мовлення повільне й чітке.	Я розумію більшість теленовин та передач про поточні події.
				Я розумію більшість фільмів стандартною мовою.
Сприймання письмового тексту				
Я можу розпізнати знайомі слова, знаки та фрази, якщо вони супроводжуються	Я розумію знайомі імена, слова та дуже прості речення,	Я можу читати дуже короткі й прості тексти.	Я розумію тексти, які містять часто вживану лексику повсякденного спілкування.	Я можу читати статті та звіти на сучасні теми, де автори й авторки висловлюють власні

зображеннями (наприклад, у меню з картинками або на вивісках).	наприклад, у вивісках, оголошеннях.			погляди.
		Я знаходжу передбачувану інформацію в простих щоденних текстах (реклама, розклад, меню тощо).	Я можу зрозуміти опис подій, почуттів і побажань в особистих листах.	Я розумію сучасну художню прозу.
		Я розумію короткі прості особисті листи.		
Усне продукування				
Я можу розповісти про себе за допомогою коротких фраз, передаючи базову особисту інформацію, наприклад, як мене звати, хто моя родина та яке моє улюблене заняття.	Я можу використовувати прості фрази та речення, щоб описати, де я живу і людей, яких я знаю.	Я можу використовувати кілька пов'язаних фраз і речень, щоб описати свою родину та інших людей, умови життя, освіту тощо.	Я можу поєднувати фрази, щоб описати власний досвід, події, мрії, сподівання та прагнення.	Я можу чітко й докладно описувати широкий спектр тем, що стосуються моїх інтересів.
			Я можу коротко пояснювати свої думки та плани.	Я можу пояснити свої погляди на актуальні питання, вказуючи на переваги й недоліки різних думок.
			Я можу переказати історію або сюжет книги чи фільму та поділитися своїми враженнями.	
Письмове продукування				
Я можу написати кілька слів про себе,	Я можу писати прості окремі фрази та	Я можу писати серію простих фраз	Я можу створювати зв'язаний текст на знайомі	Я можу писати чіткий, докладний текст на

наприклад, ім'я або улюблене заняття, використовуючи словник, якщо потрібно.	речення.	і речень, поєднуючи їх простими сполучниками, як-от «і», «але» та «тому що».	теми або теми особистого інтересу.	широкий спектр тем, що мене цікавлять. Я можу написати есе або звіт, передаючи інформацію або обґрунтовуючи погляд за чи проти.
Усна взаємодія				
Я можу ставити й відповідати на запитання про себе та повсякденні ситуації, використовуючи прості фрази й жести.	Я можу спілкуватися простими фразами, якщо співрозмовник / співрозмовниця готові мені допомогти.	Я можу спілкуватися у простих та звичних ситуаціях, які потребують безпосереднього обміну інформацією на знайомі теми.	Я можу спілкуватися іноземною мовою у звичних під час подорожі ситуаціях.	Я можу вільно взаємодіяти зі співрозмовниками / співрозмовницями.
	Я можу ставити й відповідати на прості запитання на знайомі теми.	Я можу підтримати дуже коротку розмову, хоча відчуваю труднощі в її розумінні.	Я можу брати участь в розмові на знайомі теми, які стосуються повсякденного життя (наприклад, сім'я, улюблене заняття, подорожі).	Я можу активно брати участь в обговореннях на знайомі теми, висловлювати та обґрунтовувати свої думки.
Письмова та онлайн-взаємодія				
Я можу надати просту інформацію про себе (ім'я, адресу, родину) за допомогою	Я можу писати короткі прості привітання або повідомлення про те, що я зробив/-ла і що	Я можу брати участь у базовій соціальній взаємодії,	Я можу висловлюватися щодо досвіду, подій, вражень і почуттів, якщо	Я можу брати участь у спілкуванні з кількома людьми, підхоплювати їхні думки, долучатися до

коротких фраз у записках або нотатках, за потреби користуючись словником.	мені сподобалося, та відповідати на коментарі.	висловлюючи свої емоції, дії або потреби, а також відповідати на коментарі словами подяки, вибачення або даючи відповіді на запитання.	маю змогу підготуватися заздалегідь. Я можу просити або надавати прості пояснення та відповідати на коментарі й запитання досить детально.	обговорення та допомагати усувати непорозуміння чи суперечки, якщо співрозмовники / співрозмовниці говорять просто, дають мені час і налаштовані на співпрацю.
	Я можу реагувати на дописи, зображення та медіа.	Я можу виконувати прості дії, наприклад замовлення товарів, дотримуватись простих інструкцій і співпрацювати під час виконання спільного завдання.	Я можу працювати в групі над проектом, якщо є візуальні підказки, наприклад зображення, статистика або графіки, які допомагають пояснити складніші ідеї.	Я можу виокремлювати важливі факти, події та досвід, логічно обґрунтовувати свої ідеї й сприяти ефективній співпраці.
	Я можу зробити просту покупку, заповнюючи форми з особистими даними.			
Для медіації (поглиблений рівень профільної середньої освіти)				
Я можу передавати інформацію, подану в чітких, добре структурованих інформаційних текстах, на теми, що є знайомими або становлять особистий чи поточний інтерес. Я можу допомогти сформулювати завдання простими словами та запросити інших поділитися своїми знаннями. Я можу запросити інших долучитися до обговорення, уточнити причини їхніх поглядів або розширити певні думки, які вони висловили. Я можу ставити доречні запитання для перевірки розуміння понять і повторити частину сказаного іншою людиною, щоб підтвердити взаєморозуміння. Я можу підтримувати культуру спільної комунікації, представляючи людей, обмінюючись інформацією про пріоритети та роблячи прості запити для підтвердження або уточнення. Я можу передавати основний зміст сказаного на теми особистого інтересу, якщо мовці висловлюються чітко, а я маю змогу зробити паузу, щоб обміркувати, як це висловити.				

**РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В МОВНО-ЛІТЕРАТУРНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ
(ІНШОМОВНА ОСВІТА)**

Ключові компетентності	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Вільне володіння державною мовою	Розпізнає знайомі слова і фрази під час сприйняття усної інформації [2 ІНО 1.2].	Розуміє зміст усного висловлювання у знайомому повсякденному контексті [4 ІНО 1.2].	Розуміє зміст оголошення та інструкції, якщо мовлення чітке та повільне [6 ІНО 1.1.3].	Цілеспрямовано співпрацює зі співрозмовником / співрозмовницею [9 ІНО 2.1.2].	Сприяє спільній взаємодії з іншими особами [12 ІНО 4.2.1].
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	Запитує та повідомляє інформацію про себе та повсякденні справи, вживаючи короткі сталі вислови та використовуючи за потребою жести [2 ІНО 3.1].	Спілкується на добре знайомі теми, реагує на прості твердження щодо задоволення нагальних потреб та висловлює такі потреби [4 ІНО 3.1].	Цілеспрямовано спілкується зі співрозмовником / співрозмовницею, які в разі потреби пропонують допомогу [6 ІНО 2.1.2].	Ініціює, підтримує й закінчує розмову та просту дискусію [9 ІНО 2.4.1].	Сприяє налагодженню міжкультурної взаємодії [12 ІНО 4.3.1].
Математична компетентність	Розпізнає знайомі слова і фрази під час сприйняття усної інформації [2 ІНО 1.2].	Розуміє зміст усного висловлювання у знайомому повсякденному контексті [4 ІНО 1.2].	Виконує прості інструкції та ставить прості запитання під час виконання спільного онлайн-завдання, якщо співрозмовник готовий допомогти [6 ІНО 2.3.2-2].	Здійснює онлайн-взаємодію зі співрозмовником / співрозмовницею або невеликою групою, яка працює над проектом, у разі наявності засобів візуалізації (зображення,	Пояснює проблему, яка виникла під час отримання товарів і послуг, і розв'язує завдання, які виникають [12 ІНО 2.1.3-2].

				статистичні дані, графіки), які ілюструють пов'язані із завданням поняття [9 ІНО 2.3.2-2].	
Компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій	Описує себе та свій стан короткими фразами [2 ІНО 3.2].	Розповідає про людей, навколишній світ та побут простими, окремими фразами та висловлює своє ставлення [4 ІНО 3.2].	Запитує просту інформацію щодо подорожі, користування громадським транспортом, запитує і пояснює, як пройти до певного місця, придбати квитки [6 ІНО 2.1.3-1].	Описує предмети, інтереси, упорядковуючи послідовність опису [9 ІНО 3.1.1-1].	Самостійно добирає для читання різні тексти (наприклад, журнали, романи, історичні книги, біографії, книги з описом подорожей, путівники, тексти пісень, поезій), використовуючи під час читання довідкові джерела [12 ІНО 1.2.5-1].
Інноваційність	Розуміє короткі, прості запитання, твердження, прохання / вказівки та реагує на них вербально та/або невербально [2 ІНО 1.1].	Розповідає про людей, навколишній світ та побут простими, окремими фразами та висловлює своє ставлення [4 ІНО 3.2].	Висловлює власну аргументовану думку, використовуючи прості мовні засоби під час монологу [6 ІНО 3.1.3-1].	Складає план усного або письмового висловлювання з використанням нового мовного і мовленнєвого матеріалу [9 ІНО 3.3.1].	Здійснює посередництво в ситуаціях, у яких виникає непорозуміння [12 ІНО 4.3.3].
Екологічна компетентність	Запитує та повідомляє інформацію про себе та повсякденні справи, вживаючи	Розповідає про людей, навколишній світ та побут простими, окремими фразами та	Розповідає про людей, навколишній світ та побут з урахуванням власного досвіду, висловлює простими	Характеризує предмет чи явище, для точного визначення якого не може пригадати	Пише чіткі детальні тексти на різні теми в межах сфери власних інтересів, синтезуючи й оцінюючи

	короткі сталі вирази та використовуючи за потребою жести [2 ІНО 3.1].	висловлює своє ставлення [4 ІНО 3.2].	фразами свою думку [6 ІНО 3.1.1].	слова [9 ІНО 3.3.2-1].	інформацію з низки джерел [12 ІНО 3.2.1].
Інформаційно-комунікаційна компетентність	Пише короткі фрази в режимі реального часу, у разі потреби з використанням словника [2 ІНО 3.5].	Створює в режимі реального часу прості повідомлення за допомогою кількох коротких речень [4 ІНО 3.5].	Цілеспрямовано налагоджує онлайн-співпрацю [6 ІНО 2.3.2].	Здійснює онлайн-взаємодію у формі розмови та простої дискусії [9 ІНО 2.3.1].	Цілеспрямовано налагоджує онлайн-співпрацю в різних ситуаціях повсякденного життя та спільної роботи групи над проектом [12 ІНО 2.3.2].
Навчання впродовж життя	Надає найпростішу інформацію про себе у письмовій формі (записка, анкета) [2 ІНО 3.3].	Визначає в усному повідомленні інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми [4 ІНО 1.1]. Визначає в тексті інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми [4 ІНО 2.2].	Використовує прості прийоми, щоб почати, підтримати та закінчити розмову [6 ІНО 2.4.1-1].	Використовує власний мовленнєвий досвід та комунікативні стратегії, щоб підтримувати розмову чи дискусію [9 ІНО 2.4.2-1].	Використовує фрази на кшталт «На це важко відповісти», «Мені варто над цим подумати» тощо, щоб отримати час і сформулювати відповідь на висловлену репліку [12 ІНО 2.4.1-2].
Громадянські та соціальні компетентності	Пише короткими фразами про себе [2 ІНО 3.4].	Розповідає про людей, навколишній світ та побут простими, окремими фразами та висловлює своє	Заповнює онлайн-анкету, повідомляє особисті та інші дані [6 ІНО 2.3.2-1].	Висловлює власні погляди й думки та запитує про погляди та думки співрозмовника / співрозмовниці,	Сприяє міжкультурній взаємодії за допомогою простих слів і фраз, щоб попросити

		ставлення [4 ІНО 3.2].		обговорюючи теми, що стосуються особистих інтересів [9 ІНО 2.1.1-3].	співрозмовника / співрозмовницю (співрозмовників) пояснити окремі ідеї та отримати роз'яснення щодо висловленої думки, використовуючи власний мовленнєвий досвід (наприклад, щоб висловити згоду, запрошення, подяку) [12 ІНО 2.1.4-3].
Культурна компетентність	Описує себе та свій стан короткими фразами [2 ІНО 3.2].	Надає у письмовій формі інформацію про себе, навколишній світ, побут, використовуючи прості слова та вирази [4 ІНО 3.4].	Запитує та розповідає про подію [6 ІНО 2.1.4-4].	Здійснює онлайн-співпрацю та обмін, який вимагає простого роз'яснення важливих деталей, зокрема реєструється на навчальний курс, екскурсію, захід [9 ІНО 2.3.2-1].	Визначає основний зміст більшості фільмів різного типу, інтерв'ю наживо, ток-шоу, вистав за умови, що мовлення нормативне [12 ІНО 1.1.5-2].
Підприємливість та фінансова грамотність	Пише короткі фрази в режимі реального часу у разі потреби з використанням словника [2 ІНО 3.5].	Визначає в усному повідомленні інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми [4 ІНО 1.1]. Визначає в тексті інформацію за різними завданнями	Цілеспрямовано налагоджує онлайн-співпрацю [6 ІНО 2.3.2].	Ініціює, підтримує та закінчує просту розмову на знайому тему, пов'язану з особистими інтересами [9 ІНО 2.4.1-2].	Співпрацює з іншими особами під час виконання простих завдань за умови, що інші учасники / учасниці говорять у повільному темпі й за потреби можуть надати допомогу [12 ІНО 2.1.1-5].

		на знайомі повсякденні теми [4 ІНО 2.2].			
--	--	--	--	--	--

**РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ В МОВНО-ЛІТЕРАТУРНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ
(ІНШОМОВНА ОСВІТА)**

Наскрізнi вміня	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Читати з розумінням	Розпізнає знайомі слова з опорою на наочність [2 ІНО 2.1].	Розпізнає знайомі імена / назви, слова та елементарні фрази в коротких, простих текстах [4 ІНО 2.1].	Розуміє прочитані короткі прості листи [6 ІНО 1.2.1].	Розуміє письмовий текст, здійснює пошук необхідної інформації [9 ІНО 1.2.2].	Розуміє зміст статті, доповіді, пов'язаної із сучасними проблемами, за умови, що автор / авторка має чітку позицію і погляд [12 ІНО 1.2.3-1].
Висловлювати власну думку в усній і письмовій формі	Описує себе та свій стан короткими фразами [2 ІНО 3.2].	Надає у письмовій формі інформацію про себе, навколишній світ, побут, використовуючи прості слова та вирази [4 ІНО 3.4].	Розповідає про людей, навколишній світ та побут з урахуванням власного досвіду, висловлює простими фразами свою думку [6 ІНО 3.1.1].	Обґрунтовує власну думку, наводить аргументи під час тривалого монологу [9 ІНО 3.1.3].	Пише доповіді або есе на різні теми в межах сфери власних інтересів, синтезуючи та оцінюючи інформацію з низки джерел [12 ІНО 3.2.2].
Критично і системно мислити	Розпізнає знайомі слова і фрази під час сприйняття усної інформації [2 ІНО 1.2].	Визначає в усному повідомленні інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми [4 ІНО 1.1]. Визначає в тексті	Зауважує та виправляє власні прості мовні помилки [6 ІНО 3.3.3].	Стисло аргументує та пояснює власні думки, плани, дії [9 ІНО 3.1.3-2].	Розв'язує більшість проблем у спілкуванні, використовуючи власний мовленнєвий досвід або уникаючи складних мовних конструкцій [12 ІНО

		інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми [4 ІНО 2.2].			3.3.2-2].
Логічно обґрунтовувати позицію	Запитує та повідомляє інформацію про себе та повсякденні справи, вживаючи короткі сталі вирази та використовуючи у разі потреби жести [2 ІНО 3.1].	Запитує та надає особисту інформацію у письмовій формі, використовуючи прості слова, короткі речення та сталі вирази [4 ІНО 3.3].	Висловлює власну аргументовану думку, використовуючи прості мовні засоби під час монологу [6 ІНО 3.1.3-1].	Обґрунтовує власну думку, наводить аргументи під час тривалого монологу [9 ІНО 3.1.3].	Бере активну участь у бесіді на загальні теми, чітко пояснює та обстоює власні переконання, наводячи відповідні аргументи [12 ІНО 2.1.1].
Діяти творчо	Описує себе та свій стан короткими фразами [2 ІНО 3.2].	Розповідає про людей, навколишній світ та побут простими, окремими фразами та висловлює своє ставлення [4 ІНО 3.2].	Розповідає про людей, навколишній світ та побут з урахуванням власного досвіду, висловлює простими фразами свою думку [6 ІНО 3.1.1].	Розповідає про свій досвід, описує почуття і реакції у формі простого зв'язного тексту [9 ІНО 3.2.1-2].	Створює власний відгук на художній твір (зокрема літературний) [12 ІНО 4.1.6].
Виявляти ініціативу	Запитує та повідомляє інформацію про себе та повсякденні справи, вживаючи короткі сталі вислови та використовуючи у разі потреби жести [2 ІНО 3.1].	Запитує та надає особисту інформацію у письмовій формі, використовуючи прості слова, короткі речення та сталі вирази [4 ІНО 3.3].	Ініціює, підтримує та закінчує коротку просту розмову [6 ІНО 2.4.1].	Ініціює, підтримує та завершує прості онлайн-дискусії на знайомі теми, робить паузи під час спілкування в режимі реального часу [9 ІНО 2.3.1-1].	Ініціює, підтримує та закінчує розмову і дискусію, використовуючи різні стратегії [12 ІНО 2.4.1].

Конструктивно керувати емоціями	Описує себе та свій стан короткими фразами [2 ІНО 3.2].	Надає у письмовій формі інформацію про себе, навколишній світ, побут, використовуючи прості слова та вирази [4 ІНО 3.4].	Повідомляє про проблеми зі здоров'ям, зокрема з використанням невербальних засобів спілкування, і виявляє свої емоції на отриману відповідь [6 ІНО 2.1.3-3].	Підтримує розмову, допомагаючи співрозмовникові / співрозмовниці дібрати необхідний мовний і мовленнєвий матеріал та враховуючи його / її емоційний стан [9 ІНО 3.3.2].	Передає відтінки емоцій, наголошує на особистій значущості подій і досвіду, чітко обстоює та обґрунтовує власні переконання [12 ІНО 2.1.1-1].
Оцінювати ризики	Запитує та повідомляє інформацію про себе та повсякденні справи, вживаючи короткі сталі вислови та використовуючи у разі потреби жести [2 ІНО 3.1].	Спілкується на добре знайомі теми, реагує на прості твердження щодо задоволення нагальних потреб та висловлює такі потреби [4 ІНО 3.1].	Ідентифікує окремі факти та здогадується про значення невідомих слів з контексту, якщо прослухана інформація чи письмовий текст доступний і стосується повсякденної тематики [6 ІНО 1.3.1].	Добирає та читає тексти, якщо використані в них мовні засоби належать до сфери повсякденного спілкування [9 ІНО 1.2.5].	Бере активну участь у неформальній розмові на знайомі теми, коментує, чітко висловлює власний погляд, оцінює альтернативні пропозиції, робить припущення та відповідає на припущення співрозмовника / співрозмовниці [12 ІНО 2.1.1-2].
Ухвалювати рішення	Надає найпростішу інформацію про себе у письмовій формі (записка, анкета) [2 ІНО 3.3].	Створює в режимі реального часу прості повідомлення за допомогою кількох коротких речень [4 ІНО 3.5].	Демонструє, що слідує за ходом розмови, і визначає, що потрібно зробити, якщо співрозмовник / співрозмовниці докладе певних зусиль, щоб досягти розуміння [6 ІНО 2.1.2-1].	Висловлює припущення щодо можливого розв'язання питання, наводячи аргументи та пояснення [9 ІНО 2.1.2-2].	Визначає зміст і доречність новин, статей і доповідей за тематикою обраного профілю, ухвалює рішення про необхідність їх детального опрацювання [12 ІНО

					1.2.2-2].
Розв'язувати проблеми	Пише короткі фрази в режимі реального часу у разі потреби з використанням словника [2 ІНО 3.5].	Створює в режимі реального часу прості повідомлення за допомогою кількох коротких речень [4 ІНО 3.5].	Демонструє, що слідкує за ходом розмови, і визначає, що потрібно зробити, якщо співрозмовник / співрозмовниця докладе певних зусиль, щоб досягти розуміння [6 ІНО 2.1.2-1]	Висловлює свої думки щодо розв'язання практичних проблем з урахуванням емоційного стану співрозмовників [9 ІНО 2.1.1-4].	Докладно описує проблему чи ситуацію, розмірковуючи про причини та наслідки, беручи до уваги переваги й недоліки різних підходів [12 ІНО 2.1.2-3].
Співпрацювати з іншими	Запитує та повідомляє інформацію про себе та повсякденні справи, вживаючи короткі сталі вислови та використовуючи у разі потреби жести [2 ІНО 3.1].	Спілкується на добре знайомі теми, реагує на прості твердження щодо задоволення нагальних потреб та висловлює такі потреби [4 ІНО 3.1].	Цілеспрямовано спілкується зі співрозмовником / співрозмовницею, які в разі потреби пропонують допомогу [6 ІНО 2.1.2].	Просить співрозмовника / співрозмовницю висловитися щодо подальших дій [9 ІНО 2.1.2-3].	Співпрацює під час виконання простих практичних завдань, запитуючи думку інших осіб, надаючи пропозиції та розуміючи відповіді, якщо може попросити повторити або час від часу переформулювати повідомлення [12 ІНО 2.1.2-4].

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства освіти і
науки України**

20.08.2025 № *1163*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

I. Особливість математичної освітньої галузі

Математика є одним з основних засобів пізнання світу. Вона допомагає впорядковувати дані, знаходити закономірності, моделювати явища й робити прогнози. Через математичні поняття і методи людина вчиться сприймати, аналізувати й описувати навколишню реальність, що робить цю освітню галузь фундаментальною для розвитку мислення та розуміння світу. Навчання математики готує до розв'язання різноманітних життєвих проблемних ситуацій, як математичних, так і нематематичних. У межах цієї освітньої галузі учнівство навчається розв'язувати проблемні завдання навіть за відсутності чітко визначених методів розв'язування.

Математичну освітню галузь характеризує особливо виразна абстрактність, яка, на відміну від інших галузей, рідше має очевидні паралелі з повсякденним досвідом. Її особливість полягає в необхідності розуміння логічних структур, побудови доведень, застосування формул, а також оперування символами, числами й геометричними об'єктами. Саме високий рівень абстракції є і основною причиною складності вивчення математики. Учні й учениці часто зіштовхуються з труднощами в переході від конкретних прикладів до загальних понять і зворотно. Наприклад, розуміння таких понять, як дробі, функції чи лінійні рівняння, вимагає не лише здатності оперувати числами, а й усвідомлення їхніх властивостей і практичного застосування.

У процесі вивчення математики важливо навчити учнівство застосовувати здобуті знання і стратегії розв'язування задач у нових і подібних ситуаціях. На початкових етапах це здійснюється за підтримки вчителів та учительок, а з часом здобувачі й здобувачки освіти розвивають самостійність і впевненість у застосуванні своїх знань, умінь і ставлень, що формують математичну та інші ключові компетентності.

Рівень математичної підготовки молодого покоління визначає здатність суспільства адаптуватися до соціально-економічних змін, опановувати новітні технології, упроваджувати інновації і посилювати конкурентоспроможність країни на світовій арені. Високий рівень математичної грамотності є запорукою розвитку стратегічно важливих галузей — від інженерії та ІТ до енергетики, медицини та оборонної промисловості.

Математика формує вміння, необхідні не лише у науковій діяльності, але й багатьох інших сферах життя, зокрема у громадянській та соціально-економічній. Аналітичне й критичне мислення, вміння працювати з великими обсягами інформації, ухвалювати виважені рішення — ці вміння є основою для розбудови демократичних інституцій, ефективного управління ресурсами й розвитку сталих економічних систем.

Математика є основою особистісного розвитку. Вона формує прогностичне, креативне мислення, навчає систематизувати інформацію, будувати логічні зв'язки та структурує вміння розв'язувати проблеми. Розвиток математичної освіти сприяє формуванню покоління, яке здатне мислити критично, здатного протидіяти дезінформації та маніпуляції, адаптуватися до нових викликів, орієнтуватися на інновації та сприяти сталому розвитку країни.

У сучасних умовах математична освіта набуває особливого значення в забезпеченні обороноздатності країни. Військові технології, криптографія, штучний інтелект, кібербезпека, моделювання бойових дій і логістики — усі ці сфери ґрунтуються на фундаментальних математичних знаннях. В умовах війни й відбудови технологічний розвиток та інновації у сфері безпеки є критично важливими для захисту держави та її громадян. Сучасна оборонна

стратегія неможлива без потужного науково-технічного підґрунтя, яке базується на математиці.

Увесь зміст математичної освітньої галузі ґрунтується на чітко визначених правилах і логіці. Висновки будують через теореми й доведення, що забезпечує точність і надійність знань. Опанування математики потребує системного мислення, здатності аналізувати й синтезувати інформацію, оцінювати її, а також послідовно вибудовувати причиново-наслідкові зв'язки. Ці вміння є основою для розвитку критичного мислення, яке передбачає здатність аналізувати, оцінювати, обґрунтовувати тощо. Математичні задачі, особливо ті, що вимагають пошуку альтернативних підходів або аналізу кількох розв'язань, сприяють формуванню в учнівства вміння мислити логічно, зважувати різні точки зору й ухвалювати обґрунтовані рішення. Математична галузь не лише формує базові когнітивні навички, а й виступає універсальною мовою для опису, аналізу й математичного моделювання явищ і процесів у різних сферах людської діяльності.

Ще однією характерною рисою математичної освітньої галузі є усталеність її змісту. На відміну від багатьох інших галузей, де наукові відкриття та технологічні зміни відбуваються динамічно й вимагають швидкого оновлення змісту, основи математичної науки — її поняття, структури та методи — залишаються незмінно актуальними впродовж тривалого часу. Це забезпечує сталість і послідовність у побудові змісту математичної освіти на всіх етапах навчання. Водночас важливо враховувати, що більшість інших освітніх галузей, зокрема природнича, технологічна та інформатична, потребують певного рівня математичної підготовки для ефективного засвоєння їхніх засадничих понять і методів. Саме тому виникає потреба в чітко визначеному «ядрі» математичних знань, яке виконує функцію теоретичної бази не лише для самої математики, а й для міждисциплінарного навчання.

Ще донедавна «ядро» математичних знань формувалося в межах домінантної освітньої парадигми, яка ґрунтувалася на уявленнях про математику як формально-логічну, замкнену систему знань, у центрі якої — аксіоматично-дедуктивна модель, орієнтована на внутрішню цілісність і логічну завершеність математичної дисципліни. Такий підхід відображав уявлення про математику як обмежену систему понять, тверджень і доведень, та передбачав, що учні / учениці мають опановувати знання в готовому, завершеному вигляді. Роль учня / учениці в такій освітній парадигмі зводилася до відтворення готових формул і алгоритмів, що суттєво обмежувало розвиток критичного й логічного мислення, креативності, здатності до дослідження й застосування математики в реальному житті.

У відповідь на кризу, спричинену надмірною теоретизацією змісту математичної освіти та її відривом від реального життя, Національна рада викладачів математики США (NCTM) у 1980 році оприлюднила програмний документ «Порядок денний для дій» (Agenda for Action) (NCTM, 1980)¹. У ньому було чітко зазначено, що (problem solving) розв'язання задач або розв'язання проблем (залежно від перекладу), має стати центральним елементом шкільного курсу математики. Поступово фокус освітньої політики змістився в бік практичного застосування математики, що відображало потреби науки, суспільства й економіки того часу. У математичній освіті відбувається перехід від «математики для небагатьох» до «математики для всіх» (Freudenthal, 1973², 1983³). Аналогічні ініціативи виникали і в інших країнах. У 1968 році в Нідерландах було започатковано концепцію Реалістичної математичної освіти (RME — Realistic Mathematics Education⁴), яка запропонувала дидактичний підхід, заснований на ідеї,

¹ National Council of Teachers of Mathematics (NCTM). (1980). An Agenda for Action: Recommendations for School Mathematics of the 1980s. Reston, VA: NCTM.

² Freudenthal, H. (1973). Mathematics as an Educational Task. Dordrecht: Reidel.

³ Freudenthal, H. (1983). Didactical Phenomenology of Mathematical Structures. Dordrecht: Reidel.

⁴ Van den Heuvel-Panhuizen, M. (2000). Mathematics education in the Netherlands: A guided tour. Freudenthal Institute Cd-rom for ICME9. Utrecht: Utrecht University.

що математика має розвиватися у тісному зв'язку з реальністю та особистим досвідом учнівства. Згадана концепція підкреслює важливість математичного моделювання, візуалізації, дослідницької діяльності й особистої участі учня / учениці в процесі відкриття математичних зв'язків. Цей підхід ґрунтується на активному залученні учнівства до створення моделей реальних ситуацій, що відповідає сучасному розумінню математичної грамотності як здатності використовувати математику для аналізу, пояснення і прийняття рішень у реальному світі.

Схожі ідеї щодо практичної спрямованості математичної освіти отримали подальший розвиток у наукових дослідженнях. Зокрема, у доповіді UNESCO у 1979 (Pollak, 1979⁵) «Вплив математики на інші шкільні предмети» було наголошено, що математична освіта повинна навчати учнів / учениць застосовувати знання в реальних ситуаціях, а не лише в умовах формально визначених задач. Одним із способів реалізації цього підходу є математичне моделювання, яке виступає як важливий етап розв'язання практично орієнтованих задач. У подальших дослідженнях, зокрема в праці (Shimizu & Vithal, 2023⁶), підкреслюється, що навчання математичного моделювання стало однією з провідних тем освітніх реформ у низці країн, таких як Німеччина, Франція, Нідерланди, Австралія, США та багато інших. Математичне моделювання розглядається як ефективний засіб інтеграції знань, розвитку критичного мислення та формування вмінь, необхідних для активної участі в сучасному суспільстві.

Виразним прикладом освітньої ініціативи, що втілює ці ідеї, є *La main à la pâte* («Руки в тісті»), започаткована французьким астрофізиком П'єром Ленна у співпраці з Жоржем Шарпаком (який народився на території нинішньої Рівненської області України та є лауреатом Нобелівської премії) та фізиком Івом Кере (Charpak, 2011⁷). Філософія *La main à la pâte* ґрунтується на активному дослідницькому навчанні. Цей підхід органічно пов'язаний із філософією прагматизму, зокрема з ідеями Джона Дьюї (Dewey, 1916⁸), який підкреслював, що освіта повинна ґрунтуватися на особистому досвіді, практичній діяльності, взаємодії та рефлексії. У межах цього підходу в сучасному світі стрімко розвивається музейна педагогіка, а також діяльність наукових центрів і музеїв науки та математики, які актуалізують нові формати навчання — через гру, дослідницьку діяльність, експеримент і практичну взаємодію.

У цьому контексті формується поняття «математичного експерименту» (або так званої «математики на дотик» *Mathematik zum Anfassen*) (Beutelspacher, A., 1998⁹) — як способу пізнання, що передбачає занурення в суть математичних об'єктів шляхом дослідницької діяльності. Математика при цьому постає не лише як абстрактна логіко-формальна система, а як живий інструмент пізнання реальності, доступний кожному. Математичний експеримент може реалізовуватися в різних формах: через створення та дослідження наочних моделей, які можуть бути представлені в обладнанні у класах, через використання інформаційно-комунікаційних технологій (зокрема інтерактивних цифрових середовищ, таких як: GeoGebra, GIOS, Desmos, PhET Interactive Simulations, Matific, Tinkercad, Polypad, The Math Learning Center тощо), через розв'язування дослідницьких задач і проектну діяльність. Такий підхід сприяє формуванню глибшого розуміння математичних понять, розвитку мислення та здатності до самостійного пізнання.

⁵ Pollak, H. (1979). The interaction between mathematics and other school subjects. In *New trends in mathematics teaching IV* (pp. 232–248). UNESCO.

⁶ Shimizu, Y., & Vithal, R. (Eds.). (2023). *Mathematics Curriculum Reforms Around the World: The 24th ICMI Study*. Springer.

⁷ Charpak, G. (2011). *La main à la pâte: Les sciences à l'école primaire*. Paris: Flammarion.

⁸ Dewey, J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. Macmillan.

⁹ Beutelspacher, A. (1998). *Mathematik zum Anfassen*. *Mitteilungen der Deutschen Mathematiker-Vereinigung*, 6(4), 23–24. De Gruyter.

II. Мета математичної освітньої галузі

Метою математичної освітньої галузі, згідно з Державними освітніми стандартами, є розвиток особистості здобувача / здобувачки освіти через формування математичної компетентності у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та подальшої професійної діяльності впродовж життя, що передбачає засвоєння системи знань, формування обчислювальних навичок, формування та розвиток вміння розв'язувати математичні та практичні задачі; розвиток логічного мислення; позитивного ставлення до математики, інтересу до її вивчення, здатність і готовність застосовувати математику в особистому й суспільному житті.

Іншими словами, метою математичної освітньої галузі є розвиток у здобувачів / здобувачок освіти вміння розв'язувати найрізноманітніші проблеми — від побутових ситуацій до складних майбутніх професійних викликів, які їм будуть траплятися в житті. Навчання математики водночас є шляхом до формування логічного мислення, що лежить в основі самостійного ухвалення рішень, критичного аналізу й готовності навчатися впродовж життя. Для відстежування поступу розвитку учнівства на кожному із циклів можна використовувати парадигму «Я-орієнтирів» (Таблиця 3).

У таблиці 4 наведено конкретні результати навчання, які відповідають ключовим компетентностям, що формуються на уроках математичної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є прикладами, які демонструють можливі варіанти реалізації компетентнісного підходу. Більш докладно компетентнісний потенціал математичної освітньої галузі розкрито у відповідних розділах державних стандартів освіти, де він представлений системно й комплексно.

У таблиці 5 наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках математичної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

Таблиця 1

Мета математичної освітньої галузі (за державними стандартами)	
Державний стандарт початкової освіти	Формування математичної та інших ключових компетентностей; розвиток мислення, здатності розпізнавати і моделювати процеси та ситуації з повсякденного життя, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, а також здатності робити усвідомлений вибір.
Державний стандарт базової середньої освіти	Розвиток особистості учня / учениці через формування математичної компетентності у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та подальшої професійної діяльності впродовж життя, що передбачає засвоєння системи знань, удосконалення вміння розв'язувати математичні та практичні задачі; розвиток логічного мислення та психічних властивостей особистості; розуміння можливостей застосування математики в особистому та суспільному житті.
Державний	Розвиток особистості здобувача / здобувачки освіти через формування математичної компетентності у взаємозв'язку з

стандарт профільної середньої освіти	іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та подальшої професійної діяльності впродовж життя, що передбачає засвоєння системи знань, удосконалення вміння розв'язувати математичні та практичні задачі; розвиток логічного мислення та психічних властивостей особистості; здатність і готовність застосувати математику в особистому і суспільному житті для продовження навчання або фахової самореалізації.
--------------------------------------	---

Таблиця 2

Мета математичної освітньої галузі для кожного циклу освіти:

Початкова освіта	
1–2 клас (адаптаційно-ігровий цикл)	3–4 (основний цикл)
– Сформувати в учнів / учениць початкове розуміння математичних понять і дій, необхідних для розв'язання простих життєвих ситуацій, а також розвинути вміння спостерігати, аналізувати, робити висновки, мислити логічно, критично й творчо на основі дослідження числових, геометричних, просторових і практичних задач.	– Сформувати в учнів / учениць здатність розуміти, аналізувати й розв'язувати задачі, що пов'язані з повсякденними та навчальними ситуаціями, використовуючи арифметичні дії, геометричні поняття, вимірювання та дані, подані в різних формах. – Розвинути уміння моделювати, планувати й перевіряти, пояснювати свої міркування, використовувати математичну мову для спілкування та обґрунтування власних рішень, а також критично оцінювати отримані результати.
Базова середня освіта	
5–6 класи (адаптаційний цикл)	7–9 класи (базове предметне навчання)
– Сформувати в учнів / учениць здатність аналізувати, узагальнювати й моделювати математичні ситуації, спираючись на знання чисел, виразів, рівнянь, геометричних фігур, залежностей між величинами. – Розвивати вміння планувати стратегії розв'язання, обґрунтовувати вибір методу, працювати з математичними моделями та графіками, оцінювати отримані результати, критично мислити та використовувати математику в реальному житті й навчальних задачах.	– Сформувати в учнів / учениць здатність свідомо та гнучко застосовувати математичні поняття, методи й моделі до розв'язання задач з різних навчальних, життєвих і професійно-орієнтованих контекстів. – Розвивати абстрактне, логічне, алгоритмічне і критичне мислення, уміння працювати з алгебраїчними, геометричними, функціональними, статистичними й комбінаторними структурами. – Сприяти усвідомленню взаємозв'язків між математичними поняттями, розумінню сутності математичного моделювання та його ролі в пізнанні й описі реальності.

	– Формувати вміння аналізувати дані, розпізнавати закономірності, створювати, перевіряти й аргументовано обговорювати математичні моделі, ефективно використовувати математичну мову для пояснення своїх рішень.
Профільна середня освіта	
10 клас (профільно-адаптаційний цикл)	11–12 класи (профільний цикл)
– Сформувати здатність застосовувати математичні знання, методи та моделі високого рівня абстракції до розв’язання задач із реального життя, науки та технологій. – Розвинути критичне мислення, математичну інтуїцію, навички самостійного дослідження та аналізу даних, здатність будувати й захищати власні математичні моделі, оцінювати їх ефективність і межі застосовності.	– Забезпечити підготовку до професійного та академічного використання математики у складних ситуаціях, які потребують роботи з функціональними, тригонометричними, логарифмічними, статистичними та просторовими об’єктами.

У Державних стандартах чільне місце посідає поняття проблемної ситуації. Розв’язування проблемних ситуацій є центральним компонентом реалізації мети, зазначеної у державних стандартах, оскільки саме через діяльність із розв’язування задач учнівство опановує не лише зміст, а й функційну суть математики як засобу мислення і дії.

У межах компетентнісного підходу до навчання математики важливим є вміння учнівства застосовувати знання для розв’язання проблемних ситуацій як у межах самої математики, так і в інших освітніх галузях. Це передбачає перехід від реального до абстрактного світу й навпаки, що вимагає інтеграції знань і розвитку ключових компетентностей. Етапи розв’язання проблемної ситуації відображено у групах результатів навчання у Державних стандартах базової та профільної середньої освіти для математичної освітньої галузі.

Проблемна ситуація — це реальна або змодельована навчальна ситуація, яка містить елемент невизначеності, суперечності або нестачу даних, що перешкоджає розв’язанню і спонукає людину до активного пошуку, аналізу, узагальнення і застосування знань. У математичній освітній галузі проблемна ситуація може бути подана у вигляді математичної задачі, практичної (прикладної) задачі, дослідницького запитання, розв’язання яких передбачає побудову математичної моделі, виконання математичних дій, аналіз результатів і їх інтерпретацію в конкретному контексті тощо. Розв’язання проблемної ситуації є структурованим процесом, що передбачає проходження низки послідовних етапів. Цей процес концептуально співвідноситься з підходом, запропонованим у класичній праці Джорджа Пойа «How to Solve It» (Pólya, G. 1945¹⁰), яка набула широкого визнання в математичній освіті як ефективна методика формування аналітичного мислення. Відповідно до цього підходу, процес розв’язання задачі складається з чотирьох основних етапів:

¹⁰ Pólya, G. (1945). *How to Solve It: A New Aspect of Mathematical Method*. Princeton University Press.

1. Розуміння формулювання задачі — передбачає аналіз умови, визначення мети та виокремлення основних елементів, що мають значення для подальшого міркування. На цьому етапі учень / учениця формує уявлення про зміст ситуації і встановлює, що саме потрібно знайти або довести.

2. Складання плану розв'язування — передбачає пошук відповідних стратегій, вибір методів і планування послідовності дій, які дають змогу перейти від наявних даних до шуканого результату. Цей етап вимагає гнучкого мислення і залучення попереднього досвіду.

3. Реалізація плану — охоплює виконання запланованих дій, здійснення обчислень, формулювання логічних висновків або побудову моделей з метою отримання конкретного результату.

4. Аналіз розв'язання — передбачає перевірку правильності виконаних дій, обґрунтування отриманих результатів, а також оцінку відповідності результату початковій умові задачі чи більш загально — проблемній ситуації. За потреби здійснюється корекція міркувань або уточнення обраної стратегії «погляд назад».

Кожен з етапів відповідає **обов'язковим результатам навчання, визначеним у стандартах математичної освітньої галузі (далі — МАО):**

1. МАО 1: Досліджує ситуації і виокремлює проблеми, які можна розв'язати із застосуванням математичних методів.

2. МАО 2: Моделює процеси й ситуації, розробляє стратегії та плани дій для розв'язання проблемних ситуацій.

3. МАО 3: Критично оцінює процес і результат розв'язання проблемних ситуацій.

4. МАО 4: Розвиває математичне мислення для розуміння світу та володіє математичною мовою.

Фактично вони відповідають діяльності, яку проводить учень чи учениця під час застосування математики в реальних або навчальних ситуаціях: «формулювати», «застосовувати» та «інтерпретувати», — саме ці процеси лежать в основі оцінювання математичної грамотності в рамках міжнародного дослідження якості освіти PISA та TIMSS.

Це суттєво відрізняє структуру результатів математичної галузі від, наприклад, мовно-літературної, де кожна група результатів навчання прив'язана до певного виду діяльності — слухання, говоріння, читання, письма чи дослідження мовлення. Натомість у математиці всі групи результатів навчання інтегруються в межах єдиного процесу — розв'язання проблемної ситуації, що є центральним видом діяльності учня чи учениці в математичній освітній галузі.

Поділ процесу розв'язання проблемної ситуації на етапи, які відповідають зазначеним групам результатів, має педагогічну доцільність. Акцентування на кожному із цих етапів окремо дає змогу глибше виявити сильні й слабкі сторони в учнівських підходах до аналізу задач, побудови моделей, розв'язування і критичної інтерпретації отриманих рішень. Водночас одним із основних викликів залишається обмежена кількість специфічних задач, що дають змогу відпрацьовувати кожний етап окремо. Це значною мірою ускладнює впровадження компетентнісного підходу в практику навчання математики, що своєю чергою вимагає системної роботи над оновленням змісту навчальних матеріалів і методичного забезпечення.

Ця проблема була актуальною і раніше, що підтверджується українськими емпіричними дослідженнями (Швець, 2009), які засвідчують, що найбільші труднощі в українського учнівства виникають саме на першому етапі (усвідомлення задачі та побудова математичної моделі) (відповідає МАО 1) та на третьому етапі (аналіз і критичне осмислення отриманого результату) (відповідає МАО 3). Учні та учениці часто демонструють недостатній рівень сформованості вмінь перетворювати задачі з природної мови на мову математики, формалізувати дані в адекватну математичну модель, а також повертатися до початкової ситуації для інтерпретації результату в контексті реального світу.

III. Структура галузі

Результати в математичній освітній галузі погруповані відповідно до принципу концентричного розгортання змісту, який визначає логіку поступового розвитку уявлень в учнівства про математичні поняття, методи і способи діяльності. Цей принцип забезпечує систематичне повернення до ключових тем на кожному етапі навчання — щоразу на глибшому рівні узагальнення, складності й абстрагування.

Кожне поняття чи математичну модель уводять спочатку на конкретному, наочно-інтуїтивному рівні, а на наступних етапах навчання поглиблюють та абстрагують розуміння цього поняття чи моделі, інтегруючись у складніші задачі, включно з міжпредметними контекстами.

Змістові лінії математичної освітньої галузі відображають послідовний розвиток математичних знань і вмінь:

- «Числа і вирази» — поступовий перехід від натуральних чисел до раціональних і дійсних, а також від базових арифметичних дій до алгебраїчних виразів, перетворень і обчислювальних структур;

- «Рівняння і нерівності» — розвиток алгебраїчного мислення: від рівностей до рівнянь і нерівностей зі змінними, їх систем;

- «Геометричні фігури та геометричні величини» — формування просторового мислення: від розпізнавання форм до побудови й доведення властивостей, аналітичної геометрії, векторного та координатного підходів;

- «Функції та аналіз даних» — розвиток умінь опрацьовувати змінні величини, будувати графіки функцій, аналізувати їх властивості; працювати з даними: здійснювати статистичні спостереження, обчислювати середні, відносні й абсолютні величини, розуміти природу випадкових величин і основ імовірнісного моделювання;

- «Методологія математики» — формування основ математичного мислення: розуміння означень, математичних тверджень і доведень; ознайомлення з поняттями множин, відношень, алгоритмів, моделей і аксіоматичних побудов математичних теорій.

Завдяки такій побудові змісту досягається не лише структурна єдність математичної освіти, а й створюються умови для розвитку пізнавальної діяльності учнівства: від етапу спостереження й відтворення — до аналітичного мислення, моделювання, доведення, розв'язання проблемних ситуацій і проектної взаємодії. Водночас реалізація принципу концентризму вимагає поступового ускладнення не лише навчального матеріалу, а й вдосконалення обладнання кабінетів математики.

Такий підхід дає змогу сформувати математичне мислення, здатне розвиватися протягом усього життя, та забезпечує гнучкість у переході від базового до профільного рівня математичної підготовки, залежно від освітніх потреб і майбутніх освітніх траєкторій учнівства.

Формування математичної компетентності забезпечується через комплексний розвиток змістових, процесуальних і діяльнісних компонентів і реалізується за такими напрямками:

- розвиток математичного мислення: від наочно-дієвого та конкретно-образного — до абстрактного, аналітичного й критичного; від інтуїтивного сприйняття — до логічно обґрунтованих міркувань, формулювання й доведення тверджень;

- зміщення акцентів у навчальній діяльності: від спостереження, запам'ятовування й виконання типових алгоритмів — до побудови моделей, аналізу проблемних ситуацій, доведення тверджень, критичного оцінювання результатів і їх інтерпретації в практичному контексті;

- ускладнення математичних моделей: від елементарних числових відношень і геометричних конфігурацій — до багатоетапних задач, що інтегрують алгебраїчні, геометричні, функціональні, статистичні та ймовірнісні методи;

- модифікація форм організації навчання: від посилення ролі самостійної роботи до запровадження парної та групової, й подальшого впровадження дослідницької й проєктної діяльності, що сприяють розвитку ініціативності, співпраці та навичок презентації результатів;
- від розуміння взаємозалежностей у математичній освітній галузі до розширення міжпредметних зв'язків і сфер застосування математичних знань;
- розвиток математичної мови: від використання базових термінів — до оперування точними визначеннями, символікою та аргументованими міркуваннями в усній і письмовій формах, що забезпечує логічність, лаконічність і змістовність висловлювань.

У профільній середній освіті, зокрема в профілях професійного спрямування, акцент робиться на поглибленому розумінні сутності математичних процесів, а також на застосуванні математичних знань і вмінь у типових і нетипових ситуаціях, що формує готовність учнівства до практичного використання математики у повсякденному житті та майбутній професійній діяльності.

IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі

Реалізація завдань математичної освітньої галузі зіштовхується з низкою викликів, що зумовлені як глобальними тенденціями, так і специфічними національними реаліями. Ці виклики значною мірою впливають на якість освіти, її доступність і здатність адаптуватися до сучасних потреб суспільства.

1. Виклики, що пов'язані з освітніми втратами та розривами.

В Україні наявні значні освітні втрати в учнівства, спричинені пандемією COVID-19 та військовою агресією, що може мати довготривалі наслідки для подальшої освіти та професійного розвитку сучасних учнів та учениць. Наявність навчальних втрат в українських учнів та учениць з математики, а також доволі низький рівень математичної грамотності в учнівства зафіксовано загальнодержавним зовнішнім моніторингом якості початкової освіти¹¹, та загальнодержавним зовнішнім моніторингом якості освіти на рівні 6 і 8 класів¹², міжнародним моніторингом PISA¹³.

Наявні також освітні розриви між учнівством з міської та сільської місцевості. За результатами дослідження PISA-2022, учнівство з великих міст демонструє значно вищі результати, ніж їхні ровесники із сільських шкіл. Ця різниця сягає 90 балів за шкалою PISA, що відповідає приблизно 4,5 року навчання. Вимушений перехід на дистанційний формат навчання, що був зумовлений пандемією та повномасштабною війною, нерівність у доступі до цифрових технологій ще більше поглибили освітні розриви між учнівством з великих міст і сільської місцевості. Важливою проблемою також залишаються освітні розриви у математиці між хлопцями та дівчатами. Результати моніторингу показують, що розриви розпочинаються ще в початковій школі й істотно поглиблюються в базовій, що призводить до зменшення вибору математичного профілю серед дівчат у профільній освіті.

Низький рівень читацької грамотності. Ще однією з причин низької математичної грамотності учнівства є низький рівень читацької грамотності, що ускладнює розуміння текстових задач, аналіз графіків, таблиць, схем тощо. Учні та учениці часто не можуть правильно виокремити математично значущі дані, що є першочерговим етапом для створення математичної моделі реальної ситуації.

¹¹ Звіт про результати третього циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти 2024 р.: у 2-х частинах. Частина I. Навчання в кризових умовах: читацька, математична та природничо-наукова компетентності випускників початкової школи / Т. Лісова (основний автор), Г. Бичко, В. Терещенко, В. Горих, А. Нікитчук, М. Мазорчук, Т. Вакуленко ; наук. ред. Т. Вакуленко, В. Терещенко ; за ред. Г. Бондаренко ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2025. 311 с. (+151 с. додатків).

¹² Загальнодержавний моніторинг результатів навчання учнів 6 і 8 класів.

¹³ Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022.

Окремою проблемою є **брак мотивації учнівства** до вивчення математики. В українському суспільстві математика сприймається як складна й абстрактна дисципліна, яка не має практичного застосування в повсякденному житті, а недостатня практична спрямованість предметів / курсів лише підкріплює це переконання. Загалом це впливає на те, що більшість учнів та учениць орієнтовані на опанування гуманітарних спеціальностей, бо не бачать зв'язку між математикою і реальним життям. Це може мати суттєві наслідки для впровадження профільної середньої освіти.

Після завершення воєнних дій викликом стане **адаптація до української системи освіти учнівства, яке було вимушене виїхати через війну**. Система математичної освіти має бути досить гнучкою, щоб урахувати їхній рівень підготовки й інтегрувати їх до освітнього процесу на основі українських стандартів навчання. З іншого боку, повномасштабна війна в Україні впливає на виїзд з країни старшокласників для здобуття освіти за кордоном, що несе загрозу втрати інтелектуального потенціалу країни.

2. Виклики, що пов'язані зі змістом та організацією освітнього процесу.

Наступність вивчення математики між рівнями шкільної освіти. У змісті деяких модельних програм для 5–6 класів іноді не простежується наступності із програмами початкової школи.

Вибір закладами освіти в 5–9 класах мінімальної кількості годин на математичну освітню галузь. Нині в 3–4 класах на вивчення математики передбачено 5 год на тиждень, а в 5–6 класах надається можливість закладу освіти обрати тижневе навантаження в межах 4–6 год. Значна частина закладів освіти виділяє на неї 4 год тижневого навантаження. Тобто для більшості українських учнів та учениць під час переходу з початкової до середньої ланки зменшується кількість годин на вивчення математики, а враховуючи тенденцію перевантаження змісту програм з математики / алгебри / геометрії в базовій середній освіті, це часто спричиняє несприйняття учнями та ученицями базового змістового матеріалу.

Перегляд змісту є одним з важливих викликів математичної освіти, спрямованим на забезпечення сучасної, практико-орієнтованої і компетентнісної підготовки учнівства. Важливим аспектом є збалансування теоретичних і прикладних компонентів, що передбачає розширення практичного складника й пропонування задач, що відображають реальні життєві ситуації та професійні виклики майбутнього. А також необхідно оптимізувати навчальне навантаження, зберігаючи фундаментальні знання та прикладну спрямованість предметів / інтегрованих курсів, раціонально розподіливши теми між базовою і профільною середньою освітою.

Вибір закладами освіти неузгоджених між собою модельних навчальних програм різних освітніх галузей. Математика широко застосовується в природничій, технологічній, інформатичній та інших освітніх галузях. Наприклад, вивченню програмування на координатній площині на уроках інформатики мало б передувати вивчення раціональних чисел, координатної прямої і координатної площини на уроках математики. Тобто для забезпечення міжгалузевих зв'язків заклад освіти має виважено і відповідально аналізувати модельні навчальні програми, колективно обговорювати можливі переваги й недоліки та обирати модельні навчальні програми, що узгоджуються між собою.

Окремим актуальним викликом є **масове використання штучного інтелекту (ШІ)** для розв'язування математичних задач без розуміння алгоритму розв'язання і перевірки отриманих результатів. Це знижує мотивацію, інтерес до самостійного мислення і профанує освітній процес. У математиці, де важливі логіка, аналітичне мислення і стратегія, пасивне використання ШІ загрожує значним зниженням якості освіти. Освітня система не встигає адаптуватися до стрімкого розвитку технологій, тому виклик полягає не лише в контролі, а й у продуманій інтеграції ШІ в процес навчання. Потрібно навчати учнівство критично використовувати ШІ: розуміти, де він допомагає, а де заважає формуванню глибокого математичного розуміння.

Одним із важливих викликів є підтримка й збереження поглибленого вивчення математики в циклі базового предметного навчання (7–9 класи), зокрема через створення спеціальних навчальних програм, підручників (чи додатків до основних підручників) і навчально-методичного забезпечення для них, які орієнтовані на поглиблене вивчення математики відповідно до компетентнісного, дослідницького та міждисциплінарного підходів (зокрема в контексті інтеграції з фізикою, інформатикою, технологіями). У цьому контексті на перспективу можливий перегляд кількості годин на математичну, природничу, інформатичну та / або технологічну галузі в 7–9 класах та спрямування годин для перерозподілу між галузями на одну, декілька або всі ці галузі.

Історично українська математична освіта демонструє високі результати в підготовці талановитої молоді, що значною мірою зумовлено існуванням як спеціалізованих навчальних закладів, зокрема фізико-математичних ліцеїв, так і класів з поглибленим вивченням математики у навчальних закладах середньої освіти. Це забезпечує якісну математичну підготовку вже на рівні базової середньої освіти, фактично виконуючи роль допрофільної підготовки до академічних ліцеїв. Збереження й підтримка цієї освітньої традиції є особливо важливими в умовах війни, адже це зміцнює систему математичної освіти, яка має стратегічне значення для повоєнної відбудови країни.

Один із ключових викликів — відсутність чітко визначеної методики виокремлення етапів розв'язання проблемної ситуації в освітньому процесі та інструментів оцінювання. Не завжди можливо однозначно визначити, якому саме результату МАО відповідає певна діяльність учня чи учениці. Наприклад, у геометричних задачах побудову рисунка можна інтерпретувати як досягнення МАО1, натомість, наприклад, доведення єдиності розв'язку — як МАО3. Водночас багато традиційних завдань можуть явно не містити ознак МАО1 чи МАО3, проте під час усного пояснення учень / учениця демонструє елементи цих результатів, коментуючи власні міркування або вибір стратегії. Практика, за якої вчитель чи вчителька самостійно визначає відповідність дій учнів та учениць тим чи іншим результатам і має оцінити їх, може не бути стандартизованою. Вона буде залежати від рівня підготовки педагога / педагогині, розуміння ним складної структури компетентностей, наявного методичного забезпечення; а також наявність великої кількості дітей у класі може значно ускладнити якісне спостереження й оцінювання.

3. Виклики, що пов'язані з учительством.

Повномасштабна війна призвела до вимушеної міграції та зміни професійної діяльності вчителів і вчительок математики, що спричинило дефіцит кадрів, особливо в сільській місцевості.

Зниження суспільного престижу професії вчителя / вчительки та перспектива низької зарплатної плати вчительства безпосередньо впливають на зниження прохідного бала для вступу до університетів на педагогічні природничо-математичні спеціальності та в подальшому ведуть до низької якості підготовки майбутнього учительства.

Відсутність спеціальних програм для педагогів-початківців / педагогинь-початківців, неконкурентний рівень оплати праці для цієї категорії вчителів / вчительок і відсутність якісної інтернатури спричиняє відтік молодих фахівців / фахівчинь зі шкіл, зростання частки вчителів / вчительок пенсійного віку та загального старіння професії. Як наслідок, впровадження нових методик і технологій навчання математики ускладнюється.

Фундаментальним чинником успішного реформування є підвищення спроможності вчительства. Ефективне впровадження нових підходів до навчання залежить від підготовленості педагогів / педагогинь, їхньої методичної гнучкості, здатності адаптуватися до змін. За прикладом країн із високими результатами у PISA (Нідерланди, Фінляндія, Японія) важливо запуснути довготривалі програми професійного розвитку для вчителів, зокрема і для тих, хто працюватиме у профільних математичних класах. Ці програми мають охоплювати теми, присвячені сучасним цифровим інструментам, методикам навчання, роботі з учнями з

різними особливими освітніми потребами, наставництву та створенню професійних спільнот учителів. Необхідно виділяти достатнє фінансування на створення сучасних і якісних онлайн-курсів для вчителів математики, а особливо тих, що будуть викладати у закладах профільної середньої освіти.

4. Виклики, пов'язані з методичним і матеріально-технічним забезпеченням.

Окрему увагу слід приділити розв'язанню інфраструктурних проблем, які суттєво обмежують якість математичної освіти. Для подолання цієї проблеми важливо змінити підхід до фінансування та наповнення шкільної матеріально-технічної бази, що передбачає не лише підтримку від місцевих органів влади, а й налагодження взаємодії з бізнесом, благодійними фондами та громадами, які можуть допомагати знаходити додаткові ресурси. Така співпраця дасть змогу створити сучасні освітні простори та забезпечити рівний доступ учнівства до якісної освіти, незалежно від місця проживання дітей і підлітків.

Роль підручників. Попри те, що педагогічні працівники та заклади загальної середньої освіти мають право обирати підручники для використання в освітньому процесі, фактичне отримання обраних примірників не завжди забезпечується.

Причиною цього є норма, яка визначає, що друк підручника за кошти державного бюджету можливий лише за умови, що він набрав понад 40 тисяч виборів. Підручник, який отримав понад 10 тисяч виборів, також може друкуватися, але за умови співфінансування видавцем. Ситуація з підручниками, які отримали вибір менше ніж 10 тисяч, узагалі не врегульована, тому вони фактично не друкуються і не доставляються до закладів освіти (крім випадків із підручниками, які обрали заклади для викладання інтегрованих курсів).

Така норма хоч і гарантує масове забезпечення учнівства навчальною літературою, однак унеможливорює друк за кошти державного бюджету нових підручників, що не мають широкої впізнаваності серед учительства. Як наслідок до шкіл надходять підручники з найвищими показниками вибору на загальнонаціональному рівні, але не обов'язково ті, які були обрані саме цим закладом освіти. З огляду на це, вбачається за доцільне знизити бар'єр вибору для друку підручників за бюджетні кошти — з розумінням, що така зміна буде економічно обґрунтованою та не створюватиме надмірного навантаження на державний бюджет.

Ще одним викликом паперового підручника є вимоги до обсягу, що унеможливають включення до нього завдань із життєвими контекстами, завдань у форматі PISA з багаторівневою побудовою та аналізом даних. Це призводить до скорочення або виключення компетентнісно орієнтованих завдань, знижуючи потенціал підручника у формуванні математичної грамотності, навичок моделювання та застосування знань на практиці. Одним із рішень може бути створення електронних додатків до підручників або використання електронних підручників, що надасть можливість розміщувати завдання різного формату, складності та адаптивності з урахуванням індивідуальних потреб учнівства.

Таблиця 3

Я-ОРІЄНТИРИ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Я знаю:				
– Просторові відношення; – числа до 100, їх розрядний склад; – назви й значення арифметичних дій (додавання, віднімання, множення, ділення), їх властивості; – компоненти та результати арифметичних дій; – послідовність виконання арифметичних дій; – таблицю додавання в межах 100; – таблицю множення в межах 5 та на 10; – числовий промінь; – числові вирази; – рівності й нерівності; – основні геометричні фігури (точка, відрізок, ламана, промінь, пряма, круг, квадрат, трикутник, циліндр, куб, куля тощо); – периметр багатокутника – величини, назви й одиниці величин	Усе з попереднього циклу, а також: – числа до мільйона, їх розрядний склад; – таблицю множення в на 6, 7, 8 та 9; – ознаки подільності на 2, 5 та 10; – правильні звичайні дроби (вигляд, зміст, застосування); – вирази зі змінною; – найпростіші нерівності зі змінною; – рівняння з однією змінною – властивості геометричних фігур; – види кутів (прямий, гострий, тупий); – периметр і площу прямокутника, квадрата; – взаємопов'язані величини.	Усе з попередніх циклів, а також: - числа до мільярда, їх розрядний склад; - раціональні числа, їх порівняння, округлення та правила дій з ними; - модуль числа; - квадрат і куб числа; - прості і складені числа; -ознаки подільності на 3 і 9; - найбільший спільний дільник та найменше спільне кратне; - відсотки, звичайні дроби та десяткові дроби, зв'язок між ними; - основна властивість дробу;	Усе з попередніх циклів, а також: – Одночлени й многочлени, тотожності, способи розкладу на множники; – Рівняння та нерівності першого й другого степеня, системи рівнянь; – Координатну площину, побудову точок і фігур; – Основи функціонального аналізу: лінійна, квадратична функції та їх графіки; – Геометричні побудови (висоти, медіани, симетрії, кола); – Властивості кутів, трикутників, подібність і рівність фігур	Усе з попередніх циклів, а також: – Похідну, правила диференціювання, застосування до аналізу функцій; – Визначений інтеграл і геометричне тлумачення; – Складні функції: показникові, логарифмічні, тригонометричні, степеневі; – Геометричні тіла в просторі: призми, піраміди, тіла обертання, їх властивості й формули; – Основи векторного методу в геометрії: координати, скалярний добуток, кути; – Основи комбінаторики й обчислення ймовірності подій; – Алгебраїчні перетворення виразів з коренями, степенями й логарифмами

		- координатну пряму, координатну площину та побудову точок на них; - відношення і пропорції; - масштаб та його види (числовий, іменований, лінійний); - перетворення простіших виразів; -властивості рівнянь; -властивості геометричних фігур (відрізків, кутів, трикутників, чотирикутників); - види кутів (прямий, гострий, тупий, розгорнутий) та їх міри; -довжина кола і площа круга; - прямокутний паралелепіпед та його об'єм; - поняття множини; - способи вимірювання величин (довжини, маси, площі, об'єму тощо);		
--	--	--	--	--

		- прямо пропорційні і обернено пропорційні величини; - різні види діаграм		
Я розумію:				
- Взаємне розташування об'єктів у просторі й на площині; - зв'язки між математичними об'єктами (наприклад, число і кількість предметів, фігура і форма); - структуру двоцифрового числа (десятки й одиниці); - різницю між числом і цифрою; - що означає кожна арифметична дія та взаємозв'язки між діями (наприклад, множення — багаторазове додавання, ділення — обернена до множення); - що результат залежить від обраної дії; - відповідність між величинами та їх одиницями; - зв'язок між одиницями величин (напр., 1 год = 60 хв);	Усе з попереднього циклу, а також: - порядок виконання дій у числових виразах (у тому числі з дужками); - значення дробу як частини цілого та його застосування в реальному житті; - логіку пошуку невідомого у рівнянні; - властивості фігур (рівність сторін, кількість кутів тощо); - різницю між периметром і площею, їх практичне значення; - послідовність розв'язування задачі як логічний процес; - залежність результату задачі від зміни її умови або числових даних	Усе з попередніх циклів, а також: - що таке раціональні числа (цілі, дробові, додатні й від'ємні) і де вони використовуються у житті; - взаємозв'язки між відсотками, звичайними дробами і десятковими дробами; - взаємно однозначну відповідність між точкою на координатній прямій/координатній площині та її координатами; - що зменшення або збільшення масштабу впливає на детальність зображення; - яка структура рівняння; - як змінюється результат задачі при зміні одного з параметрів; - чому важливо обгрунтовувати вибір арифметичної дії чи рівняння;	Усе з попередніх циклів, а також: - Що таке математичне моделювання та навіщо воно потрібне; - Як складати алгебраїчні, графічні чи геометричні моделі реальних ситуацій; - Як пов'язані алгебра і геометрія (наприклад, координатний метод, аналітична геометрія); - Що математичне розв'язання можна перевірити кількома способами	Усе з попередніх циклів, а також: - Як математичні моделі описують явища в природі, техніці, економіці, логістиці; - Що кожна модель має межі застосування і вимагає перевірки та адаптації; - Чому критичне осмислення моделі важливе для правильного прогнозу чи рішення; - Як математика використовується в професійній діяльності для аналізу, планування, оцінки

– можливість існування декількох відповідей до задачі; – можливість існування кількох способів розв'язування і вибір найзручнішого		– як поділ задачі на етапи допомагає у її розв'язанні		
Я можу:				
– Виконувати обчислення в межах 100; – порівнювати числа (більше, менше, дорівнює); – користуватись таблицею додавання і множення; – розв'язувати прості задачі на одну-дві арифметичну дію; – аналізувати умову задачі; – перевіряти правильність простих обчислень; – обирати відповідну одиницю величини залежно від задачі; – обирати арифметичну дію відповідно до умови; – формулювати і записувати відповідь – читати й створювати прості схеми та таблиці; – зчитування даних з діаграм; – формулювати умови власних задач	Усе з попереднього циклу, а також: – розв'язувати текстові задачі, що включають числа до мільйона, частки цілого, обчислення периметрів і площ фігур; – записувати числові та буквені вирази до задач; – може встановлювати прості взаємозв'язки (наприклад, квадрат — це прямокутник з рівними сторонами); – розв'язувати задачі в кілька дій (2-3 логічно пов'язані дії); – користуватися схемами, малюнками та таблицями для пояснення ходу розв'язання; – складати рівняння до текстової задачі з однією змінною; – аналізувати та порівнювати різні способи розв'язання задач, обгрунтовувати вибір дій для розв'язання задач;	Усе з попередніх циклів, а також: – формулювати й розв'язувати задачі з повсякденного життя; – проаналізувати ситуацію і вибрати відповідну математичну модель; – пояснювати свій вибір способу розв'язання; – оцінювати результат: перевірити правильність обчислень, доцільність округлення; – перевіряти відповідність розв'язання умові задачі; – використовувати цифрові інструменти (зокрема таблиці, діаграми тощо) для аналізу та представлення даних; – прогнозувати і моделювати ситуації, де потрібно застосувати набуті знання з математики	Усе з попередніх циклів, а також: – Розв'язувати задачі з параметрами та інтерпретувати їх результати; – Будувати графіки лінійної та квадратичної функцій; – Аналізувати текстові задачі, переводити їх у математичну форму (рівняння, систему, функцію); – Застосовувати математичні моделі для опису ситуацій у інших галузях; – Оцінювати ефективність вибраного способу розв'язання – Оцінювати ризики	Усе з попередніх циклів, а також: – Створювати математичні моделі (рівняння, функції, графіки, системи) для опису реальних і професійних ситуацій; – Розв'язувати прикладні задачі з використанням похідної та інтеграла (наприклад, знаходження екстремумів, площ, швидкості); – Аналізувати дані, представлені в таблицях, графіках, діаграмах; – Застосовувати статистичні методи (середнє, діапазон, варіація) для обгрунтування висновків; – Обирати раціональні способи розв'язання, порівнюючи альтернативи

	– будувати логічні міркування та пояснювати власні дії під час обчислень або розв'язування задач; – розпізнавати помилки у міркуваннях та обчисленнях і виправляти їх; – працювати з різними видами інформації (схеми, таблиці, діаграми); – подавати дані у вигляді таблиць, схем, діаграм.			
Я вмію:				
– Орієнтуватися в просторі та описувати розташування предметів відносно одне одного (праворуч/ліворуч, угорі/внизу, ближче/далі); – рахувати в межах 100; – додавати, віднімати, множити, ділити числа в межах 100; – розкласти число на розрядні доданки; – користуватись таблицями додавання та множення; – зображати числовий промінь та позначати на ньому числа; – порівнювати числа за їхнім положенням на промені та виконувати прості арифметичні дії (додавання, віднімання) за допомогою числового променя;	- Усе з попереднього циклу, а також: – читати, записувати, порівнювати, впорядковувати та виконувати дії з числами до мільйона; – розрізняти буквені і числові вирази; – розв'язувати прості рівняння та задачі за допомогою рівнянь; – читати і записувати звичайні дробі; – порівнювати дробі з однаковим знаменником; – знаходити дріб від числа та число за значенням його дробу; – розрізняти прямі, гострі, тупі кути; – будувати многокутники за заданими параметрами	- Усе з попередніх циклів, а також: – визначати дільники і кратні числа; – знаходити НСД двох чисел, НСК двох чисел, розкласти числа на прості множники; – порівнювати, упорядковувати, округлювати та виконувати дії з раціональними числами; – застосовувати масштаб і пропорції для розв'язування прикладних задач, перетворювати один вид масштабу в інший; – скорочувати дробі; – зводити дробі до спільного знаменника;	- Усе з попередніх циклів, а також: – Працювати з алгебраїчними й геометричними формулами (площа, об'єм, теорема Піфагора, формули скороченого множення тощо); – Будувати та аналізувати графіки лінійних і квадратичних функцій; – Перевіряти правильність обчислень, робити оцінку результату; – Виконувати геометричні побудови з елементами симетрії, подібності, паралельності та перпендикулярності	- Усе з попередніх циклів, а також: – Використовувати цифрові інструменти (графічні калькулятори, програми для побудови графіків, табличні редактори); – Працювати з графіками складних функцій (показникової, логарифмічної, тригонометричної); – Будувати математичні моделі реальних і навчальних ситуацій у вигляді рівнянь, функцій, графіків, систем; – Аналізувати й інтерпретувати статистичні дані (діаграми, середнє значення, варіація); – Виконувати побудови просторових фігур,

– розрізняти вираз, рівність та нерівність; – Читати й записувати нерівності з використанням знаків $>$, $<$, $=$ – розпізнавати фігури у навколишньому середовищі; – розрізняти та класифікувати фігури за формою; – вимірювати довжину предметів у сантиметрах і порівнювати результати; – виконувати побудови геометричних фігур (відрізок, промінь, ламана, пряма, квадрат, трикутник, прямокутник тощо); – знаходити периметр многокутника; – читати годинник (цілі години, півгодини), користуватись календарем – помічати найпростіші закономірності і продовжувати послідовності	(довжиною сторін, розмірами кутів); – будувати коло за допомогою циркуля; – визначати периметр і площу прямокутника, квадрата; – порівнювати значення однієї величини, поданих в різних одиницях; – працювати з таблицями, діаграмами (зчитувати і записувати інформацію) – добудовувати діаграми; – розв’язувати задачі на знаходження частини від числа і числа за його частиною – розв’язувати задачі на знаходження четвертого пропорційного, задачі на подвійне зведення до одиниці, задачі на пропорційне ділення, задачі на пошук невідомого за двома різницями, задачі на спільну роботу – використовувати набуті знання у повсякденних ситуаціях (наприклад, підрахунок витрат, визначення площі кімнати, порівняння маси продуктів тощо) – помічати закономірності, продовжувати послідовності	- розв’язувати задачі з звичайними дробами та десятковими дробами (додати, відняти, знайти дріб від числа, число за його дробом тощо); -переводити відсоток у десятковий дріб і навпаки; - розв’язувати задачі на відсотками (знаходити відсоток від числа, число за відсотком, відсоткове відношення); - будувати точки на координатній прямій і координатній площині, а також визначати координати точки – спрощувати буквені вирази, – розв’язувати рівняння першого степеня з однією змінною, застосовуючи властивості рівнянь; - розрізняти, вимірювати та будувати прямі, гострі, тупі та розгорнуті кути;		працювати з їх перерізами, обчислювати об’єми й площі поверхонь
---	---	--	--	--

		- вимірювати довжини, площі геометричних фігур; - обчислювати площу круга, довжину кола, об'єм прямокутного паралелепіпеда; - читати та будувати діаграми (лінійні, стовпчасті, кругові), робити висновки на основі поданих даних		
Я відчуваю:				
- Радість від виконання завдань і досягнення результату; - Задоволення від участі у грі з числами, фігурами; - Позитивні емоції при спільному розв'язанні задач	Усе з попереднього циклу, а також: - Задоволення від власних можливостей і розуміння матеріалу; - Захоплення від логічних міркувань і відкриття простих закономірностей; - Радість від цікавого способу розв'язування і результату	Усе з попередніх циклів, а також: - Інтерес до розв'язання практичних задач; - Задоволення від застосування математики у повсякденних ситуаціях (гроші, час, вимірювання); - Зацікавленість у дослідженні нового – схем, діаграм, графіків, залежностей; Внутрішню впевненість: «Я це можу!»	Усе з попередніх циклів, а також: - Задоволення від знаходження ефективного або неочевидного способу розв'язання; - Впевненість у своїх математичних знаннях і здатності їх застосовувати; - Інтерес до функцій, моделей, графіків, коли починаєш розуміти зв'язки; - Захоплення, коли самостійно відкриваєш закономірність або доводиш твердження	Усе з попередніх циклів, а також: - Впевненість у застосуванні математики до реальних життєвих і професійних ситуацій; - Інтерес до складних ідей і моделей, бажання розібратися глибше; - Задоволення від співпраці, коли результат залежить від власного внеску; - Гордість за власну здатність аргументувати, пояснювати й доводити
Я поціную:				
- Точність у рахуванні й побудовах; - Логіку дій та правильність результату;	Усе з попереднього циклу, а також: - Послідовність у міркуваннях і діях;	Усе з попередніх циклів, а також: - Логічність і точність математичних міркувань;	Усе з попередніх циклів, а також: - Аргументованість і доказовість міркувань;	Усе з попередніх циклів, а також: - Строгість математичних міркувань і доведень;

– Співпрацю – працювати разом цікаво й весело; – Інтерес до математичних ігор і завдань, які викликають азарт і задоволення	– Можливість пояснити хід розв'язання; – Співпрацю – коли можна поділитися ідеєю, почути іншу думку, допомогти	– Перевірку результату й співвіднесення його з умовою задачі; – Можливість порівнювати підходи до розв'язання; – Працювати разом над задачею, обговорювати кроки й результат	– Варіативність шляхів розв'язання, здатність вибирати оптимальний; – Обговорення, під час яких з'являються нові ідеї; – Побудову чіткої логічної лінії розв'язання	– Використання математичної мови та символіки як інструменту точного висловлювання; – Раціональність – економне, зважене використання ресурсів; – Критичне мислення – аналіз, перевірку, сумнів як шлях до істини; – Універсальність математики як інструменту моделювання світу: від побуту до техніки й науки
--	---	--	---	--

Таблиця 4

РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАТЕМАТИЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Вільне володіння державною мовою	розв'язує задачу, за необхідності користується предметами, усно коментує свої дії [2 MAO 2.1.1] описує предмети та явища навколишнього світу за допомогою математичної термінології [2 MAO 2.2.3] презентує результати розв'язування проблемної ситуації [2 MAO 3.3.1] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [2 MAO 3.3.2]	розв'язує математичну задачу за можливості різними способами, пояснює хід розв'язування, за потреби використовує зображення [4 MAO 2.1.1] описує й пояснює властивості предметів і явищ навколишнього світу за допомогою математичної термінології і символіки [4 MAO 2.2.3] презентує і пояснює результати розв'язування	формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [6 MAO 2.4.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування [6 MAO 2.4.2] визначає та описує зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу	формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [9 MAO 2.4.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, обґрунтовуючи їх застосування [9 MAO 2.4.2] визначає зв'язки між математичними об'єктами та	представляє результати розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.4.1] конструктивно обговорює результати розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.4.2] визначає зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [12 MAO 4.1.1] класифікує і структурує визначену множину математичних понять і фактів,

		проблемної ситуації самостійно і в групі [4 MAO 3.3.1] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 3.3.2]	[6 MAO 4.1.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами [6 MAO 4.1.2] володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх [6 MAO 4.3.1] висловлюється змістовно, точно, лаконічно [6 MAO 4.3.2]	об'єктами реального світу [9 MAO 4.1.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, узагальнює їх, робить висновки [9 MAO 4.1.2] читає та розуміє тексти математичного змісту, формулює математичні поняття і факти, доцільно та правильно використовує математичну термінологію і символіку [9 MAO 4.3.1] висловлюється змістовно, точно, лаконічно, чітко структуруючи власне мовлення [9 MAO 4.3.2]	робить висновки щодо можливого застосування їх, досліджує та доводить математичні твердження [12 MAO 4.1.2] читає та розуміє тексти математичного змісту, формулює математичні поняття і факти, описує математичні процедури, доцільно та правильно використовує математичну термінологію і символіку [12 MAO 4.3.1] висловлюється математично грамотно, змістовно, точно, лаконічно; чітко структурує власне мовлення, обґрунтовано пояснює хід своїх міркувань
--	--	--	--	---	---

					[12 MAO 4.3.2]
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	описує предмети та явища навколишнього світу за допомогою математичної термінології [2 MAO 2.2.3]	описує й пояснює властивості предметів і явищ навколишнього світу за допомогою математичної термінології і символіки [4 MAO 2.2.3]	володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх [6 MAO 4.3.1] висловлюється змістовно, точно, лаконічно [6 MAO 4.3.2]	читає та розуміє тексти математичного змісту, формулює математичні поняття і факти, доцільно та правильно використовує математичну термінологію і символіку [9 MAO 4.3.1] висловлюється змістовно, точно, лаконічно, чітко структуруючи власне мовлення [9 MAO 4.3.2]	читає та розуміє тексти математичного змісту, формулює математичні поняття і факти, описує математичні процедури, доцільно та правильно використовує математичну термінологію і символіку [12 MAO 4.3.1] висловлюється математично грамотно, змістовно, точно, лаконічно; чітко структурує власне мовлення, обґрунтовано пояснює хід своїх міркувань [12 MAO 4.3.2]
Компетентності в галузі природнич	розпізнає серед ситуацій із свого життя ті, що потребують	розпізнає серед життєвих ситуацій ті, що стосуються	вирізняє серед проблемних ситуацій ті, що розв'язуються	вирізняє серед проблемних ситуацій ті, що розв'язуються	вирізняє серед комплексних та/або специфічних проблемних

их наук, техніки й технологій	лічби, обчислення, вимірювання величин, розрізнення форм об'єктів, орієнтування у просторі, пояснює важливість застосування математики [2 MAO 1.1.1] встановлює залежність між компонентами й результатом арифметичної дії [2 MAO 1.5.2] вимірює величини у навчальних і життєвих ситуаціях [2 MAO 2.2.2] описує предмети, явища і процеси навколишнього світу за допомогою математичної термінології [2 MAO 2.2.3]	кількісних відношень, просторових форм об'єктів, орієнтування у просторі, аргументує важливість застосування математики [4 MAO 1.1.1] встановлює залежність між компонентами й результатом арифметичної дії для розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 1.5.2] використовує досвід вимірювань величин для розв'язування практичних задач [4 MAO 2.2.2] описує й пояснює властивості предметів і явищ навколишнього світу за допомогою математичної	математичними методами [6 MAO 1.1.1] будує математичну модель проблемної ситуації, використовуючи визначений математичний апарат [6 MAO 2.3.2] оцінює необхідність і достатність даних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.1.1] оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.2.1] визначає та описує зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [6 MAO 4.1.1]	математичними методами [9 MAO 1.1.1] будує математичну модель проблемної ситуації, доречно добирає математичний апарат для побудови моделі [9 MAO 2.3.2] оцінює необхідність і достатність даних для розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 3.1.1] оцінює різні способи розв'язування та різні моделі проблемної ситуації [9 MAO 3.2.1] визначає зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [9 MAO 4.1.1] доцільно добирає математичні	ситуацій ті, що розв'язуються математичними методами [12 MAO 1.1.1] вишукує додаткову інформацію, зокрема з різних галузей знань [12 MAO 2.1.2] створює різні математичні моделі проблемних ситуацій [12 MAO 2.3.2] змінює модель відповідно до особливостей проблемної ситуації [12 MAO 2.3.3] оцінює необхідність, достатність і значущість даних для розв'язання комплексної та/або специфічної проблемної ситуації [12 MAO 3.1.1] аналізує та оцінює різні способи розв'язання і різні
---	--	--	--	---	---

		термінології і символи [4 MAO 2.2.3]	використовує математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [6 MAO 4.2.1]	поняття, факти та послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [9 MAO 4.2.1]	моделі комплексної проблемної ситуації [12 MAO 3.2.1] визначає зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [12 MAO 4.1.1] добирає і застосовує доцільні математичні поняття, факти і послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [12 MAO 4.2.1]
Інноваційність	прогнозує результат виконання арифметичних дій [2 MAO 1.4.1] прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації з	прогнозує результат розв'язування математичної задачі [4 MAO 1.4.1] прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 1.4.2]	визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 1.3.1] обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання	визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 1.3.1] припускає можливість існування альтернативного	визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 1.3.1] пропонує шляхи досягнення результатів розв'язання

	допомогою інших осіб [2 MAO 1.4.2] будує логічні міркування з опорою на зразок, схему, ключові слова [2 MAO 2.3.1]	будує логічні міркування [4 MAO 2.3.1]	проблемної ситуації [6 MAO 2.2.1] шукає альтернативні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 2.2.2] оцінює необхідність і достатність даних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.1.1] визначає недостатність чи надлишковість даних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.1.2] оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.2.1] визначає недоліки у власних математичних	варіанта розв'язання [9 MAO 1.3.2] шукає підходи та визначає власний спосіб розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 2.2.1] використовує різноманітні підходи для розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 2.2.2] оцінює необхідність і достатність даних для розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 3.1.1] прогнозує результат розв'язання проблемної ситуації залежно від зміни наявних даних [9 MAO 3.1.2] оцінює різні способи розв'язування та	проблемної ситуації [12 MAO 1.3.2] розробляє стратегії розв'язування комплексних проблемних ситуацій [12 MAO 2.2.1] вибирає серед декількох різних стратегій розв'язання проблемних ситуацій таку, що задовольняє певні умови [12 MAO 2.2.2] оцінює необхідність, достатність і значущість даних для розв'язання комплексної та/або специфічної проблемної ситуації [12 MAO 3.1.1] визначає, яких даних недостатньо чи є надлишкові дані, під час розв'язання складної та/або
--	---	---	--	--	--

			знаннях і вміннях та намагається їх усунути [9 MAO 4.1.3]	різні моделі проблемної ситуації [9 MAO 3.2.1] визначає недоліки у власних математичних знаннях і вміннях та намагається їх усунути [9 MAO 4.1.3]	специфічної проблемної ситуації [12 MAO 3.1.2] аналізує та оцінює різні способи розв'язання і різні моделі комплексної проблемної ситуації [12 MAO 3.2.1] визначає та усуває прогалини у власних математичних знаннях і вміннях [12 MAO 4.1.3]
Екологічна компетентність	описує предмети, явища і процеси навколишнього світу за допомогою математичної термінології [2 MAO 2.2.3]	описує й пояснює властивості предметів і явищ навколишнього світу за допомогою математичної термінології і символіки [4 MAO 2.2.3]	перетворює, представляє та поширює інформацію математичного змісту з використанням різних засобів, зокрема цифрових [6 MAO 2.1.2]	використовує інформаційно-комунікаційні технології для опрацювання, перетворення і поширення інформації математичного змісту, висловлює власні судження [9 MAO 2.1.2]	вишукує додаткову інформацію, зокрема з різних галузей знань [12 MAO 2.1.2]
Інформаційно-	фіксує текстові, графічні, звукові	фіксує і перетворює	добирає дані, потрібні для	досліджує проблемну	досліджує проблемну

комунікаційна компетентність	дані математичного змісту, створює на їх основі схематичний рисунок, схему [2 MAO 1.5.1] презентує результати розв'язування проблемної ситуації [2 MAO 3.3.1]	текстові, графічні, звукові дані математичного змісту, створює на їх основі схематичний рисунок, схему, таблицю, діаграму [4 MAO 1.5.1] презентує і пояснює результати розв'язування проблемної ситуації самостійно і в групі [4 MAO 3.3.1]	розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 1.2.3] добирає, впорядковує, фіксує, перетворює звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі [6 MAO 2.1.1] перетворює, представляє та поширює інформацію математичного змісту з використанням різних засобів, зокрема цифрових [6 MAO 2.1.2] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з	ситуацію, використовуючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [9 MAO 1.2.1] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації, які можуть мати певні обмеження або потребують встановлення певних припущень [9 MAO 1.2.3] добирає, впорядковує, фіксує, перетворює звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту з надійних джерел [9 MAO 2.1.1] використовує інформаційно-комунікаційні технології для	ситуацію, вишукуючи та долучаючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [12 MAO 1.2.1] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації, визначає межі даних, формулює припущення щодо даних [12 MAO 1.2.3] сприймає інформацію математичного змісту в різних формах [12 MAO 2.1.1] вишукує додаткову інформацію, зокрема з різних галузей знань [12 MAO 2.1.2] перетворює інформацію математичного
--	--	--	---	---	--

			використанням інформаційно-комунікаційних технологій [6 МАО 2.4.1] використовує необхідне приладдя та інформаційно-комунікаційні технології [6 МАО 4.2.3]	опрацювання, перетворення і поширення інформації математичного змісту, висловлює власні судження [9 МАО 2.1.2] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [9 МАО 2.4.1] використовує приладдя та інформаційно-комунікаційні технології [9 МАО 4.2.3]	змісту з однієї форми в іншу [12 МАО 2.1.3] представляє результати розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.4.1] використовує приладдя та інформаційно-комунікаційні технології [12 МАО 4.2.3]
Навчання впродовж життя	аналізує проблемну ситуацію, що виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для	аналізує проблемну ситуацію, що виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для	досліджує проблемну ситуацію, отримує дані, перевіряє достовірність даних	досліджує проблемну ситуацію, використовуючи різноманітні джерела	досліджує проблемну ситуацію, вишукуючи та долучаючи різноманітні

	відповіді на запитання з допомогою інших осіб і самостійно [2 MAO 1.2.1] фіксує текстові, графічні, звукові дані математичного змісту, створює на їх основі схематичний рисунок, схему [2 MAO 1.5.1] застосовує навички обчислень у навчальних і життєвих ситуаціях [2 MAO 2.2.1]	розв'язування проблемної ситуації, встановлює зв'язки між ними [4 MAO 1.2.1] фіксує і перетворює текстові, графічні, звукові дані математичного змісту, створює на їх основі схематичний рисунок, схему, таблицю, діаграму [4 MAO 1.5.1] застосовує досвід обчислень у практичній, проєктній, дослідницькій діяльності [4 MAO 2.2.1]	[6 MAO 1.2.1] добирає, впорядковує, фіксує, перетворює звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі [6 MAO 2.1.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами [6 MAO 4.1.2]	інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [9 MAO 1.2.1] добирає, впорядковує, фіксує, перетворює звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту з надійних джерел [9 MAO 2.1.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, узагальнює їх, робить висновки [9 MAO 4.1.2] визначає недоліки у власних математичних знаннях і вміннях та намагається їх усунути [9 MAO 4.1.3]	джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [12 MAO 1.2.1] сприймає інформацію математичного змісту в різних формах [12 MAO 2.1.1] класифікує і структурує визначену множину математичних понять і фактів, робить висновки щодо можливого застосування їх, досліджує та доводить математичні твердження [12 MAO 4.1.2] визначає та усуває прогалини у власних математичних знаннях і вміннях [12 MAO 4.1.3]
--	--	---	--	--	---

Громадянські та соціальні компетентності	бере участь у роботі пари, групи [2 MAO 1.3.1] вибирає та обґрунтовує дії для розв'язування математичної задачі [2 MAO 1.5.3] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [2 MAO 3.3.2]	бере участь у роботі групи [4 MAO 1.3.1] вибирає спосіб/способи та визначає послідовність дій для розв'язування математичної задачі [4 MAO 1.5.3] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 3.3.2]	досліджує проблемну ситуацію, отримує дані, перевіряє достовірність даних [6 MAO 1.2.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування [6 MAO 2.4.2] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами [6 MAO 4.1.2]	досліджує проблемну ситуацію, використовуючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [9 MAO 1.2.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, обґрунтовуючи їх застосування [9 MAO 2.4.2] визначає недоліки у власних математичних знаннях і вміннях та намагається їх усунути [9 MAO 4.1.3]	досліджує проблемну ситуацію, вишукуючи та долучаючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [12 MAO 1.2.1] конструктивно обговорює результати розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.4.2] визначає та усуває прогалини у власних математичних знаннях і вміннях [12 MAO 4.1.3]
Культурна компетентність	обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 3.3.2]	обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 3.3.2]	представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування [6 MAO 2.4.2]	представляє результати розв'язання проблемної ситуації, обґрунтовуючи їх застосування	конструктивно обговорює результати розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.4.2]

			висловлюється змістовно, точно, лаконічно [6 MAO 4.3.2]	[9 MAO 2.4.2] висловлюється змістовно, точно, лаконічно, чітко структуруючи власне мовлення [9 MAO 4.3.2]	висловлюється математично грамотно, змістовно, точно, лаконічно; чітко структурує власне мовлення, обґрунтовано пояснює хід своїх міркувань [12 MAO 4.3.2]
Підприємли вість та фінансова грамотність ь	прогнозує результат виконання арифметичних дій [2 MAO 1.4.1] прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації з допомогою інших осіб [2 MAO 1.4.2] застосовує навички обчислень у навчальних і життєвих ситуаціях [2 MAO 2.2.1]	прогнозує результат розв'язування математичної задачі [4 MAO 1.4.1] прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 1.4.2] застосовує досвід обчислень у практичній, проектній, дослідницькій діяльності [4 MAO 2.2.1] описує й пояснює властивості предметів і явищ	досліджує проблемну ситуацію, отримує дані, перевіряє достовірність даних [6 MAO 1.2.1] оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.2.1] обирає математичну модель до стандартної ситуації [6 MAO 3.2.2]	досліджує проблемну ситуацію, використовуючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [9 MAO 1.2.1] оцінює різні способи розв'язування та різні моделі проблемної ситуації [9 MAO 3.2.1] добирає відповідну математичну модель до проблемної	досліджує проблемну ситуацію, вишукуючи та долучаючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [12 MAO 1.2.1] вишукує додаткову інформацію, зокрема з різних галузей знань [12 MAO 2.1.2] аналізує та оцінює різні способи розв'язання і різні моделі комплексної

	описує предмети, явища і процеси навколишнього світу за допомогою математичної термінології [2 MAO 2.2.3]	навколишнього світу за допомогою математичної термінології і символіки [4 MAO 2.2.3]		ситуації з кількох можливих [9 MAO 3.2.2]	проблемної ситуації [12 MAO 3.2.1] обґрунтовано добирає відповідну математичну модель до складної та/або специфічної проблемної ситуації з кількох можливих [12 MAO 3.2.2]
--	---	--	--	---	--

Таблиця 5

НАСКРІЗНІ ВМІННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Наскрізні вміння	Адаптаційно- ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Читати з розумінням	аналізує проблемну ситуацію, що виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для відповіді на запитання з допомогою інших осіб і самостійно [2 MAO 1.2.1] фіксує текстові, графічні, звукові дані математичного змісту, створює на їх основі схематичний рисунок, схему [2 MAO 1.5.1]	аналізує проблемну ситуацію, що виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для розв'язування проблемної ситуації, встановлює зв'язки між ними [4 MAO 1.2.1] фіксує і перетворює текстові, графічні, звукові дані математичного змісту, створює на їх основі схематичний рисунок, схему, таблицю, діаграму [4 MAO 1.5.1]	досліджує проблемну ситуацію, отримує дані, перевіряє достовірність даних [6 MAO 1.2.1] добирає, впорядковує, фіксує, перетворює звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі [6 MAO 2.1.1] перетворює, представляє та поширює інформацію математичного змісту з використанням різних засобів, зокрема цифрових	досліджує проблемну ситуацію, використовуючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [9 MAO 1.2.1] добирає, впорядковує, фіксує, перетворює звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту з надійних джерел [9 MAO 2.1.1] використовує інформаційно- комунікаційні технології для	досліджує проблемну ситуацію, вишукуючи та долучаючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [12 MAO 1.2.1] сприймає інформацію математичного змісту в різних формах [12 MAO 2.1.1] вишукує додаткову інформацію, зокрема з різних галузей знань [12 MAO 2.1.2] перетворює інформацію

			[6 МАО 2.1.2] володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх [6 МАО 4.3.1]	опрацювання, перетворення і поширення інформації математичного змісту, висловлює власні судження [9 МАО 2.1.2] читає та розуміє тексти математичного змісту, формулює математичні поняття і факти, доцільно та правильно використовує математичну термінологію і символіку [9 МАО 4.3.1]	математичного змісту з однієї форми в іншу [12 МАО 2.1.3] визначає та усуває прогалини у власних математичних знаннях і вміннях [12 МАО 4.1.3] читає та розуміє тексти математичного змісту, формулює математичні поняття і факти, описує математичні процедури, доцільно та правильно використовує математичну термінологію і символіку [12 МАО 4.3.1]
Висловлюва ти власну думку в усній і	бере участь у роботі пари, групи [2 МАО 1.3.1]	бере участь у роботі групи [4 МАО 1.3.1] описує й пояснює	перетворює, представляє та поширює інформацію	досліджує проблемну ситуацію, використовуючи	досліджує проблемну ситуацію, вишукуючи та

письмовій формі	описує предмети, явища і процеси навколишнього світу за допомогою математичної термінології [2 MAO 2.2.3] будує логічні міркування з опорою на зразок, схему, ключові слова [2 MAO 2.3.1] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [2 MAO 3.3.2]	властивості предметів і явищ навколишнього світу за допомогою математичної термінології і символіки [4 MAO 2.2.3] будує логічні міркування [4 MAO 2.3.1] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 3.3.2]	математичного змісту з використанням різних засобів, зокрема цифрових [6 MAO 2.1.2] обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 2.2.1] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [6 MAO 2.4.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування [6 MAO 2.4.2] оцінює різні способи розв'язання	різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [9 MAO 1.2.1] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації, які можуть мати певні обмеження або потребують встановлення певних припущень [9 MAO 1.2.3] використовує інформаційно-комунікаційні технології для опрацювання, перетворення і поширення інформації математичного змісту, висловлює власні судження [9 MAO 2.1.2] шукає підходи та визначає власний спосіб розв'язання	долучаючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [12 MAO 1.2.1] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації, визначає межі даних, формулює припущення щодо даних [12 MAO 1.2.3] пропонує шляхи досягнення результатів розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 1.3.2] розробляє стратегії розв'язування комплексних проблемних ситуацій [12 MAO 2.2.1] планує дії,
-------------------------------	---	--	---	---	---

			проблемної ситуації [6 MAO 3.2.1] обирає математичну модель до стандартної ситуації [6 MAO 3.2.2] визначає та описує зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [6 MAO 4.1.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами [6 MAO 4.1.2] володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх [6 MAO 4.3.1] висловлюється змістовно, точно, лаконічно [6 MAO 4.3.2]	проблемної ситуації [9 MAO 2.2.1] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [9 MAO 2.4.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, обґрунтовуючи їх застосування [9 MAO 2.4.2] оцінює різні способи розв'язування та різні моделі проблемної ситуації [9 MAO 3.2.1] добирає відповідну математичну	спрямовані на розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.2.3] представляє результати розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.4.1] конструктивно обговорює результати розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.4.2] аналізує та оцінює різні способи розв'язання і різні моделі комплексної проблемної ситуації [12 MAO 3.2.1] обґрунтовано добирає відповідну математичну модель до складної та/або специфічної
--	--	--	--	---	--

				модель до проблемної ситуації з кількох можливих [9 МАО 3.2.2] визначає зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [9 МАО 4.1.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, узагальнює їх, робить висновки [9 МАО 4.1.2] читає та розуміє тексти математичного змісту, формулює математичні поняття і факти, доцільно та правильно використовує математичну термінологію і символіку [9 МАО 4.3.1] висловлюється змістовно, точно,	проблемної ситуації з кількох можливих [12 МАО 3.2.2] визначає зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [12 МАО 4.1.1] класифікує і структурує визначену множину математичних понять і фактів, робить висновки щодо можливого застосування їх, досліджує та доводить математичні твердження [12 МАО 4.1.2] читає та розуміє тексти математичного змісту, формулює математичні поняття і факти, описує
--	--	--	--	--	--

				лаконічно, чітко структуруючи власне мовлення [9 MAO 4.3.2]	математичні процедури, доцільно та правильно використовує математичну термінологію і символіку [12 MAO 4.3.1] висловлюється математично грамотно, змістовно, точно, лаконічно; чітко структурує власне мовлення, обґрунтовано пояснює хід своїх міркувань [12 MAO 4.3.2]
Критично і системно мислити	аналізує проблемну ситуацію, що виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для відповіді на запитання з допомогою інших осіб і самостійно [2 MAO 1.2.1]	аналізує проблемну ситуацію, що виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для розв'язування проблемної ситуації, встановлює зв'язки між ними [4 MAO 1.2.1] перевіряє правильність розв'язання	досліджує проблемну ситуацію, отримує дані, перевіряє достовірність даних [6 MAO 1.2.1] аналізує дані, описує зв'язки між ними, подає дані у різних формах [6 MAO 1.2.2] визначає, що саме може бути	досліджує проблемну ситуацію, використовуючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [9 MAO 1.2.1] інтерпретує дані та встановлює	досліджує проблемну ситуацію, вишукуючи та долучаючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [12 MAO 1.2.1] інтерпретує,

	перевіряє правильність результату арифметичної дії [2 MAO 3.2.1] зіставляє одержаний результат з прогнозованим [2 MAO 3.2.2] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [2 MAO 3.3.2]	математичної задачі різними способами [4 MAO 3.2.1] зіставляє одержаний результат з прогнозованим [4 MAO 3.2.2] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 3.3.2]	результатом розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 1.3.1] обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 2.2.1] шукає альтернативні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 2.2.2] визначає компоненти математичної моделі проблемної ситуації та взаємозв'язки між ними [6 MAO 2.3.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування [6 MAO 2.4.2] визначає недостатність чи надлишковість даних для	взаємозв'язки, подає дані в різних формах [9 MAO 1.2.2] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 1.3.1] шукає підходи та визначає власний спосіб розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 2.2.1] використовує різноманітні підходи для розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 2.2.2] визначає компоненти проблемної ситуації та взаємозв'язки між ними, здійснює перехід від абстрактного до конкретного і навпаки	аналізує, систематизує дані і зв'язки між ними, оцінює достовірність і доцільність використання даних, подає дані і зв'язки між ними в різних формах [12 MAO 1.2.2] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 1.3.1] розробляє стратегії розв'язування комплексних проблемних ситуацій [12 MAO 2.2.1] вибирає серед декількох різних стратегій розв'язання проблемних ситуацій таку, що задовольняє
--	--	---	--	---	---

			розв'язання проблемної ситуації [6 МАО 3.1.2] оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації [6 МАО 3.2.1] обирає математичну модель до стандартної ситуації [6 МАО 3.2.2] визначає та описує зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [6 МАО 4.1.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами [6 МАО 4.1.2]	[9 МАО 2.3.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, обґрунтовуючи їх застосування [9 МАО 2.4.2] прогнозує результат розв'язання проблемної ситуації залежно від зміни наявних даних [9 МАО 3.1.2] оцінює різні способи розв'язування та різні моделі проблемної ситуації [9 МАО 3.2.1] добирає відповідну математичну модель до проблемної ситуації з кількох можливих [9 МАО 3.2.2] визначає зв'язки між	певні умови [12 МАО 2.2.2] планує дії, спрямовані на розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.2.3] визначає компоненти математичної моделі комплексної проблемної ситуації, взаємозв'язки між ними [12 МАО 2.3.1] конструктивно обговорює результати розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.4.2] визначає, яких даних недостатньо чи є надлишкові дані, під час розв'язання складної та/або специфічної проблемної
--	--	--	--	---	---

				математичними об'єктами та об'єктами реального світу [9 МАО 4.1.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, узагальнює їх, робить висновки [9 МАО 4.1.2]	ситуації [12 МАО 3.1.2] аналізує та оцінює різні способи розв'язання і різні моделі комплексної проблемної ситуації [12 МАО 3.2.1] обґрунтовано добирає відповідну математичну модель до складної та/або специфічної проблемної ситуації з кількох можливих [12 МАО 3.2.2] застосовує математичну модель проблемної ситуації, критично оцінює отриманий результат і за потреби змінює модель та/або спосіб
--	--	--	--	--	---

					розв'язання [12 МАО 3.2.3] визначає зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [12 МАО 4.1.1] класифікує і структурує визначену множину математичних понять і фактів, робить висновки щодо можливого застосування їх, досліджує та доводить математичні твердження [12 МАО 4.1.2] визначає та усуває прогалини у власних математичних знаннях і вміннях [12 МАО 4.1.3]
Логічно обґрунтовув	аналізує проблемну	аналізує проблемну ситуацію, що	аналізує дані, описує зв'язки між	інтерпретує дані та встановлює	інтерпретує, аналізує,

ати позицію	ситуацію, що виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для відповіді на запитання з допомогою інших осіб і самотійно [2 MAO 1.2.1] встановлює зв'язок між даними і шуканим [2 MAO 1.2.2] будує логічні міркування з опорою на зразок, схему, ключові слова [2 MAO 2.3.1]	виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для розв'язування проблемної ситуації, встановлює зв'язки між ними [4 MAO 1.2.1] встановлює зв'язки між даними і шуканим [4 MAO 1.2.2] будує логічні міркування [4 MAO 2.3.1]	ними, подає дані у різних формах [6 MAO 1.2.2] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 1.3.1] обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 2.2.1] шукає альтернативні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 2.2.2] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням	взаємозв'язки, подає дані в різних формах [9 MAO 1.2.2] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації, які можуть мати певні обмеження або потребують встановлення певних припущень [9 MAO 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 1.3.1] припускає можливість існування альтернативного варіанта розв'язання [9 MAO 1.3.2] шукає підходи та визначає власний спосіб розв'язання проблемної	систематизує дані і зв'язки між ними, оцінює достовірність і доцільність використання даних, подає дані і зв'язки між ними в різних формах [12 MAO 1.2.2] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації, визначає межі даних, формулює припущення щодо даних [12 MAO 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 1.3.1] пропонує шляхи досягнення результатів розв'язання
-------------	---	--	--	--	---

			інформаційно-комунікаційних технологій [6 MAO 2.4.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування [6 MAO 2.4.2] визначає недостатність чи надлишковість даних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.1.2] обирає математичну модель до стандартної ситуації [6 MAO 3.2.2] визначає та описує зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [6 MAO 4.1.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки,	ситуації [9 MAO 2.2.1] використовує різноманітні підходи для розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 2.2.2] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [9 MAO 2.4.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, обгрунтовуючи їх застосування [9 MAO 2.4.2] прогнозує результат розв'язання проблемної	проблемної ситуації [12 MAO 1.3.2] розробляє стратегії розв'язування комплексних проблемних ситуацій [12 MAO 2.2.1] вибирає серед декількох різних стратегій розв'язання проблемних ситуацій таку, що задовольняє певні умови [12 MAO 2.2.2] планує дії, спрямовані на розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.2.3] змінює модель відповідно до особливостей проблемної ситуації [12 MAO 2.3.3] представляє результати розв'язання
--	--	--	--	---	---

			підкріплює свою думку аргументами [6 МАО 4.1.2] використовує математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [6 МАО 4.2.1] володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх [6 МАО 4.3.1] висловлюється змістовно, точно, лаконічно [6 МАО 4.3.2]	ситуації залежно від зміни наявних даних [9 МАО 3.1.2] добирає відповідну математичну модель до проблемної ситуації з кількох можливих [9 МАО 3.2.2] визначає зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [9 МАО 4.1.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, узагальнює їх, робить висновки [9 МАО 4.1.2] доцільно добирає математичні поняття, факти та послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [9 МАО 4.2.1]	проблемної ситуації [12 МАО 2.4.1] конструктивно обговорює результати розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.4.2] визначає, яких даних недостатньо чи є надлишкові дані, під час розв'язання складної та/або специфічної проблемної ситуації [12 МАО 3.1.2] обґрунтовано добирає відповідну математичну модель до складної та/або специфічної проблемної ситуації з кількох можливих [12 МАО 3.2.2] застосовує
--	--	--	---	---	--

				читає та розуміє тексти математичного змісту, формулює математичні поняття і факти, доцільно та правильно використовує математичну термінологію і символіку [9 МАО 4.3.1] висловлюється змістовно, точно, лаконічно, чітко структуруючи власне мовлення [9 МАО 4.3.2]	математичну модель проблемної ситуації, критично оцінює отриманий результат і за потреби змінює модель та/або спосіб розв'язання [12 МАО 3.2.3] визначає зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу [12 МАО 4.1.1] класифікує і структурує визначену множину математичних понять і фактів, робить висновки щодо можливого застосування їх, досліджує та доводить математичні твердження [12 МАО 4.1.2] добирає і
--	--	--	--	---	--

					застосовує доцільні математичні поняття, факти і послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [12 МАО 4.2.1] читає та розуміє тексти математичного змісту, формулює математичні поняття і факти, описує математичні процедури, доцільно та правильно використовує математичну термінологію і символіку [12 МАО 4.3.1] висловлюється математично грамотно, змістовно, точно, лаконічно; чітко структурує власне мовлення,
--	--	--	--	--	--

					обґрунтовано пояснює хід своїх міркувань [12 МАО 4.3.2]
Діяти творчо	прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації з допомогою інших осіб [2 МАО 1.4.2] фіксує текстові, графічні, звукові дані математичного змісту, створює на їх основі схематичний рисунок, схему [2 МАО 1.5.1] описує предмети, явища і процеси навколишнього світу за допомогою математичної термінології [2 МАО 2.2.3]	прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації [4 МАО 1.4.2] фіксує і перетворює текстові, графічні, звукові дані математичного змісту, створює на їх основі схематичний рисунок, схему, таблицю, діаграму [4 МАО 1.5.1] описує й пояснює властивості предметів і явищ навколишнього світу за допомогою математичної термінології і символіки [4 МАО 2.2.3]	визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [6 МАО 1.3.1] обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації [6 МАО 2.2.1] шукає альтернативні способи розв'язання проблемної ситуації [6 МАО 2.2.2] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно- комунікаційних технологій	визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [9 МАО 1.3.1] припускає можливість існування альтернативного варіанта розв'язання [9 МАО 1.3.2] шукає підходи та визначає власний спосіб розв'язання проблемної ситуації [9 МАО 2.2.1] використовує різноманітні підходи для розв'язання проблемної ситуації [9 МАО 2.2.2] формулює та відображає у	визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 1.3.1] пропонує шляхи досягнення результатів розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 1.3.2] перетворює інформацію математичного змісту з однієї форми в іншу [12 МАО 2.1.3] розробляє стратегії розв'язування комплексних проблемних ситуацій [12 МАО 2.2.1] вибирає серед декількох різних

			[6 MAO 2.4.1] оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.2.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами [6 MAO 4.1.2] виконує операції з математичними об'єктами та використовує різні форми представлення інформації [6 MAO 4.2.2]	зручній для сприйняття форми результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно- комунікаційних технологій [9 MAO 2.4.1] оцінює різні способи розв'язування та різні моделі проблемної ситуації [9 MAO 3.2.1] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, узагальнює їх, робить висновки [9 MAO 4.1.2] виконує операції з математичними об'єктами і використовує різні форми представлення інформації, здійснює переходи між	стратегій розв'язання проблемних ситуацій таку, що задовольняє певні умови [12 MAO 2.2.2] створює різні математичні моделі проблемних ситуацій [12 MAO 2.3.2] змінює модель відповідно до особливостей проблемної ситуації [12 MAO 2.3.3] представляє результати розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.4.1] аналізує та оцінює різні способи розв'язання і різні моделі комплексної проблемної ситуації [12 MAO 3.2.1]
--	--	--	--	---	---

				ними в процесі розв'язання проблемної ситуації [9 МАО 4.2.2]	визначену множину математичних понять і фактів, робить висновки щодо можливого застосування їх, досліджує та доводить математичні твердження [12 МАО 4.1.2] оперує математичними об'єктами і використовує різні форми подання їх у процесі розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 4.2.2]
--	--	--	--	---	--

Виявляти ініціативу	бере участь у роботі пари, групи [2 MAO 1.3.1] прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації з допомогою інших осіб [2 MAO 1.4.2] зіставляє одержаний результат з прогнозованим [2 MAO 3.2.2]	бере участь у роботі групи [4 MAO 1.3.1] прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 1.4.2] зіставляє одержаний результат з прогнозованим [4 MAO 3.2.2]	досліджує проблемну ситуацію, отримує дані, перевіряє достовірність даних [6 MAO 1.2.1] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 1.3.1] перетворює, представляє та поширює інформацію математичного змісту з використанням різних засобів, зокрема цифрових [6 MAO 2.1.2] обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 2.2.1] шукає	досліджує проблемну ситуацію, використовуючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [9 MAO 1.2.1] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації, які можуть мати певні обмеження або потребують встановлення певних припущень [9 MAO 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 1.3.1] припускає можливість існування альтернативного	самостійно або у взаємодії з іншими виокремлює групу комплексних проблемних ситуацій, для розв'язання яких можна застосувати подібні методи [12 MAO 1.1.2] досліджує проблемну ситуацію, вишукуючи та долучаючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [12 MAO 1.2.1] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації, визначає межі даних, формулює припущення
-----------------------------------	--	---	--	--	---

			альтернативні способи розв'язання проблемної ситуації [6 МАО 2.2.2] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [6 МАО 2.4.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування [6 МАО 2.4.2] обирає математичну модель до стандартної ситуації [6 МАО 3.2.2] використовує математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв'язання	варіанта розв'язання [9 МАО 1.3.2] використовує інформаційно-комунікаційні технології для опрацювання, перетворення і поширення інформації математичного змісту, висловлює власні судження [9 МАО 2.1.2] шукає підходи та визначає власний спосіб розв'язання проблемної ситуації [9 МАО 2.2.1] використовує різноманітні підходи для розв'язання проблемної ситуації [9 МАО 2.2.2] буде математичну модель проблемної ситуації, доречно добирає	щодо даних [12 МАО 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 1.3.1] пропонує шляхи досягнення результатів розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 1.3.2] вишукує додаткову інформацію, зокрема з різних галузей знань [12 МАО 2.1.2] розробляє стратегії розв'язування комплексних проблемних ситуацій [12 МАО 2.2.1] вибирає серед декількох різних стратегій розв'язання проблемних
--	--	--	---	--	--

			проблемних ситуацій [6 МАО 4.2.1]	математичний апарат для побудови моделі [9 МАО 2.3.2] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [9 МАО 2.4.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, обґрунтовуючи їх застосування [9 МАО 2.4.2] добирає відповідну математичну модель до проблемної ситуації з кількох можливих [9 МАО 3.2.2] доцільно добирає	ситуацій таку, що задовольняє певні умови [12 МАО 2.2.2] планує дії, спрямовані на розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.2.3] створює різні математичні моделі проблемних ситуацій [12 МАО 2.3.2] змінює модель відповідно до особливостей проблемної ситуації [12 МАО 2.3.3] представляє результати розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.4.1] конструктивно обговорює результати розв'язання проблемної ситуації
--	--	--	--	--	---

				математичні поняття, факти та послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [9 МАО 4.2.1]	[12 МАО 2.4.2] оцінює необхідність, достатність і значущість даних для розв'язання комплексної та/або специфічної проблемної ситуації [12 МАО 3.1.1] обґрунтовано добирає відповідну математичну модель до складної та/або специфічної проблемної ситуації з кількох можливих [12 МАО 3.2.2] застосовує математичну модель проблемної ситуації, критично оцінює отриманий результат і за потреби змінює
--	--	--	--	--	--

					модель та/або спосіб розв'язання [12 МАО 3.2.3] визначає та усуває прогалини у власних математичних знаннях і вміннях [12 МАО 4.1.3] добирає і застосовує доцільні математичні поняття, факти і послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [12 МАО 4.2.1]
Конструктивно керувати емоціями	бере участь у роботі пари, групи [2 МАО 1.3.1] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [2 МАО 3.3.2]	бере участь у роботі групи [4 МАО 1.3.1] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [4 МАО 3.3.2]	формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-	будує математичну модель проблемної ситуації, доречно добирає математичний апарат для побудови моделі [9 МАО 2.3.2]	самостійно або у взаємодії з іншими виокремлює групу комплексних проблемних ситуацій, для розв'язання яких можна

			комунікаційних технологій [6 МАО 2.4.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування [6 МАО 2.4.2] висловлюється змістовно, точно, лаконічно [6 МАО 4.3.2]	формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [9 МАО 2.4.1] представляє результати розв'язання проблемної ситуації, обґрунтовуючи їх застосування [9 МАО 2.4.2] визначає недоліки у власних математичних знаннях і вміннях та намагається їх усунути [9 МАО 4.1.3] висловлюється змістовно, точно, лаконічно, чітко структуруючи власне мовлення [9 МАО 4.3.2]	застосувати подібні методи [12 МАО 1.1.2] пропонує шляхи досягнення результатів розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 1.3.2] планує дії, спрямовані на розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.2.3] створює різні математичні моделі проблемних ситуацій [12 МАО 2.3.2] представляє результати розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.4.1] конструктивно обговорює результати розв'язання проблемної ситуації
--	--	--	--	--	---

					[12 МАО 2.4.2] оцінює необхідність, достатність і значущість даних для розв'язання комплексної та/або специфічної проблемної ситуації [12 МАО 3.1.1] аналізує та оцінює різні способи розв'язання і різні моделі комплексної проблемної ситуації [12 МАО 3.2.1] обґрунтовано добирає відповідну математичну модель до складної та/або специфічної проблемної ситуації з кількох можливих [12 МАО 3.2.2]
--	--	--	--	--	---

					визначає та усуває прогалини у власних математичних знаннях і вміннях [12 МАО 4.1.3] добирає і застосовує доцільні математичні поняття, факти і послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [12 МАО 4.2.1] висловлюється математично грамотно, змістовно, точно, лаконічно; чітко структурує власне мовлення, обґрунтовано пояснює хід своїх міркувань [12 МАО 4.3.2]
Оцінювати ризики	прогнозує результат	прогнозує ймовірні результати лічби	визначає, що саме може бути	визначає, що саме може бути	визначає, що саме може бути

	виконання арифметичних дій [2 MAO 1.4.1] прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації з допомогою інших осіб [2 MAO 1.4.2]	об'єктів, що їх оточують [2 MAO 1.4.1-1] прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 1.4.2]	результатом розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 1.3.1] шукає альтернативні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 2.2.2] оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.2.1] обирає математичну модель до стандартної ситуації [6 MAO 3.2.2] використовує математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [6 MAO 4.2.1]	результатом розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 1.3.1] припускає можливість існування альтернативного варіанта розв'язання [9 MAO 1.3.2] використовує різноманітні підходи для розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 2.2.2] будує математичну модель проблемної ситуації, доречно добирає математичний апарат для побудови моделі [9 MAO 2.3.2] оцінює різні способи розв'язування та різні моделі проблемної	результатом розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 1.3.1] пропонує шляхи досягнення результатів розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 1.3.2] вибирає серед декількох різних стратегій розв'язання проблемних ситуацій таку, що задовольняє певні умови [12 MAO 2.2.2] створює різні математичні моделі проблемних ситуацій [12 MAO 2.3.2] аналізує та оцінює різні способи розв'язання і різні моделі комплексної проблемної
--	--	---	--	--	--

				ситуації [9 МАО 3.2.1] добирає відповідну математичну модель до проблемної ситуації з кількох можливих [9 МАО 3.2.2] доцільно добирає математичні поняття, факти та послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [9 МАО 4.2.1]	ситуації [12 МАО 3.2.1] обґрунтовано добирає відповідну математичну модель до складної та/або специфічної проблемної ситуації з кількох можливих [12 МАО 3.2.2] застосовує математичну модель проблемної ситуації, критично оцінює отриманий результат і за потреби змінює модель та/або спосіб розв'язання [12 МАО 3.2.3] добирає і застосовує доцільні математичні поняття, факти і послідовність дій для
--	--	--	--	--	--

					розв'язання проблемних ситуацій [12 МАО 4.2.1]
Приймати рішення	аналізує проблемну ситуацію, що виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для відповіді на запитання з допомогою інших осіб і самостійно [2 МАО 1.2.1] вибирає та обґрунтовує дії для розв'язування математичної задачі [2 МАО 1.5.3] застосовує навички обчислень у навчальних і життєвих ситуаціях [2 МАО 2.2.1] оцінює правильність	аналізує проблемну ситуацію, що виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для розв'язування проблемної ситуації, встановлює зв'язки між ними [4 МАО 1.2.1] вибирає спосіб/способи та визначає послідовність дій для розв'язування математичної задачі [4 МАО 1.5.3] застосовує досвід обчислень у практичній, проектній, дослідницькій діяльності [4 МАО 2.2.1] оцінює різні способи розв'язування математичної задачі щодо їхньої	виокремлює подібні ситуації [6 МАО 1.1.2] аналізує дані, описує зв'язки між ними, подає дані у різних формах [6 МАО 1.2.2] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації [6 МАО 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [6 МАО 1.3.1] обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації [6 МАО 2.2.1] шукає альтернативні способи розв'язання	виокремлює групу проблемних ситуацій, для розв'язання яких можна застосувати подібні методи [9 МАО 1.1.2] досліджує проблемну ситуацію, використовуючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [9 МАО 1.2.1] інтерпретує дані та встановлює взаємозв'язки, подає дані в різних формах [9 МАО 1.2.2] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної	самостійно або у взаємодії з іншими виокремлює групу комплексних проблемних ситуацій, для розв'язання яких можна застосувати подібні методи [12 МАО 1.1.2] досліджує проблемну ситуацію, вишукуючи та долучаючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації [12 МАО 1.2.1] інтерпретує, аналізує, систематизує дані і зв'язки

	способу розв'язування математичної задачі [2 MAO 3.1.1]	правильності та доцільності [4 MAO 3.1.1]	проблемної ситуації [6 MAO 2.2.2] визначає компоненти математичної моделі проблемної ситуації та взаємозв'язки між ними [6 MAO 2.3.1] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [6 MAO 2.4.1] оцінює необхідність і достатність даних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.1.1] визначає недостатність чи надлишковість даних для розв'язання проблемної ситуації	ситуації, які можуть мати певні обмеження або потребують встановлення певних припущень [9 MAO 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 1.3.1] припускає можливість існування альтернативного варіанта розв'язання [9 MAO 1.3.2] шукає підходи та визначає власний спосіб розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 2.2.1] використовує різноманітні підходи для розв'язання проблемної ситуації	між ними, оцінює достовірність і доцільність використання даних, подає дані і зв'язки між ними в різних формах [12 MAO 1.2.2] добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації, визначає межі даних, формулює припущення щодо даних [12 MAO 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 1.3.1] пропонує шляхи досягнення результатів розв'язання проблемної ситуації
--	--	--	---	--	--

			[6 MAO 3.1.2] обирає математичну модель до стандартної ситуації [6 MAO 3.2.2] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами [6 MAO 4.1.2] використовує математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [6 MAO 4.2.1]	[9 MAO 2.2.2] визначає компоненти проблемної ситуації та взаємозв'язки між ними, здійснює перехід від абстрактного до конкретного і навпаки [9 MAO 2.3.1] будує математичну модель проблемної ситуації, доречно добирає математичний апарат для побудови моделі [9 MAO 2.3.2] формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій	[12 MAO 1.3.2] розробляє стратегії розв'язування комплексних проблемних ситуацій [12 MAO 2.2.1] вибирає серед декількох різних стратегій розв'язання проблемних ситуацій таку, що задовольняє певні умови [12 MAO 2.2.2] планує дії, спрямовані на розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.2.3] визначає компоненти математичної моделі комплексної проблемної ситуації, взаємозв'язки між ними [12 MAO 2.3.1] створює різні
--	--	--	---	---	---

				[9 MAO 2.4.1] оцінює необхідність і достатність даних для розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 3.1.1] прогнозує результат розв'язання проблемної ситуації залежно від зміни наявних даних [9 MAO 3.1.2] добирає відповідну математичну модель до проблемної ситуації з кількох можливих [9 MAO 3.2.2] пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, узагальнює їх, робить висновки [9 MAO 4.1.2] визначає недоліки у власних математичних	математичні моделі проблемних ситуацій [12 MAO 2.3.2] змінює модель відповідно до особливостей проблемної ситуації [12 MAO 2.3.3] представляє результати розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 2.4.1] оцінює необхідність, достатність і значущість даних для розв'язання комплексної та/або специфічної проблемної ситуації [12 MAO 3.1.1] визначає, яких даних недостатньо чи є надлишкові дані, під час
--	--	--	--	--	---

				знаннях і вміннях та намагається їх усунути [9 МАО 4.1.3] доцільно добирає математичні поняття, факти та послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [9 МАО 4.2.1]	розв'язання складної та/або специфічної проблемної ситуації [12 МАО 3.1.2] обґрунтовано добирає відповідну математичну модель до складної та/або специфічної проблемної ситуації з кількох можливих [12 МАО 3.2.2] застосовує математичну модель проблемної ситуації, критично оцінює отриманий результат і за потреби змінює модель та/або спосіб розв'язання [12 МАО 3.2.3] класифікує і структурує визначену
--	--	--	--	---	--

					множину математичних понять і фактів, робить висновки щодо можливого застосування їх, досліджує та доводить математичні твердження [12 МАО 4.1.2] визначає та усуває прогалини у власних математичних знаннях і вміннях [12 МАО 4.1.3] добирає і застосовує доцільні математичні поняття, факти і послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [12 МАО 4.2.1]
Розв'язувати проблеми	аналізує проблемну ситуацію, що	аналізує проблемну ситуацію, що виникає у житті, виокремлює	добирає дані, потрібні для розв'язання	добирає дані, потрібні для розв'язання	добирає дані, потрібні для розв'язання

	виникає у житті, виокремлює дані, потрібні для відповіді на запитання з допомогою інших осіб і самостійно [2 MAO 1.2.1] прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації з допомогою інших осіб [2 MAO 1.4.2] оцінює правильність способу розв'язування математичної задачі [2 MAO 3.1.1] перевіряє правильність результату арифметичної дії [2 MAO 3.2.1]	дані, потрібні для розв'язування проблемної ситуації, встановлює зв'язки між ними [4 MAO 1.2.1] прогнозує результат розв'язування проблемної ситуації [4 MAO 1.4.2] оцінює різні способи розв'язування математичної задачі щодо їхньої правильності та доцільності [4 MAO 3.1.1] перевіряє правильність розв'язання математичної задачі різними способами [4 MAO 3.2.1]	проблемної ситуації [6 MAO 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 1.3.1] обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 2.2.1] шукає альтернативні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 2.2.2] визначає недостатність чи надлишковість даних для розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.1.2] оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації [6 MAO 3.2.1] обирає математичну модель до стандартної ситуації [6 MAO 3.2.2]	проблемної ситуації, які можуть мати певні обмеження або потребують встановлення певних припущень [9 MAO 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 1.3.1] припускає можливість існування альтернативного варіанта розв'язання [9 MAO 1.3.2] шукає підходи та визначає власний спосіб розв'язання проблемної ситуації [9 MAO 2.2.1] використовує різноманітні підходи для розв'язання проблемної	проблемної ситуації, визначає межі даних, формулює припущення щодо даних [12 MAO 1.2.3] визначає, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 1.3.1] пропонує шляхи досягнення результатів розв'язання проблемної ситуації [12 MAO 1.3.2] розробляє стратегії розв'язування комплексних проблемних ситуацій [12 MAO 2.2.1] вибирає серед декількох різних стратегій розв'язання проблемних
--	--	--	--	--	---

			використовує математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [6 МАО 4.2.1] виконує операції з математичними об'єктами та використовує різні форми представлення інформації [6 МАО 4.2.2] використовує необхідне приладдя та інформаційно-комунікаційні технології [6 МАО 4.2.3]	ситуації [9 МАО 2.2.2] прогнозує результат розв'язання проблемної ситуації залежно від зміни наявних даних [9 МАО 3.1.2] оцінює різні способи розв'язування та різні моделі проблемної ситуації [9 МАО 3.2.1] добирає відповідну математичну модель до проблемної ситуації з кількох можливих [9 МАО 3.2.2] доцільно добирає математичні поняття, факти та послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [9 МАО 4.2.1] виконує операції з	ситуацій таку, що задовольняє певні умови [12 МАО 2.2.2] планує дії, спрямовані на розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.2.3] визначає, яких даних недостатньо чи є надлишкові дані, під час розв'язання складної та/або специфічної проблемної ситуації [12 МАО 3.1.2] аналізує та оцінює різні способи розв'язання і різні моделі комплексної проблемної ситуації [12 МАО 3.2.1] обгрунтовано добирає відповідну математичну
--	--	--	--	---	---

				математичними об'єктами і використовує різні форми представлення інформації, здійснює переходи між ними в процесі розв'язання проблемної ситуації [9 МАО 4.2.2] використовує приладдя та інформаційно-комунікаційні технології [9 МАО 4.2.3]	модель до складної та/або специфічної проблемної ситуації з кількох можливих [12 МАО 3.2.2] застосовує математичну модель проблемної ситуації, критично оцінює отриманий результат і за потреби змінює модель та/або спосіб розв'язання [12 МАО 3.2.3] добирає і застосовує доцільні математичні поняття, факти і послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [12 МАО 4.2.1] оперує математичними
--	--	--	--	--	---

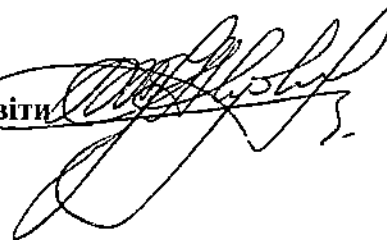
					об'єктами і використовує різні форми подання їх у процесі розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 4.2.2] використовує приладдя та інформаційно-комунікаційні технології [12 МАО 4.2.3]
Співпрацювати з іншими	бере участь у роботі пари, групи [2 МАО 1.3.1] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [2 МАО 3.3.2]	бере участь у роботі групи [4 МАО 1.3.1] обговорює результати розв'язування проблемної ситуації [4 МАО 3.3.2]	представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування [6 МАО 2.4.2]	шукає підходи та визначає власний спосіб розв'язання проблемної ситуації [9 МАО 2.2.1] буде математичну модель проблемної ситуації, доречно добирає математичний апарат для побудови моделі [9 МАО 2.3.2] представляє	самостійно або у взаємодії з іншими виокремлює групу комплексних проблемних ситуацій, для розв'язання яких можна застосувати подібні методи [12 МАО 1.1.2] пропонує шляхи досягнення результатів розв'язання

				результати розв'язання проблемної ситуації, обґрунтовуючи їх застосування [9 МАО 2.4.2]	проблемної ситуації [12 МАО 1.3.2] розробляє стратегії розв'язування комплексних проблемних ситуацій [12 МАО 2.2.1] планує дії, спрямовані на розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.2.3] створює різні математичні моделі проблемних ситуацій [12 МАО 2.3.2] представляє результати розв'язання проблемної ситуації [12 МАО 2.4.1] конструктивно обговорює результати розв'язання проблемної ситуації
--	--	--	--	---	---

					[12 МАО 2.4.2] оцінює необхідність, достатність і значущість даних для розв'язання комплексної та/або специфічної проблемної ситуації [12 МАО 3.1.1] аналізує та оцінює різні способи розв'язання і різні моделі комплексної проблемної ситуації [12 МАО 3.2.1] обґрунтовано добирає відповідну математичну модель до складної та/або специфічної проблемної ситуації з кількох можливих [12 МАО 3.2.2]
--	--	--	--	--	---

					добирає і застосовує доцільні математичні поняття, факти і послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій [12 МАО 4.2.1] висловлюється математично грамотно, змістовно, точно, лаконічно; чітко структурує власне мовлення, обгрунтовано пояснює хід своїх міркувань [12 МАО 4.3.2]
--	--	--	--	--	--

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства освіти і
науки України**

20 08 2025 № *1163*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

I. Особливість природничої освітньої галузі

У сучасному світі природничі науки та міждисциплінарні галузі, які виникли на їхньому перетині, становлять стратегічну основу національної безпеки, економічного розвитку і конкурентоспроможності держав. Біотехнології, нанотехнології, штучний інтелект, квантові обчислення, зелена енергетика, космічні технології — усі ці сфери ґрунтуються на знаннях з фізики, хімії, біології, математики й географії.

Російсько-українська війна наочно продемонструвала критичну важливість науково-технічного потенціалу для обороноздатності країни. Потреба в сучасній військовій техніці, кібербезпеці, медичному забезпеченні військових, створенні нових матеріалів, розробленні засобів захисту і відновленні інфраструктури формують запит для української науки й науковців. Понад те, повоєнне відновлення України неможливе без інноваційних технологій: «розумні» міста та села, відновлювана енергетика, екологічно чисте виробництво, цифрова медицина — усе це потребуватиме нового покоління фахівців, здатних не лише застосовувати наявні технології, а й створювати принципово нові рішення.

У контексті сталого розвитку природнича освіта набуває особливого значення. Глобальні виклики — зміна клімату, утрата біорізноманіття, забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів — потребують комплексного наукового підходу до їх розв'язання. Важливо розуміти проблему відновлення екологічного балансу, порушеного війною: підірвано Каховську ГЕС, тисячі гектарів землі містять вибухонебезпечні предмети, знищено заповідник Асканія-Нова. Відновлення цього балансу на території України можливе лише за умови наявності фахівців, які мають наукове й системне мислення, екологічну свідомість, уміння досліджувати навколишній світ, здатність усвідомлювати, оцінювати й розв'язувати комплексні проблеми, що, власне, і передбачено державними стандартами освіти Нової української школи.

У нових реаліях підходи до навчання природничих наук, які домінували в освітній системі XX століття, не зовсім відповідають викликам XXI століття. Кілька значущих факторів унеможливають функціонування звичної моделі природничої освіти.

По-перше, відбулися революційні зміни в науці. За останні два десятиліття природничі науки істотно трансформувалися. Розшифровано геном людини, створено квантові комп'ютери, розроблено технології редагування генів, відкрито гравітаційні хвилі, зроблено прорив у галузі штучного інтелекту. Ці відкриття змінили не лише наше розуміння світу, а й саму методологію наукового пізнання. Сучасна наука дедалі більше стає міждисциплінарною: біоінформатика, нейрофізика, астробіологія, кліматична наука — це лише кілька прикладів нових галузей, які потребують інтегрованого підходу.

По-друге, важливо врахувати наслідки швидкої технологічної революції. Цифрові технології кардинально змінили способи пошуку, збирання, опрацювання і зберігання наукової інформації. Сучасний дослідник / дослідниця має володіти не лише знаннями зі своєї галузі, а й навичками програмування, роботи з великими масивами даних, використання віртуальних лабораторій і симуляцій. Штучний інтелект стає невіддільним інструментом наукових досліджень, а робототехніка й автоматизація змінюють сутність експериментальної роботи.

По-третє, відбулася зміна вимог до компетентностей людини, потрібних їй для самореалізації у світі, який безупинно змінюється. Сучасний ринок праці потребує не виконавців готових алгоритмів, а креативних особистостей, здатних критично мислити,

розв'язувати нестандартні задачі, працювати в міждисциплінарних командах, швидко адаптуватися до нових технологій. Критичне мислення, креативність, комунікативні навички, здатність до самонавчання стають не менш важливими, ніж фахові знання. Саме тому в концепції Нової української школи обґрунтовано перехід від знаннєвої парадигми до компетентнісної: «Компетентнісний підхід — це ґносеологічна основа сучасної парадигми освіти, яка орієнтує освітній процес на результат навчання, на набуття здобувачами / здобувачками освіти ключових компетентностей шляхом особистісного досвіду життєдіяльності в різних її формах: ігровій, навчальній, дослідницькій, творчому самовираженні, спілкуванні, праці тощо»¹.

По-четверте, продовжується глобалізація наукового простору. Сучасна наука має міжнародний характер. Наукові проекти реалізують міжнародні команди, результати досліджень публікуються у глобальних базах даних, а студентство та наукова спільнота активно переміщуються між країнами, обмінюючись досвідом та практиками. Україна буде конкурентоспроможною лише за умови інтеграції в глобальний науковий простір, що вимагає відповідного рівня підготовки. Ідеться, зокрема, про вільне володіння іноземними мовами на рівні, достатньому для опрацювання наукових і науково-популярних текстів.

По-п'яте, необхідно враховувати екологічні і соціальні виклики. Сучасні глобальні проблеми — від пандемій до кліматичних змін — вимагають комплексного наукового підходу й активної участі громадян / громадянок у їх розв'язанні. Природнича освіта покликана також допомогти кожному учневі та учениці розвинути себе як майбутнього науковця чи науковицю, а також як проактивних й відповідальних громадян та громадянок, які спроможні взаємодіяти з довкіллям на засадах сталого розвитку та ухвалювати обґрунтовані рішення у сфері природничих наук.

Саме тому концепція природничої освітньої галузі, представлена в цьому документі, ґрунтується на інтеграції природничих наук, практико-орієнтованому навчанні, розвитку ключових компетентностей, необхідних для самореалізації в професії й житті, розвитку дослідницьких умінь, формуванні наукового світогляду. Реалізація цих підходів у природничій освіті дасть змогу підготувати покоління українців та українок, здатне забезпечити технологічний суверенітет, обороноздатність і сталий розвиток нашої держави.

II. Мета природничої освітньої галузі

У ХХІ столітті важливим є **набуття вмінь і досвіду** діяти на основі здобутих знань і використовувати їх у нових контекстах. І саме природничі науки — зі своєю логікою, доказовістю, експериментальністю — є ідеальним майданчиком для розвитку **допитливого, самостійного та здатного до критичного мислення учнівства**. У такій моделі **роль учителів та учительок докорінно змінюється**: вони стають фасилітаторами / фасилітаторками, провідниками / провідницями, партнерами / партнерками у процесі пізнання. Учитель / вчителька не дає готових відповідей: він / вона навчає знаходити їх, створює ситуації, у яких учень / учениця починає діяти як дослідник / дослідниця: спостерігає, висуває й формулює гіпотези, підтверджує чи спростовує їх, помиляється, робить висновки, набуває досвіду розв'язання навчальних і життєвих проблем. У кожному освітньому циклі це відбувається на різній когнітивній глибині, проте зберігається чітка логіка: нові знання спираються на попередні. Спочатку діти ознайомлюються з простими поняттями, наприклад, такими, як речовина, клітина чи сила. З часом вони переходять до складніших концепцій — хімічних реакцій, законів фізики, генетики чи будови Всесвіту. Ця **ієрархічна структура** дає змогу здобувати й засвоювати знання системно, а не хаотично. Тому доцільним є укладання модельних навчальних програм (далі — МНП), особливо для початкової школи та адаптаційного циклу базової середньої освіти, за спіралью-концентричною моделлю.

¹ Ляшенко, О., Топузов, О. (2021). Науковий супровід модернізації змісту базової середньої освіти: проблеми і виклики. Український Педагогічний журнал, (4), 29–36.

Природнича галузь є багатокомпонентною і міждисциплінарною. Знання з біології, хімії, фізики, географії стають основою для формування наукового світогляду й аналітичного мислення. Ключовими аспектами природничої галузі є дослідницький підхід і практична спрямованість, а принцип наступності в навчанні забезпечує системне формування й розвиток компетентностей від дошкільної до старшої профільної освіти.

Таблиця 1

Мета природничої освітньої галузі (за державними стандартами)	
Державний стандарт початкової освіти	Формування компетентностей у галузі природничих наук, техніки й технологій, екологічної й інших ключових компетентностей шляхом опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної та природоохоронної поведінки здобувачів / здобувачок освіти в навколишньому світі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку.
Державний стандарт базової середньої освіти	Формування особистості учня / учениці, який / яка знає і розуміє основні закономірності живої та неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, здатен / здатна оцінити вплив природничих наук, техніки й технологій на сталий розвиток суспільства і можливі наслідки людської діяльності у природі, відповідально взаємодіє з навколишнім природним середовищем.
Державний стандарт профільної середньої освіти	Формування особистості здобувача / здобувачки освіти, який / яка усвідомлює цілісність природи й основні її закони та особливості, володіє певними вміннями наукового дослідження, оцінює вплив природничих наук, техніки й технологій на соціальне та природне середовище, реагує на виклики, зумовлені людською діяльністю, діє для забезпечення сталого розвитку, здатний до професійного самовизначення і самореалізації й застосування здобутих знань і набутих умінь для суспільного блага.

Узагальнено мета природничої освітньої галузі може бути сформульована так: «Формування особистості учня / учениці, який / яка усвідомлює цілісність природи і її основні закони та особливості, набуває і розвиває дослідницькі вміння, виявляє допитливість, критично мислить, розуміє вплив природничих наук, техніки й технологій на сталий розвиток суспільства, відповідально взаємодіє з природним середовищем, здатний / здатна оцінювати наслідки власної діяльності та застосовувати здобуті знання для професійного самовизначення, самореалізації й успішного, самозарядного життя».

Навчальний поступ — це поступове здобуття учнем / ученицею знань і набуття вмінь, навичок, формування цінностей і ставлень, які визначено державними стандартами освіти. Цим поняттям наголошується на особистісному зростанні кожної дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей.

Отже, поступ є центральним елементом сучасного освітнього процесу, який орієнтований на всебічний розвиток особистості учня / учениці. Кожен цикл навчання в НУШ є логічним продовженням попереднього, і це забезпечує неперервність процесу формування й розвитку ключових компетентностей і наскрізних умінь учнівства. Компетентності та вміння відображено сукупністю конкретних результатів навчання, яких мають досягти учні / учениці на завершення відповідного циклу та рівня: від початкових уявлень до складних застосувань знань і вмінь і вияву ціннісних орієнтирів.

Початкова освіта (1–4 класи): учні / учениці знайомляться з основними поняттями природничих наук через спостереження і дослідження навколишнього світу. Вони виявляють допитливість, експериментують і формують первинні уявлення про природу й методи її пізнання.

Базова середня освіта (5–9 класи): відбувається поглиблення розуміння природних об'єктів і явищ, учні / учениці вчать аналізувати інформацію, здійснювати дослідження і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки для розуміння цілісності природи, оцінювати вплив людської діяльності на неї, взаємодіяти із навколишнім середовищем.

Профільна середня освіта (10–12 класи): учні / учениці застосовують здобуті знання й набутий навчальний досвід для вирішення практичних завдань: визначають дослідницькі проблеми, формують гіпотези, планують спостереження й експерименти, установлюють закономірності, активно взаємодіють і ефективно комунікують, здатні до професійного самовизначення в галузі природничих наук і використовують знання й уміння для суспільного блага.

Таблиця 2

Мета природничої освітньої галузі для кожного циклу освіти

Початкова освіта	
1–2 класи (адаптаційно-ігровий цикл)	3–4 класи (основний цикл)
– Пошук, фіксація, представлення інформації в зручній і зрозумілій формі (малюнки, таблиці, моделі). – Уміння ставити прості запитання до поданої інформації, висувати гіпотези, вести спостереження. – Реалізація початкового дослідницького досвіду на основі експериментів, моделей і роботи з інформацією. – Розуміння відмінності між живою і неживою природою, їхніх ознак і зв'язків. – Усвідомлення ролі об'єктів живої та неживої природи в життєдіяльності людини. – Розуміння необхідності турботи про довкілля, рослини, тварини. – Опановування навичок безпечної та дбайливої поведінки в природі.	– Формування вмінь самостійно ставити запитання, формувати гіпотези, планувати спостереження і дослідження. – Виконання спостережень і експериментів з використанням простого обладнання і моделей. – Аналіз отриманих результатів, формулювання висновків, виявлення й виправлення помилок. – Розширення знань про властивості речовин, колообіг води, повітря, ґрунти, живі організми, космічні об'єкти. – Установлення причинно-наслідкових зв'язків у природі. – Розвиток уявлень про взаємозв'язки в природних системах і між природою і людиною. – Пошук, добір, систематизація і представлення інформації у вигляді простих таблиць, графіків, моделей, схем, презентацій.

– Використання простих вимірювальних приладів (термометр, лупа, глобус). – Розвиток здатності радіти пізнанню, усвідомлення помилки як етапу навчання. – Виховання поваги до природи рідного краю та України.	– Критичне осмислення достовірності та значущості інформації. – Розуміння впливу людини на довкілля і необхідності його охорони. – Участь у природоохоронних заходах, дотримання правил поведінки в природі. – Пояснення важливості екологічних практик (сортування сміття, ощадливе використання ресурсів). – Застосування знань у повсякденних ситуаціях. – Розуміння значущості природничих відкриттів і винаходів. – Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до природи як до системи, з якою пов'язане людське життя. – Формування навичок командної роботи.
Базова середня освіта	
5–6 класи (адаптаційний цикл)	7–9 класи (базове предметне навчання)
– Поглиблення уявлень про природні об'єкти і явища (вода, повітря, ґрунт, світло, рослини, тварини, організм людини тощо). – Розуміння простих закономірностей у природі (зміна агрегатних станів речовин, вплив умов середовища, колообіги). – Формулювання простих запитань до вивченого матеріалу. – Висування припущень щодо причин явищ. – Аналіз ознак, подібностей і відмінностей між об'єктами. – Участь у плануванні й проведенні нескладних спостережень, дослідів і моделювань. – Фіксування результатів дослідження в зручній формі (таблиця, малюнок, схема, фото). – Формулювання простих висновків на основі отриманих результатів. – Пошук і добір інформації з підручника, наочних джерел, відео чи простих онлайн-ресурсів. – Перетворення інформації з одного формату на інший (наприклад, з тексту на схему, діаграму тощо).	– Формування цілісної природничої картини світу, встановлення зв'язків та закономірностей у природі. – Розуміння розмаїття природи, її об'єктів і явищ. – Класифікація об'єктів і явищ за різними ознаками. – Формулювання дослідницьких запитань і гіпотез. – Планування та виконання досліджень (спостережень, експериментів, моделювання) з допомогою учителя / учительки або інших осіб. – Аналіз результатів, формулювання висновків, презентація отриманих даних. – Оцінювання власного дослідницького досвіду. – Відбір достовірної природничої інформації, її аналіз та узагальнення. – Розрізнення наукового і ненаукового пояснення явищ. – Застосування наукових фактів для аргументації власних суджень. – Розуміння ролі природничих наук у розвитку суспільства. – Усвідомлення внеску вчених і винахідників у розвиток науки та суспільства.

– Усвідомлення взаємозв'язків між природними об'єктами та впливу людини на довкілля. – Дотримання правил безпечного поводження в природі. – Участь у природоохоронних ініціативах (спостереження, висаджування рослин, сортування відходів). – Виконання простих дослідницьких чи навчальних завдань у команді. – Дотримання розподілених ролей і правил взаємодії. – Усвідомлення значення спільної роботи для досягнення мети.	– Застосування знань у повсякденному житті та для досягнення сталого розвитку. – Виявлення й аналіз проблем у навчальному та життєвому контексті, добір шляхів їх розв'язання, оцінювання ефективності дій. – Аргументоване висловлювання власних ідей. – Формування навичок співпраці та саморефлексії: ефективна взаємодія в групі для розв'язування навчальних проблем. – Планування власної діяльності з урахуванням ролі в команді. – Оцінювання спільного результату за визначеними критеріями. – Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до дослідницької діяльності. – Формування передумов для профільного вибору.
Профільна середня освіта	
10 клас (профільно-адаптаційний цикл)	11–12 класи (профільний цикл)
– Установлення міжгалузевих зв'язків між поняттями біології, хімії, фізики, географії. – Осмислення основних природничих концепцій як елементів єдиної наукової картини світу. – Застосування базових природничих понять для пояснення реальних явищ і процесів. – Формулювання дослідницьких запитань і гіпотез у нових або невизначених ситуаціях. – Планування і проведення досліджень (експериментів, спостережень, моделювань) із застосуванням різних методів природничих наук. – Презентація результатів дослідження, аргументація висновків, рефлексія щодо процесу. – Установлення зв'язків і закономірностей у природі. – Розуміння розмаїття природи, її об'єктів і явищ. – Класифікація природних об'єктів і явищ за різними ознаками.	– Вивчення законів, теорій і моделей, які пояснюють природні явища кількісно та якісно. – Розуміння історичного, соціального і культурного контексту розвитку наукових ідей. – Усвідомлення міжпредметних зв'язків і ролі природничих знань у різних галузях людської діяльності. – Формулювання наукової проблеми й формулювання гіпотези. – Самостійне або командне планування дослідження з урахуванням етичних, технічних і безпекових аспектів. – Застосування сучасного обладнання, цифрових технологій і математичних методів під час експериментів, спостережень і моделювань. – Критичний аналіз результатів, формулювання доказових висновків, публічне представлення результатів у різних форматах (усно, письмово, візуально, у цифровому форматі). – Розвиток навичок критичного оцінювання інформації, розпізнавання маніпулятивних тверджень і псевдонаукових пояснень.

- Формулювання дослідницьких запитань і гіпотез.
 - Планування і виконання досліджень (спостережень, експериментів, моделювання) з допомогою учителя / учительки або інших осіб.
 - Оцінювання власного дослідницького досвіду.
 - Відбір достовірної природничої інформації, її аналіз і узагальнення.
 - Розрізнення наукового і ненаукового пояснення явищ.
 - Застосування наукових фактів для аргументації власних суджень.
 - Розуміння ролі природничих наук у розвитку суспільства.
 - Усвідомлення внеску вчених і винахідників у розвиток науки й суспільства.
 - Застосування знань у повсякденному житті та для досягнення сталого розвитку.
 - Виявлення й аналіз проблем у навчальному і життєвому контексті, добір шляхів їх розв'язання, оцінювання ефективності дій.
 - Аргументоване висловлювання власних ідей.
 - Формування навичок співпраці та саморефлексії: ефективна взаємодія в групі для розв'язування навчальних проблем.
 - Планування власної діяльності з урахуванням ролі в команді.
 - Оцінювання спільного результату за визначеними критеріями.
 - Розрізнення наукового і псевдонаукового пояснення.
 - Обґрунтоване ухвалення рішень у ситуаціях із природничим компонентом (здоров'я, енергетика, довкілля тощо).
 - Розгляд прикладів впливу наукових відкриттів на суспільство, довкілля, добробут людини.
 - Аналіз технологічних ризиків і користі для людини й природи.
 - Оцінювання власної поведінки в контексті екологічної відповідальності.
 - Виявлення інтересів до окремих галузей знань і сфер професійної
- Здатність розглядати проблему під різними кутами, порівнювати альтернативні підходи до її розв'язання.
 - Уміння логічно аргументувати власну позицію, оцінювати ризики й невизначеності.
 - Аналіз і розв'язання життєвих, технологічних, екологічних, біомедичних і інших задач із використанням природничих підходів.
 - Участь у дослідницьких, громадських або міждисциплінарних проєктах.
 - Ухвалення відповідальних рішень у сфері сталого розвитку, безпеки, етики й добробуту.
 - Орієнтування в спеціалізаціях і професіях, пов'язаних із природничими науками, технологіями, медициною, аграрною справою, інженерією.
 - Розвиток умінь самоорганізації, командної взаємодії, адаптації до нових завдань.
 - Використання природничих знань для обґрунтованого вибору освітньої та професійної траєкторії.

діяльності, пов'язаних із природничими науками. – Участь у профорієнтаційних заходах, дослідницьких або міжгалузевих проєктах.	
---	--

Упродовж усіх циклів природничої освіти цілеспрямовано й системно важливо формувати й розвивати низку вмінь і якостей в учнівства. Ідеться про:

– *допитливість*. Цікавість до пізнання нового, жага до знань і особистих відкриттів є передумовами формування наукового, системного мислення;

– *спостережливість*. Саме зі спостережливості починається дослідження. Ще в дошкільній освіті важливо сформувати вміння усно описувати побачене й ставити питання про об'єкт спостереження;

– *уміння ставити запитання*. Під час навчання це допомагає дитині досягати глибшого розуміння і взаємодії з навколишнім світом. У ХХІ столітті важливо, щоб учні і учениці не лише вміли ставити запитання, а й обговорювати їх у навчальних групах, надавати зворотний зв'язок;

– *уміння експериментувати*. Розвинута здатність розв'язання проблем дослідницьким способом; метод пізнання, що базується на практичних діях і дає змогу самостійно перевірити гіпотези або вивчити нові явища;

– *розуміння вимірювань та інтерпретування даних*. Уміння збирати, аналізувати, порівнювати й пояснювати кількісну або якісну інформацію, отриману під час досліджень чи експериментів.

– *уміння класифікувати природні об'єкти і явища*. Допомагає учнівству передбачати й розуміти повторювані елементи в живій і неживій природі і наборах даних;

– *уміння аналізувати*. Ідеться про здатність ділити складну інформацію на окремі блоки, оцінювати дані для прийняття обґрунтованих рішень;

– *уміння прогнозувати*. Учнівство використовує власні спостереження і наукові вміння для прогнозування результатів;

– *уміння формулювати висновки*. Здатність робити логічні підсумки за результатами досліджень чи опрацьованою інформацією і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;

– *уміння презентувати власні ідеї і результати роботи*. Здатність чітко формулювати власні думки, упевнено володіти науковою мовою і передавати свої ідеї (у письмовій, усній, графічній формах).

Для реалізації мети й завдань природничої освітньої галузі доцільно використовувати такі **методи й підходи**:

– навчання на основі запитів (*inquiry-based learning*) — навчання учнівства через запитання, які в нього виникають, і дослідження;

– гейміфікація освітнього процесу (*game-based learning*) — інтерактивне навчання через освітні ігри та цікаві історії, що дає змогу значно легше сприймати складні ідеї;

– локальне навчання (*place-based learning*) — формування розуміння дитиною локальних проблем і усвідомлення власного потенціалу для покращення життя певної спільноти або громади, а також повноцінне навчання в ботанічних садах, музеях тощо;

– проблемно орієнтоване навчання (*problem-based learning*) — передбачає виконання учнями / ученицями реальних завдань із власного повсякденного життя або ж змодельованих проблем, які мають місце в реальному житті;

– проєктне навчання (*project-based learning*) — створення учнями / ученицями власних освітніх продуктів може бути монопредметним (охоплює навчальну проблему одного навчального предмета) та інтегрованим — внутрішньогалузевим (охоплює навчальну проблему однієї освітньої галузі) чи міжгалузевим (охоплює навчальну проблематику різних

освітніх галузей, до прикладу STEM та STEAM); презентування напрацювань може здійснюватися в межах шкільних чи міжшкільних фестивалів (Science maker faire) і конкурсів; – застосування цифрових інструментів і програм — візуалізація складних наукових процесів і явищ підвищить рівень занурення в тему та її розуміння.

Важливою передумовою для реалізації мети й завдань галузі є **створення продуктивного освітнього середовища**. Засадничими в ньому будуть максимальна практична спрямованість і безпека, а отже, учні й учениці повинні мати основні засоби захисту, розуміти й виконувати правила безпеки незалежно від специфіки чи способу дослідження. Простір, у якому здійснюється освітній процес, має передбачати можливість вільного експериментування та ознайомлення з науковими концепціями, бути оснащеним науковим обладнанням. Для забезпечення максимального залучення учнівства важливо мати доступ до наукової та навчальної інформації (текстової, графічної, фото-, відео-, аудіо-, електронних документів) і цифрових засобів навчання. Доцільним є ознайомлення учнів і учениць з об'єктами живої та неживої природи в природному середовищі. Це значно підвищить їхній інтерес до вивчення природничих наук. Ідеться про уроки в зелених зонах, музеях тощо. Разом із тим навчання може продовжуватися в лабораторіях наукових інститутів і дослідницьких центрів, компаній, що спеціалізуються в природничій, медичній, фармацевтичній, технологічній галузях. Це також додатково сприятиме посиленню профорієнтаційного напрямку в школі (place-based learning).

III. Структура галузі

Структура природничої освітньої галузі відображена в державних стандартах: від початкової до старшої профільної школи. Для відстежування поступу розвитку учнівства на кожному із циклів можна використовувати парадигму «Я-орієнтирів» (Таблиця 3).

Водночас для вчителства важливо системно бачити, яким має бути поступ учнівства в загальних і конкретних результатах навчання, які види навчальної діяльності можуть бути помічними для напрацювання відповідних умінь. У державних стандартах зазначено орієнтири для оцінювання, спираючись на які педагог / педагогиня має змогу дібрати відповідні завдання до уроку, персоналізувати навчання відповідно до особливостей і потреб конкретного класу. Ознайомитися з реалізацією наскрізних умінь та компетентнісного потенціалу природничої освітньої галузі можна за таблицями. У таблиці 4 наведено конкретні результати навчання, які відповідають ключовим компетентностям, що формуються на уроках природничої освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є прикладами, які демонструють можливі варіанти реалізації компетентнісного підходу. Більш докладно компетентнісний потенціал природничої освітньої галузі розкрито у відповідних розділах державних стандартів освіти, де він представлений системно й комплексно.

У таблиці 5 наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках природничої освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

Усвідомлення вчителем / учителькою закономірностей поступу у природничій освіті є основою для ефективного формування компетентного в природничих науках учнівства. Кожен наступний цикл навчання спирається на результати попереднього, із урахуванням набутих знань, умінь, ставлень учнів та учениць. Розуміння цієї динаміки розвитку, від розпізнавання самостійно або за допомогою вчителя чи учительки очевидних навчальних / життєвих проблем природничого змісту в початковій школі до розроблення самостійно або у співпраці з іншими стратегії ефективного розв'язання життєвої / навчальної проблеми в профільній середній освіті, дає змогу вчителству свідомо проектувати освітній процес, добирати оптимальні методи та інструменти оцінювання, а головне — допомогти кожному учневі й кожній учениці розкрити потенціал й, можливо, сформувати підґрунтя для професійної реалізації у природничих науках.

Пропонуючи учнівству завдання на досягнення результатів у кожній із груп, учитель чи вчителька має можливість паралельно формувати ключові компетентності та наскрізні вміння, визначені в державних стандартах, адже мета сучасної освіти — підготувати учнів та учениць до життя.

Група результатів навчання ПРО 1 «Проведення досліджень природи» охоплює проведення досліджень природи та розвиток дослідницьких компетентностей. Група включає вміння виявляти і формулювати дослідницькі проблеми, планувати та організовувати дослідження, виконувати експериментальні та спостережні роботи. Учні та учениці навчаються аналізувати кроки дослідження, фіксувати спостереження, виконувати навчальні проекти, моделювати природні явища та конструювати приладдя. Важливим аспектом є розвиток навичок співпраці в групі під час виконання дослідницьких завдань, а також здатність критично аналізувати власні дослідницькі дії та прогнозувати наслідки.

Група результатів навчання ПРО 2 «Здійснює пошук та опрацьовує інформацію» спрямована на розвиток інформаційної грамотності через пошук та опрацювання інформації. Група охоплює вміння знаходити, порівнювати, зіставляти та узагальнювати інформацію з різноманітних джерел, а також представляти її в різних формах та перетворювати один вид інформації на інший. Учні та учениці навчаються критично оцінювати достовірність та надійність джерел інформації, аналізувати та систематизувати отримані дані за різними критеріями. Особлива увага приділяється розвитку навичок самостійного відбору релевантних джерел та синтезу інформації для розв'язання навчальних і практичних завдань.

Група результатів навчання ПРО 3 «Усвідомлює закономірності природи» охоплює усвідомлення та застосування закономірностей природи через розвиток природничо-наукового мислення, що включає розуміння основних понять, явищ та процесів природи, вміння пояснювати їх за допомогою наукового апарату та застосовувати здобуті знання для розв'язання різноманітних проблемних ситуацій. Учні та учениці навчаються встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між природними явищами, формулювати власні обґрунтовані висновки та використовувати наукові факти для аргументації своїх суджень. Важливим є розвиток навичок конструктивної співпраці, відкритості до різних поглядів та організації ефективної командної роботи для досягнення навчальних цілей.

IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі

Існує комплекс довготривалих, системних проблем, без розв'язання яких неможливо забезпечити формування освіченої генерації громадян та реалізації якісної природничої освіти в закладах загальної середньої освіти. У природничій освітній галузі критичними є:

1. Виклики, пов'язані із кадровим забезпеченням.

Нестача висококваліфікованих і вмотивованих педагогічних кадрів. Низький соціальний статус і непрестижність професії вчителя / вчительки не сприяє притоку молодих, талановитих фахівців у галузь природничої освіти. Важливо підтримувати фахівців / фахівчинь, які потребують якісних програм швидкої педагогічної підготовки, — розроблення таких програм може стати одним із пріоритетів під час напрацювань Типових програм підвищення кваліфікації. Додатково важливо оновлювати освітні програми закладів вищої освіти, які готують за спеціальністю «Середня освіта» майбутніх учителів та вчительок природничих дисциплін.

Системні проблеми в реалізації системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників / працівниць. Значна частина курсів підвищення кваліфікації потребує оновлення, аби відповідати реальним потребам учительства. Учителі й вчительки, що реалізують природничу освіту, мають мати доступ до програм підвищення кваліфікації відповідно до їхнього фаху, опановувати не лише новітні методики, але й сучасні наукові теорії, підходи. Переосмислення механізму підвищення кваліфікації та визнання його результатів є однією з нагальних потреб української системи освіти.

Недостатній рівень цифрової компетентності педагогів та педагогинь, що обмежує ефективне використання сучасних технологій та інструментів у процесі навчання

природничих наук. Це особливо актуально в умовах дистанційного та змішаного навчання. Посилення практичної складової курсів підвищення кваліфікації може слугувати частковим розв'язанням зазначеної проблеми.

2. Виклики, пов'язані зі змістом та методикою викладання.

Застарілість змісту природничої освіти. Наука стрімко розвивається, однак зміст навчальних програм та підручників не встигає оновлюватись відповідно до сучасних наукових тенденцій та змін. Це поглиблює розрив між сучасними науковими відкриттями та знаннями, які отримують здобувачі й здобувачки освіти, що негативно впливає на розуміння ними сучасного світу та на їхню конкурентоспроможність.

Невідповідність навчально-методичного забезпечення сучасним вимогам. Частина підручників, що має відповідний гриф і обирається вчительством для роботи, має розлоге текстове викладення матеріалу, перенасиченість термінами (у т.ч. новими для учнівства) й неістотними фактами, ілюстрації низької якості, брак цифрових інструментів. Саме тому важливо оновити підходи до розробки модельних навчальних програм і навчальних, навчально-методичних матеріалів.

Домінування репродуктивних методів навчання. Результати загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти 2024 року (далі — ЗЗМЯПО-2024)² засвідчують, що учні / учениці значно краще справляються із завданнями на репродукцію знань, ніж із завданнями, що передбачають їхнє застосування й аналіз. Як наслідок — низька навчальна мотивація здобувачів і здобувачок освіти через недостатнє розуміння практичного застосування природничих наук у реальному житті, обмежену кількість цікавих експериментів і досліджень, які підтверджують важливість наукових досліджень і наукового методу. Саме тому важливо активно впроваджувати інноваційні методи навчання в освітній процес (проектне, дослідницьке, проблемно орієнтоване тощо).

Неузгодженість навчальних програм предметів природничого циклу між собою, що не сприяє усвідомленню загальних законів і закономірностей природи та формуванню сприйняття природи як цілісної системи. Відсутність системного підходу до розроблення навчальних програм призводить до фрагментарності знань здобувачів і здобувачок освіти. Важливо забезпечити взаємодію між розробниками / розробницями — представниками / представницями окремих дисциплін у межах галузі.

Неузгодженість навчальних програм предметів природничого циклу із навчальними програмами математичної освітньої галузі, що суттєво впливає на спроможність учнів / учениць опановувати складні теми та розв'язувати задачі з фізики, хімії та інших предметів. Знання математики, необхідні для виконання завдань природничого змісту, учнівство набуває пізніше, аніж виникає потреба використання їх у природничій освітній галузі. Чітко простежується потреба в узгодженні базових знань в природничій освітній галузі та математичній.

Проблеми системної інтеграції природничих навчальних предметів у цілісні інтегровані курси, що ускладнює формування в здобувачів / здобувачок системного розуміння природних явищ і процесів. Відсутність методичної підтримки та підготовки вчителів / учительок до навчання інтегрованих курсів, а також відсутність відповідних освітніх програм у закладах вищої освіти для майбутніх учителів / учительок, не сприяє усвідомленню зв'язків між різними науками та галузями наук. Програми підвищення кваліфікації та освітні програми мають містити глибокі й системні методичні блоки щодо впровадження інтегрованих курсів.

Формальний підхід до навчання природничих наук, коли опанування відбувається не через безпосередній контакт із природою або експеримент, а суто через теорію та формули. Це призводить до механічного запам'ятовування інформації без глибокого розуміння природних явищ та процесів. Недостатня кількість практичних активностей в освітньому процесі, зокрема екскурсій, лабораторних і польових досліджень, співпраці з науковими

² Інтернет джерело: «ЗЗМЯПО-2024: результати учнівства в галузі початкової природничої освіти».

установами та підприємствами, бізнес-структурами, не дає змоги здобувачам і здобувачкам освіти повною мірою зрозуміти значення природничих наук для розвитку технологій та розв'язання реальних проблем.

3. Системні виклики.

Нагальним є питання щодо кількості годин на реалізацію природничої освітньої галузі, які запропоновано в Типовій освітній програмі. Не рекомендовано зменшувати кількість годин до мінімальної. Наприклад, у Типовій освітній програмі для 5–9 класів, затвердженої наказом МОН № 1120 від 09.08.2024, указано мінімальну і максимальну кількість годин для кожної галузі. Закладам освіти не варто орієнтуватися на мінімальну, оскільки пропедевтичну профорієнтаційну роботу в природничій, технічній, технологічній, інженерній сферах здійснюють саме на уроках природничих предметів: фізики, хімії, біології, географії. Зменшення до мінімальної кількості годин на предмети природничої освітньої галузі віддаляє учнівство від природознавства загалом, а також не дає можливості в майбутньому отримати фахівців та фахівчинь для розбудови нашої країни як високотехнологічної держави.

Особливо ретельно варто проаналізувати виокремлення географії як окремого предмета із 6 класу. Чинним Державним стандартом базової середньої освіти передбачено початок предметного вивчення саме із 7 класу. З огляду на це годинами, що призначені на вивчення географії в 6 класі, доцільно посилити інтегрований курс природничої галузі, додавши до нього географічний складник і збільшивши саме практичну його складову.

Усі предмети природничої галузі можна починати вивчати розінтегровано із 7 класу, забезпечивши повний огляд сучасних концепцій, оскільки вони важливі для розуміння функціонування природи як цілісної системи. На рівні профільної середньої освіти в профілях STEM-кластера важливо зосередитися на розвитку таких умінь учнівства: стратегії розв'язання проблем дослідницьким способом, медіаграмотність, здатність опрацьовувати великі масиви інформації і даних, бази знань — усе для формування наукової картини світу та здатності цивілізовано взаємодіяти з довкіллям.

Недостатнє матеріально-технічне забезпечення, що поглиблює освітню нерівність. Недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти обмежує можливості для проведення практичних і лабораторних робіт, позбавляючи здобувачів і здобувачок освіти можливості проводити дослідження власноруч. Нерівність у доступі до якісного лабораторного обладнання, цифрових засобів навчання, високошвидкісного інтернету та сучасних освітніх платформ створює додаткові бар'єри для учнів / учениць із соціально вразливих груп та віддалених регіонів. Результати PISA-2022 демонструють значні розриви між результатами учнівства з міської та сільської місцевості, а також між результатами учнів і учениць з різним соціально-економічним статусом. Аналогічні тенденції підтверджують результати ЗЗМЯПО-2024, які показують, що діти з родин з вищим освітнім та економічним рівнем мають суттєво кращі результати виконання завдань природничо-наукової галузі. Особливо гостро це питання стоїть у контексті цифрового розриву. Належне матеріально-технічне забезпечення є запорукою якісної реалізації природничої освітньої галузі.

Урбанізація та відірваність дітей від природи, нерозуміння основ функціонування природних систем. Обмежений контакт із природним середовищем негативно впливає на формування екологічної свідомості та відповідального ставлення до довкілля. На рівні загальної середньої освіти цю проблему можна вирішити через створення відповідних зелених куточків, інтеграцію в уроки екскурсій на природу.

Рекомендації з оновлення змісту природничої освіти та реалізації мети й завдань природничої освітньої галузі:

1. Забезпечити оновлення модельних навчальних програм із природничих навчальних предметів / інтегрованих курсів відповідно до наведених рекомендацій і забезпечити їх узгодженість між собою (у випадку розінтегрованих курсів).

2. Забезпечити в межах грифування модельних навчальних програм відстеження узгодженості модельних навчальних програм з природничої освітньої галузі та математичної.
3. Забезпечити реалізацію в Україні стратегічного плану STEM-освіти³, презентованого 5 березня 2025 року в Брюсселі. Це дасть змогу осучаснити українську природничу й технологічну освіту та зробити її конкурентоспроможною.
4. Забезпечити раннє кар'єрне орієнтування учнівства (від дошкільної освіти до профільної середньої освіти) із можливістю для учнів / учениць випробувати себе в різних напрямках — водночас важливо формувати академічні знання, щоб рівень базових знань учнів / учениць був достатнім для продовження навчання в академічних ліцєях. Наприклад, шляхом розроблення профорієнтаційних факультативних курсів предметів природничої освітньої галузі (базова середня освіта) та інтегрованих спецкурсів (внутрішньогалузева і міжгалузева інтеграція) для профільної освіти.
5. Організувати підготовку майбутніх учителів / вчительок до викладання інтегрованих курсів природничого спрямування через оновлення освітніх програм ЗВО.
6. Проаналізувати стан матеріально-технічного забезпечення освітніх закладів регіонів, розробити програму забезпечення їх науковим обладнанням та навчально-методичними матеріалами.
7. Створити мережу мобільних природничих лабораторій для закладів освіти, які не мають достатнього обладнання.
8. Розробити комплекти цифрових засобів для використання під час дистанційного та змішаного навчання. Наявні на платформі ВШО матеріали мають бути доповнені інструментами для практичної діяльності учнівства.
9. Сформувати єдиний реєстр освітніх локацій (музеї, ботанічні сади, наукові установи) для організації практичного навчання поза межами закладів освіти (зокрема й в онлайн-режимі).
10. Розробити методичні рекомендації з використання дослідницьких, проектних і проблемно орієнтованих методів навчання для різних вікових груп.
11. Доповнити бібліотеку наявних інструментів (наприклад, на платформі ВШО) інструментами подолання освітніх втрат із природничих наук, спричинених пандемією COVID-19 та російсько-українською війною.
12. Розробити програму залучення науковців до розроблення освітніх матеріалів та менторства учнівських проєктів.
13. Забезпечити створення науково-популярних матеріалів українською мовою.

³ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A STEM Education Strategic Plan: skills for competitiveness and innovation Brussels, 5.3.2025 COM(2025) 89 final.

Я-ОРІЄНТИРИ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Я знаю				
що таке жива і нежива природа;	що таке природні ресурси та як ними користуватися;	які бувають тіла, речовини, живі організми;	закони і закономірності в живій та неживій природі;	методи наукового дослідження: аналіз, синтез, моделювання, експеримент, порівняння, вимірювання, узагальнення;
ознаки живих організмів;	як живі істоти взаємодіють з довкіллям;	основи структури екосистем і суть природних явищ;	прості методи наукового дослідження: спостереження, експеримент, моделювання, порівняння;	роль обладнання у точності результатів;
як змінюється природа протягом року;	правила безпечного користування простим лабораторним обладнанням.	що таке спостереження, дослід, експеримент;	призначення основного лабораторного обладнання;	що таке достовірність і відтворюваність у науці;
основи безпеки під час спостережень.		правила безпечного користування лабораторним обладнанням.	правила безпеки під час проведення лабораторних досліджень.	вимоги безпеки і етики в науковій роботі.
Я можу				

обрати та пояснити дії для дослідження об'єктів природи та визначити можливі результати моїх спостережень / досліджень;	обрати в навколишньому світі або із запропонованих запитань такі проблеми, які можна розв'язати дослідницьким способом;	визначити мету і завдання дослідження, сформулювати очікувані результати відповідно до мети з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб;	визначити мету і завдання дослідження, сформулювати гіпотезу дослідження;	сформулювати самостійно або у співпраці з іншими проблему дослідження;
запропонувати та обрати послідовність кроків під час спостереження / експерименту;	визначити послідовність кроків під час спостереження / експерименту; самостійно обрати необхідні умови дослідження;	визначити з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб етапи дослідження;	визначити з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб етапи дослідження відповідно до умов його виконання;	сформулювати самостійно або у співпраці з іншими мету дослідження;
зобразити інформацію про навколишній світ у вигляді малюнка, таблиці;	проводити спостереження за обраними або запропонованими природними явищами та об'єктами, досліджую, створюю навчальні моделі;	проаналізувати з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб результати дослідження за запропонованими критеріями;	спланувати дослідження самостійно;	сформулювати та обґрунтувати самостійно або у співпраці з іншими гіпотези відповідно до проблеми і мети дослідження, визначає завдання;
пояснити необхідність збереження природних ресурсів;	представити інформацію у вигляді малюнка, схеми, графіка, тексту, презентації тощо;	презентувати результати дослідження в запропонований спосіб;	змодельовати об'єкти і явища самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб;	визначити самостійно або у співпраці з іншими етапи і скласти план дослідження;

навести приклади використання винаходів людства в побуті;	визначити приблизні витрати природних ресурсів, що використовуються в родині, шляхи їх зменшення;	підтвердити / спростувати з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб досягнення мети дослідження;	презентувати результати дослідження у самостійно обраний спосіб;	здійснити самостійно або у співпраці з іншими дослідження, зафіксувати результати;
запропонувати різні способи використання об'єктів навколишнього світу.	запропонувати власний спосіб розв'язання обраної або запропонованої проблеми;	представити самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб інформацію природничого змісту в різних формах;	проаналізувати самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб план дослідження і його результати;	добирати самостійно або у співпраці з іншими форми подання інформації і її перетворення;
		пояснити з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб значення природничих наук, технологій і техніки в житті людини;	обґрунтувати самостійно взаємозв'язки між природними об'єктами, явищами і процесами;	перетворити інформацію з однієї форми представлення (текстової, відео, аудіо, графічної, табличної) в іншу;
		розпізнати з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб пізнавальну проблему в запропонованій ситуації;	пояснити самостійно значення природничих наук, технологій і техніки для сталого розвитку суспільства;	інтерпретувати самостійно або у співпраці з іншими інформацію природничого змісту, представлену в різний спосіб;
		обрати самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб ідеї, способи, засоби для розв'язання	сформулювати проблему як пізнавальну ситуацію природничого змісту;	охарактеризувати властивості об'єктів природи, пояснити природні явища і процеси, використовуючи мову науки;

		навчальної / життєвої проблеми.	запропонувати варіанти співпраці в групі для розв'язання навчальної / життєвої проблеми;	пояснювати причини глобальних проблем людства і наводити приклади використання здобутків природничих наук, технологій і техніки для їх розв'язання;
			взаємодіяти в групі, усвідомлюючи особисту відповідальність за досягнення спільного результату;	висловити власну думку щодо значення науково-природничих знань і діяльності науковців-природничиків і винахідників для забезпечення суспільного прогресу і покращення якості життя;
			визначити самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб аргументи / твердження / теорії, що ґрунтуються на наукових фактах.	пояснити з допомогою вчителя / учительки ризики використання наукової / ненаукової / псевдонаукової / спотвореної інформації для розв'язання життєвих / навчальних проблем;
				описати самостійно явища і процеси, використовуючи наукову термінологію;

				виявити, сформулювати та проаналізувати самотійно або у співпраці з іншими життєву / навчальну проблему;
				розробити самотійно або у співпраці з іншими стратегії ефективного розв'язання життєвої / навчальної проблеми;
				запропонувати варіанти організації роботи групи: розподілення обов'язків, налагодження комунікації для розв'язання навчальної / життєвої проблеми;
				презентувати самотійно або у співпраці з іншими результати дослідження в обраний спосіб.
Я вмію				

самостійно або з допомогою дорослих обирати у найближчому оточенні те, що цікаво дослідити;	визначати мету спостережень / досліджень; прогнозувати можливі результати спостережень / досліджень;	планувати дослідження з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб;	аналізувати результати дослідження за наданими / самостійно визначеними критеріями;	створювати і аналізувати самостійно або у співпраці з іншими моделі об'єктів і явищ, які необхідно дослідити;
описувати, що нового дізнався, спостерігаючи та експериментуючи;	встановлювати зв'язки між об'єктами і явищами природи;	моделювати з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб об'єкти та явища;	здійснювати пошук, оцінювати і систематизувати самостійно інформацію природничого змісту;	використовувати наданий для виконання дослідження інструментарій за призначенням;
знаходити інформацію про природу;	робити висновки за проведеними дослідженнями самостійно або за допомогою дорослих;	виконувати з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб спостереження, експерименти, фіксувати одержані результати;	інтерпретувати дані та презентувати самостійно інформацію природничого змісту в різних формах;	опрацьовувати та аналізувати самостійно або у співпраці з іншими результати дослідження;
виявляти та описувати очевидні зв'язки у природі, пояснювати, чому потрібно їх враховувати у життєдіяльності людини;	знаходити інформацію про навколишній світ у різних джерел, зокрема використовуючи технічні прилади і пристрої для пошуку інформації;	формулювати з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб висновки щодо досягнення мети дослідження;	класифікувати об'єкти природи, явища і процеси за визначеними ознаками та властивостями;	встановлювати та обґрунтовувати самостійно або у співпраці з іншими взаємозв'язки між природними, техногенними об'єктами, закономірності явищ природи;

досліджувати обрані природні явища та об'єкти, використовуючи надані прилади, моделі;	визначати відоме і невідоме у проблемі, обґрунтовувати свою думку, спираючись на факти;	здійснювати пошук, порівнювати та систематизувати самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб інформацію природничого змісту;	виявляти істотні взаємозв'язки у природі для розв'язання запропонованої життєвої / навчальної проблеми;	розрізняти з допомогою вчителя / учительки наукові факти, їх інтерпретації, судження;
розрізняти проблеми в навколишньому світі, пов'язані з діяльністю людини та розмірковувати, що відомо про цю проблему, як її розв'язати.	розподіляти об'єкти навколишнього світу за кількома ознаками та властивостями;	розрізняти і порівнювати самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб об'єкти / явища природи та їх властивості;	використовувати здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми;	виконувати завдання відповідно до визначеної ролі у групі, окреслених завдань і зазначеного часу.
	складати правила поведінки в навколишньому світі і дотримуватися їх.	встановлювати з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб взаємозв'язки природних об'єктів, явищ і процесів;	аналізувати самостійно або у співпраці з іншими доцільність проведення дослідження;	

		використовувати самостійно / з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ природи для розв'язання запропонованої життєвої / навчальної проблеми;	аналізувати самостійно або у співпраці з іншими відповідність дослідницької діяльності проблемі та меті дослідження;	
		вирізняти з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб наукову інформацію з-поміж іншої і використовувати її у своїй діяльності;	планувати, здійснювати пошук, опрацьовувати, порівнювати, аналізувати, оцінювати самостійно або у співпраці з іншими надійність джерел і достовірність інформації для розв'язання життєвої / навчальної проблеми.	
		використовувати самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми;		

		взаємодіяти в групі для розв'язання навчальної / життєвої проблеми.		
Я розумію та усвідомлюю				
необхідність дбати про чистоту навколишнього світу, доглядати за рослинами і тваринами.	свій вплив на навколишній світ з урахуванням взаємозв'язків між об'єктами живої і неживої природи.	значення діяльності учених-природничників і винахідників;	важливість значення дбайливого ставлення до природи та її дослідження;	важливість набутих дослідницьких навичок для пізнання природи;
		розмаїття природи та певні її закономірності;	суспільну роль учених-природничників і винахідників та їх здобутків;	внесок природничих наук, технологій і техніки в забезпечення сталого розвитку суспільства;
		значення співробітництва у розв'язанні навчальної / життєвої проблеми;	цінність власних дій / дій групи для досягнення результату.	цінність власних дій / дій групи для досягнення результату;
		цінність власних дій / дій групи для досягнення результату.		довкілля як джерело здоров'я, добробуту і безпеки людини та суспільства;
				значення природничих наук, техніки і технологій для суспільного прогресу і сталого розвитку.

РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Вільне володіння державною мовою	опрацьовує за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію з відомих та запропонованих джерел відповідно до сформульованого завдання [2 ПРО 2.1.1] формулює за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб висновки за результатами досліджень [2 ПРО 1.5.2] вирізняє за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб доступну наукову інформацію про об'єкти, явища природи та	знаходить і систематизує (згідно з наданим планом) з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію про природні об'єкти та перебіг природних явищ і процесів [4 ПРО 2.1.1] формулює з допомогою вчителя чи інших осіб висновки за результатами досліджень [4 ПРО 1.5.2] вирізняє за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб наукову й ненаукову інформацію природничого змісту [4 ПРО 4.1.1]	здійснює пошук, порівнює та систематизує самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту [6 ПРО 2.1.1] формулює з допомогою вчителя чи інших осіб висновки щодо досягнення мети дослідження [6 ПРО 1.5.2] вирізняє з допомогою вчителя / учительку чи інших осіб наукову інформацію з-поміж іншої і використовує її у своїй діяльності [6 ПРО 4.1.1] розуміє розмаїття природи та певні її	здійснює пошук, оцінює і систематизує самостійно інформацію природничого змісту [9 ПРО 2.1.1] формулює висновки за результатами дослідження самостійно [9 ПРО 1.5.3] визначає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб аргументи / твердження / теорії, що ґрунтуються на наукових фактах [9 ПРО 4.1.1] обґрунтовує розмаїття та певні закони природи [9 ПРО 3.1.1]	добирає самостійно або у співпраці з іншими форми подання інформації і її перетворення [12 ПРО 2.2.1] формулює самостійно або у співпраці з іншими висновки за результатами досліджень та обґрунтовує їх [12 ПРО 1.5.2] визначає самостійно або у співпраці з іншими аргументи / твердження, теорії, що ґрунтуються на наукових фактах і доказах [12 ПРО 4.1.1] порівнює, аналізує самостійно або у співпраці з іншими природні і

	технологічні процеси [2 ПРО 4.1.1] розпізнає та називає об'єкти і явища природи [2 ПРО 3.1.1]	пояснює розмаїття природи та певні її закономірності [4 ПРО 3.1.1]	закономірності [6 ПРО 3.1.1]		техногенні об'єкти, явища і процеси на основі наукових методів пізнання та законів природи [12 ПРО 3.1.1]
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	опрацьовує за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію з відомих та запропонованих джерел відповідно до сформульованого завдання [2 ПРО 2.1.1] формулює за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб висновки за результатами досліджень [2 ПРО 1.5.2] розпізнає та називає об'єкти і явища природи [2 ПРО 3.1.1]	знаходить і систематизує (згідно з наданим планом) з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію про природні об'єкти та перебіг природних явищ і процесів [4 ПРО 2.1.1] формулює з допомогою вчителя чи інших осіб висновки за результатами досліджень [4 ПРО 1.5.2] пояснює розмаїття природи та певні її закономірності [4 ПРО 3.1.1]	здійснює пошук, порівнює та систематизує самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту [6 ПРО 2.1.1] формулює з допомогою вчителя чи інших осіб висновки щодо досягнення мети дослідження [6 ПРО 1.5.2] розуміє розмаїття природи та певні її закономірності [6 ПРО 3.1.1]	здійснює пошук, оцінює і систематизує самостійно інформацію природничого змісту [9 ПРО 2.1.1] формулює висновки за результатами дослідження самостійно [9 ПРО 1.5.3] обґрунтовує розмаїття та певні закони природи [9 ПРО 3.1.1]	планує, здійснює пошук, опрацьовує, порівнює, аналізує, оцінює самостійно або у співпраці з іншими надійність джерел і достовірність інформації для розв'язання життєвої/навчальної проблеми [12 ПРО 2.1.1] формулює самостійно або у співпраці з іншими висновки за результатами досліджень та обґрунтовує їх [12 ПРО 1.5.2] порівнює, аналізує самостійно або у співпраці з іншими природні і техногенні об'єкти,

					явища і процеси на основі наукових методів пізнання та законів природи [12 ПРО 3.1.1]
Математична компетентність	представляє за участі або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту в запропонованій формі [2 ПРО 2.2.1] представляє за участі або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту в запропонованій формі [2 ПРО 2.2.1] створює за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні моделі природних об'єктів, явищ, процесів [2 ПРО 1.4.1] розв'язує самостійно / з допомогою вчителя	представляє самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту в запропонованій формі [4 ПРО 2.2.1] представляє самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту в запропонованій формі [4 ПРО 2.2.1] створює самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні моделі природних об'єктів, явищ і процесів [4 ПРО 1.4.1] обирає самостійно або з допомогою	представляє самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту в різних формах [6 ПРО 2.2.1] моделює з допомогою вчителя чи інших осіб об'єкти та явища [6 ПРО 1.4.1] використовує самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.3.2] підтверджує / спростовує з допомогою вчителя чи інших осіб	інтерпретує дані та презентує самостійно інформацію природничого змісту в різних формах [9 ПРО 2.2.1] інтерпретує дані та презентує самостійно інформацію природничого змісту в різних формах [9 ПРО 2.2.1] моделює об'єкти і явища самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб [9 ПРО 1.4.1] використовує здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [9 ПРО 4.3.2]	добирає самостійно або у співпраці з іншими форми подання інформації і її перетворення [12 ПРО 2.2.1] добирає самостійно або у співпраці з іншими форми подання інформації і її перетворення [12 ПРО 2.2.1] створює і аналізує самостійно або у співпраці з іншими моделі об'єктів і явищ, які необхідно дослідити [12ПРО 1.4.1] застосовує самостійно або у співпраці з іншими наукове знання і власний досвід для розв'язання життєвої/ навчальної

	чи інших осіб навчальну / життєву проблему в запропонований спосіб [2 ПРО 4.3.1] висловлює думку щодо справдження очікувань від здійсненого дослідження [2 ПРО 1.6.1]	вчителя чи інших осіб спосіб розв'язання навчальної / життєвої проблеми з кількох запропонованих [4 ПРО 4.3.1] пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб ефективність / неефективність окремих дослідницьких дій [4 ПРО 1.6.1]	досягнення мети дослідження [6 ПРО 1.6.1]	аналізує самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб план дослідження і його результати [9 ПРО 1.6.1]	проблеми [12 ПРО 4.3.2] аналізує самостійно або у співпраці з іншими доцільність проведення дослідження [12 ПРО 1.6.1]
Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	дотримується послідовності виконання дослідження за запропонованим планом [2 ПРО 1.4.2] розпізнає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб об'єкти / явища природи за характерною ознакою [2 ПРО 3.2.1]	виконує з допомогою вчителя чи інших осіб спостереження / експерименти за запропонованим планом [4 ПРО 1.4.2] розпізнає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб об'єкти / явища природи за характерними ознаками [4 ПРО 3.2.1]	виконує з допомогою вчителя чи інших осіб спостереження, експерименти, фіксує одержані результати [6 ПРО 1.4.2] розрізняє і порівнює самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб об'єкти / явища природи та їх властивості [6 ПРО 3.2.1]	спостерігає, виконує дослідження самостійно / в групі, фіксує одержані результати у самостійно визначений спосіб [9 ПРО 1.4.2] класифікує об'єкти природи, явища і процеси за визначеними ознаками та властивостями [9 ПРО 3.2.1]	здійснює самостійно або у співпраці з іншими дослідження, фіксує результати [12 ПРО 1.4.2] добирає самостійно або у співпраці з іншими ознаки класифікації природних і техногенних об'єктів, явищ і процесів [12 ПРО 3.2.1] установлює та обґрунтовує

	виявляє з допомогою вчителя чи інших осіб і називає очевидні зв'язки у природі [2 ПРО 3.3.1] розпізнає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб очевидні навчальні / життєві проблеми природничого змісту [2 ПРО 4.2.1] виявляє з допомогою вчителя чи інших осіб і називає очевидні зв'язки у природі [2 ПРО 3.3.1] ознайомлює інших з одержаними результатами [2 ПРО 1.5.3] розв'язує самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб навчальну / життєву проблему в запропонований спосіб [2 ПРО 4.3.1]	виявляє з допомогою вчителя чи інших осіб та описує самостійно взаємозв'язки об'єктів і явищ у природі [4 ПРО 3.3.1] формулює самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб проблему, пов'язану з природними об'єктами / явищами або впливом людини на природу [4 ПРО 4.2.1] виявляє з допомогою вчителя чи інших осіб та описує самостійно взаємозв'язки об'єктів і явищ у природі [4 ПРО 3.3.1] представляє результати дослідження в запропонований спосіб [4 ПРО 1.5.3]	використовує самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ природи для розв'язання запропонованої життєвої / навчальної проблеми [6 ПРО 3.3.2] розпізнає з допомогою вчителя чи інших осіб пізнавальну проблему в запропонованій ситуації [6 ПРО 4.2.1] встановлює з допомогою вчителя чи інших осіб взаємозв'язки природних об'єктів, явищ і процесів [6 ПРО 3.3.1] презентує результати дослідження в	виявляє істотні взаємозв'язки у природі для розв'язання запропонованої життєвої / навчальної проблеми [9 ПРО 3.3.2] формулює проблему як пізнавальну ситуацію природничого змісту [9 ПРО 4.2.1] обґрунтовує самостійно взаємозв'язки між природними об'єктами, явищами і процесами [9 ПРО 3.3.1] презентує результати дослідження у самостійно обраний спосіб [9 ПРО 1.5.4] використовує здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної /	самостійно або у співпраці з іншими взаємозв'язки між природними, техногенними об'єктами, закономірності явищ природи [12 ПРО 3.3.1] ідентифікує, формулює та аналізує самостійно або у співпраці з іншими життєву/навчальну проблему [12 ПРО 4.2.1] установлює та обґрунтовує самостійно або у співпраці з іншими взаємозв'язки між природними, техногенними об'єктами, закономірності явищ природи [12 ПРО 3.3.1] презентує самостійно або у співпраці з іншими результати дослідження в
--	--	---	---	--	--

	з'ясовує з допомогою вчителя чи інших осіб значення природничих наук [2 ПРО 3.4.1] виявляє зацікавленість до техніки і технологій, які поліпшили життя людини [2 ПРО 3.4.2] вирізняє за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб доступну наукову інформацію про об'єкти, явища природи та технологічні процеси [2 ПРО 4.1.1]	обирає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб спосіб розв'язання навчальної / життєвої проблеми з кількох запропонованих [4 ПРО 4.3.1] пояснює самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб значення природничих наук у житті людини [4 ПРО 3.4.1] використовує наукові надбання для вирішення навчальних і життєвих проблем [4 ПРО 3.4.2] вирізняє за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб наукову й ненаукову інформацію природничого змісту [4 ПРО 4.1.1]	запропонований спосіб [6 ПРО 1.5.3] використовує самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.3.2] з'ясовує і пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб значення природничих наук, технологій і техніки в житті людини [6 ПРО 3.4.1] розуміє значення діяльності науковців / науковиць та винахідників / винахідниць у природничій галузі [6 ПРО 3.4.2] вирізняє з допомогою вчителя чи інших осіб наукову інформацію з-	життєвої проблеми [9 ПРО 4.3.2] пояснює самостійно значення природничих наук, технологій і техніки для сталого розвитку суспільства [9 ПРО 3.4.1] усвідомлює суспільну роль науковців / науковиць та винахідників / винахідниць у природничій галузі та їх здобутків [9 ПРО 3.4.2] визначає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб аргументи / твердження / теорії, що ґрунтуються на наукових фактах [9 ПРО 4.1.1]	обраний спосіб [12 ПРО 1.5.3] застосовує самостійно або у співпраці з іншими наукове знання і власний досвід для розв'язання життєвої / навчальної проблеми [12 ПРО 4.3.2] оцінює самостійно або у співпраці з іншими значення природничих наук, техніки і технологій для суспільного прогресу і сталого розвитку [12 ПРО 3.4.1] визначає самостійно або у співпраці з іншими аргументи / твердження, теорії, що ґрунтуються на наукових фактах і доказах [12 ПРО 4.1.1]
--	--	--	---	---	--

			поміж іншої і використовує її у своїй діяльності [6 ПРО 4.1.1]		
Інноваційність	розуміє, що проблеми природничого змісту можна розв'язувати індивідуально / в групі [2ПРО 4.4.1] взаємодіє в групі в запропонований спосіб [2ПРО 4.4.2] розв'язує самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб навчальну / життєву проблему в запропонований спосіб [2 ПРО 4.3.1]	розуміє важливість підпорядкування власної діяльності меті діяльності групи [4 ПРО 4.4.1] взаємодіє в групі в узгоджений групою / прийнятний для всієї групи спосіб [4 ПРО 4.4.2] обирає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб спосіб розв'язання навчальної / життєвої проблеми з кількох запропонованих [4 ПРО 4.3.1]	розуміє значення співробітництва у розв'язанні навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.4.1] взаємодіє в групі для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.4.2] використовує самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.3.2]	пропонує варіанти співпраці в групі для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [9 ПРО 4.4.1] взаємодіє в групі і усвідомлює особисту відповідальність за досягнення спільного результату [9 ПРО 4.4.2] використовує здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [9 ПРО 4.3.2]	пропонує варіанти організації роботи групи: розподілення обов'язків, налагодження комунікації для розв'язання навчальної/життєвої проблеми [12 ПРО 4.4.1] виконує завдання відповідно до визначеної ролі у групі, окреслених завдань і зазначеного часу [12 ПРО 4.4.2] застосовує самостійно або у співпраці з іншими наукове знання і власний досвід для розв'язання життєвої/навчальної проблеми [12 ПРО 4.3.2]

Інформаційно-комунікаційна компетентність	опрацьовує за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію з відомих та запропонованих джерел відповідно до сформульованого завдання [2 ПРО 2.1.1] представляє за участі або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту в запропонованій формі [2 ПРО 2.2.1] ознайомлює інших з одержаними результатами [2 ПРО 1.5.3]	знаходить і систематизує (згідно з наданим планом) з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію про природні об'єкти та перебіг природних явищ і процесів [4 ПРО 2.1.1] представляє самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту в запропонованій формі [4 ПРО 2.2.1] представляє результати дослідження в запропонований спосіб [4 ПРО 1.5.3]	здійснює пошук, порівнює та систематизує самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту [6 ПРО 2.1.1] представляє самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту в різних формах [6 ПРО 2.2.1] презентує результати дослідження в запропонований спосіб [6 ПРО 1.5.3]	здійснює пошук, оцінює і систематизує самостійно інформацію природничого змісту [9 ПРО 2.1.1] інтерпретує дані та презентує самостійно інформацію природничого змісту в різних формах [9 ПРО 2.2.1] презентує результати дослідження у самостійно обраний спосіб [9 ПРО 1.5.4]	планує, здійснює пошук, опрацьовує, порівнює, аналізує, оцінює самостійно або у співпраці з іншими надійність джерел і достовірність інформації для розв'язання життєвої/навчальної проблеми [12 ПРО 2.1.1] добирає самостійно або у співпраці з іншими форми подання інформації і її перетворення [12 ПРО 2.2.1] презентує самостійно або у співпраці з іншими результати дослідження в обраний спосіб [12 ПРО 1.5.3]
Навчання впродовж життя	розпізнає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб очевидні навчальні / життєві проблеми	формулює самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб проблему, пов'язану з природними	розпізнає з допомогою вчителя чи інших осіб пізнавальну проблему в запропонованій	формулює проблему як пізнавальну ситуацію природничого змісту [9 ПРО 4.2.1]	ідентифікує, формулює та аналізує самостійно або у співпраці з іншими життєву/навчальну

	природничого змісту [2 ПРО 4.2.1] висловлює думку щодо справдження очікувань від здійсненого дослідження [2 ПРО 1.6.1]	об'єктами / явищами або впливом людини на природу [4 ПРО 4.2.1] пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб ефективність / неефективність окремих дослідницьких дій [4 ПРО 1.6.1]	ситуації [6 ПРО 4.2.1] підтверджує / спростовує з допомогою вчителя чи інших осіб досягнення мети дослідження [6 ПРО 1.6.1]	аналізує самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб план дослідження і його результати [9 ПРО 1.6.1]	проблему [12 ПРО 4.2.1] аналізує самостійно або у співпраці з іншими доцільність проведення дослідження [12 ПРО 1.6.1]
Громадянські та соціальні компетентності	розрізняє емоції, які виникли під час дослідження, описує їх [2 ПРО 1.6.2] розуміє, що проблеми природничого змісту можна розв'язувати індивідуально / в групі [2ПРО 4.4.1] взаємодіє в групі в запропонований спосіб [2ПРО 4.4.2] розрізняє емоції, які виникли під час дослідження,	ділиться враженнями від дослідження [4 ПРО 1.6.2] розуміє важливість підпорядкування власної діяльності меті діяльності групи [4 ПРО 4.4.1] взаємодіє в групі в узгоджений групою / прийнятний для всієї групи спосіб [4 ПРО 4.4.2] ділиться враженнями від дослідження [4 ПРО 1.6.2]	виявляє емоційно-ціннісне ставлення до власних досліджень [6 ПРО 1.6.2] розуміє значення співробітництва у розв'язанні навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.4.1] взаємодіє в групі для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.4.2] виявляє емоційно-ціннісне ставлення до власних	виявляє емоційно-ціннісне ставлення до природи та її дослідження [9 ПРО 1.6.2] пропонує варіанти співпраці в групі для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [9 ПРО 4.4.1] взаємодіє в групі і усвідомлює особисту відповідальність за досягнення спільного результату [9 ПРО 4.4.2]	аналізує самостійно або у співпраці з іншими відповідність дослідницької діяльності проблемі та меті дослідження [12 ПРО 1.6.2] пропонує варіанти організації роботи групи: розподілення обов'язків, налагодження комунікації для розв'язання навчальної/життєвої проблеми [12 ПРО 4.4.1]

	описує їх [2 ПРО 1.6.2]		досліджень [6 ПРО 1.6.2]	виявляє емоційно-ціннісне ставлення до природи та її дослідження [9 ПРО 1.6.2]	виконує завдання відповідно до визначеної ролі у групі, окреслених завдань і зазначеного часу [12 ПРО 4.4.2] аналізує самостійно або у співпраці з іншими відповідність дослідницької діяльності проблеми та меті дослідження [12 ПРО 1.6.2]
Культурна компетентність	розв'язує самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб навчальну / життєву проблему в запропонований спосіб [2 ПРО 4.3.1]	обирає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб спосіб розв'язання навчальної / життєвої проблеми з кількох запропонованих [4 ПРО 4.3.1]	використовує самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.3.2]	використовує здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [9 ПРО 4.3.2]	застосовує самостійно або у співпраці з іншими наукове знання і власний досвід для розв'язання життєвої/ навчальної проблеми [12 ПРО 4.3.2]
Підприємливість та фінансова грамотність	ознайомлює інших з одержаними результатами [2 ПРО 1.5.3] створює за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб	представляє результати дослідження в запропонований спосіб [4 ПРО 1.5.3]	презентує результати дослідження в запропонований спосіб [6 ПРО 1.5.3]	презентує результати дослідження у самостійно обраний спосіб [9 ПРО 1.5.4]	презентує самостійно або у співпраці з іншими результати дослідження в обраний спосіб [12 ПРО 1.5.3]

	матеріальні моделі природних об'єктів, явищ, процесів [2 ПРО 1.4.1] опрацьовує за участі / з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію з відомих та запропонованих джерел відповідно до сформульованого завдання [2 ПРО 2.1.1]	створює самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні моделі природних об'єктів, явищ і процесів [4 ПРО 1.4.1] знаходить і систематизує (згідно з наданим планом) з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію про природні об'єкти та перебіг природних явищ і процесів [4 ПРО 2.1.1]	моделює з допомогою вчителя чи інших осіб об'єкти та явища [6 ПРО 1.4.1] представляє самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту в різних формах [6 ПРО 2.2.1]	моделює об'єкти і явища самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб [9 ПРО 1.4.1] інтерпретує дані та презентує самостійно інформацію природничого змісту в різних формах [9 ПРО 2.2.1]	створює і аналізує самостійно або у співпраці з іншими моделі об'єктів і явищ, які необхідно дослідити [12 ПРО 1.4.1] добирає самостійно або у співпраці з іншими форми подання інформації і її перетворення [12 ПРО 2.2.1]
Екологічна компетентність	розпізнає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб очевидні навчальні / життєві проблеми природничого змісту [2 ПРО 4.2.1] розв'язує самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб навчальну / життєву проблему в	формулює самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб проблему, пов'язану з природними об'єктами / явищами або впливом людини на природу [4 ПРО 4.2.1] обирає самостійно або з допомогою	розпізнає з допомогою вчителя чи інших осіб пізнавальну проблему в запропонованій ситуації [6 ПРО 4.2.1] обирає самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб ідеї, способи, засоби для розв'язання	формулює проблему як пізнавальну ситуацію природничого змісту [9 ПРО 4.2.1] обирає самостійно стратегії розв'язання навчальної / життєвої проблеми із запропонованих або пропонує власні [9 ПРО 4.3.1]	ідентифікує, формулює та аналізує самостійно або у співпраці з іншими життєву/навчальну проблему [12 ПРО 4.2.1] розробляє самостійно або у співпраці з іншими стратегії ефективного розв'язання

	запропонований спосіб [2 ПРО 4.3.1]	вчителя /дхbntkmb чи інших осіб спосіб розв'язання навчальної / життєвої проблеми з кількох запропонованих [4 ПРО 4.3.1]	навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.3.1]		життєвої/навчально ї проблеми [12 ПРО 4.3.1]
--	---	---	--	--	--

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ У ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Наскрізнi вiмiння	Адаптацiйно-iгровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптацiйний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профiльна середня освіта (10–12 класи)
Читати з розумiнням	знаходить iнформацiю про природу [2 ПРО 2.1]	знаходить, систематизує (згiдно з планом) iнформацiю про навколишнiй свiт; використовує технiчнi прилади i пристрої для пошуку iнформацiї [4 ПРО 2.1]	здiйснює пошук, порiвнює та систематизує самостiйно або з допомогою вчителя / учительки чи iнших осiб iнформацiю природничого змiсту [6 ПРО 2.1.1] порiвнює самостiйно або з допомогою вчителя / учительки чи iнших осiб iнформацiю природничого змiсту, здобуту в рiзних джерелах [6 ПРО 2.1.1-3] iнтерпретує данi та презентує самостiйно iнформацiю природничого змiсту в рiзних формах [9 ПРО 2.2.1] описує самостiйно явища i процеси,	здiйснює пошук самостiйно або з допомогою вчителя / учительки чи iнших осiб iнформацiї природничого змiсту в доступних джерелах [6 ПРО 2.1.1-2] порiвнює самостiйно або з допомогою вчителя / учительки чи iнших осiб iнформацiю природничого змiсту, здобуту в рiзних джерелах [6 ПРО 2.1.1-3] узагальнює самостiйно або з допомогою вчителя / учительки чи iнших осiб опрацьовану iнформацiю природничого змiсту [6 ПРО 2.1.1-4] видiляє самостiйно /	планує i здiйснює самостiйно або в спiвпрацi з iншими пошук iнформацiї, наданої в рiзний спосiб, вiдповiдно до визначеного завдання [12 ПРО 2.1.1-1 П] розрiзняє самостiйно або у спiвпрацi з iншими наукове/псевдонаукове пояснення iнформацiї природничого змiсту [12 ПРО 2.1.1-3 П] аналізує, систематизує, оцiнює самостiйно або у спiвпрацi з iншими опрацьовану iнформацiю [12 ПРО 2.1.1-5 П] використовує самостiйно або у спiвпрацi з iншими

			використовуючи наукову термінологію [9 ПРО 2.2.1-1] відбирає та інтегрує самостійно / з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб інформацію природничого змісту, представлену в різних формах, зокрема у символній, пов'язуючи її з реальними об'єктами та явищами [9 ПРО 2.2.1-2]	з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб істотне в інформації природничого змісту [6 ПРО 2.1.1-5] використовує самостійно сукупність даних для оцінювання природних об'єктів, явищ і процесів [9 ПРО 2.1.1-2] зіставляє з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб наукове і псевдонаукове пояснення тієї самої інформації природничого змісту [9 ПРО 2.1.1-3] оцінює самостійно достовірність здобутої інформації та її необхідність / важливість для розв'язання життєвої / навчальної проблеми [6 ПРО 2.1.1-4]	здобуту інформацію для оцінювання природних і техногенних об'єктів, явищ і процесів, розв'язання життєвої/навчальної проблеми [12 ПРО 2.1.1-6 П] добирає та інтегрує самостійно або у співпраці з іншими інформацію природничого змісту, представлену в різних формах [12 ПРО 2.2.1-2 П] виявляє самостійно або у співпраці з іншими очевидну і приховану інформацію в медіаповідомленнях [12 ПРО 2.2.1-3 П]
Висловлювати власну	зображує інформацію про	представляє інформацію в різних	представляє самостійно здобуту	розробляє самостійно / в групі	описує самостійно явища і процеси,

думку усно і письмово	навколишній світ у вигляді малюнка, таблиці [2 ПРО 2.2] представляє інформацію у вигляді малюнка, схеми, графіка, тексту, презентації тощо [4 ПРО 2.2]	формах [ПРО 2.2] представляє самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб інформацію природничого змісту в різних формах [6 ПРО 2.2.1] описує самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб явища і процеси, використовуючи відповідну наукову термінологію [6 ПРО 2.2.1-1] формулює самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб словесні описи об'єктів, явищ і процесів на основі нетекстової інформації [6 ПРО 2.2.1-2] представляє самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб текстову	інформацію у формі текстової, відео-, аудіо-, графічної, табличної інформації або інфографіки, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв [9 ПРО 2.2.1-3] формулює самостійно словесні описи об'єктів, явищ і процесів на основі нетекстової інформації (табличної, графічної / інфографіки) [9 ПРО 2.2.1-4] створює самостійно / в групі чи з допомогою інших осіб презентації здобутої інформації природничого змісту в запропонований спосіб, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв [6 ПРО 2.2.1-4]	відповідні продукти (проекти, буклети, колажі, постери, моделі тощо) на основі опрацьованої інформації природничого змісту, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв [9 ПРО 2.2.1-5] презентує створені продукти в обраний спосіб, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв [9 ПРО 2.2.1-6]	використовуючи наукову термінологію [12 ПРО 2.2.1-1] перетворює інформацію з однієї форми представлення (текстової, відео, аудіо, графічної, табличної) в іншу [12 ПРО 2.2.1-2] формулює словесні описи об'єктів, явищ і процесів на основі нетекстової інформації (табличної, графічної/інфографіки) [12 ПРО 2.2.2-2] пояснює самостійно або у співпраці з іншими явища і процеси, використовуючи наукову термінологію, враховує під час планування структури повідомлення/ доповіді потреби і запити аудиторії [12
-------------------------------------	---	---	--	--	---

		інформацію/ аудіоінформацію у формі графічної, табличної інформації або інфографіки [6 ПРО 2.2.1-3]			ПРО 2.2.1-1 П] описує і пояснює самостійно або у співпраці з іншими природні і техногенні об'єкти, явища і процеси на основі нетекстової інформації, представленої в різних формах [12 ПРО 2.2.2-2 П] презентує (зважаючи на аудиторію/мету презентації) самостійно або у співпраці з іншими здобуту інформацію/створені продукти в обраний спосіб, зокрема із використанням цифрових технологій і пристроїв [12 ПРО 2.2.2-4 П]
Критично та системно мислити	розуміє проблему в навколишньому світі; розмірковує, що відомо про цю проблему, як її розв'язати [2 ПРО 4.2]	розпізнає з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб пізнавальну проблему в запропонованій ситуації [6 ПРО 4.2.1]	вирізняє з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб наукову інформацію з-поміж іншої і використовує її у своїй діяльності	визначає самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб аргументи / твердження / теорії, що ґрунтуються на наукових фактах	ідентифікує, формулює та аналізує самостійно або у співпраці з іншими життєву / навчальну проблему [12 ПРО 4.2.1]

			[6 ПРО 4.1.1] розпізнає з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб пізнавальну проблему в запропонованій ситуації [6 ПРО 4.2.1] обирає самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб ідеї, способи, засоби для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.3.1] використовує самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.3.2] розуміє значення співробітництва у розв'язанні навчальної / життєвої проблеми	[9 ПРО 4.1.1] формулює проблему як пізнавальну ситуацію природничого змісту [9 ПРО 4.2.1] обирає самостійно стратегії розв'язання навчальної / життєвої проблеми із запропонованих або пропонує власні [9 ПРО 4.3.1] використовує здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [9 ПРО 4.3.2]	
--	--	--	--	--	--

			[6 ПРО 4.4.1]		
Діяти творчо	пропонує різні способи використання об'єктів навколишнього світу [2 ПРО 4.4]	оцінює власну діяльність/ діяльність групи [ПРО 4.5]	розпізнає самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб ті із запропонованих проблем, які можна розв'язати дослідницьким способом [6 ПРО 1.1.1] визначає мету і завдання дослідження, формулює очікувані результати відповідно до мети з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб [6 ПРО 1.2.1] визначає з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб етапи дослідження [6 ПРО 1.3.1] планує дослідження з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб [6 ПРО 1.3.2]	вибирає самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб пізнавальну ситуацію, яку можна розв'язати дослідницьким способом, аргументує свій вибір [9 ПРО 1.1.1] визначає мету і завдання дослідження, формулює гіпотезу дослідження [9 ПРО 1.2.1] визначає з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб етапи дослідження відповідно до умов його виконання [9 ПРО 1.3.1] планує дослідження самостійно [9 ПРО 1.3.2] моделює об'єкти і явища самостійно або з допомогою	пропонує самостійно або у співпраці з іншими варіанти розв'язання навчальної/життєвої проблеми, оцінює можливості їх реалізації [12 ПРО 4.3.1-1 П] розробляє самостійно або у співпраці з іншими стратегії розв'язання навчальної/життєвої проблеми [12 ПРО 4.3.1-2 П] аналізує самостійно на основі розроблених критеріїв співпраці власну діяльність і діяльність групи щодо виконання завдання/розв'язання навчальної/життєвої проблеми [12 ПРО 4.5.1-1] висловлює судження щодо мотивації власної діяльності і діяльності інших членів групи для

			моделює з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб об'єкти та явища [6 ПРО 1.4.1] виконує з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб спостереження, експерименти, фіксує одержані результати [6 ПРО 1.4.2] аналізує з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб результати дослідження за запропонованими критеріями [6 ПРО 1.5.1] формулює з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб висновки щодо досягнення мети дослідження [6 ПРО 1.5.2] презентує результати дослідження в запропонований спосіб	вчителя / учительки чи інших осіб [9 ПРО 1.4.1] спостерігає, виконує дослідження самостійно / в групі, фіксує одержані результати у самостійно визначений спосіб [9 ПРО 1.4.2] аналізує результати дослідження за наданими / самостійно визначеними критеріями [9 ПРО 1.5.1] оцінює правильність сформульованої гіпотези самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб [9 ПРО 1.5.2] формулює висновки за результатами дослідження самостійно [9 ПРО 1.5.3] презентує результати дослідження у	досягнення результату [12 ПРО 4.5.1-4]
--	--	--	---	---	---

			[6 ПРО 1.5.3] підтверджує / спростовує з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб досягнення мети дослідження [6 ПРО 1.6.1]	самостійно обраний спосіб [9 ПРО 1.5.4] аналізує самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб план дослідження і його результати [9 ПРО 1.6.1]	
Виявляти ініціативність	визначає послідовність кроків під час спостереження/ експерименту; обирає необхідні умови проведення дослідження; проводить спостереження за обраними або запропонованими природними явищами та об'єктами, проводить дослідження, створює навчальні моделі для дослідження явищ або об'єктів. [ПРО1]	перетворює інформацію в іншу форму (текст на схему, графік, презентацію тощо і навпаки) [ПРО3]. знаходить, систематизує (згідно з планом) інформацію про навколишній світ; використовує технічні прилади і пристрої для пошуку інформації; виявляє потребу у здобутті нових знань про навколишній світ, оволодінні новими знаннями та уміннями [ПРО3]. діє в навколишньому світі з урахуванням	критично оцінює винаходи з точки зору їх значущості в повсякденному житті, збереженні навколишнього світу [ПРО3]. обґрунтовує способи розв'язання проблем та ситуацій в навколишньому світі, використовуючи набуті знання, власний досвід; висуває гіпотези, розв'язує дослідницькі завдання. [ПРО4].	визначає з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб етапи дослідження відповідно до умов його виконання [9 ПРО 1.3.1] визначає і пояснює з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб необхідні етапи дослідження, враховуючи умови його виконання [9 ПРО 1.3.1-1]	планує дослідження самостійно [9 ПРО 1.3.2] складає план дослідження самостійно [9 ПРО 1.3.2-1] прогнозує самостійно результати кожного етапу дослідження відповідно до умов його виконання [9 ПРО 1.3.1-2]

		взаємозв'язків між об'єктами живої і неживої природи; встановлює зв'язки між діяльністю людини і станом навколишнього світу. [ПРОЗ]			
Здатність логічно обґрунтувати позицію	знаходить спільні і відмінні ознаки об'єктів; групує об'єкти навколишнього світу за однією або кількома ознаками [2 ПРО 4.3]	класифікує об'єкти навколишнього світу за кількома ознаками та властивостями [4 ПРО 4.3]	обирає самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб ідеї, способи, засоби для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.3.1] використовує самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.3.2]	розв'язує самостійно / в групі навчальні / життєві проблеми, використовуючи здобуті знання і набутий досвід [9 ПРО 4.3.2-1] пропонує самостійно способи перевірки розв'язку навчальної / життєвої проблеми оцінює з допомогою вчителя / учительки [9 ПРО 4.3.2-2] обстоює власну думку, дискутує, наводить аргументи, підтверджує їх фактами, співпрацюючи в групі [9 ПРО 4.4.1-2] враховує думки / погляди інших під час прийняття	застосовує самостійно або у співпраці з іншими наукове знання і власний досвід для розв'язання життєвої/ навчальної проблеми [12 ПРО 4.3.2] пропонує варіанти організації роботи групи: розподілення обов'язків, налагодження комунікації для розв'язання навчальної/життєвої проблеми [12 ПРО 4.4.1]

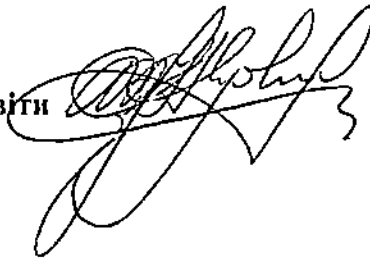
				спільних рішень [9 ПРО 4.4.2-1] пояснює на основі набутого досвіду переваги співпраці для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [9 ПРО 4.4.2-2]	
Конструктивно керувати емоціями	виявляє емоційно-ціннісне ставлення до власних дій / дій групи для досягнення результату [6 ПРО 4.5.1]	виявляє емоційно-ціннісне ставлення до власних дій / дій групи для досягнення результату [6 ПРО 4.5.1] пропонує правила взаємодії в групі і дотримується їх [6 ПРО 4.4.2-1]	виявляє емоційно-ціннісне ставлення до власних досліджень [6 ПРО 1.6.2] бере участь у прийнятті спільних рішень [6 ПРО 4.4.2-2] працює в групі для розв'язання проблеми [ПРО 4.4]	виявляє емоційно-ціннісне ставлення до природи та її дослідження [9 ПРО 1.6.2] виявляє ціннісне ставлення до набутих дослідницьких навичок для пізнання природи [12ПРО 1.6.3] взаємодіє в групі і усвідомлює особисту відповідальність за досягнення спільного результату [9 ПРО 4.4.2]	виявляє ціннісне ставлення до набутих дослідницьких навичок для пізнання природи [12ПРО 1.6.3] бере участь у розподіленні обов'язків, налагоджує комунікацію/комунікує у групі [12 ПРО 4.4.1-2] висловлює судження щодо мотивації власної діяльності і діяльності інших членів групи для досягнення результату [12 ПРО 4.5.1-4] здійснює рефлексію щодо особистісного

					розвитку за результатами спільної діяльності [12 ПРО 4.5.1-5]
Оцінювати ризики	здійснює пошук інформації, оцінює та систематизує її [ПРО 2.1]	здійснює пошук, порівнює та систематизує самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб інформацію природничого змісту [6 ПРО 2.1.1]	порівнює самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб інформацію природничого змісту, здобуту в різних джерелах [6 ПРО 2.1.1-3] узагальнює самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб опрацьовану інформацію природничого змісту [6 ПРО 2.1.1-4] виділяє самостійно / з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб істотне в інформації природничого змісту [6 ПРО 2.1.1-5]	зіставляє з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб наукове і псевдонаукове пояснення тієї самої інформації природничого змісту [9 ПРО 2.1.1-3]	аналізує і систематизує самостійно опрацьовану інформацію природничого змісту, здобуту з різних джерел [9 ПРО 2.1.1-1] використовує самостійно сукупність даних для оцінювання природних об'єктів, явищ і процесів [9 ПРО 2.1.1-2] оцінює самостійно достовірність здобутої інформації та її необхідність / важливість для розв'язання життєвої / навчальної проблеми [6 ПРО 2.1.1-4]
Приймати рішення	наводить приклади використання винаходів людства в	встановлює з допомогою вчителя / учительки чи інших	здійснює пошук, порівнює та систематизує	здійснює пошук і аналізує інформацію природничого змісту	установлює причиново-наслідкові зв'язки

	побути [2 ПРО 3.3]	осіб взаємозв'язки природних об'єктів, явищ і процесів [6 ПРО 3.3.1] використовує самостійно / з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ природи для розв'язання запропонованої життєвої / навчальної проблеми [6 ПРО 3.3.2]	інформацію природничого змісту [6 ПРО 2.1.1] використовує способи пошуку джерел для розв'язання проблеми [6 ПРО 2.1.1-1] описує інформацію словами, у таблицях, схемах, з допомогою ІКТ [6 ПРО 2.2.1-4] класифікує природні об'єкти за певною ознакою [6 ПРО 3.2.1-3] встановлює взаємозв'язки природних явищ [6 ПРО 3.3.1-2] пояснює значення науки і техніки [6 ПРО 3.4.1-2]	[9 ПРО 2.1.1] використовує дані для оцінки явищ і процесів, відрізняє наукове від псевдонаукового [9 ПРО 2.1.1-3] представляє інформацію у формі тексту, графіки, інфографіки, презентацій [9 ПРО 2.2.1-6] класифікує природні об'єкти за кількома ознаками [9 ПРО 3.2.1-3] встановлює причинно-наслідкові зв'язки між явищами, робить прогнози [9 ПРО 3.3.1-2] оцінює значення науки та техніки, пояснює роль учених [9 ПРО 3.4.1-2]	між певними явищами і процесами та їх наслідками [12 ПРО 3.3.1-1] виявляє взаємозв'язки у природі, необхідні для розв'язання навчальної/життєвої проблеми [12 ПРО 3.3.1-2 П] визначає самостійно або у співпраці з іншими властивості об'єктів, істотні ознаки явищ і процесів, необхідні для розв'язання життєвої/навчальної проблеми [12 ПРО 3.1.1-2 П]
Розв'язувати проблеми	за допомогою дорослих або самостійно планує власну діяльність, прогнозує кінцевий результат [2 ПРО]	обирає об'єкт дослідження та прогнозує кінцевий результат власної діяльності; самостійно планує	планує самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб основні завдання і результати проектної	обговорює спільно з іншими особами наявні особистісно та соціально важливі проблеми для розв'язання їх у	формулює (висуває) гіпотезу на основі природничих знань [12 ПРО] будує алгоритм роботи самостійно/у

		послідовність дій під час виконання завдання [4 ПРО]	діяльності [6 ПРО]	проекти [9 ПРО]	співпраці з іншими, розділяючи складну (комплексну) проблему на прості на основі власного досвіду графічної підготовки та дизайну [12 ПРО] виявляє здатність до спільного розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, знаходить порозуміння та ефективно взаємодіє з учасниками групи, які мають відмінні погляди, переконання [12 ПРО]
--	--	---	---------------------------	------------------------	---

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства освіти і
науки України**

20.08.2025 № 1163

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

I. Особливість технологічної освітньої галузі

Технологічна освіта є невід'ємною частиною сучасної української шкільної системи, оскільки сприяє формуванню ключових компетентностей і розвитку наскрізних умінь, необхідних для активної участі в житті суспільства й майбутньої професійної діяльності. Вона формує здатність учнівства створювати, удосконалювати й відповідально використовувати сучасні технології в різних сферах життєдіяльності, виступаючи інструментом розвитку інноваційного потенціалу молоді в умовах цифрового суспільства та глобальних викликів, де стрімкі зміни у виробництві, комунікації та повсякденному житті потребують включеності в технологічні процеси, критичного й інженерного мислення, а також здатності проектувати та створювати інноваційні рішення.

Провідним освітнім механізмом у технологічній галузі є проектування, оскільки саме через нього учні й учениці набувають досвіду створення реальних, корисних і функціональних рішень. У цьому контексті універсальний дизайн виступає як філософія проектування, що обов'язково враховується під час навчання технологіям. Він орієнтований на створення продуктів, середовищ, послуг і програм, доступних для всіх людей — незалежно від фізичних можливостей, віку чи культурного контексту. Засвоєння такого підходу передбачає вивчення принципів ергономіки, естетики та функціональності, а також розвиток емпатії, соціальної відповідальності та усвідомлення значення інклюзивних рішень.

Інтеграція технологічної галузі з іншими освітніми напрямками та окремими курсами розширює можливості розвитку учнівства відповідно до запитів цифрового суспільства. Зокрема, вивчення основ радіoeлектроніки та інформаційно-комунікаційних технологій, інтегрованих у зміст технологічної освіти або реалізованих через окремі курси, формує розуміння цифрового світу. Учні та учениці набувають знань про принципи роботи електронних схем, створення комунікаційних систем, а також розвивають логічне мислення й уміння діагностувати технічні пристрої.

До прикладів такої інтеграції належать STEM-освіта та робототехніка. STEM-освіта, яка об'єднує природничі науки, технології, інженерію та математику, створює інтегративне освітнє середовище. У межах проектного навчання учні та учениці навчаються міждисциплінарному мисленню, застосуванню знань для вирішення реальних проблем і створення інноваційних рішень. Такий підхід реалізується як у межах технологічної галузі, так і через міжгалузеві інтегровані курси, гурткову чи позашкільну діяльність.

Робототехніка, як один із прикладів міжгалузевого змісту, поєднує механіку, електроніку, програмування, технологічну діяльність та елементи штучного інтелекту. Вона може реалізовуватися через міжгалузеві інтегровані курси або факультативи й формує у школярів та школярок комплексне технічне та системне мислення і здатність працювати з автоматизованими системами.

Розвиваючись через технологічну освіту, учні й учениці не лише зростають в опануванні компетентностями, а й стають активними творцями та творчинями змін у суспільстві. Україна має значний потенціал у сфері технологій та інженерії. Інвестиції в технологічну освіту забезпечують підготовку нових поколінь винахідників / винахідниць, дизайнерів / дизайнерок, інженерів / інженерок, IT-фахівців / IT-фахівчинь та інших спеціалістів та спеціалісток, які

зможуть розвивати національну економіку, сприяти посиленню обороноздатності країни й впроваджувати новітні технології.

Осмислюючи власні інтереси, сильні сторони й потенціал, учні й учениці поступово готуються до свідомого вибору майбутнього професійного шляху. Така технологічна освіта допомагає їм відчутти значущість докладених зусиль, розвинути впевненість у своїх здібностях, сформувати конкурентоспроможність на ринку праці й готовність до успішної самореалізації в умовах сучасного світу.

Узагальнюючи, можна визначити три основні точки зростання учнівства впродовж усіх циклів навчання в межах технологічної освітньої галузі, які відображають логіку розвитку особистості школярів відповідно до компетентнісного підходу:

Технічне мислення і практичні вміння — розвиток здатності розуміти технологічні процеси, використовувати інструменти, матеріали й обладнання, аналізувати, проектувати й удосконалювати об'єкти й рішення.

Підприємливість і відповідальність — формування ініціативності, вміння приймати рішення, планувати дії, брати відповідальність за результат, діяти з урахуванням етичних та екологічних принципів.

Креативність і командна робота — розвиток здатності творчо мислити, пропонувати власні ідеї й реалізовувати їх через спільну діяльність, співпрацювати, домовлятися, знаходити спільні рішення.

Технологічна освітня галузь перебуває в процесі глибокого переосмислення — від традиційного уявлення про неї як про «уроки праці» до сучасної освітньої системи, що базується на проєктному навчанні, міжгалузевій інтеграції, підприємницькому підході та розв'язанні реальних практичних завдань. Оновлення змісту, розвиток шкільної інфраструктури, посилення командної роботи, партнерство з бізнесом, громадами та закладами вищої освіти відкривають нові можливості для формування в учнів і учениць компетентностей, необхідних для життя, праці та самореалізації в сучасному світі. Це — стратегічно важливий напрям розвитку української освіти, що формує покоління, здатне діяти творчо, відповідально й практично в умовах швидкозмінного світу.

II. Мета технологічної освітньої галузі

Мета технологічної освітньої галузі на кожному рівні освіти (початковому, базовому, профільному) узгоджується із загальною метою відповідного рівня, сприяючи формуванню логічної, поетапної траєкторії особистісного розвитку учнів та учениць. Освітній процес у межах галузі покликаний не лише підтримувати інтерес до пізнання, а й забезпечувати формування технологічної грамотності в галузі техніки й технологій, розвиток критичного та технічного мислення, здатності до самореалізації, культурного та національного самовираження, проектування індивідуального освітньо-професійного шляху, підприємливості та інноваційної діяльності. Важливим завданням є також підготовка школярів та школярок до усвідомленого застосування сучасних технологій і дизайну без заподіяння шкоди навколишньому середовищу, формування здатності до партнерської взаємодії, вміння співпрацювати й приймати рішення в реальних життєвих ситуаціях. Також важливо сприяти готовності до професійної діяльності на ринку праці та посиленню обороноздатності держави.

Таблиця 1

Мета технологічної освітньої галузі (за державними стандартами)	
Державний стандарт початкової освіти	Формування компетентностей в галузі техніки і технологій та інших ключових компетентностей, здатності до зміни навколишнього світу з використанням засобів сучасних технологій без заподіяння йому шкоди, до використання технологій для власної самореалізації, культурного і національного самовираження.
Державний стандарт базової середньої освіти	Реалізація творчого потенціалу учня, формування критичного та технічного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій і дизайну, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки і технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження.
Державний стандарт профільної середньої освіти	Визначення здобувачами освіти власних освітньо-професійних цілей, проектування шляхів реалізації особистісного потенціалу, розвиток критичного та технічного мислення, готовності до зміни довкілля без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки і технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження, трудової діяльності на ринку праці, посилення обороноздатності України.

Таблиця 2

Мета технологічної освітньої галузі за циклами навчання

Початкова освіта	
1–2 класи (адаптаційно-ігровий цикл)	3–4 класи (основний цикл)
Учні та учениці набувають здатності: – планувати просту діяльність із виготовлення виробів; – виявляти цікавість до технічної творчості та дослідження властивостей матеріалів; – виконувати прості дії з конструктивними та природними матеріалами із дотриманням правил безпеки; – використовувати доступні технічні засоби для створення простих виробів і	Учні та учениці набувають здатності: – планувати послідовність дій для створення виробу та обґрунтовувати вибір матеріалів; – використовувати прості інструменти та матеріали для створення виробів і виконання практичних завдань; – використовувати знання та вміння для покращення предметів побуту або навчального середовища з урахуванням безпеки для довкілля; – створювати вироби за власним

проявляти себе через практичну діяльність; – дбайливо ставитися до навколишнього середовища під час виготовлення виробів; – працювати самостійно й у парі, проявляючи наполегливість і старанність.	задумом або інструкцією; – оцінювати свою діяльність, вносити покращення; – вміти домовлятися і працювати в групі, враховувати думку інших.
Базова середня освіта	
5–6 класи (адаптаційний цикл)	7–9 класи (базове предметне навчання)
Учні та учениці набувають здатності: – проєктувати вироби на основі власних ідей; – ознайомлюватися із різними видами технічної діяльності та усвідомлювати власні інтереси й сильні сторони; – брати участь у створенні простих проєктів, планувати свої дії та відповідати за результат; – досліджувати, як техніка і технології можуть покращити життя, не шкодячи природі; – розвивати технічне мислення, логіку та здатність до аналізу; – працювати разом з іншими, ділитися ідеями та домовлятися в команді; – виражати себе через технічну творчість, враховуючи культурні та національні традиції.	Учні та учениці набувають здатності: – усвідомлювати власні інтереси, схильності та орієнтуватися у можливих напрямках подальшого навчання і діяльності; – виявляти проблеми та проєктувати вироби та рішення з урахуванням потреб людини, безпеки та екологічної відповідальності; – застосовувати критичне та технічне мислення для створення і вдосконалення технологічних об'єктів; – проявляти підприємливість, ініціативність і відповідальність у колективній діяльності; – використовувати сучасні технології для реалізації практичних завдань, самовираження та культурної ідентичності; – реалізовувати індивідуальні й колективні проєкти; – усвідомлювати свою роль як громадянина, виявляти готовність діяти відповідально в інтересах безпеки та сталого розвитку громади й держави.
Профільна середня освіта	
10 клас (профільно-адаптаційний цикл)	11–12 класи (профільний цикл)
Учні та учениці набувають здатності: – усвідомлювати власні інтереси, здібності та орієнтуватися у виборі подальших шляхів навчання і професійного розвитку; – критично оцінювати технологічні процеси та рішення, прогнозувати	Учні та учениці набувають здатності: – здійснювати дослідницьку, експериментальну та проєктну діяльність у технологічній галузі з урахуванням актуальних проблем і викликів суспільства; – створювати інноваційні технологічні рішення, орієнтовані на практичне

наслідки; – розвивати критичне, системне і технічне мислення, здатність до постановки проблеми та пошуку технологічного рішення; – виконувати проекти з урахуванням потреб людини, її безпеки, а також потреб ресурсозбереження, принципів сталого розвитку; – поглиблювати знання про сучасні технології, включно з цифровими, енергоефективними, автоматизованими рішеннями; – ефективно співпрацювати в командах, демонструючи лідерство, комунікабельність і повагу до інших; – планувати особисту траєкторію самореалізації з урахуванням потреб суспільства та ринку праці.	застосування в реальному чи моделюваному середовищі; – планувати й реалізовувати індивідуальні або командні STEM-проекти, зокрема з використанням цифрових, графічних і дизайнерських інструментів; – застосовувати наукові методи дослідження під час вивчення властивостей матеріалів, технічних процесів, екологічних рішень; – проявляти ініціативність, підприємливість і здатність до інноваційної діяльності; – будувати власну освітню та у майбутньому професійну траєкторію, зважаючи на потенціал обраної сфери; – реалізовувати власний потенціал через участь у стартапах, волонтерських, громадських і науково-практичних ініціативах з використанням технологічного інструментарію.
--	---

III. Структура галузі

У державних стандартах увага зосереджується на результатах навчання, які стають основою для формування змісту, а поступ **технологічних операцій** є орієнтиром для створення навчальних завдань. Педагог / педагогиня виконує функцію дизайнера освітнього процесу, визначаючи послідовність досягнення очікуваних результатів відповідно до рівня підготовки, інтересів учнів та учениць і контексту освітнього середовища.

Державні стандарти технологічної освітньої галузі (далі — ТЕО) визначають обов'язкові загальні групи результатів навчання (початкова, базова, профільна школа):

ТЕО 1: Втілює творчий задум у готовий виріб/ Втілює задум в готовий продукт за алгоритмом проектно-технологічної діяльності/ Створює проект з підприємницьким потенціалом на основі попередньо набутого досвіду. Ця група результатів відображає здатність учнів та учениць проектувати та виготовляти вироби або продукти, орієнтовані на задоволення конкретних потреб. Школярі вчаться реалізовувати власні ідеї за допомогою алгоритмів проектно-технологічної діяльності, обґрунтовувати вибір матеріалів і технологій, оцінювати ефективність своїх рішень, а згодом - спроможні створювати функціональні проекти з інженерним або підприємницьким змістом, що враховують потреби громади, розв'язують реальні інженерні, підприємницькі задачі тощо.

ТЕО 2: Практично і творчо застосовує традиційні та сучасні ремесла/ Творчо застосовує традиційні і сучасні технології декоративно-ужиткового мистецтва/ Використовує графічні зображення та цифрові засоби в проектуванні. Ця група результатів формує здатність учнів до практичного та креативного використання різноманітних технік декоративно-ужиткового мистецтва. Здобувачі освіти ознайомлюються з традиційними ремеслами, вчаться комбінувати їх із сучасними технологіями, усвідомлюючи культурний і соціальний контекст. У подальшому вони використовують цифрові інструменти (графічні редактори, CAD, 3D-моделі) для розробки й візуалізації авторських рішень.

ТЕО 3: Ефективно використовує матеріали, дбаючи про навколишній світ/ Ефективно використовує техніку і матеріали без заподіяння шкоди навколишньому середовищу/ Втілює науково-технічні дослідження в різних сферах трудової діяльності. Група результатів спрямована на формування екологічної свідомості та відповідального ставлення до ресурсів. Учні та учениці навчаються використовувати матеріали та інструменти раціонально, дотримуючись вимог безпеки та принципів сталого розвитку, проводити прикладні дослідження, проектувати екологічно обґрунтовані рішення з використанням новітніх технологій та енергозберігаючих засобів.

ТЕО 4: Дбає про власний побут, задоволення власних потреб та потреб інших/ Турбується про власний побут, задоволення власних потреб і потреб інших осіб/ Проектує шляхи реалізації власних освітньо-професійних цілей та особистісного потенціалу. Група результатів відображає здатність учнів та учениць задовольняти повсякденні побутові потреби, брати участь у соціально значущих практичних завданнях, а також приймати усвідомлені рішення щодо власного розвитку. Школярі демонструють самостійність у побуті, організовують простір, виготовляють корисні речі для себе та інших. На профільному рівні учні та учениці визначають професійні інтереси, проектують життєві та кар'єрні шляхи, набувають досвіду реалізації ідей із практичною або підприємницькою цінністю.

Навчальний поступ у засвоєнні базових знань є орієнтовним, оскільки значною мірою залежить від характеру проектів, які реалізують учні та учениці, їхніх інтересів, а також матеріально-технічних можливостей закладу освіти. У цьому контексті базові знання в технологічній галузі охоплюють насамперед основи матеріалознавства, етапи проектування та сформованість умінь виконувати технологічні операції. Гнучкість ядра знань дає змогу адаптувати зміст до конкретного освітнього середовища, забезпечуючи індивідуалізацію навчання і практичне застосування знань у межах реальних навчальних кейсів. Ядро знань у технологічній освітній галузі — це цілісна система базових понять, умінь, технологічних операцій і підходів, які учнівство застосовує у проектуванні. Ядро знань визначає змістову основу формування проектно-технологічної діяльності учнівства та конкретизується через орієнтири для оцінювання на кожному циклі навчання. Це дає змогу відстежувати поступ учнівства у засвоєнні змістових блоків, формувати реалістичні очікування щодо результатів і сприяє педагогічній гнучкості, а також забезпечує зв'язок між теоретичними знаннями, практичною діяльністю і реальними потребами життя, відповідає принципам сталого розвитку, цифровізації і динамічним змінам на ринку праці.

У технологічній освітній галузі однією з визначальних характеристик є акцент на проектно-технологічну діяльність. Учнівство здобуває досвід розв'язання практичних і життєвих завдань через створення виробів, прототипів, моделей ситуацій і рішень. Такий підхід дає змогу поєднувати теоретичні знання з особистим досвідом, формуючи вміння самостійного прийняття рішень і креативного застосування знань.

Поступ у засвоєнні змісту галузі відображає зростання складності навчальних завдань і рівень сформованості відповідних умінь:

- у початковій школі — через розвиток базових практичних умінь, просторової уяви, творчості та допитливості;
- у базовій середній — через опанування основ проектної діяльності, формування здатності до аналізу, логічного мислення, командної роботи й соціальної взаємодії;
- у профільній школі — через визначення освітньо-професійних орієнтирів, критичне осмислення власного досвіду, проектування шляхів самореалізації.

Особливу цінність становить формування у учнів та учениць здатності:

- мислити критично, технічно, креативно й системно;
- установлювати зв'язки між елементами систем і прогнозувати наслідки власних рішень;

- діяти ініціативно, підприємливо та інноваційно;
- працювати в команді, спілкуватися конструктивно, дотримуючись етичних норм;
- планувати, приймати обґрунтовані рішення та реалізовувати їх на практиці.

Навчальний поступ учня та учениці у процесі проектної діяльності на уроках технологій забезпечується через поступове ускладнення завдань, розширення рівня самостійності й **опанування етапів повного циклу проектування:**

– 1–2 класи: проектна діяльність має елементарний характер; діти виготовляють вироби за зразком під керівництвом учителя / вчительки або з допомогою дорослих; основна увага приділяється формуванню вмінь працювати з матеріалами й інструментами, дотриманню послідовності дій і розвитку практичних навичок;

– 3–4 класи: формується пропедевтика проектування; учнівство навчається обирати тему серед кількох варіантів, планувати прості дії, самостійно добирати матеріали; зростає самостійність і вміння ухвалювати обґрунтовані рішення;

– 5–6 класи: здійснюється перехід до початкового рівня самостійного проектування; учні та учениці генерують власні ідеї, прогнозують результат, обґрунтовують вибір матеріалів і технологій; ознайомлюються з повним циклом проектування від задуму до презентації за всіма основними етапами: організаційно-підготовчий етап — вибір теми, визначення мети, аналіз потреб, планування; конструкторський етап — розробка дизайну проекту, створення ескізу, кресленника чи моделі, добір матеріалів, інструментів і технологій, розподіл ролей у команді; технологічний етап — виготовлення виробу відповідно до плану; завершальний етап — презентація та аналіз, оцінка результату та відповідності ідеї, рефлексія, зворотний зв'язок;

– 7–9 класи — проектна діяльність стає глибшою та системнішою, учнівство вчиться аналізувати варіанти реалізації, обґрунтовувати рішення, оцінювати ризики, вдосконалювати власні проекти та працювати над складнішими завданнями, зокрема, визначати реальні проблеми життєдіяльності та економічних сфер, шукати рішення з використанням сучасних технологій, критично мислити, аналізувати інформацію та працювати в команді; організаційно-підготовчий етап трансформується у виконання дослідження із включенням діяльності «аналіз потреб»;

– 10 клас — проектна діяльність набуває підприємницького спрямування; учні та учениці досліджують потреби споживачів, аналізують ринок, обґрунтовують концепцію продукту чи послуги, планують ресурси й бюджет, ураховують економічні й технологічні аспекти проектування, що формує компетентності, необхідні для розв'язання реальних інженерних і підприємницьких завдань; вивчення технологій інтегрується з елементами бізнес-моделювання, стартап-практик, презентаціями перед цільовою аудиторією;

– 11–12 класи — в межах профільного навчання учнівство має змогу обирати напрями занурення в технологічну діяльність відповідно до власних інтересів і професійних орієнтацій, що реалізується через навчальні предмети в межах кластерів, вибіркових освітніх компонентів — спеціалізованих курсів або модулів (інженерні, дизайнерські, цифрові технології, екологічні рішення, робототехніка тощо). Такий підхід сприяє індивідуалізації навчальної траєкторії та глибокому професійному самовизначенню.

Проектна діяльність реалізується через інтеграцію знань з природничих наук, математики, інформатики, інженерії, мистецтва. Таке міждисциплінарне поєднання сприяє формуванню готовності до дій в умовах цифровізації, автоматизації, екологічних викликів і глобальних трансформацій.

Окрему роль відіграє практичний складник. Учні й учениці вчаться працювати з матеріалами, інструментами й обладнанням, набувають реального досвіду виконання технологічних процесів, що розширює їхнє уявлення про сучасний світ праці та професійне самовизначення.

Галузь має варіативний характер реалізації. Застосування широкого спектру модельних і навчальних програм створює умови для адаптації змісту навчання до особливостей закладу, регіону, потреб громади, а також до здібностей і зацікавлень учнівської молоді.

Для відстежування поступу розвитку учнівства на кожному із циклів можна використовувати парадигму «Я-орієнтирів» (Таблиця 4).

У таблиці 5 наведено конкретні результати навчання, які відповідають ключовим компетентностям, що формуються на уроках технологічної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є прикладами, які демонструють можливі варіанти реалізації компетентнісного підходу. Більш докладно компетентнісний потенціал технологічної освітньої галузі розкрито у відповідних розділах державних стандартів освіти, де він представлений системно й комплексно.

У таблиці 6 наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках технологічної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі

Реформа «Нова українська школа» спрямована на реалізацію компетентнісного і особистісно орієнтованого підходів, що забезпечують формування ключових компетентностей, необхідних для життя. Державні стандарти освіти ґрунтуються на цілісному баченні поступу учнівства у навчанні з 1 по 12 клас, з урахуванням принципів дитиноцентризму. Набуття учнівством умінь і здобуття базових знань відбувається через вирішення завдань тісно пов'язаних із реальним життям. Під час реалізації реформи в технологічній освітній галузі було враховано ці засади, зокрема компетентнісну орієнтацію, логічну наступність змісту й інтегративний характер навчання. Однак попри позитивні зрушення, впровадження нових освітніх підходів у технологічній освітній галузі **стримує низка чинників:**

1. Фокус на знаннях замість компетентностей. У навчанні технологій досі зберігається традиційна зосередженість на знаннєвому компоненті, насамперед на засвоєнні учнями й ученицями конкретних технологій обробки матеріалів. Це частково пояснюється тим, що якість готового виробу та рівень знань легше перевірити й оцінити. Водночас формування компетентностей потребує значно більшої кількості сучасних і гнучких навчально-методичних матеріалів — зокрема компетентнісно орієнтованих завдань, практичних кейсів і міжгалузових сценаріїв, які могли б доповнити зміст традиційних підручників. Саме їх нестача часто обмежує ширше впровадження компетентнісного підходу.

2. Обмежена реалізація проєктної діяльності. Більшість проєктів на уроках технологій виконують за наперед визначеним алгоритмом під керівництвом учителя чи учительки. Учні й учениці переважно відтворюють готовий зразок, уносячи лише незначні зміни (наприклад, у декоративному оформленні). За цих умов учителю / вчительці складно спрямувати учнівство на реалізацію власних креативних ідей або розв'язання реальних проблем у межах проєкту. Для ефективної реалізації проєктно-технологічної діяльності потрібно забезпечити послідовне виконання всіх етапів проєктування, орієнтованих на досягнення результатів, визначених державними стандартами.

3. Переважно індивідуальні форми роботи. Навчальна діяльність здебільшого організована індивідуально (менше в парах), а групова робота ще не стала провідною, як цього потребують сучасні підходи.

4. Відсутність міжгалузевої інтеграції. Тематика проєктів зазвичай обмежується рамками предмета, без поєднання з іншими галузями. Практичний складник навчання слід розширювати шляхом залучення учнівства до пошуку оптимальних рішень, творчих експериментів, створення макетів пристроїв, роботизованих систем тощо — з інтеграцією

знань із різних освітніх галузей для реалізації міждисциплінарних практично орієнтованих проєктів.

5. Недостатній зв'язок з реальним професійним світом і потребами ринку праці. Учні та учениці мало знайомі із сучасними професіями й виробництвами, що ускладнює вибір подальшого навчання чи кар'єри. Проєктну діяльність варто поступово спрямовувати на розв'язання реальних виробничих завдань із застосуванням сучасних технологій, щоб надати учнівству можливість «приміряти» різні професії, краще зрозуміти технологічні процеси та підготуватися до викликів професійного середовища. Відсутність таких підходів знижує конкурентоспроможність випускників / випускниць і загалом послаблює престиж технологічної освіти.

6. Застаріла матеріальна база, повільне оновлення змісту навчання та недостатня підготовка педагогів та педагогинь. Швидкий розвиток технологій створює високі вимоги до змісту освіти й ресурсів. Проте оновлення навчальних програм, методик і технічного оснащення відбувається повільно. Учні та учениці часто працюють із застарілим обладнанням і вивчають технології, що втратили актуальність. Одночасно вчителі та вчительки недостатньо підготовлені до впровадження цифрових рішень, застосування методик активного та проєктно-орієнтованого навчання, міждисциплінарних проєктів. Така ситуація знижує ефективність освітнього процесу і мотивацію учнівства до здобуття якісної технологічної освіти.

7. Низька мотивація учнів та учениць та упереджене ставлення до предмета. Через стереотипне сприйняття технологічної освіти як «трудового навчання», як «другорядного» предмета, відсутність яскравих прикладів практичної користі знань і нестачу сучасних підходів, учнівство нерідко втрачає інтерес до занять. Підвищення мотивації потребує оновлення змісту, активного використання інноваційних технологій, створення умов для творчості та самореалізації.

8. Недостатня адаптованість змісту до дистанційного та змішаного навчання.

У сучасних умовах значна частина учнівства навчається дистанційно або в змішаному форматі, однак зміст технологічної освіти не завжди враховує цю специфіку. Бракує цифрових ресурсів, інтерактивних симуляторів, відеоінструкцій, віртуальних лабораторій, платформ для проєктного навчання, адаптованих до таких форматів. Це обмежує доступність і якість технологічної освіти для учнівства у різних умовах та регіонах.

Таблиця 3

Пропоновані рішення на основі викликів у технологічній освітній галузі

Проблеми та виклики	Можливі рішення	Пояснення
Швидкий розвиток технологій і застаріла навчальна база.	– Модернізація матеріально-технічної бази (комп'ютери, 3D-принтери, робототехнічні набори, лабораторне оснащення тощо). – Розбудова цифрової інфраструктури (забезпечення шкіл швидкісним інтернетом, актуальним програмним забезпеченням, доступом до електронних освітніх платформ). – Державно-приватне партнерство (залучення бізнесу до підтримки шкільної технологічної освіти: спільне оновлення обладнання, реалізація	Забезпечення актуальності освіти через новітнє обладнання й співпрацю з бізнесом дозволяє школам впроваджувати сучасні формати навчання.

	прикладних проєктів, створення навчального програмного забезпечення).	
Розрив між освітніми результатами та потребами ринку праці.	– Оновлення змісту технологічної галузі відповідно до професійних стандартів та потреб економіки (спільне розроблення навчальних програм із закладами вищої освіти та представниками бізнесу; орієнтація на актуальні професійні стандарти, регулярне оновлення програм відповідно до технологічних змін та трансформацій на ринку праці). – Професійне консультування, стажування, співпраця з роботодавцями (організація стажування для учнівства, майстер-класи, екскурсії на виробництва та зустрічі з фахівцями / фахівчинями, задля ознайомлення школярів / школярок з реальними умовами професійної діяльності). – Розвиток «soft skills» через проєктну діяльність (посилення акценту на формування в учнівства навичок співпраці, комунікації, розв’язанні проблем через участь у командних проєктах). – Впровадження елементів дуальної освіти (поступове поєднання шкільного навчання з практикою на реальному виробництві (на підприємствах, в установах) для набуття учнівством професійного досвіду).	Підготовка учнів та учениць до реальних умов праці та професійного самовизначення забезпечує їх конкурентоспроможність.
Низька мотивація учнів та учениць та упередження щодо предмета.	– Актуалізація змісту та оновлення методик (посилення зацікавленості учнівства через впровадження у навчальні програми сучасних технологій, зокрема, CAD/CAM-системи, робототехніка, «зелені» технології, штучний інтелект, основи підприємництва тощо, а також шляхом інтеграції знань з інших освітніх галузей для формування цілісного бачення міждисциплінарних зв’язків). – Практико-орієнтоване навчання (спрямування проєктів на розв’язання реальних життєвих і виробничих проблем; залучення партнерів з бізнесу для надання актуальних кейсів і завдань,	Мотивація підвищується через реальне застосування знань, сучасний зміст, участь у значущих проєктах і досвід співпраці. Технологічна освітня галузь стає простором для самореалізації та розвитку.

	щоб учні й учениці відчували прикладне значення своїх проєктів). – Зміна підходів до оцінювання (впровадження оцінювання як інструмента підтримки, а не контролю, здатного мотивувати учнівство до участі в освітньому процесі; застосування формульованого оцінювання з акцентом на особистий поступ, самостійність, рефлексію й розвиток компетентностей, що формує в школярів та школярок відчуття значущості їхніх досягнень; запровадження двокомпонентної моделі оцінювання, що враховуватиме як результат проєктування, так і процес виконання проєкту). – Впровадження проєктних тижнів / днів, збільшення навчального часу на реалізацію міжгалузевих проєктів (розширення навчального часу шляхом блокового проведення уроків, упровадження спеціальних проєктних тижнів або днів із міждисциплінарною інтеграцією; передбачати в навчальних планах резерв часу для виконання метапредметних завдань, що сприятиме розвитку системного мислення, командної роботи та вміння застосовувати знання з різних галузей для розв’язання практичних проблем). – Дослідження міжнародного досвіду (впровадження міжнародних освітніх практик, наприклад, STEM-підходи інших країн, та застосування персоналізованих підходів (наставництво, учнівські проєкти за інтересами) для підвищення зацікавленості учнів та учениць).	
Недостатня практична реалізація задекларованого у державних стандартах поступу у формуванні компетентностей, розвитку	– Цілісний підхід (забезпечення логіки розвитку компетентностей у програмах усіх циклів освіти, поступового ускладнення технологічних операцій, уникнення дублювань змісту). – Розроблення / оновлення інтегрованих курсів і міжпредметних проєктів з чіткою логікою реалізації поступу (розробка методичних рекомендацій для закладів освіти щодо запровадження	Запропоновані рішення спрямовані на те, щоб забезпечити реальну реалізацію поступу, закладеного в державних стандартах, через узгодження змісту навчання між циклами, надання підтримки педагогам / педагогиням

наскрізних умінь, досягнення результатів навчання тощо.	інтегрованих курсів (наприклад, STEM-курсу), міжгалузевих проєктів, поділу класів на групи, а також встановлення механізмів оплати праці вчителям та вчителькам за викладання інтегрованих предметів; із огляду на запити педагогів / педагогинь і керівників /керівниць закладів освіти, у межах методичних рекомендацій доцільно надати роз'яснення щодо вибору міжгалузевих курсів (зокрема, аргументи для виділення навчальних годин), організації спільного викладання інтегрованих курсів або проєктів. Крім того, варто передбачити створення методичних матеріалів для підтримки педагогів та педагогинь, які впроваджують інтегроване навчання, із посиланням на чинну нормативну базу). – Оновлення модельних навчальних програм із забезпеченням міжциклової логіки, уникненням дублювань (фахове оновлення з дотриманням концептуальної логіки державних стандартів: змістова наступність, інтегративність, зв'язність результатів навчання тощо).	під час реалізації інтегрованого підходу. Це сприятиме системному формуванню компетентностей, уникненню дублювань, а також підвищенню ефективності освітнього процесу на всіх рівнях — від початкової до профільної школи.
Відставання змісту підручників від сучасних технологічних інновацій — через стрімкий розвиток технологій знижує їхню ефективність і ускладнює адаптацію освітнього процесу до сучасних вимог.	– Оновлення підручників (впровадження електронних підручників та інших інноваційних форматів навчальних матеріалів; зміна форм та структури підручників технологічної освітньої галузі також буде сприяти подоланню цього виклику). – Оновлення освітніх ресурсів (розроблення інтерактивних електронних курсів та платформ, сучасних посібників для вчителів та вчительок, що допомагають швидко оновлювати навчальний контент відповідно до технологічних змін).	Оновлення змісту й форматів забезпечує відповідність навчального матеріалу реаліям технологічного середовища.
Нестача українських розробок програмного забезпечення (онлайн ресурсів,	– Розроблення цифрових рішень (стимулювання створення українських онлайн-ресурсів, симуляторів, віртуальних лабораторій, необхідних для дистанційного й змішаного навчання; забезпечення перекладів українською	Забезпечення доступу до якісного українського контенту є критичним для розвитку змішаного та дистанційного навчання.

симуляцій, віртуальних лабораторій) для результативної реалізації таких форм навчання, як дистанційна, сімейна, змішана.	мовою ключових іноземних освітніх платформ). – реалізація партнерської співпраці з профільними асоціаціями / організаціями / фондами / об'єднаннями громадян.	
---	--	--

Я-ОРІЄНТИРИ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Я знаю:				
як користуватися простими схемами; як економно використовувати матеріали; що таке безпечна робота з інструментами	як розпізнавати прості умовні позначення, схеми та кресленики; як організовувати робоче місце; основні правила безпеки під час роботи; як правильно використовувати інструменти та побутові прилади	як читати кресленик або схему, які допомагають мені під час виготовлення виробу; як створити простий ескіз, технічний малюнок або кресленик; загальні правила техніки безпеки та дотримуюся їх під час роботи з інструментами і матеріалами; етапи проєктної діяльності; як визначити потреби користувача; різні стилі дизайну та	як користуватися графічними редакторами та CAD-програмами; як працювати з технічною документацією; правила техніки безпечної роботи з технікою, матеріалами, інструментами та дотримуюся їх; основи дизайну, стилю, естетики; як використовувати сучасне обладнання; різні способи	як планувати і реалізовувати підприємницькі та дослідницькі проєкти; основи ергономіки, дизайну та 3D-моделювання; про різні форми професійної активності

		декоративно-ужиткові техніки і використовую їх у своїй творчості; правила безпечного використання побутових приладів	презентації результатів (усно, письмово, цифрово)	
Я розумію:				
чому важливо планувати виріб; як підтримувати порядок під час роботи; як читати і використовувати картинки або схеми; як працюють майстри, і намагаюся відтворити деякі їхні дії	що і як хочу виготовити, яким буде мій виріб; як обґрунтувати свій вибір матеріалів; чому слід дбайливо використовувати матеріали; чому важливо підтримувати чистоту й порядок вдома та як правильно поводитися в повсякденному житті	етапи проектної діяльності та як спланувати їх за допомогою вчителя / учительки; як враховувати побажання та потреби споживачів у своєму проекті та яким буде результат; як дбати про довкілля через вибір матеріалів і доцільність повторного використання ресурсів; що технології можуть впливати на довкілля, тому прагну використовувати екологічно безпечні матеріали; як використовувати побутову техніку згідно з	як виготовляти прості моделі, деталі, прототипи за допомогою вчителя / учительки чи самостійно із застосуванням сучасного обладнання, наприклад, 3D-принтера, лазерного різака тощо; як удосконалити виріб під час роботи, оцінити ризики й коригую дії для покращення результату; як прогнозувати екологічні ризики та визначати способи утилізації; як доцільно використовувати вторинні ресурси у	як організовувати і здійснювати пошукову/ дослідницьку роботу у різних сферах трудової діяльності на основі опрацювання інформаційних джерел, для планування дослідницьких проектів, що відповідають власним інтересам; як оптимізувати продукт або послугу; як оцінити результати дослідження; свою освітньо-професійну траєкторію відповідно до власних професійних намірів та як адаптувати їх до сучасних умов у разі потреби

		інструкцією, дотримуючись правил безпеки; чому важливо працювати з різними джерелами інформації	власних проєктах і STEM-діяльності; власні професійні наміри	
Я можу:				
придумати, який виріб хочу зробити, уявити, яким він буде; спланувати свою роботу сам/-а або з допомогою дорослого; самостійно або за допомогою дорослих обрати конструкційні матеріали (папір, картон, пластичні та текстильні матеріали) які підходять для моєї роботи та пояснювати свій вибір; самостійно або з допомогою дорослих	прогнозувати результат власної діяльності; обрати матеріали для роботи та пояснити, чому вони найкраще підходять для мого задуму; розрахувати, скільки матеріалу потрібно для мого виробу і спланувати витрати; розпізнати прості умовні позначення, схеми, кресленики і користуюся ними під час виготовлення виробу; з мінімальною допомогою або	сформулювати самостійно або з допомогою вчителя / учительки чи інших осіб мету проєктно-технологічної діяльності та пояснити свій задум; провести невелике дослідження, щоб дізнатися більше про мій об'єкт проєкту (матеріали, стиль, історію); визначити послідовність технологічних операцій для реалізації проєктованого виробу самостійно або за допомогою вчителя чи інших осіб; організувати самостійно або за допомогою вчителя чи інших осіб роботу для виготовлення	обрати об'єкт проєктування, обґрунтовувати ідею або проблему, яку хочу розв'язати; сформулювати мету проєкту, розробити індивідуальний план дій, визначити послідовність операцій і самостійно організувати роботу для реалізації ідеї; проводити маркетингові дослідження; здійснити пошук та аналіз інформації для прийняття обґрунтованих рішень у проєктуванні; обґрунтувати вибір	проаналізувати перспективність ідеї чи наявної проблеми для проєкту з підприємницьким потенціалом; створювати бізнес-план або стратегію проєкту; спланувати проєкт на основі наукового знання з природничих наук чи досліджень за сферами власних інтересів; визначити та застосувати електронні ресурси у рекламі/просуванні / реалізації проєкту; оптимізувати проєкт / випробувати / продукт чи послугу; оцінити результати діяльності на основі аналізу стратегії

виготовити виріб із повторно використаних матеріалів та пояснити, чому це важливо для довкілля; оцінити, що зробив/-ла і чому саме так	самостійно за визначеним планом виготовити та оздобити виріб відомими технологіями із різних матеріалів; продемонструвати свій виріб, розповісти, як його виготовив/-ла і що вийшло найкраще; виконувати прості побутові завдання самостійно або з незначною допомогою дорослих	проектowanego виробу за визначеною послідовністю; застосувати технології обробки різних матеріалів, розрахувати час на виконання технологічних операцій; підготувати коротку презентацію та представити результати власної чи спільної проектно-технологічної діяльності	матеріалів, визначити їх кількість, вартість і вплив на довкілля; визначити види та послідовність технологічних операцій, адаптувати їх за потреби	бізнес-ідеї; оцінити результати науково-технічних досліджень у проєкт; презентувати результати в різних форматах
Я вмію:				
намалювати або вирізати потрібні форми за зразком чи інструкцією на папері, картоні; виготовити виріб за зразком, інструкцією або власним задумом; конструювати та виготовляти виріб із	працювати за планом, дотримуватися послідовності дій та контролювати результат на кожному етапі; читати та використовувати графічні зображення, схеми й кресленики в процесі виготовлення виробу;	обирати об'єкт проектування і пояснити, чому він важливий або цікавий; створювати простий ескіз або технічний малюнок виробу, який хочу виготовити із використанням методів проектування; обирати матеріали та	будувати взаємодію з іншими для досягнення спільної мети; проектувати вироби з урахуванням принципів дизайну, сучасних стилів та естетичних вимог; виконувати технічне та художнє конструювання,	збирати і аналізувати інформації про об'єкт проектування, можливі ринки для його реалізації тощо; аналізувати інформаційні джерела про сучасні програмні продукти і цифрові пристрої; застосовувати комп'ютерну графіку, сучасні технології, 3D-моделювання в проектуванні;

готових елементів самостійно або за допомогою дорослих; планувати дії вдома та виконувати прості практичні завдання в побуті; спільно з дорослими організовувати та прибирати робоче місце відповідно до власних потреб та визначених завдань; оцінювати та представляти результати власної або колективної діяльності самостійно або за допомогою дорослих	виготовляти виріб з різних матеріалів; виконувати прості побутові завдання; працювати в команді, обговорювати спільні рішення та підтримувати інших; сортувати відходи під час роботи, бо знаю, що це допомагає берегти довкілля	інструменти для виготовлення виробу і визначати, скільки їх потрібно; виконувати технологічні операції відповідно до інструкції або зразка; використовувати стилі дизайну та техніки оздоблення; оцінити результат своєї роботи за певними критеріями (акуратність, відповідність задуму) та сформулювати висновки; підготувати просту презентацію або розповідь про свій виріб, пояснюючи як і навіщо його створював/-ла; працювати з побутовими приладами; працювати в команді та підтримую інших під час спільної діяльності	використовуючи графічні редактори або системи автоматизованого проектування для створення креслеників, моделей, макетів; використовувати відповідні інструменти, технології та ресурси для виготовлення виробів; шукати та аналізувати інформацію про організацію побуту, речей, інтер'єру, харчування, одягу; використовувати різні способи презентації результатів (усно, письмово, цифрово)	читати та здійснювати побудову об'ємно-графічних моделей і креслеників та застосовувати програми автоматизованого проектування у своїх проєктах
---	--	--	--	--

Я відчуваю:				
радість від створення виробів; відповідальність за порядок на робочому місці; інтерес до діяльності майстрів	дбайливе ставлення до матеріалів, які економно витрачаю і повторно використовую те, що можна; відповідальність за чистоту, акуратність і результат власної чи спільної діяльності	поважливе ставлення до чужих ідей; інтерес до дослідження нових технік; відповідальність за якість своїх виробів; повагу до культурної спадщини; задоволення від досягнутого результату	усвідомлену цінність культури рідного народу, відтворюючи її у власних výroбах; зацікавленість у нових техніках і технологіях; відповідальність за результат	впевненість у власних силах в реалізації проєктів; усвідомлення власної професійної ролі; відповідальність за екологічний та соціальний вплив власно чи спільно створеного продукту;
Я поціную:				
роботу з матеріалами та простими інструментами; важливість ощадливого ставлення до матеріалів	значення роботи в команді; екологічне поводження з матеріалами	важливість співпраці; культуру побуту; технології як засіб творчого вираження; відповідальне ставлення до ресурсів	культурні традиції в дизайні; значення екологічного підходу у виробництві;	важливість інновацій та високих стандартів якості; підприємницький підхід у проєктуванні; сталість у виробництві; екологічну відповідальність у професійній діяльності

РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта, 10 клас (основний рівень)	Профільна середня освіта, 11–12 класи (поглиблений рівень)
Вільне володіння державною мовою	обговорює з учителем / вчителькою, яка ідея найкраще підходить до завдання, та прогнозує, яким має бути виріб [2 ТЕО 1.1.1-1] описує, спираючись на запитання дорослих, чого потрібно було досягти [2 ТЕО 1.5.1-2] висловлює думку щодо власної участі у виготовленні виробу (самостійно або в	обмірковує та вибирає об'єкт праці з-поміж запропонованих варіантів, користується порадами дорослих, інформацією з книжок, зображень, цифрових джерел і прогнозує кінцевий результат власної діяльності [4 ТЕО 1.1.1-1] пояснює послідовність виконання технологічних операцій відповідно до	обговорює спільно з учителем / вчителькою чи іншими особами особистісно та соціально важливі потреби у створенні виробів, спираючись на власні знання та судження [6 ТЕО 1.1.1-1] обговорює спільно з учителем / вчителькою чи іншими особами мету проектно-технологічної діяльності [6 ТЕО 1.1.2-1]	обговорює спільно з іншими особами наявні особистісно та соціально важливі проблеми для розв'язання їх у проекті [9 ТЕО 1.1.1-2] аргументовано доводить важливість майбутнього проекту відповідно до власних інтересів і прогнозує його позитивний вплив на бюджет власний	формулює ідею/проблему на основі зібраної інформації [12 ТЕО 1.1.1-3] висловлює обґрунтовані/логічні міркування у вигляді суджень і висновків щодо застосування графічної підготовки та дизайну в проектуванні [12 ТЕО 2.1.2-1] оцінює результати науково-технічних досліджень у проекті,	здійснює аналіз напрямів і тенденцій розвитку технологій актуальних для теми проекту, конструктивно обґрунтовує, висловлюючи власну думку в усній та/або письмовій формі [12 ТЕО 1.1.1-2 П] обґрунтовує конкурентну спроможність ідеї чи вирішення проблеми/бізнес-ідеї/моделі проекту [12 ТЕО 1.1.2-2 П]

	групі) [2 ТЕО 1.5.1-4]	обраних матеріалів і способів їх обробки [4 ТЕО 1.3.1-3] аналізує та оцінює власний або колективний виріб, висловлюючи думку щодо його якості, відповідності початковому задуму та можливих покращень [4 ТЕО 1.5.1-2] оцінює діяльність групи щодо роботи над виробом й називає чинники, які впливали на роботу групи [4 ТЕО 1.5.1-4]	критично формулює власні судження, аргументовано обстоює їх з урахуванням пропозицій інших осіб [6 ТЕО 1.3.1-4]	[родини, громади] [9 ТЕО 1.1.1-3]	обираючи відповідні мовленнєві стратегії та зважаючи на аудиторію/цільову групу [12 ТЕО 3.2.3-1]	формулює (висуває) гіпотезу на основі науково-технічних, інженерних знань [12 ТЕО 3.1.1-1 П] висловлює обґрунтовані/логічні міркування у вигляді суджень і висновків, у яких виявляє власне ставлення з погляду науково-технічних досліджень і користі для суспільства [12 ТЕО 3.2.3-1 П]
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними	користується графічними зображеннями під час виготовлення виробу [2 ТЕО 1.2.1-1]	розпізнає та пояснює прості графічні зображення (зокрема схеми, кресленики,	здійснює пошук актуальної інформації про об'єкт проектування і	збирає актуальну інформацію з різних джерел про об'єкт проектування, аналізує та	застосовує інформаційні та комунікаційні технології у власній пошуковій	здійснює аналіз напрямів і тенденцій розвитку технологій актуальних для

мовами	презентує результати власної або колективної діяльності самостійно або з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.5.1-1]	позначки тощо) [4 ТЕО 1.2.1-1] пояснює власними словами доцільність вторинного використання матеріалів [4 ТЕО 3.2.1-3] самостійно робить припущення про кількість потрібних матеріалів [4 ТЕО 3.1.1-1] презентує результат власної або колективної діяльності у зручний спосіб (усно, письмово або з використанням цифрових засобів) та пояснює процес його досягнення [4 ТЕО 1.5.1-1]	упорядковує її [6 ТЕО 1.1.3-2] аналізує інформацію про матеріали і техніку, використовує її для розв'язання практичних завдань у побуті [6 ТЕО 3.1.3-2] пояснює перевірену інформацію про доцільність застосування різних матеріалів, їх повторне використання [6 ТЕО 3.2.2-1] читає та пояснює своїми словами технічну інформацію, схеми, інші графічні зображення про побутову техніку в інструкціях із	упорядковує її [9 ТЕО 1.1.3-2] із застосуванням інформаційних джерел обґрунтовує доцільність відповідальної споживчої поведінки та екологічного виробництва [9 ТЕО 3.2.1-1] знаходить приховану інформацію у змісті інструкцій, схем та ідентифікує її як корисну для практичного та безпечного використання побутової техніки [9 ТЕО 4.2.1-2] читає і пояснює або переказує власними словами графічні	діяльності про регіональні особливості/потреби ринку/ суспільства в продуктах/послугах, зокрема інноваційних і традиційних, і користується надійними джерелами [12 ТЕО 1.1.1-2] ознайомлюється з інформацією про сучасні програмні продукти та пристрої для створення комп'ютерної графіки, 3D-моделювання тощо [12 ТЕО 2.3.1-1] аналізує інформацію для формування уявлень про наукову картину світу відповідно до технологій у	теми проекту, конструктивно обґрунтовує, висловлюючи власну думку в усній та/або письмовій формі [12 ТЕО 1.1.1-2 П] відстежує, аналізує та порівнює інформацію про сучасні програмні продукти та пристрої для створення комп'ютерної графіки, 3D-моделювання тощо [12 ТЕО 2.3.1-1 П] здійснює самостійну пошукову роботу із застосуванням інформаційних джерел наукового/науково-популярного спрямування за сферами власних інтересів у
----------------------	--	---	--	---	---	--

			застосуванням інформаційних джерел і використанням цифрових пристроїв [6 ТEO 4.2.1-3] з розумінням читає та розшифровує маркування товарів, товарні та інші знаки, зокрема з використанням цифрових пристроїв [6 ТEO 3.1.3-3] представляє результати власної/спільної проектно-технологічної діяльності [6 ТEO 1.3.2-2] обговорює перспективи подальшої проектно-технологічної діяльності, способи її	зображення [9 ТEO 1.1.5-3] читає графічні зображення і відтворює прочитане як алгоритм власних дій з виготовлення виробу і навпаки, за потреби вносить зміни під час виготовлення виробу до графічних зображень відповідно до внесених змін у роботі [9 ТEO 1.1.5-4] читає і застосовує інструкції, схеми з будови та принципу дії побутової техніки, визначає у їх змісті зайву інформацію [9 ТEO 4.2.1-1]	проекти/сферах трудової діяльності [12 ТEO 3.1.1-2] створює та читає графічні зображення [12 ТEO 2.2.2-1] здійснює пошук та аналіз інформації державною та іноземною мовами з надійних джерел щодо ринку праці, галузей і професійних сфер, пов'язаних з використанням різних технологій [12 ТEO 4.1.1-1] висловлює обґрунтовані/логічні міркування у вигляді суджень і висновків щодо застосування графічної підготовки та	трудовій діяльності державною та іноземною мовами [12 ТEO 3.1.1-2 П] володіє спеціальною термінологією, що застосовується під час розроблення проектно-технологічної документації [12 ТEO 2.2.2-2 П] формулює (висуває) гіпотезу на основі науково-технічних, інженерних знань [12 ТEO 3.1.1-1 П] висловлює обґрунтовані/логічні міркування у вигляді суджень і висновків, у яких виявляє власне ставлення з погляду науково-технічних досліджень і користі для
--	--	--	--	--	--	--

			вдосконалення [6 ТЕО 1.3.3-2]	презентує та обговорює результати власної чи спільної проектно-технологічної діяльності [9 ТЕО 1.3.2-3] застосовує одну із стратегій, публічного виступу, долаючи ймовірне хвилювання [9 ТЕО 1.3.2-4]	дизайну в проектуванні [12 ТЕО 2.1.2-1] оцінює результати науково-технічних досліджень у проєкті, обираючи відповідні мовленнєві стратегії та зважаючи на аудиторію/цільову групу [12 ТЕО 3.2.3-1]	суспільства [12 ТЕО 3.2.3-1 П] визначає потреби аудиторії та враховує їх під час планування чіткої структури презентації [12 ТЕО 1.3.1-1 П]
Математична компетентність	користується графічними зображеннями під час виготовлення виробу [2 ТЕО 1.2.1-1] розрізняє основні елементи графічних зображень (лінії, фігури, символи) [2 ТЕО 1.2.1-2]	розпізнає та пояснює прості графічні зображення (зокрема схеми, кресленики, позначки тощо) [4 ТЕО 1.2.1-1] виконує розмічання виробу за допомогою простих геометричних побудов (лінії,	виконує технічний малюнок або ескіз деталей моделі виробу, зазначає інформацію, необхідну для його виготовлення [6 ТЕО 1.1.5-3] добирає матеріали для виготовлення виробу та	здійснює технічне конструювання об'єкта проєктування від його компоновки до виконання креслень, ескізу тощо [9 ТЕО 1.1.5-1] обґрунтовує конструкцію об'єкта проєктування	здійснює побудову об'ємно-графічних моделей і креслеників, читає їх [12 ТЕО 2.1.2] володіє засобами та прийомами формоутворення, макетування та моделювання [12 ТЕО 2.1.2-2]	здійснює побудову об'ємно-графічних моделей і креслеників із застосуванням дизайну та інструментів графічних редакторів [12 ТЕО 2.1.2-1 П] обґрунтовано обирає засоби 3D-моделювання для створення

	розмічає прямі лінії на папері і картоні [2 ТЕО 1.2.1-3] з допомогою дорослих орієнтується у кількості потрібних для роботи матеріалів та обговорює можливі витрати на них [2 ТЕО 3.1.1-2]	геометричні фігури) за зразком або інструкцією [4 ТЕО 1.2.1-2] самостійно чи з допомогою дорослих креслить розгортки прямокутної форми [4 ТЕО 1.2.1-3] самостійно робить припущення про потрібну кількість матеріалів для виконання простого завдання [4 ТЕО 3.1.1-1] з дорослими чи самостійно розраховує приблизну кількість матеріалів, необхідних для виготовлення виробу та	розраховує витрати на них [6 ТЕО 1.1.6-1] розраховує потрібну кількість матеріалів для виготовлення спроектованого виробу [6 ТЕО 3.2.2-3] виконує заплановані технологічні операції у визначеній послідовності, раціонально розподіляючи час [6 ТЕО 1.2.3-1]	через добір матеріалів, методи їх обробки, обрахунок витрат на виготовлення виробу тощо [9 ТЕО 1.1.6-1] раціонально замінює матеріали, обґрунтовано змінює конструкцію виробу відповідно до розрахованих витрат [9 ТЕО 3.1.3-2] розподіляє доцільно час на виконання кожної технологічної операції, індивідуального плану [9 ТЕО 1.2.3-1] аргументовано доводить важливість	розраховує бюджет проекту, фінансову спроможність для реалізації ідеї [12 ТЕО 1.2.1-3] оцінює наявні ресурси для втіленні ідеї/ вирішення проблеми для проекту з підприємницьки м потенціалом [12 ТЕО 1.1.2-2]	наочних зображень майбутнього проекту [12 ТЕО 2.3.1-4 П] обґрунтовує конкурентну спроможність ідеї чи вирішення проблеми/ бізнес-ідеї/ моделі проекту [12 ТЕО 1.1.2-2П] визначає основні джерела споживання енергії та можливості їх оптимізації, розуміння переваги використання сучасних технологій та приладів, спрямованих на зменшення споживання енергії [12 ТЕО 3.1.2-2П]
--	--	--	--	---	--	--

		планує витрати [4 ТЕО 3.1.1-2]		майбутнього проекту відповідно до власних інтересів і прогнозує його позитивний вплив на бюджет власний [родини, громади] [9 ТЕО 1.1.1-3]		
Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	планує послідовність технологічних операцій (використання технологічних карт) з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.1.1-2] з допомогою дорослих або самостійно обирає з поміж запропонованих конструкційні матеріали для виготовлення виробу: папір, картон,	самостійно або з допомогою дорослих планує послідовність технологічних операцій для виготовлення виробу [4 ТЕО 1.1.1-2] добирає інструменти для роботи з обраними матеріалами [4 ТЕО 1.3.1-2] пояснює послідовність виконання технологічних	добирає матеріали для виготовлення виробу та розраховує витрати на них [6 ТЕО 1.1.6-1] аргументовано добирає способи оброблення матеріалів відповідно до їх властивостей і характеристик [6 ТЕО 1.2.2-1] виконує заплановані технологічні операції у визначеній	обґрунтовує конструкцію об'єкта проектування через добір матеріалів, методи їх обробки, обрахунок витрат на виготовлення виробу тощо [9 ТЕО 1.1.6-1] характеризує види технологічних операцій, аргументовано добирає їх для виготовлення	визначає та формулює місію проекту, шукає і пропонує рішення для її розвитку та перевірки [12 ТЕО 1.2.1-1] визначає зміст роботи над навчальним проектом із застосуванням власного досвіду графічної підготовки та дизайну [12 ТЕО 2.1.1-1] аналізує та застосовує	формулює (висуває) гіпотезу на основі науково-технічних, інженерних знань [12 ТЕО 3.1.1-1 П] використовує знання з природничих наук для продукування власних нових ідей /розвитку та доопрацювання ідей інших у плануванні проекту/трудової діяльності, дотримуючись принципів

	пластичні матеріали, деталі конструкторів тощо [2 ТEO 1.3.1-2] моделює та конструє виріб з деталей конструктора, користуючись графічним зображенням схем, за власним задумом самостійно чи з допомогою дорослих [2 ТEO 1.4.1-1] експериментує з різними матеріалами, комбінує їх під час виготовлення / оздоблення виробу з допомогою дорослих [2 ТEO 1.4.1-4] виконує з допомогою	операцій відповідно до обраних матеріалів і способів їх обробки [4 ТEO 1.3.1-3] моделює, конструє та виготовляє виріб з готових елементів відповідно до задуму, дотримуючись запропонованого плану або власного задуму [4 ТEO 1.4.1-1] експериментує з різними матеріалами, комбінує їх під час виготовлення / оздоблення виробу [4 ТEO 1.4.1-3] застосовує відомі технології	послідовності, раціонально розподіляючи час [6 ТEO 1.2.3-1] спираючись на власні знання, розпізнає матеріали та інструменти, які використовуються в основних видах декоративно-ужиткового мистецтва [6 ТEO 2.1.1-1] застосовує технології і техніки декоративно-ужиткового мистецтва у процесі виготовлення та оздоблення готових виробів [6 ТEO 2.2.2-1] розпізнає основні види конструкційних	виробу [9 ТEO 1.1.7-1] визначає послідовність технологічних операцій для виготовлення проєктованого виробу [9 ТEO 1.1.7-2] обґрунтовує технологію виготовлення виробу, спираючись на принципи промислового дизайну [9 ТEO 1.1.7-3] застосовує необхідні знання природничих наук у технологічній діяльності [9 ТEO 1.2.2-1] виготовляє спроектований виріб згідно з індивідуальним планом, за потреби	основи ергономіки та дизайну в проєкті [12 ТEO 2.2.1-1] формує уявлення про наукову картину світу через технології [12 ТEO 3.1.1-2] пояснює застосування технологій у різних сферах трудової діяльності [12 ТEO 3.1.2-1] проектує на основі природоохоронних і безвідходних технологій [12 ТEO 3.2.1-2] безпечно застосовує техніку/ раціонально використовує енергоресурси/ добирає енергоефективне устаткування в процесі	доброї чесності [12 ТEO 3.1.2-3 П] аналізує переваги та соціальні наслідки технічних розробок/ технологій на конкретних прикладах (наприклад, робототехніка, автоматизація будівель, цифрові побутові пристрої, енергоефективні та енергозберігаючі технології, штучний інтелект тощо) [12 ТEO 3.1.1-3 П] обґрунтовує закони природничих наук на прикладах технічних застосувань/технологій, зокрема цифрових, їх структури та функціональності
--	--	---	---	---	--	--

	дорослих або самостійно прості технологічні операції (зокрема склеювання, вирізання, згинання, формування, плетіння тощо) за зразком або інструкцією [2 ТEO 2.1.1-2] з допомогою дорослих добирає відповідні матеріали та інструменти для роботи, зважаючи на особливості традиційних і сучасних ремесел [2 ТEO 2.2.1-2] самостійно та під керівництвом дорослих створює виріб	обробки матеріалів та оздоблює виріб, використовуючи декоративні техніки [4 ТEO 1.4.1-2] добирає та використовує необхідні матеріали й інструменти для виконання простих технологічних операцій традиційних і сучасних ремесел [4 ТEO 2.1.1-1] самостійно виконує прості технологічні операції, характерні для традиційних та сучасних ремесел [4 ТEO 2.1.1-3] самостійно добирає відповідні	матеріалів за їх властивостями [технологічними, механічними, фізичними, гігієнічними] [6 ТEO 3.1.2-1] застосовує технології обробки вторинних матеріалів для створення нових виробів [6 ТEO 3.2.2-5] провадить проектно-технологічну діяльність стосовно розв'язання побутових проблем, самообслуговування [6 ТEO 4.1.2-4] розрізняє види побутової техніки за функціональним призначенням відповідно до	обгрунтовано вносить зміни в конструкцію об'єкта проектування на кресленнях, ескізах [9 ТEO 1.2.2-2] пропонує рецепти побутових продуктів без вмісту шкідливих речовин, спираючись на наукові дані [9 ТEO 3.1.2-3] моделює власну споживчу поведінку, способи зменшення навантаження на екосистему [9 ТEO 3.2.1-2] виконує інноваційні проекти, STEM-проекти, які передбачають дослідження,	проектування [12 ТEO 3.2.1-1]	(наприклад, робототехніки, транспортних засобів, енергоефективних і енергозберігаючих технологій, електроприладів у побуті тощо) [12 ТEO 3.1.2-1 П] здійснює науково-технічне дослідження /експеримент/ інноваційну діяльність/ розроблення продукту /послуги в проекті [12 ТEO 3.2.1-1 П] визначає основні джерела споживання енергії та можливості їх оптимізації; розуміє переваги використання сучасних технологій і приладів,
--	--	--	--	---	-------------------------------	--

	повторно використовуючи конструкційні матеріали відповідно до задуму й можливостей застосування їх [2 ТEO 3.2.1-2] виконує найпростіші дії щодо самостійності у побуті (упорядковування особистих речей) [2 ТEO 4.2.1-1] дотримується безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань відповідно до їх призначення [2 ТEO 4.3.1-1] організовує безпечне робоче місце з допомогою	матеріали та інструменти для виготовлення виробу, зважаючи на особливості традиційних і сучасних ремесел [4 ТEO 2.2.1-2] самостійно створює виріб повторно використовуючи доступні конструкційні матеріали (вироби з пластику, паперу, текстильних матеріалів, фольги та інше) [4 ТEO 3.2.1-4] безпечно поводить з найпростішими побутовими приладами у власному побуті [4 ТEO 4.2.1-1];	визначених завдань [6 ТEO 4.2.1-2] пропонує способи використання різних видів побутової техніки для вирішення побутових завдань [6 ТEO 4.2.2-1] дотримується встановлених вимог до техніки безпеки під час експлуатації технічних пристроїв у побутових умовах [6 ТEO 4.2.3-1]	пов'язані з використанням вторинних ресурсів, побутових відходів [9 ТEO 3.2.1-4] застосовує побутову техніку для догляду за предметами побуту, одягом, взуттям тощо [9 ТEO 4.2.2-1] інтерпретує природничо-наукові знання у зв'язку із практичним використанням побутової техніки, у тому числі із здатністю дбати про власну безпеку та безпеку інших осіб [9 ТEO 4.2.2-5] ощадно і безпечно	спрямованих на зменшення споживання енергії [12 ТEO 3.1.2-2 П] працює точно та структуровано під час практично-лабораторних завдань, виконання технічних процесів/ науково-технічних досліджень/ виробничої або дослідницької діяльності [12 ТEO 3.2.1-2 П]
--	--	---	---	--	--

	дорослих [2 ТEO 4.3.1-2]	дотримується безпечних прийомів праці при використанні інструментів та пристосувань з урахуванням їх призначення і особливостей завдання [4 ТEO 4.3.1-2] організовує безпечне робоче місце [4 ТEO 4.3.1-3]		застосовує побутову техніку для вирішення практичних завдань [9 ТEO 4.2.3-1]		
Інноваційність	обговорює з учителем / вчителькою, яка ідея найкраще підходить до завдання, та прогнозує, яким має бути виріб [2 ТEO 1.1.1-1] пропонує ідеї щодо конструкції виробу, виготовляє його з деталей конструкторів	обмірковує та вибирає об'єкт праці з-поміж запропонованих варіантів, користується порадами дорослих, інформацією з книжок, зображень, цифрових джерел і прогнозує кінцевий результат	генерує задум та обирає об'єкт проектування для його втілення з допомогою вчителя / вчительки чи інших осіб, пояснює свій вибір [6 ТEO 1.1.1] облаштовує або вдосконалює власний життєвий	генерує та обґрунтовує творчу ідею або виявлену проблему та обирає об'єкт проектування для її реалізації/розв'язання [9 ТEO 1.1.1] оцінює ризики, пов'язані з виготовленням виробу, вносить аргументовано	застосовує інформаційні та комунікаційні технології у власній пошуковій діяльності про регіональні особливості/потреби ринку/суспільства в продуктах/послугах, зокрема інноваційних і традиційних, і	здійснює аналіз напрямів і тенденцій розвитку технологій актуальних для теми проекту, конструктивно обґрунтовує, висловлюючи власну думку в усній та/або письмовій формі [12 ТEO 1.1.1-2 П] обґрунтовує конкурентну

	або інших готових елементів [2 ТЕО 1.4.1-2] експериментує з різними матеріалами, комбінує їх під час виготовлення / оздоблення виробу з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.4.1-4]	власної діяльності [4 ТЕО 1.1.1-1] моделює, конструює та виготовляє виріб з готових елементів відповідно до задуму, дотримуючись запропонованого плану або власного задуму [4 ТЕО 1.4.1-1] експериментує з різними матеріалами, комбінує їх під час виготовлення / оздоблення виробу [4 ТЕО 1.4.1-3] аналізує та оцінює власний або колективний виріб, висловлюючи думку щодо	простір з урахуванням власних потреб, потреб інших осіб [6 ТЕО 4.1.2-5] контролює та оцінює процес і якість виготовлення виробу, у разі потреби виправляючи недоліки [6 ТЕО 1.2.5-2] генерує ідеї, які можуть бути корисними для збереження навколишнього середовища і сталого [збалансованого] розвитку [6 ТЕО 3.1.1-4] аргументовано і доцільно замінює природні матеріали вторинними матеріальними	незаплановані конструктивні зміни; у разі потреби корегує та удосконалює технологію виготовлення виробу шляхом використання відповідних способів і технологічних або технічних прийомів роботи [9 ТЕО 1.2.4-1] здійснює пошук та опрацювання інформації для генерування ідей облаштування власного чи спільного життєвого простору, предметного середовища, організації побуту [9 ТЕО 4.1.1-3] висловлює судження про тенденції	користується надійними джерелами [12 ТЕО 1.1.1-2] формулює ідею/проблему на основі зібраної інформації [12 ТЕО 1.1.1-3] визначає та формулює місію проекту, шукає і пропонує рішення для її розвитку та перевірки [12 ТЕО 1.2.1-1] генерує ідеї для реклами проекту/ просування/ реалізації, шануючи культурні традиції своєї країни та враховуючи перспективні світові тенденції [12 ТЕО 1.2.2-1] оптимізує проект, випробовує	спроможність ідеї чи вирішення проблеми/ бізнес-ідеї/ моделі проекту [12 ТЕО 1.1.2-2 П] пропонує декілька варіантів плану під час розроблення бізнес- ідеї/ моделі проекту/ власної справи [12 ТЕО 1.2.1-1 П] здійснює пошук рішення проблем, що виникали під час випробовування нових ідей [12 ТЕО 3.2.2-4 П] випробовує та оптимізує проект/ продукт/ технічний виріб з урахуванням запланованих результатів/ сформульованої гіпотези [12 ТЕО 3.2.2-5 П]
--	--	---	---	---	---	--

		його якості, відповідності початковому задуму та можливих покращень [4 ТEO 1.5.1-2]	ресурсами [6 ТEO 3.2.1-3]	розвитку дизайну ХХІ століття [9 ТEO 4.1.2-1] удосконалює технічні пристрої або інші предмети побуту за потреби [9 ТEO 4.2.2-2] пропонує рецепти побутових продуктів без вмісту шкідливих речовин, спираючись на наукові дані [9 ТEO 3.1.2-3] виконує інноваційні проекти, STEM-проекти, які передбачають дослідження, пов'язані з використанням вторинних ресурсів, побутових	продукт чи шукає і пропонує рішення для розвитку та перевірки ідей, вирішення проблем [12 ТEO 3.2.2-1] оптимізує застосовані технологічні процеси/ матеріали на основі прийнятих рішень [12 ТEO 3.2.2-2]	визначає основні джерела споживання енергії та можливості їх оптимізації; розуміє переваги використання сучасних технологій і приладів, спрямованих на зменшення споживання енергії [12 ТEO 3.1.2-2 П]
--	--	---	---------------------------	---	---	--

				відходів [9 ТEO 3.2.1-4]		
Екологічна компетентність	бере до уваги необхідність ощадливого використання конструкційних матеріалів [2 ТEO 3.2.1-1] самостійно та під керівництвом дорослих створює виріб повторно використовуючи конструкційні матеріали відповідно до задуму й можливостей застосування їх [2 ТEO 3.2.1-2] розуміє важливість сортування матеріалів і використовує їх повторно для виготовлення нових виробів самостійно чи з допомогою	економно використовує матеріали під час виготовлення виробу [4 ТEO 3.2.1-1] сортує побутові відходи дотримуючись відповідних правил [4 ТEO 3.2.1-2]; пояснює власними словами доцільність вторинного використання матеріалів [4 ТEO 3.2.1-3] самостійно створює виріб повторно використовуючи доступні конструкційні матеріали (вироби з пластику, паперу, текстильних	пояснює перевірену інформацію про доцільність застосування різних матеріалів, їх повторне використання [6 ТEO 3.2.2-1] із розумінням визначає цінність гігієнічних властивостей матеріалів натурального походження для здоров'я людини та покращення якості життя [6 ТEO 3.1.2-2] створює екологічні вироби з урахуванням гігієнічних властивостей матеріалів [6 ТEO 3.1.2-3]	із застосуванням інформаційних джерел обґрунтовує доцільність відповідальної споживчої поведінки та екологічного виробництва [9 ТEO 3.2.1-1] створює екологічні вироби з урахуванням гігієнічних властивостей матеріалів [9 ТEO 3.1.2-4] проєктує власний життєвий простір з доцільним використанням екологічних матеріалів і побутових продуктів [9 ТEO 3.1.2-2]	аналізує інформацію для формування уявлень про наукову картину світу відповідно до технологій у проєкті/ сферах трудової діяльності [12 ТEO 3.1.1-2] безпечно застосовує техніку/ раціонально використовує енергоресурси/ добирає енергоефективне устаткування в процесі проєктування [12 ТEO 3.2.1-1] проєктує на основі природоохоронних і безвідходних технологій [12 ТEO 3.2.1-2]	аналізує переваги та соціальні наслідки технічних розробок/ технологій на конкретних прикладах (наприклад, робототехніка, автоматизація будівель, цифрові побутові пристрої, енергоефективні та енергозберігаючі технології, штучний інтелект тощо) [12 ТEO 3.1.1-3 П] обґрунтовує закони природничих наук на прикладах технічних застосувань/ технологій, зокрема цифрових, їх структури та

	дорослих [2 ТЕО 3.2.1-3]	матеріалів, фольги та інше) [4 ТЕО 3.2.1-4]	застосовує технології обробки вторинних матеріалів для створення нових виробів [6 ТЕО 3.2.2-5] аргументовано і доцільно замінює природні матеріали вторинними матеріальними ресурсами [6 ТЕО 3.2.1-3] пояснює доцільність відмови людства від використання одноразових виробів із синтетичних та інших шкідливих матеріалів [6 ТЕО 3.1.1-3] генерує ідеї, які можуть бути корисними для	пропонує рецепти побутових продуктів без вмісту шкідливих речовин, спираючись на наукові дані [9 ТЕО 3.1.2-3] виконує інноваційні проекти, STEM-проекти, які передбачають дослідження, пов'язані з використанням вторинних ресурсів, побутових відходів [9 ТЕО 3.2.1-4] аналізує власний екологічний слід у природі [9 ТЕО 3.2.2-2] обґрунтовано пояснює власну модель збалансованої споживацької та	оптимізує застосовані технологічні процеси/ матеріали на основі прийнятих рішень [12 ТЕО 3.2.2-2]	функціональності (наприклад, робототехніки, транспортних засобів, енергоефективних і енергозберігаючих технологій, електроприладів у побуті тощо) [12 ТЕО 3.1.2-1 П] визначає основні джерела споживання енергії та можливості їх оптимізації; розуміє переваги використання сучасних технологій і приладів, спрямованих на зменшення споживання енергії [12 ТЕО 3.1.2-2 П] розрізняє прийнятні і неприйнятні ризики (під час
--	--------------------------	---	---	--	---	---

			збереження навколишнього середовища і сталого [збалансованого] розвитку [6 ТEO 3.1.1-4]	екологічної поведінки [9 ТEO 3.2.2-3]		створення продукту/ послуги, під час прийняття рішень), зважаючи на екологічні, правові, культурні чинники [12 ТEO 3.2.2-3 П] використовує цифрові, зелені переходи з метою забезпечення стратегій сталого розвитку у проєкті/ сферах трудової діяльності [12 ТEO 3.1.1-4 П]
Інформаційно-комунікаційна компетентність	користується графічними зображеннями під час виготовлення виробу [2 ТEO 1.2.1-1] моделює та конструє виріб з деталей конструктора, користуючись графічним зображенням	обмірковує та вибирає об'єкт праці з-поміж запропонованих варіантів, користується порадами дорослих, інформацією з книжок, зображень, цифрових джерел і прогнозує	здійснює пошук актуальної інформації про об'єкт проєктування і упорядковує її [6 ТEO 1.1.3-2] використовує кілька джерел інформації про традиції та сучасні тенденції в	збирає актуальну інформацію з різних джерел про об'єкт проєктування, аналізує та упорядковує її [9 ТEO 1.1.3-2] знаходить, відбирає та оцінює актуальну інформацію для	здійснює пошук та аналіз інформації державною та іноземною мовами з надійних джерел щодо ринку праці, галузей і професійних сфер, пов'язаних з використанням різних	здійснює самостійну пошукову роботу із застосуванням інформаційних джерел наукового/ науково-популярного спрямування за сферами власних інтересів у трудовій діяльності

	схем, за власним задумом самостійно чи з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.4.1-1] презентує результати власної або колективної діяльності самостійно або з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.5.1-1]	кінцевий результат власної діяльності [4 ТЕО 1.1.1-1] розпізнає та пояснює прості графічні зображення (зокрема схеми, кресленики, позначки тощо) [4 ТЕО 1.2.1-1] презентує результат власної або колективної діяльності у зручний спосіб (усно, письмово або з використанням цифрових засобів) та пояснює процес його досягнення [4 ТЕО 1.5.1-1]	декоративно-ужитковому мистецтві, визначає її достовірність [6 ТЕО 2.1.2-1] обговорює і визначає спільно з учителем / вчителькою та іншими особами раціональне застосування цифрових пристроїв на різних етапах проектно-технологічної діяльності [6 ТЕО 1.1.2-5] з розумінням читає та розшифровує маркування товарів, товарні та інші знаки, зокрема з використанням цифрових пристроїв [6 ТЕО 3.1.3-3]	виявлення творчого задуму [проблеми], визначає достовірність джерел [9 ТЕО 1.1.1-1] визначає можливості графічних редакторів для художнього конструювання виробу, за потреби застосовує їх [9 ТЕО 1.1.4-4] застосовує за потреби комп'ютерне середовище в процесі конструювання [9 ТЕО 1.1.6-3] знаходить приховану інформацію у змісті інструкцій, схем та ідентифікує її як корисну для практичного та	технологій [12 ТЕО 4.1.1-1] аналізує інформацію для формування уявлень про наукову картину світу відповідно до технологій у проєкті/сферах трудової діяльності [12 ТЕО 3.1.1-2] формулює ідею/проблему на основі зібраної інформації [12 ТЕО 1.1.1-3] ознайомлюється з інформацією про сучасні програмні продукти та пристрої для створення комп'ютерної графіки, 3D-моделювання тощо [12 ТЕО 2.3.1-1] використовує програмні	державною та іноземною мовами [12 ТЕО 3.1.1-2 П] оцінює достовірність інформації та надійність джерел, використовуючи чинні критерії та пропонуючи власні, зокрема за допомогою технічних пристроїв [12 ТЕО 1.1.1-1 П] відстежує, аналізує та порівнює інформацію про сучасні програмні продукти та пристрої для створення комп'ютерної графіки, 3D-моделювання тощо [12 ТЕО 2.3.1-1 П] визначає критерії, яким має відповідати проєкт/ продукт
--	--	---	--	---	--	--

			розрізняє достовірну і недостовірну інформацію про матеріали і техніку, звертаючись до першоджерел [6 ТEO 3.1.3-1] пояснює перевірену інформацію про доцільність застосування різних матеріалів, їх повторне використання [6 ТEO 3.2.2-1] застосовує цифрові пристрої та інформаційне середовище у разі потреби для презентації результатів проектування [6 ТEO 1.3.2-4]	безпечного використання побутової техніки [9 ТEO 4.2.1-2] розпізнає дезінформацію, маніпулювання, зокрема в рекламі [9 ТEO 4.2.2-4] використовує цифрові пристрої для рекламування і реалізації створених виробів в етностилі [9 ТEO 2.2.1-5] враховує у власній діяльності права інтелектуальної власності розробників, раціоналізаторів, винахідників, інших осіб, усвідомлює відповідальність за порушення	продукти та пристрої в проектно-технологічній діяльності [12 ТEO 2.3.1-2] визначає електронні ресурси в рекламі проекту/просуванні та/або його реалізації [12 ТEO 1.2.2-2] визначає надійність джерел і достовірність інформації, розпізнає способи маніпулювання даними про наукові знання під час здійснення пошуку в інформаційних джерелах [12 ТEO 3.1.1-1] виявляє здатність до спільного	чи послуга/технічний виріб, що ґрунтується на ретельному аналізі різної інформації з широкого кола надійних джерел, довідкової літератури державною та іноземною мовами і за потреби додає/продукує нові критерії, доповнюючи визначені [12 ТEO 3.2.2-1 П] обґрунтовано обирає відповідні програмні продукти та пристрої для проектно-технологічної діяльності [12 ТEO 2.3.1-2 П] творчо та відповідально володіє програмними продуктами і
--	--	--	---	---	--	---

				цих прав [9 ТЕО 1.3.2-6] застосовує у разі потреби цифрові пристрої та інформаційне середовище для презентації і поширення результатів власної проектно-технологічної діяльності [9 ТЕО 1.3.2-7] презентує результати проекту через різні комунікаційні канали, засоби презентації, зокрема з використанням цифрових пристроїв [9 ТЕО 4.1.3-4]	розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, використовує ідеї інших і доопрацьовує їх на засадах доброчесності [12 ТЕО 1.3.1-4] презентує результати ідеї/проекту, зокрема із застосуванням інформаційно-цифрових технологій, обираючи відповідні мовленнєві стратегії, зважаючи на аудиторію/цільову групу [12 ТЕО 1.3.1-1]	цифровими пристроями в роботі [12 ТЕО 2.3.1-3 П] розробляє проектну документацію відповідно до вимог і використовує сучасні комп'ютерні програми для її створення [12 ТЕО 2.2.2-3 П] здійснює побудову об'ємно-графічних моделей і креслеників із застосуванням дизайну та інструментів графічних редакторів [12 ТЕО 2.1.2-1 П] обґрунтовано обирає засоби 3D-моделювання для створення наочних зображень
--	--	--	--	---	--	---

						майбутнього проекту [12 ТEO 2.3.1-4 П] обирає шляхи комунікацій з потенційними клієнтами для просування та реалізації бізнес-ідеї /моделі проекту/ власної справи (цифровий маркетинг) [12 ТEO 1.2.2-1 П] використовує знання з природничих наук для продукування власних нових ідей /розвитку та доопрацювання ідей інших у плануванні проекту/ трудової діяльності, дотримуючись принципів доброчесності [12 ТEO 3.1.2-3 П] презентує результати проекту/ бізнес-
--	--	--	--	--	--	---

						ідею/ модель власної справи із застосуванням інформаційно-цифрових технологій, обираючи відповідні мовленнєві стратегії, зважаючи на аудиторію/цільову групу [12 ТЕО 1.3.1-2 П]
Навчання протягом життя	обговорює з учителем / вчителькою, яка ідея найкраще підходить до завдання, та прогнозує, яким має бути виріб [2 ТЕО 1.1.1-1] планує послідовність технологічних операцій (використання технологічних карт) з допомогою	обмірковує та вибирає об'єкт праці з-поміж запропонованих варіантів, користується порадами дорослих, інформацією з книжок, зображень, цифрових джерел і прогнозує кінцевий результат власної	планує самостійно або з допомогою вчителя / вчительки чи інших осіб основні завдання і результати проектно-технологічної діяльності [6 ТЕО 1.1.2-2] критично оцінює власні можливості, наявний досвід для виконання поставлених	аргументовано доводить важливість майбутнього проекту відповідно до власних інтересів і прогнозує його позитивний вплив на бюджет власний [родини, громади] [9 ТЕО 1.1.1-3] оцінює заплановану роботу,	оцінює наявні ресурси для втілення ідеї/вирішення проблеми для проекту з підприємницьким потенціалом [12 ТЕО 1.1.2-2] визначає та формулює місію проекту, шукає і пропонує рішення для її розвитку та перевірки [12 ТЕО 1.2.1-1]	обґрунтовує конкурентну спроможність ідеї чи вирішення проблеми/ бізнес-ідеї/ моделі проекту [12 ТЕО 1.1.2-2 П] пропонує декілька варіантів плану під час розроблення бізнес- ідеї/ моделі проекту/ власної справи [12 ТЕО 1.2.1-1 П] ухвалює рішення, зважаючи ризики

	дорослих [2 ТЕО 1.1.1-2] експериментує з різними матеріалами, комбінує їх під час виготовлення / оздоблення виробу з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.4.1-4] описує, спираючись на запитання дорослих, чого потрібно було досягти [2 ТЕО 1.5.1-2] разом із дорослими планує та реалізує найпростіші трудові дії у власному побуті, пов'язані з доглядом за речами, предметами,	діяльності [4 ТЕО 1.1.1-1] самостійно або з допомогою дорослих планує послідовність технологічних операцій для виготовлення виробу [4 ТЕО 1.1.1-2] експериментує з різними матеріалами, комбінує їх під час виготовлення / оздоблення виробу [4 ТЕО 1.4.1-3] аналізує та оцінює власний або колективний виріб, висловлюючи думку щодо його якості, відповідності початковому задуму та	завдань, зокрема в групі [6 ТЕО 1.1.2-3] виявляє недоліки і виправляє допущені помилки, аналізує їх та робить відповідні висновки [6 ТЕО 1.3.1-5] спільно з учителем / вчителькою чи іншими особами визначає свій рівень навчальних досягнень [6 ТЕО 1.3.3-1] планує подальшу проєктно-технологічну діяльність на основі набутого досвіду для реалізації власних інтересів,	прогнозує ймовірні перешкоди [9 ТЕО 1.1.7-4] усвідомлено застосовує нові знання та вміння, набуті в проєкті [9 ТЕО 1.3.1-4] вказує на недоліки у власних знаннях [уміннях] і визначає способи їх усунення [9 ТЕО 1.3.1-5] аналізує набутий досвід проєктно-технологічної діяльності, зіставляє його з власними мотивами, інтересами, можливостями та професійними намірами [9 ТЕО 1.3.3-1] визначає власні потреби та	розраховує бюджет проєкту, фінансову спроможність для реалізації ідеї [12 ТЕО 1.2.1-3] складає план власного / колективного проєкту у співпраці з іншими, оцінює роль і значення співробітництва [12 ТЕО 1.2.1-4] оптимізує проєкт, випробовує продукт чи шукає і пропонує рішення для розвитку та перевірки ідей, вирішення проблем [12 ТЕО 3.2.2-1] визначає власні здібності, природні нахили, інтереси, знання, навички і компетентності	та очікувані вигоди діяльності [12 ТЕО 1.2.1-2 П] здійснює пошук рішення проблем, що виникали під час випробовування нових ідей [12 ТЕО 3.2.2-4 П] формулює (висуває) гіпотезу на основі науково-технічних, інженерних знань [12 ТЕО 3.1.1-1 П] випробовує та оптимізує проєкт/ продукт/ технічний виріб з урахуванням запланованих результатів/ сформульованої гіпотези [12 ТЕО 3.2.2-5 П] використовує знання з природничих наук для продукування власних нових ідей / розвитку та
--	---	--	---	---	--	--

	приготуванням простих страв та інші [2 ТEO 4.1.1-1]	можливих покращень [4 ТEO 1.5.1-2] планує та реалізує трудові дії у власному побуті, пов'язані з доглядом за речами, предметами, приготуванням нескладних страв та інші, виявляючи самостійність та відповідальність [4 ТEO 4.1.1-1] планує власні дії з урахуванням безпечного використання інструментів і пристосувань [4 ТEO 4.3.1-1]	здібностей, можливостей [6 ТEO 1.3.3-3] аналізує власний досвід і можливості в побутовій діяльності [6 ТEO 4.1.1-2]	потреби інших осіб стосовно організації побуту [9 ТEO 4.1.1-1] вивчає короткострокове та довгострокове прогнозування попиту на ринку праці на локальному [місцевому] рівні [9 ТEO 4.1.4-1] описує компетентності, актуальні для власних життєвих інтересів, потреб та глобальних викликів суспільства [9 ТEO 4.1.4-2] рефлексує та проєктує бачення власної життєвої стратегії, успішної кар'єри [9 ТEO 4.1.4-3]	для професійної активності [12 ТEO 4.2.1-1] визначає власні професійні та життєві наміри і відповідні вміння стосовно варіантів професійної активності [12 ТEO 4.2.2-1] Висловлює ставлення / рефлексує щодо власних здібностей, природних нахилів, інтересів [12 ТEO 4.2.1-2] аналізує думку інших осіб стосовно розроблених шляхів реалізації власних освітньо-професійних цілей та особистісного потенціалу [12 ТEO 4.2.2-2]	доопрацювання ідей інших у плануванні проєкту/трудової діяльності, дотримуючись принципів доброчесності [12 ТEO 3.1.2-3 П] самостійно аргументовано складає короткостроковий і довгостроковий кар'єрний план [12 ТEO 4.2.2-2 П] оцінює роль і значення якостей, необхідних у професійній діяльності, та зіставляє їх з власними (зокрема лідерськими здібностями, ініціативністю, проактивною позицією, відповідальністю тощо) [12 ТEO 4.2.1-1 П]
--	---	--	---	--	---	---

					висловлює власні судження щодо побудови кар'єри, ураховуючи власні здібності/ схильності та потреби місцевої громади / суспільства [12 ТEO 4.2.2-3]	обговорює спільно з іншими особами та аргументовано доводить важливість значення роботи (продуктивної діяльності) для свого життя і суспільства [12 ТEO 4.2.2-1 П]
Громадянська компетентність	дотримується встановлених учителем / вчителькою правил групової роботи під час виконання технологічних завдань [2 ТEO 1.5.1-3] висловлює думку щодо власної участі у виготовленні виробу (самостійно або в групі) [2 ТEO 1.5.1-4] називає власні емоції, що	дотримується узгоджених правил взаємодії під час виготовлення виробу, допомагає однокласникам, працює злагоджено [4 ТEO 1.5.1-3] оцінює діяльність групи щодо роботи над виробом й називає чинники, які впливали на	виявляє повагу до власних чи спільних результатів проектно-технологічної діяльності [6 ТEO 1.3.2-3] виявляє ініціативність і партнерську взаємодію у процесі спільної роботи із створення виробу техніками декоративно-ужиткового	обговорює спільно з іншими особами наявні особистісно та соціально важливі проблеми для розв'язання їх у проєкті [9 ТEO 1.1.1-2] бере на себе відповідальність за власний чи спільний результат [9 ТEO 1.2.5-4] співпрацює з іншими особами під час реалізації	бере участь у роботі різних робочих груп, команд для досягнення навчальних цілей/спільної мети, конструктивно керуючи своїми емоціями та застосовуючи прийоми підтримки / заохочення / допомоги щодо учасників команди [12 ТEO 1.2.1-2]	обґрунтовує переваги співпраці під час роботи в команді над власним / спільним проєктом / бізнес-ідеєю / моделлю власної справи [12 ТEO 1.2.1-3 П] виявляє здатність до спільного розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, знаходить порозуміння та ефективно взаємодіє з

	виникають під час створення виробу, в процесі оцінювання і презентування групової роботи [2 ТЕО 1.5.1-5]	роботу групи [4 ТЕО 1.5.1-4] називає і пояснює власні емоції пов'язані з виготовленням виробу в групі, уміє налаштувати себе на продуктивну діяльність та розпізнає настрій однокласників під час спільної технологічної діяльності [4 ТЕО 1.5.1-5]	мистецтва [6 ТЕО 2.2.2-2]	власного/спільного проекту [9 ТЕО 1.2.5-2] враховує у власній діяльності права інтелектуальної власності розробників, раціоналізаторів, винахідників, інших осіб, усвідомлює відповідальність за порушення цих прав [9 ТЕО 1.3.2-6] долучається до громадських заходів, проектів із створення і популяризації творів декоративно-ужиткового мистецтва своєї громади [краю, країни] та мистецтва європейської культурної	складає план власного / колективного проекту у співпраці з іншими, оцінює роль і значення співробітництва [12 ТЕО 1.2.1-4] виявляє здатність до спільного розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, використовує ідеї інших і доопрацьовує їх на засадах доброчесності [12 ТЕО 1.3.1-4] висловлює власні судження щодо побудови кар'єри, ураховуючи власні здібності/ схильності та потреби місцевої громади/ суспільства [12 ТЕО 4.2.2-3]	учасниками групи, які мають відмінні погляди, переконання [12 ТЕО 1.2.1-4П] обговорює спільно з іншими особами та аргументовано доводить важливість значення роботи (продуктивної діяльності) для свого життя і суспільства [12 ТЕО 4.2.2-1 П]
--	--	---	---------------------------	---	--	--

				спадщини [9 ТЕО 2.1.2-2]		
Соціальна компетентність	разом із дорослими планує та реалізує найпростіші трудові дії у власному побуті, пов'язані з доглядом за речами, предметами, приготуванням простих страв та інші [2 ТЕО 4.1.1-1] виконує найпростіші дії щодо самостійності у побуті (упорядковування особистих речей) [2 ТЕО 4.2.1-1]; спільно з дорослими організовує та прибирає робоче місце	планує та реалізує трудові дії у власному побуті, пов'язані з доглядом за речами, предметами, приготуванням нескладних страв та інші, виявляючи самостійність та відповідальність [4 ТЕО 4.1.1-1] безпечно поводить з найпростішими побутовими приладами у власному побуті [4 ТЕО 4.2.1-1]; самостійно організовує робоче місце відповідно до власних потреб та визначених	виявляє повагу до власних або чужих результатів проектно-технологічної діяльності [6 ТЕО 1.2.5-3] виявляє ініціативність і партнерську взаємодію у процесі спільної роботи із створення виробу техніками декоративно-ужиткового мистецтва [6 ТЕО 2.2.2-2] із розумінням визначає цінність гігієнічних властивостей матеріалів натурального походження для здоров'я людини	співпрацює з іншими особами під час реалізації власного/спільного проекту [9 ТЕО 1.2.5-2] обговорює спільно з іншими особами наявні особистісно та соціально важливі проблеми для розв'язання їх у проекті [9 ТЕО 1.1.1-2] долучається до громадських заходів, проєктів із створення і популяризації творів декоративно-ужиткового мистецтва своєї громади [краю, країни] та мистецтва європейської	застосовує інформаційні та комунікаційні технології у власній пошуковій діяльності про регіональні особливості/потреби ринку/суспільства в продуктах/послугах, зокрема інноваційних і традиційних, і користується надійними джерелами [12 ТЕО 1.1.1-2] бере участь у роботі різних робочих груп, команд для досягнення навчальних цілей/спільної мети, конструктивно керуючи своїми	виявляє здатність до спільного розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, знаходить порозуміння та ефективно взаємодіє з учасниками групи, які мають відмінні погляди, переконання [12 ТЕО 1.2.1-4П] обґрунтовує переваги співпраці під час роботи в команді над власним/спільним проєктом/бізнес-ідеєю/моделлю власної справи [12 ТЕО 1.2.1-3 П] обговорює спільно з іншими особами та аргументовано доводить важливість

	відповідно до власних потреб та визначених завдань (організація особистого побуту) [2 ТEO 4.2.1-2] дотримується безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань відповідно до їх призначення [2 ТEO 4.3.1-1]; організовує безпечне робоче місце з допомогою дорослих [2 ТEO 4.3.1-2]	завдань (організація особистого побуту) [4 ТEO 4.2.1-2] дотримується правил поведінки за столом, використовує столовий посуд за призначенням [4 ТEO 4.2.1-3] володіє початковими навичками сервірування столу [4 ТEO 4.2.1-4] планує власні дії з урахуванням безпечного використання інструментів і пристосувань [4 ТEO 4.3.1-1] дотримується безпечних прийомів праці при	та покращення якості життя [6 ТEO 3.1.2-2] отримується правил сортування відходів під час роботи над проектом і в побуті [6 ТEO 3.2.1-4] визначає власні/чужі потреби в організації побуту [6 ТEO 4.1.1-1] планує трудові дії для виконання побутових завдань самостійно або у співпраці з іншими особами [6 ТEO 4.1.1-3] розрізняє корисні для здоров'я елементи життєвого простору,	культурної спадщини [9 ТEO 2.1.2-2] характеризує різні види побутових пристроїв у зв'язку з ощадливим використанням природних ресурсів як провідного чинника збалансованого розвитку суспільства [9 ТEO 4.2.3-2] інтерпретує природничо-наукові знання у зв'язку із практичним використанням побутової техніки, у тому числі із здатністю дбати про власну безпеку та безпеку інших	емоціями та застосовуючи прийоми підтримки/заохочення/допомоги щодо учасників команди [12 ТEO 1.2.1-2] складає план власного/колективного проекту у співпраці з іншими, оцінює роль і значення співробітництва [12 ТEO 1.2.1-4] безпечно застосовує техніку/раціонально використовує енергоресурси/добирає енергоефективне устаткування в процесі проектування [12 ТEO 3.2.1-1]	значення роботи (продуктивної діяльності) для свого життя і суспільства [12 ТEO 4.2.2-1 П] використовує знання з природничих наук для продукування власних нових ідей /розвитку та доопрацювання ідей інших у плануванні проекту/ трудової діяльності, дотримуючись принципів доброчесності [12 ТEO 3.1.2-3 П]
--	--	--	--	--	--	--

		використанні інструментів та пристосувань з урахуванням їх призначення і особливостей завдання [4 ТEO 4.3.1-2] організовує безпечне робоче місце [4 ТEO 4.3.1-3]	обґрунтовує раціональність їх використання [6 ТEO 4.1.2-2] провадить проектно-технологічну діяльність стосовно розв'язання побутових проблем, самообслуговування [6 ТEO 4.1.2-4] використовує інструменти та пристосування самостійно або за допомогою інших, дотримуючись правил безпечної праці та санітарних норм [6 ТEO 1.2.1-3] дотримується встановлених вимог до техніки безпеки під час експлуатації	осіб [9 ТEO 4.2.2-5] ощадно і безпечно застосовує побутову техніку для вирішення практичних завдань [9 ТEO 4.2.3-1] здійснює безпечне самообслуговування у побуті [9 ТEO 4.2.2-3] дбає про власне здоров'я і безпеку інших осіб під час налагодження та використання ручних і механізованих знарядь праці [9 ТEO 1.2.1-3] доцільно використовує інструменти, пристосування, механізовані знаряддя праці;		
--	--	--	--	--	--	--

			технічних пристроїв у побутових умовах [6 ТЕО 4.2.3-1]	дотримується правил безпеки праці та санітарних норм [9 ТЕО 1.2.1-4]		
Культурна компетентність	описує основні етапи роботи, спостерігаючи за процесом виготовлення виробу з використанням традиційних і сучасних технологій [2 ТЕО 2.2.1-1] з допомогою дорослих добирає відповідні матеріали та інструменти для роботи, зважаючи на особливості традиційних і сучасних ремесел [2 ТЕО 2.2.1-2] виготовляє та оздоблює виріб самостійно або з	дотримується послідовності виготовлення та оздоблення виробу, створюючи його за зразком (шаблоном) або власним задумом з використанням технологій традиційних та сучасних ремесел [4 ТЕО 2.2.1-1] самостійно добирає відповідні матеріали та інструменти для виготовлення виробу, зважаючи на особливості традиційних і сучасних	використовує опрацьовану культурологічну інформацію про технології декоративно-ужиткового мистецтва і техніки художнього оздоблення у проектуванні виробів [6 ТЕО 2.2.1-1] називає твори відомих українських майстрів декоративно-ужиткового мистецтва [6 ТЕО 2.1.1-2] вирізняє автентичні вироби декоративно-ужиткового	формує власні судження на основі культурологічної інформації про декоративно-ужиткове мистецтво з різних джерел, зокрема інформаційних, і доцільно застосовує її в реалізації власних проєктів [9 ТЕО 2.1.1-3] характеризує декоративно-ужиткове мистецтво та ремесла як окремий напрям дизайну [9 ТЕО 2.1.1-1] розрізняє автентичні твори,	генерує ідеї для реклами проєкту/просування/реалізації, шануючи культурні традиції своєї країни та враховуючи перспективні світові тенденції [12 ТЕО 1.2.2-1] аналізує та застосовує основи ергономіки та дизайну в проєкті [12 ТЕО 2.2.1-1] реалізує задум у готовому проєкті [12 ТЕО 1.2.1-5]	розрізняє прийнятні і неприйнятні ризики (під час створення продукту/послуги, під час прийняття рішень), зважаючи на екологічні, правові, культурні чинники [12 ТЕО 3.2.2-3 П] аргументовано обирає засоби 3D-моделювання для створення наочних зображень майбутнього проєкту [12 ТЕО 2.3.1-4 П] здійснює побудову об'ємно-графічних моделей і креслеників із застосуванням

	допомогою дорослих, застосовуючи технології традиційних і сучасних ремесел (зокрема витинанка, плетіння тощо) за зразком або власним задумом [2 ТЕО 2.2.1-3]	ремесел [4 ТЕО 2.2.1-2] дотримується технологічної послідовності під час роботи [4 ТЕО 2.2.1-3] розміщує елементи виробу на площині відповідно до власного задуму або зразка, використовуючи прийоми традиційних і сучасних ремесел [4 ТЕО 2.2.1-4]	мистецтва за характерними ознаками під час роботи над проєктом [6 ТЕО 2.1.3-2] застосовує технології і техніки декоративно-ужиткового мистецтва у процесі виготовлення та відповідно оздоблення готових виробів, естетизації власного побуту тощо [6 ТЕО 2.2.2-1] виявляє ініціативність і партнерську взаємодію у процесі спільної роботи із створення виробу техніками декоративно-ужиткового	стилізовані вироби, вироби в етностилі, науково інтерпретуючи власні знання [9 ТЕО 2.1.1-2] вивчає історію розвитку традиційних ремесел і декоративно-ужиткового мистецтва як основу пізнання себе, народної культури і створення сучасних виробів в етностилі [9 ТЕО 2.1.3-1] стилізує виріб технологіями декоративно-ужиткового мистецтва, техніками художнього оздоблення з урахуванням функційних і		дизайну та інструментів графічних редакторів [12 ТЕО 2.1.2-1 П] розробляє проєктну документацію відповідно до вимог і використовує сучасні комп'ютерні програми для її створення [12 ТЕО 2.2.2-3 П] обирає шляхи комунікацій з потенційними клієнтами для просування та реалізації бізнес-ідеї /моделі проєкту/власної справи (цифровий маркетинг) [12 ТЕО 1.2.2-1 П]
--	---	--	--	--	--	--

			мистецтва [6 ТЕО 2.2.2-2] оцінює та обґрунтовує значення декоративно- ужиткового мистецтва у власному житті на основі зібраної інформації [6 ТЕО 2.1.3-1]	естетичних вимог до об'єкта проектування [9 ТЕО 2.2.1-3] використовує цифрові пристрої для рекламування і реалізації створених виробів в етностилі [9 ТЕО 2.2.1-5] ідентифікує себе носієм культури свого народу, усвідомлює свою приналежність до українського народу через дослідження і вивчення його трудових традицій, народних звичай та іншої культурологічно ї інформації, у змісті технік і технологій декоративно-	
--	--	--	--	---	--

				ужиткового мистецтва [9 ТЕО 2.1.3-2] долучається до громадських заходів, проєктів із створення і популяризації творів декоративно-ужиткового мистецтва своєї громади [краю, країни] та мистецтва європейської культурної спадщини [9 ТЕО 2.1.2-2]		
Підприємливість та фінансова грамотність	обговорює з учителем / вчителькою, яка ідея найкраще підходить до завдання, та прогнозує, яким має бути виріб [2 ТЕО 1.1.1-1] з допомогою дорослих орієнтується у кількості	обмірковує та вибирає об'єкт праці з-поміж запропонованих варіантів, користується порадами дорослих, інформацією з книжок, зображень, цифрових джерел і	визначає потреби та смаки споживачів обраного об'єкта проектування, особливості його конструкції, функційності, естетичності за допомогою проведення	аргументовано доводить важливість майбутнього проєкту відповідно до власних інтересів і прогнозує його позитивний вплив на бюджет власний [родини,	оцінює наявні ресурси для втілення ідеї/вирішення проблеми для проєкту з підприємницьким потенціалом [12 ТЕО 1.1.2-2] визначає та формулює місію проєкту, шукає і пропонує	обґрунтовує конкурентну спроможність ідеї чи вирішення проблеми/ бізнес-ідеї/ моделі проєкту [12 ТЕО 1.1.2-2 П] пропонує декілька варіантів плану під час розроблення бізнес- ідеї/моделі

	потрібних для роботи матеріалів та обговорює можливі витрати на них [2 ТЕО 3.1.1-2] бере до уваги необхідність ощадливого використання конструкційних матеріалів [2 ТЕО 3.2.1-1] самостійно та під керівництвом дорослих створює виріб повторно використовуючи конструкційні матеріали відповідно до задуму й можливостей застосування їх [2 ТЕО 3.2.1-2]	прогнозує кінцевий результат власної діяльності [4 ТЕО 1.1.1-1] з дорослими чи самостійно розраховує приблизну кількість матеріалів, необхідних для виготовлення виробу та планує витрати [4 ТЕО 3.1.1-2] економно використовує матеріали під час виготовлення виробу [4 ТЕО 3.2.1-1] пояснює власними словами доцільність вторинного використання матеріалів [4 ТЕО 3.2.1-3]	невеликих за обсягом і масштабом маркетингових досліджень [6 ТЕО 1.1.3-1] оцінює ризики і приймає рішення стосовно завдань проекту на основі результатів маркетингових досліджень [9 ТЕО 1.1.3-3] планує послідовність дій для виготовлення моделі виробу, орієнтовні строки їх виконання, можливості використання цифрових засобів [6 ТЕО 1.1.5-1] описує ймовірні труднощі і ризики у процесі	громади] [9 ТЕО 1.1.1-3] вивчає короткострокове та довгострокове прогнозування попиту на ринку праці на локальному [місцевому] рівні [9 ТЕО 4.1.4-1] оцінює заплановану роботу, прогнозує ймовірні перешкоди [9 ТЕО 1.1.7-4] обґрунтовує конструкцію об'єкта проектування через добір матеріалів, методи їх обробки, обрахунок витрат на виготовлення виробу тощо [9 ТЕО 1.1.6-1]	рішення для її розвитку та перевірки [12 ТЕО 1.2.1-1] розраховує бюджет проекту, фінансову спроможність для реалізації ідеї [12 ТЕО 1.2.1-3] генерує ідеї для реклами проекту/просування/реалізації, шануючи культурні традиції своєї країни та враховуючи перспективні світові тенденції [12 ТЕО 1.2.2-1] визначає електронні ресурси в рекламі проекту/просуванні та/або його реалізації [12 ТЕО 1.2.2-2]	проекту/власної справи [12 ТЕО 1.2.1-1 П] ухвалює рішення, зважаючи ризики та очікувані вигоди діяльності [12 ТЕО 1.2.1-2 П] обирає шляхи комунікацій з потенційними клієнтами для просування та реалізації бізнес-ідеї /моделі проекту/власної справи (цифровий маркетинг) [12 ТЕО 1.2.2-1 П] визначає критерії, яким має відповідати проект/ продукт чи послуга/ технічний виріб, що ґрунтується на ретельному аналізі різної інформації з широкого кола надійних джерел, довідкової
--	--	--	--	--	--	---

		самостійно створює виріб повторно використовуючи доступні конструкційні матеріали (вироби з пластику, паперу, текстильних матеріалів, фольги та інше) [4 ТЕО 3.2.1-4]	реалізації задуму в готовий виріб [6 ТЕО 1.1.2-4] добирає матеріали для виготовлення виробу та розраховує витрати на них [6 ТЕО 1.1.6-1] планує подальшу проектно-технологічну діяльність на основі набутого досвіду для реалізації власних інтересів, здібностей, можливостей [6 ТЕО 1.3.3-3]	характеризує новітні матеріали і техніки, визначає їх вартісні показники, обґрунтовуючи використання їх у проєкті [9 ТЕО 3.1.2-1] раціонально замінює матеріали, обґрунтовано змінює конструкцію виробу відповідно до розрахованих витрат [9 ТЕО 3.1.3-2]		літератури державною та іноземною мовами і за потреби додає/продукує нові критерії, доповнюючи визначені [12 ТЕО 3.2.2-1 П] самостійно аргументовано складає короткостроковий і довгостроковий кар'єрний план [12 ТЕО 4.2.2-2 П]
--	--	---	--	---	--	--

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Наскрізнi вміня	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта 10 клас (основний рівень)	Профільна середня освіта 11–12 класи (поглиблений рівень)
Читає з розумінням	користується графічними зображеннями під час виготовлення виробу [2 ТЕО 1.2.1-1] розрізняє основні елементи графічних зображень (лінії, фігури, символи) [2 ТЕО 1.2.1-2]	розпізнає та пояснює прості графічні зображення (зокрема схеми, кресленики, позначки тощо) [4 ТЕО 1.2.1-1] обмірковує та вибирає об'єкт праці з-поміж запропонованих варіантів, користується порадами дорослих, інформацією з книжок, зображень, цифрових джерел і прогнозує кінцевий результат	читає та пояснює своїми словами технічну інформацію, схеми, інші графічні зображення про побутову техніку в інструкціях із застосуванням інформаційних джерел і використанням цифрових пристроїв [6 ТЕО 4.2.1-3] з розумінням читає та розшифровує маркування товарів, товарні та інші знаки, зокрема з використанням	читає і пояснює або переказує власними словами графічні зображення [9 ТЕО 1.1.5-3] читає графічні зображення і відтворює прочитане як алгоритм власних дій з виготовлення виробу і навпаки, за потреби вносить зміни під час виготовлення виробу до графічних зображень відповідно до внесених змін у роботі [9 ТЕО 1.1.5-4]	створює та читає графічні зображення [12 ТЕО 2.2.2-1] сприймає, розуміє і оцінює інформацію про сучасні системи автоматизованого проектування [12 ТЕО 2.3.2-1] визначає надійність джерел і достовірність інформації, розпізнає способи маніпулювання даними про наукові знання під час здійснення пошуку в інформаційних джерелах [12 ТЕО 3.1.1-1]	формулює (висуває) гіпотезу на основі науково-технічних, інженерних знань [12 ТЕО 3.1.1-1 П] висловлює обґрунтовані / логічні міркування у вигляді суджень і висновків, у яких виявляє власне ставлення з погляду науково-технічних досліджень і користі для суспільства [12 ТЕО 3.2.3-1 П]

		власної діяльності [4 ТEO 1.1.1-1]	цифрових пристроїв [6 ТEO 3.1.3-3] аналізує інформацію про матеріали і техніку, використовує її для розв'язання практичних завдань у побуті [6 ТEO 3.1.3-2] пояснює перевірену інформацію про доцільність застосування різних матеріалів, їх повторне використання [6 ТEO 3.2.2-1]	читає і застосовує інструкції, схеми з будови та принципу дії побутової техніки, визначає у їх змісті зайву інформацію [9 ТEO 4.2.1-1] знаходить приховану інформацію у змісті інструкцій, схем та ідентифікує її як корисну для практичного та безпечного використання побутової техніки [9 ТEO 4.2.1-2]	аналізує інформацію для формування уявлень про наукову картину світу відповідно до технологій у проєкті / сферах трудової діяльності [12 ТEO 3.1.1-2]	визначає критерії, яким має відповідати проєкт / продукт чи послуга / технічний виріб, що ґрунтується на ретельному аналізі різної інформації з широкого кола надійних джерел, довідкової літератури державною та іноземною мовами і за потреби додає / продукує нові критерії, доповнюючи визначені [12 ТEO 3.2.2-1 П]
Висловлює власну думку в усній і письмовій	описує, спираючись на запитання дорослих, чого	презентує результат власної або колективної діяльності у	обговорює спільно з вчителем / учителькою чи іншими особами	обговорює спільно з іншими особами наявні особистісно та соціально важливі	визначає та формулює місію проєкту, шукає і пропонує рішення для її розвитку та	здійснює аналіз напрямів і тенденцій розвитку технологій

формі	потрібно було досягти [2 ТЕО 1.5.1-2] дотримується встановлених вчителем / учителькою правил групової роботи під час виконання технологічних завдань [2 ТЕО 1.5.1-3]	зручний спосіб (усно, письмово або з використанням цифрових засобів) та пояснює процес його досягнення [4 ТЕО 1.5.1-1]; аналізує та оцінює власний або колективний виріб, висловлюючи думку щодо його якості, відповідності початковому задуму та можливих покращень [4 ТЕО 1.5.1-2]	особистісно та соціально важливі потреби у створенні виробів, спираючись на власні знання та судження [6 ТЕО 1.1.1-1] представляє результати власної / спільної проектно-технологічної діяльності [6 ТЕО 1.3.2-2]	проблеми для розв'язання їх у проекті [9 ТЕО 1.1.1-2] презентує та обговорює результати власної чи спільної проектно-технологічної діяльності [9 ТЕО 1.3.2-3] описує компетентності, актуальні для власних життєвих інтересів, потреб та глобальних викликів суспільства [9 ТЕО 4.1.4-2] рефлексує та проектує бачення власної життєвої стратегії, успішної кар'єри [9 ТЕО 4.1.4-3]	перевірки [12 ТЕО 1.2.1-1] презентує результати ідеї / проекту, зокрема із застосуванням інформаційно-цифрових технологій, обираючи відповідні мовленнєві стратегії, зважаючи на аудиторію / цільову групу [12 ТЕО 1.3.1-1] висловлює ставлення / рефлексує щодо власних здібностей, природних нахилів, інтересів [12 ТЕО 4.2.1-2] висловлює власні судження щодо побудови кар'єри, урахувавши власні здібності / схильності та потреби місцевої	актуальних для теми проекту, конструктивно обґрунтовує, висловлюючи власну думку в усній та/або письмовій формі [12 ТЕО 1.1.1-2 П] презентує результати проекту / бізнес-ідею / модель власної справи із застосуванням інформаційно-цифрових технологій, обираючи відповідні мовленнєві стратегії, зважаючи на аудиторію / цільову групу [12 ТЕО 1.3.1-2 П] висловлює обґрунтовані судження про
---------------------	---	---	--	--	---	--

					громади / суспільства [12 ТEO 4.2.2-3]	значення та можливості реалізації різних форм професійної активності [12 ТEO 4.1.1-1 П]
Критично і системно мислить	описує, спираючись на запитання дорослих, чого потрібно було досягти [2 ТEO 1.5.1-2]	аналізує та оцінює власний або колективний виріб, висловлюючи думку щодо його якості, відповідності початковому задуму та можливих покращень [4 ТEO 1.5.1-2]	розрізняє достовірну і недостовірну інформацію про матеріали і техніку, звертаючись до першоджерел [6 ТEO 3.1.3-1]	розпізнає дезінформацію, маніпулювання, зокрема в рекламі [9 ТEO 4.2.2-4]	визначає надійність джерел і достовірність інформації, розпізнає способи маніпулювання даними про наукові знання, при здійсненні пошуку в інформаційних джерелах [12 ТEO 3.1.1-1] здійснює пошук та аналіз інформації державною та іноземною мовами з надійних джерел щодо ринку праці, галузей і професійних сфер, пов'язаних з	обґрунтовано обирає відповідні програмні продукти і пристрої для проектно-технологічної діяльності [12 ТEO 2.3.1-2П] визначає критерії, яким має відповідати проект / продукт чи послуга / технічний виріб, що ґрунтується на ретельному аналізі різної інформації з широкого кола надійних

					використанням різних технологій [12 ТЕО 4.1.1-1]	джерел, довідкової літератури державною та іноземною мовами й за потреби додає / продукує нові критерії доповнюючи визначені [12 ТЕО 3.2.2-1П]
Логічно обґрунтовує позицію	обговорює з вчителем / учителькою, яка ідея найкраще підходить до завдання, та прогнозує, яким має бути виріб [2 ТЕО 1.1.1-1] описує, спираючись на запитання дорослих, чого потрібно було досягти [2 ТЕО 1.5.1-2] висловлює думку щодо власної участі у	пропонує власні ідеї щодо вибору матеріалів та інструментів, обґрунтовує зроблений вибір [4 ТЕО 1.3.1-1] презентує результат власної або колективної діяльності у зручний спосіб (усно, письмово або з використанням цифрових засобів) та	висловлює судження стосовно наслідків власних дій для навколишнього середовища [6 ТЕО 3.2.1-2] критично формулює власні судження, аргументовано обстоює їх з урахуванням пропозицій інших осіб [6 ТЕО 1.3.1-4]	висловлює судження про тенденції розвитку дизайну ХХІ століття [9 ТЕО 4.1.2-1] аргументовано пояснює доцільність обраних матеріалів, раціональність їх використання у реалізації нових проектів [9 ТЕО 3.2.2-1] обґрунтовано пояснює власну модель	висловлює обґрунтовані / логічні міркування у вигляді суджень і висновків щодо застосування графічної підготовки та дизайну в проектуванні [12 ТЕО 2.1.2-1] висловлює власні судження щодо побудови кар'єри, ураховуючи власні здібності / схильності та потреби місцевої	формулює (висуває) гіпотезу на основі науково-технічних, інженерних знань [12 ТЕО 3.1.1-1 П] висловлює обґрунтовані / логічні міркування у вигляді суджень і висновків, у яких виявляє власне ставлення з погляду науково-

	виготовленні виробу (самостійно або в групі) [2 ТЕО 1.5.1-4]	пояснює процес його досягнення [4 ТЕО 1.5.1-1]; аналізує та оцінює власний або колективний виріб, висловлюючи думку щодо його якості, відповідності початковому задуму та можливих покращень [4 ТЕО 1.5.1-2].		збалансованої споживацької та екологічної поведінки [9 ТЕО 3.2.2-3] аргументовано доводить важливість майбутнього проекту відповідно до власних інтересів і прогнозує його позитивний вплив на бюджет власний [родини, громади] [9 ТЕО 1.1.1-3]	громади/ суспільства [12 ТЕО 4.2.2-3]	технічних досліджень і користі для суспільства [12 ТЕО 3.2.3-1 П] висловлює обґрунтовані судження про значення та можливості реалізації різних форм професійної активності [12 ТЕО 4.1.1-1 П] обговорює спільно з іншими особами та аргументовано доводить важливість значення роботи (продуктивної діяльності) для свого життя і суспільства [12 ТЕО 4.2.2-1 П]
Діє творчо	моделює та конструює виріб	моделює, конструює та	обговорює ідеї, конструктивно	відображає у формулюванні	формулює ідею / проблему на	пропонує декілька

	з деталей конструктора, користуючись графічним зображенням схем, за власним задумом самостійно чи з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.4.1-1] створює задані форми, комбінуючи геометричні елементи відповідно до заданого силуету [2 ТЕО 1.4.1-3] самостійно та під керівництвом дорослих створює виріб повторно використовуючи конструкційні матеріали відповідно до задуму й можливостей	виготовляє виріб з готових елементів відповідно до задуму, дотримуючись запропонованого плану або власного задуму [4 ТЕО 1.4.1-1] застосовує відомі технології обробки матеріалів та оздоблює виріб, використовуючи декоративні техніки [4 ТЕО 1.4.1-2] експериментує з різними матеріалами, комбінує їх під час виготовлення / оздоблення виробу [4 ТЕО 1.4.1-3] розміщує елементи виробу на площині відповідно до	взаємодіє з іншими особами у процесі комбінування власної моделі на основі аналізу найкращих ознак моделей-аналогів [6 ТЕО 1.1.4-2] застосовує методи проектування відповідно до індивідуальних здібностей та власних інтересів з метою втілення творчих ідей в конструкції виробу [6 ТЕО 1.1.4-3] продукує та відображає творчий задум у зручній формі [6 ТЕО 1.1.4-4] генерує ідеї, які можуть бути корисними для збереження навколишнього середовища і	мети власної або спільної проектно-технологічної діяльності її ідею або проблему [9 ТЕО 1.1.2-1] застосовує методи проектування до запланованого об'єкта проектування, обговорюючи ідеї та конструктивно взаємодіючи з іншими особами [9 ТЕО 1.1.4-1] здійснює художнє конструювання виробу, застосовуючи принципи та засоби дизайну [9 ТЕО 1.1.4-3] стилізує виріб технологіями декоративно-ужиткового мистецтва, техніками художнього оздоблення з урахуванням	основі зібраної інформації [12 ТЕО 1.1.1-3] визначає та формулює місію проекту, шукає і пропонує рішення для її розвитку та перевірки [12 ТЕО 1.2.1-1] Виявляє здатність до спільного розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, використовує ідеї інших і доопрацьовує їх на засадах доброчесності [12 ТЕО 1.3.1-4]	варіантів плану під час розроблення бізнес- ідеї / моделі проекту / власної справи [12 ТЕО 1.2.1-1 П] творчо та відповідально володіє програмними продуктами і цифровими пристроями в роботі [12 ТЕО 2.3.1-3 П] використовує знання з природничих наук для продукування власних нових ідей / розвитку та доопрацювання ідей інших у плануванні проекту / трудової діяльності, дотримуючись
--	---	---	---	--	--	---

	застосування їх [2 ТEO 3.2.1-2]	власного задуму або зразка, використовуючи прийоми традиційних і сучасних ремесел [4 ТEO 2.2.1-4]	сталого [збалансованого] розвитку [6 ТEO 3.1.1-4] застосовує технології і техніки декоративно-ужиткового мистецтва у процесі виготовлення та відповідно оздоблення готових виробів, естетизації власного побуту тощо [6 ТEO 2.2.2-1]	функційних і естетичних вимог до об'єкта проектування [9 ТEO 2.2.1-3] враховує у власній діяльності права інтелектуальної власності розробників, раціоналізаторів, винахідників, інших осіб, усвідомлює відповідальність за порушення цих прав [9 ТEO 1.3.2-6]		принципів доброчесності [12 ТEO 3.1.2-3 П]
Виявляє ініціативу	пропонує ідеї щодо конструкції виробу, виготовляє його з деталей конструкторів або інших готових елементів [2 ТEO 1.4.1-2]	самостійно пропонує ідеї щодо конструкції виробу, виготовляє його з деталей конструкторів або інших готових елементів [2 ТEO 1.4.1-2] пропонує ідеї	виявляє ініціативність і партнерську взаємодію у процесі спільної роботи із створення виробу техніками декоративно-ужиткового мистецтва [6 ТEO 2.2.2-2]	виявляє підприємливість через вивчення попиту споживачів у створених виробках з використанням технік декоративно-ужиткового мистецтва [9 ТEO 2.2.1-4]	генерує ідеї для реклами проекту / просування / реалізації [12 ТEO 1.2.2-1] визначає та формулює місію проекту, шукає і пропонує рішення для її розвитку та перевірки [12 ТEO 1.2.1-1]	обґрунтовує конкурентну спроможність ідеї чи вирішення проблеми / бізнес-ідеї / моделі проекту [12 ТEO 1.1.2-2 П] обирає шляхи комунікацій з

		щодо конструкції виробу, виготовляє його з деталей конструкторів або інших готових елементів [2 ТЕО 1.4.1-2]	демонструє відповідальність за збереження навколишнього середовища, зокрема за сортування відходів [6 ТЕО 3.2.1]	бере на себе відповідальність за власний чи спільний результат [9 ТЕО 1.2.5-4]		потенційними клієнтами для просування та реалізації бізнес-ідеї [12 ТЕО 1.2.2-1П]
Конструктивно керує емоціями	висловлює думку щодо власної участі у виготовленні виробу (самостійно або в групі) [2 ТЕО 1.5.1-4] називає власні емоції, що виникають під час створення виробу, в процесі оцінювання і презентування групової роботи [2 ТЕО 1.5.1-5]	оцінює діяльність групи щодо роботи над виробом й називає чинники, які впливали на роботу групи [4 ТЕО 1.5.1-4] називає і пояснює власні емоції пов'язані з виготовленням виробу в групі, уміє налаштувати себе на продуктивну діяльність та розпізнає настрій	виявляє повагу до власних або чужих результатів проектно-технологічної діяльності [6 ТЕО 1.2.5-3] демонструє в роботі зосередженість, акуратність, обережність, відповідальність тощо [6 ТЕО 1.2.5-1]	керує емоціями, пояснює способи налаштування себе на технологічну діяльність, конструктивну взаємодію з іншими особами [9 ТЕО 1.2.5] застосовує одну із стратегій, публічного виступу, долаючи ймовірне хвилювання [9 ТЕО 1.3.2-4] виявляє в роботі під час виготовлення виробу позитивні	бере участь у роботі різних робочих груп, команд для досягнення навчальних цілей / спільної мети, конструктивно керуючи своїми емоціями та застосовуючи прийоми підтримки / заохочення / допомоги щодо учасників / учасниць команди [12 ТЕО 1.2.1-2] володіє прийомами емоційної	виявляє здатність до спільного розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, знаходить порозуміння та ефективно взаємодіє з учасниками / учасницями групи, які мають відмінні погляди, переконання [12 ТЕО 1.2.1-4П]

		однокурсників під час спільної технологічної діяльності [4 ТЕО 1.5.1-5]		особистісні якості [9 ТЕО 1.2.5-1]	саморегуляції під час публічного виступу, обговорень, дискусії тощо [12 ТЕО 1.3.1-2] здійснює рефлексію власної діяльності і емоційного стану у проекті відповідно до своїх здібностей [12 ТЕО 1.3.1-3]	
Оцінює ризики	обговорює з вчителем / учителькою, яка ідея найкраще підходить до завдання, та прогнозує, яким має бути виріб [2 ТЕО 1.1.1-1] бере до уваги необхідність ощадливого використання конструкційних матеріалів [2 ТЕО 3.2.1-1]	обмірковує та вибирає об'єкт праці з-поміж запропонованих варіантів, користується порадами дорослих, інформацією з книжок, зображень, цифрових джерел і прогнозує кінцевий результат власної	оцінює ризики і приймає рішення стосовно завдань проекту на основі результатів маркетингових досліджень [9 ТЕО 1.1.3-3] оцінює ризики, пов'язані з виготовленням виробу, за потреби знаходить способи їх усунення самостійно або з	оцінює ризики, пов'язані з виготовленням виробу, вносить аргументовано незаплановані конструктивні зміни; у разі потреби корегує та удосконалює технологію виготовлення виробу шляхом використання відповідних способів і технологічних або	визначає і оцінює можливі ризики у роботі над проектом [12 ТЕО 1.1.2-1]	складає самостійно / спільно з іншими перелік критеріїв для виявлення ризиків у роботі над проектом [12 ТЕО 1.1.2-1 П] ухвалює рішення, зважуючи ризики та очікувані вигоди

	дотримується безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань відповідно до їх призначення [2 ТEO 4.3.1-1]	діяльності [4 ТEO 1.1.1-1] пропонує власні ідеї щодо вибору матеріалів та інструментів, обґрунтовує зроблений вибір [4 ТEO 1.3.1-1] оцінює діяльність групи щодо роботи над виробом й називає чинники, які впливали на роботу групи [4 ТEO 1.5.1-4] планує власні дії з урахуванням безпечного використання інструментів і пристосувань [4 ТEO 4.3.1-1]	допомогою вчителя / учительки чи інших осіб [6 ТEO 1.2.4-1] описує ймовірні труднощі і ризики у процесі реалізації задуму в готовий виріб [6 ТEO 1.1.2-4] аналізує ефективність дібраних матеріалів для створення виробу і вказує на ризики їх використання [6 ТEO 3.2.2-2]	технічних прийомів роботи [9 ТEO 1.2.4-1]		діяльності [12 ТEO 1.2.1-2 П] розрізняє прийнятні і неприйнятні ризики (під час створення продукту / послуги, під час прийняття рішень), зважаючи на екологічні, правові, культурні чинники [12 ТEO 3.2.2-3 П]
Приймає рішення	обговорює з вчителем / учителькою, яка ідея найкраще підходить до завдання, та	обмірковує та вибирає об'єкт праці з-поміж запропонованих варіантів, користується	визначає самостійно або за допомогою інших осіб послідовність технологічних	визначає етапи проектно-технологічної діяльності і відповідну структуру	визначає та формулює місію проекту, шукає і пропонує рішення для її розвитку та	ухвалює рішення, зважаючи на ризики та очікувані вигоди

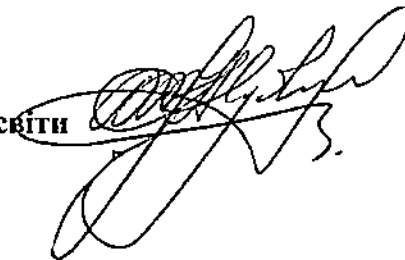
	прогнозує, яким має бути виріб [2 ТЕО 1.1.1-1] планує послідовність технологічних операцій (використання технологічних карт) з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.1.1-2]	порадами дорослих, інформацією з книжок, зображень, цифрових джерел і прогнозує кінцевий результат власної діяльності [4 ТЕО 1.1.1-1]; самостійно або з допомогою дорослих планує послідовність технологічних операцій для виготовлення виробу [4 ТЕО 1.1.1-2]	операцій виготовлення проєктованого виробу [6 ТЕО 1.1.7-1] добирає необхідні інструменти і пристосування відповідно до визначеної технологічної послідовності [6 ТЕО 1.1.7-2]	проєктної теки [9 ТЕО 1.1.2-4] прогнозує ймовірні труднощі у проєкті та обирає способи подолання їх [9 ТЕО 1.1.2-3] оцінює ризики і приймає рішення стосовно завдань проєкту на основі результатів маркетингових досліджень [9 ТЕО 1.1.3-3]	перевірки [12 ТЕО 1.2.1-1] оптимізує проєкт, випробовує продукт чи шукає і пропонує рішення для розвитку та перевірки ідей, вирішення проблем [12 ТЕО 3.2.2-1]	діяльності [12 ТЕО 1.2.1-2 П] виявляє здатність до спільного розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, знаходить порозуміння та ефективно взаємодіє з учасниками /учасницями групи, які мають відмінні погляди, переконання [12 ТЕО 1.2.1-4П]
Розв'язує проблеми	планує послідовність технологічних операцій (використання технологічних карт) з допомогою дорослих [2	самостійно або з допомогою дорослих планує послідовність технологічних операцій для виготовлення	планує самостійно або з допомогою вчителя / учительки я чи інших осіб основні завдання і результати проєктно-	обговорює спільно з іншими особами наявні особистісно та соціально важливі проблеми для розв'язання їх у проєкті [9 ТЕО 1.1.1-2]	оцінює наявні ресурси для втілення ідей / вирішення проблеми для проєкту з підприємницьким потенціалом [12 ТЕО 1.1.2-2]	формулює (висуває) гіпотезу на основі науково-технічних, інженерних знань [12 ТЕО 3.1.1-1 П]

	ТЕО 1.1.1-2] експериментує з різними матеріалами, комбінує їх під час виготовлення / оздоблення виробу з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.4.1-4] виконує найпростіші дії щодо самостійності у побуті (упорядковування особистих речей) [2 ТЕО 4.2.1-1]	виробу [4 ТЕО 1.1.1-2] експериментує з різними матеріалами, комбінує їх під час виготовлення / оздоблення виробу [4 ТЕО 1.4.1-3] аналізує та оцінює власний або колективний виріб, висловлюючи думку щодо його якості, відповідності початковому задуму та можливих покращень [4 ТЕО 1.5.1-2] безпечно поводить з найпростішими побутовими приладами у власному побуті [4 ТЕО 4.2.1-1]	технологічної діяльності [6 ТЕО 1.1.2-2] провадить проектно-технологічну діяльність стосовно розв'язання побутових проблем, самообслуговування [6 ТЕО 4.1.2-4]		оптимізує проект, випробовує продукт чи шукає і пропонує рішення для розвитку та перевірки ідей, вирішення проблем [12 ТЕО 3.2.2-1] виявляє здатність до спільного розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, використовує ідеї інших і доопрацьовує їх на засадах доброчесності [12 ТЕО 1.3.1-4]	будує алгоритм роботи самостійно / у співпраці з іншими, розділяючи складну (комплексну) проблему на прості на основі власного досвіду графічної підготовки та дизайну [12 ТЕО 2.1.1-І П] виявляє здатність до спільного розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, знаходить порозуміння та ефективно взаємодіє з учасниками /учасницями групи, які мають відмінні
--	--	---	---	--	---	---

						погляди, переконання [12 ТЕО 1.2.1-4П]
Співпрацює з іншими	дотримується встановлених вчителем / учителькою правил групової роботи під час виконання технологічних завдань [2 ТЕО 1.5.1-3]	дотримується узгоджених правил взаємодії під час виготовлення виробу, допомагає однокласникам, працює злагоджено [4 ТЕО 1.5.1-3]	обговорює спільно з вчителем / учителькою чи іншими особами особистісно та соціально важливі потреби у створенні виробів, спираючись на власні знання та судження [6 ТЕО 1.1.1-1] обговорює спільно з вчителем / учителькою чи іншими особами мету проектно- технологічної діяльності [6 ТЕО 1.1.2-1] усвідомлено формулює завдання у співпраці з іншими особами відповідно до власних потреб у побуті [6 ТЕО 4.2.1-1]	обговорює спільно з іншими особами наявні особистісно та соціально важливі проблеми для розв'язання їх у проекті [9 ТЕО 1.1.1-2] визначає завдання проекту самостійно або в співпраці з іншими особами, проводить моніторинг стосовно можливих способів розв'язання завдань проекту [9 ТЕО 1.1.2-2] співпрацює з іншими особами під час реалізації власного / спільного проекту [9 ТЕО 1.2.5-2] бере участь у розподілі та виконанні	складає план власного / колективного проекту у співпраці з іншими, оцінює роль і значення співробітництва [12 ТЕО 1.2.1-4] бере участь у роботі різних робочих груп, команд для досягнення навчальних цілей / спільної мети, конструктивно керуючи своїми емоціями та застосовуючи прийоми підтримки / заохочення / допомоги щодо учасників / учасниць команди [12 ТЕО 1.2.1-2] виявляє здатність до спільного розв'язання	виявляє здатність до спільного розв'язання проблем, прийняття спільних рішень, знаходить порозуміння та ефективно взаємодіє з учасниками /учасницями групи, які мають відмінні погляди, переконання [12 ТЕО 1.2.1-4П] складає самостійно / спільно з іншими перелік критеріїв для виявлення ризиків у роботі над проектом [12 ТЕО 1.1.2-1 П] обговорює спільно з іншими особами та аргументовано

			працює самостійно чи спільно з іншими особами відповідно до наданої інструкції, за потреби розподіляючи частини роботи [6 ТЕО 1.2.1-2] виявляє повагу до власних або чужих результатів проектно-технологічної діяльності [6 ТЕО 1.2.5-3]	обов'язків під час роботи над спільним проектом [9 ТЕО 1.2.5-3] за потреби допомагає іншим особам у виготовленні виробу [9 ТЕО 1.2.5-5]	проблем, прийняття спільних рішень, використовує ідеї інших і доопрацьовує їх на засадах доброчесності [12 ТЕО 1.3.1-4] аналізує думку інших осіб стосовно розроблених шляхів реалізації власних освітньо-професійних цілей та особистісного потенціалу [12 ТЕО 4.2.2-2]	доводить важливість значення роботи (продуктивної діяльності) для свого життя і суспільства [12. ТЕО 4.2.2-1 П] будує алгоритм роботи самостійно / у співпраці з іншими, розділяючи складну (комплексну) проблему на прості на основі власного досвіду графічної підготовки та дизайну [12 ТЕО 2.1.1-1 П]
--	--	--	--	---	--	---

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

І. Особливість інформатичної освітньої галузі

Інформатика в українській школі сьогодні — це системна освітня галузь із багаторічною традицією, сучасними ресурсами та технологічними інноваціями, умотивованими педагогами й потужним цифровим інструментарієм. Цей фундамент дає змогу швидко та гнучко адаптуватися до розвитку ІТ-індустрії і впевнено рухатись уперед — до ще більшої інтеграції технологій в освіту і підготовки учнівства до життя в цифровому суспільстві.

Виклики й можливості сучасного цифрового світу, у якому живуть і навчаються учні / учениці, визначають не лише їхню теперішню освітню реальність, а й майбутнє, у якому вони житимуть і працюватимуть. Саме тому важливо, щоб освіта відображала ці зміни: інтегрувала нові технології, поняття й підходи, допомагала учнівству орієнтуватися в динамічному інформаційному середовищі й розвивати компетентності, необхідні для активної й відповідальної участі в житті цифрового суспільства. Це вимагає постійного оновлення змісту навчання, гнучкості в його організації та готовності вчительства бути провідником у динамічному цифровому світі.

Інформатика сьогодні — це наука, яка об'єднує ідеї, технології та людей, відчиняючи двері для змін у всіх сферах життя. Це мова сучасного світу. А інформатика в школі — це більше, ніж навчальний предмет; це новий спосіб дій, мислення, світосприйняття, осередок креативності, нове освітнє середовище. Саме тому вивчення інформатики — це шлях до розвитку особистості, яка впевнено використовує цифрові технології для самореалізації та суспільного прогресу. Учнівство вивчає інформатику, щоб перетворитися з пасивних користувачів і користувачок на свідомих і відповідальних громадян і громадянок сучасного цифрового суспільства.

Один із найяскравіших прикладів технологій, які радикально змінюють цифровий світ і суспільство загалом, — це штучний інтелект. Його вплив уже відчутний у багатьох сферах: від освіти й медицини до мистецтва, інженерії та повсякденного життя. Штучний інтелект здатен автоматизувати рутинні завдання, аналізувати великі обсяги даних, створювати тексти, зображення, музику, а також допомагати в прийнятті рішень. Для учнівства важливо не лише вміти користуватися такими інструментами, а й розуміти, як вони працюють, у чому їхні переваги й ризики, яка роль людини у взаємодії з розумними системами.

Для того, щоб бути не просто користувачами й користувачками, а й творцями світу цифрових технологій, учнівству потрібно опанувати обчислювальне мислення. Воно стосується не лише вміння писати програмний код, а насамперед здатності формувати задачі, розкладати їх на простіші частини та знаходити ефективні способи їх розв'язання, структурувати дані, виявляти закономірності й моделювати процеси. Обчислювальне мислення допомагає застосовувати інформатичні підходи в різних сферах — від науки до мистецтва — і дає учнівству інструменти для активного впливу на світ через створення нових цифрових продуктів і рішень.

Упевнена, безпечна й відповідальна діяльність у цифровому середовищі формує основи цифрового громадянства, яке охоплює не лише технічні навички, а й етичні, правові та соціальні аспекти взаємодії в онлайн-просторі. Цифрове громадянство передбачає вміння захищати особисті дані, дотримуватись авторського права, розпізнавати маніпуляції та дезінформацію, поважати інших користувачів і користувачок і брати участь у цифровому житті спільноти свідомо й конструктивно. Формування цих умінь є невід'ємною частиною освіти, що сприяє розвитку активних і відповідальних суб'єктів цифрового суспільства.

II. Мета інформатичної освітньої галузі

Мета інформатичної освітньої галузі сформульована для трьох рівнів загальної середньої освіти і охоплює такі аспекти:

- розвиток мислення;
- використання цифрових технологій;
- комунікацію і співпрацю;
- самонавчання і безперервний розвиток.

Таблиця 1

Мета інформатичної освітньої галузі (за державними стандартами)	
Державний стандарт початкової освіти	Метою інформатичної освітньої галузі є формування інформаційно-комунікаційної компетентності та інших ключових компетентностей, здатності до розв'язання проблем з використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту, навичок безпечної та етичної діяльності в інформаційному суспільстві.
Державний стандарт базової середньої освіти	Метою інформатичної освітньої галузі є розвиток особистості учня / учениці, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.
Державний стандарт профільної середньої освіти	Метою інформатичної освітньої галузі є розвиток особистості здобувача / здобувачки освіти, здатного ефективно використовувати цифрові інструменти та технології для розв'язання проблем, особистого і професійного розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного та суспільного добробуту, критично і креативно мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.

Таблиця 2

Деталізація мети інформатичної освітньої галузі за рівнями освіти

Рівень початкової освіти	Рівень базової середньої освіти	Рівень профільної середньої освіти
Формування в здобувачів / здобувачок освіти:	Формування особистості здобувачів / здобувачок освіти, здатних:	Формування особистості здобувачів / здобувачок освіти, здатних:
– креативності та навичок логічного і алгоритмічного мислення;	– розвивати та застосовувати навички критичного, креативного, логічного та алгоритмічного мислення;	– критично, креативно, логічно, алгоритмічно та системно мислити;

– здатності доцільно та безпечно використовувати цифрові інструменти та технології для розв’язання навчальних задач та особистого розвитку, комунікації та співпраці;	– ефективно, безпечно та відповідально використовувати цифрові інструменти та технології для розв’язання проблем, особистого розвитку та навчання, творчого самовираження; – продуктивно комунікувати, співпрацювати та діяти в інформаційному середовищі;	– ефективно, безпечно та відповідально використовувати цифрові інструменти та технології для розв’язання проблем, особистого і професійного розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного та суспільного добробуту; – продуктивно та етично комунікувати, співпрацювати та діяти в інформаційному суспільстві;
– інформаційної та цифрової грамотності.	– розвивати навички самонавчання.	– неперервно самонавчатися, розвиваючи стійкість до викликів у цифровому суспільстві, яке трансформується.

Таблиця 3

Деталізація мети інформатичної освітньої галузі для кожного освітнього циклу

Початкова освіта	
1–2 клас (адаптаційно-ігровий цикл)	3–4 (основний цикл)
Формування в здобувачів / здобувачок освіти умінь: – вибирати варіанти із запропонованого переліку та додавати свої, розмірковувати та покроково розв’язувати задачі; – користуватися комп’ютером та іншими цифровими пристроями безпечно і з користю для навчання, спілкування та розвитку; – шукати інформацію та використовувати її.	Формування в здобувачів / здобувачок освіти умінь: – придумувати нове, будувати прості алгоритми, аналізувати їх та покроково розв’язувати задачі; – доцільно застосовувати цифрові інструменти для навчання та спілкування; – самостійно шукати, відбирати та зберігати інформацію, в тому числі з інтернету, для розв’язання навчальних задач.
Базова середня освіта	
5–6 класи (адаптаційний цикл)	7–9 класи (базове предметне навчання)
Формування особистості здобувачів / здобувачок освіти, здатних: – розуміти й аналізувати інформацію, пропонувати нові ідеї, мислити послідовно та шукати способи розв’язання поставлених задач;	Формування особистості здобувачів / здобувачок освіти, здатних: – інтерпретувати й критично аналізувати інформацію, генерувати нові ідеї, мислити логічно та будувати алгоритми для пошуку

– безпечно та ефективно використовувати цифрові пристрої і технології для навчання, розвитку та творчості; – спілкуватися, працювати разом і діяти в інформаційному середовищі; – удосконалювати свої знання й уміння.	рішень поставлених, в тому числі самостійно, задач; – безпечно та ефективно застосовувати цифрові інструменти та технології для розв’язання багатокрокових завдань, особистого зростання та навчання, творчості; – ефективно спілкуватися, працювати та діяти в цифровому середовищі для досягнення спільних цілей; – розвивати здатність самостійно вчитися та оцінювати рівень своїх знань і умінь.
Профільна середня освіта	
10 клас (профільно-адаптаційний цикл)	11–12 класи (профільний цикл)
Формування особистості здобувачів / здобувачок освіти, здатних: – мислити критично, творчо й структурно, застосовуючи логічні та алгоритмічні підходи до аналізу ситуацій; – ефективно, безпечно та відповідально використовувати цифрові інструменти та технології для розв’язання проблем, особистого, навчального та професійного розвитку, творчого самовираження та участі в суспільному житті; – ефективно комунікувати, дотримуючись етичних принципів інформаційного суспільства; – самонавчатися та визначати шляхи свого розвитку, бути готовими до змін в цифровому світі.	Формування особистості здобувачів / здобувачок освіти, здатних: – мислити критично, креативно й системно, застосовуючи логічні та алгоритмічні методи для аналізу ситуацій і пошуку рішень; – ефективно, безпечно та відповідально використовувати цифрові інструменти та технології для розв’язання життєвих та навчальних задач; особистого, навчального та професійного зростання, творчого самовираження, участі в суспільному житті та внеску в розвиток спільноти; – ефективно спілкуватися, діяти етично в інформаційному суспільстві, усвідомлювати відповідальність за результати співпраці; – самостійно вчитися та розвивати стійкість до викликів у цифровому суспільстві, бути готовими до постійних змін та адаптуватися до нових технологічних можливостей.

Для відстежування поступу розвитку учнівства на кожному із циклів можна використовувати парадигму «Я-орієнтирів» (Таблиця 5).

Ознайомитися з реалізацією наскрізних умінь та компетентнісного потенціалу інформатичної освітньої галузі можна за таблицями. У таблиці 6 наведено конкретні результати навчання, які відповідають ключовим компетентностям, що формуються на уроках інформатичної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є прикладами, які демонструють можливі варіанти реалізації компетентнісного підходу. Більш докладно компетентнісний потенціал інформатичної освітньої галузі розкрито у відповідних розділах державних стандартів освіти, де він представлений системно й комплексно.

У таблиці 7 наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках інформатичної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

III. Структура галузі

У державних стандартах початкової, базової середньої та старшої профільної школи виокремлено п'ятнадцять загальних результатів навчання, об'єднаних у чотири групи, що дає змогу забезпечити системність у вибудові навчального змісту та узгодженість вимог до навчальних досягнень учнівства від початкової до старшої профільної ланки. Загальні результати є спільними для всіх рівнів освіти і сформульовані на завершення загальної середньої освіти, а в кожному освітньому циклі вони поступово уточнюються в ієрархічно підпорядкованих документах: відповідних стандартах, модельних навчальних і навчальних програмах.

Група результатів навчання ІФО 1 охоплює роботу з інформацією, даними та моделями. Це включає вивчення впливу інформаційних технологій на власне життя та навколишній світ, а також здатність ефективно знаходити, збирати, опрацьовувати та аналізувати різноманітні дані. Окрім цього, важливим є вміння будувати інформаційні моделі та критично оцінювати дані з різних джерел.

Група результатів навчання ІФО 2 спрямована на створення інформаційних продуктів, що включає розробку та реалізацію алгоритмів, створення й налаштування програмних проєктів, зокрема модульних. Також учні / учениці навчаються вибирати відповідні програмні засоби для роботи з даними різних типів, створюючи інформаційні продукти й удосконалюючи їх шляхом комп'ютерних експериментів і пошуку креативних рішень. Окрім того, підкреслюється важливість співпраці в команді для досягнення спільних результатів.

Група результатів навчання ІФО 3 охоплює вміння використання різноманітних цифрових пристроїв і середовищ для виконання завдань, власного розвитку, ефективного спілкування та співпраці з іншими. Сюди також належить організація особистого інформаційного середовища для зручного доступу до необхідних ресурсів і використання можливостей сучасних цифрових освітніх середовищ для власного розвитку.

Група результатів навчання ІФО 4 фокусується на безпечній і відповідальній роботі з інформаційними технологіями, а також захисті власного інформаційного простору. Важливим складником є усвідомлене дотримання норм соціальної взаємодії, а також правових норм у цифровому середовищі.

Загальні результати мають подвійну нумерацію, де перша цифра — номер групи результатів, а друга — номер загального результату всередині групи. Кожен загальний результат конкретизується у вигляді однієї чи кількох лінійок конкретних результатів, «протягнутих» наскрізно через усі рівні та цикли початкової, базової та профільної середньої освіти. Кожна лінійка конкретних результатів від початкової до профільної ланки відображає траєкторію навчального поступу.

Кожному конкретному результату в стандартах базової та профільної освіти може відповідати певна кількість орієнтирів для оцінювання, які ще точніше визначають вимоги до навчальних досягнень учнів / учениць. Для профільної середньої освіти ці орієнтири сформульовано окремо для основного та поглибленого рівнів навчання.

Для кожного з освітніх циклів сформульовано конкретні результати навчання, які розкривають очікуваний рівень досягнення учнівством загального результату на завершення відповідного циклу. Кількість конкретних результатів для різних загальних результатів є різною, зокрема й у різних циклах.

Можливі підходи до викладання інформатики на різних рівнях освіти — від початкової до профільної.

Окремі предмети — курси, які викладають автономно та які зосереджені на конкретних тематичних розділах інформатики, таких як програмування, кібербезпека чи мобільна розробка, комп'ютерна графіка, вебдизайн тощо.

Інтегрований курс інформатики, який є цілісною навчальною дисципліною, що гармонійно поєднує ключові аспекти інформатики. На відміну від окремих предметів, він забезпечує системне засвоєння знань, і вироблення необхідних умінь, створюючи єдину логічну структуру навчання. Такий підхід дає змогу формувати комплексне розуміння

цифрових технологій, інтегруючи їх у широкий освітній контекст та сприяючи міжпредметним зв'язкам.

Міжгалузева інтеграція — використання цифрових технологій у ширшому освітньому контексті, де інформатика стає інструментом для реалізації міждисциплінарних проєктів, таких як цифровий маркетинг, аналіз даних чи 3D-моделювання тощо.

Місце програмування в курсі інформатики. Одним з головних змістових викликів в інформатичній галузі є питання щодо доцільності вивчення програмування в межах курсу інформатики: Чи варто вивчати програмування всім учням / ученицям, а якщо так — то в якому обсязі? Чи доцільно відокремити програмування як навчальну дисципліну від загального курсу інформатики?

Програмування є невід'ємним складником Європейської рамки цифрової компетентності (DigComp¹). Рамка інформатичної освіти для шкіл (Informatics for all²) охоплює алгоритми й програми як один зі змістових розділів поряд з даними та інформацією, інформаційними системами, мережами, цифровою творчістю, проєктуванням, моделюванням, безпекою та конфіденційністю тощо. У сучасних дослідженнях стану інформатичної освіти вважається, що ця освітня галузь повинна обов'язково включати в тому числі ті навчальні дисципліни, у яких вивчається алгоритмізація та програмування (хоча не обмежується ними)³.

Розвивальний потенціал програмування. Світу потрібні не просто користувачі та користувачки технологій, а їх творці / творчині та новатори / новаторки. Програмування сприяє розвитку виконавчих функцій мозку, таких як робоча пам'ять, когнітивна гнучкість і контроль імпульсів⁴. У навчанні: коли дитина програмує, вона використовує виконавчі функції для планування коду (планування), утримання в голові логіки програми (робоча пам'ять), зміни підходів у разі помилок (когнітивна гнучкість) і пошуку помилок (моніторинг). У повсякденному житті: коли дитина складає план на день, утримується від імпульсивних рішень або змінює маршрут через перепони на шляху, вона використовує ці ж самі виконавчі функції.

Програмування також стимулює розвиток логічного мислення, креативності та здатності до розв'язання проблем⁵.

Крім того, програмування виходить за рамки перекладу команд на мову програмування; воно передбачає вивчення потреб, написання специфікацій, а також тестування, налагодження та аналіз коду. Навчання програмування надає учням / ученицям платформу для спільного розв'язання проблем, творчого самовираження та відкриття радості від створення чогось нового, власного⁶.

У цьому контексті варто наголосити на *недоцільності поділу курсу інформатики* на програмування та інформаційні технології на рівні базової середньої освіти. Для цього є кілька підстав:

1. Розвивати алгоритмічне мислення варто з 5 класу або й раніше, а в типових освітніх програмах для 5–6 класів відсутні години для двох обов'язкових інформатичних дисциплін.
2. Інтегрованість інформаційних технологій та програмування в одну навчальну дисципліну може давати значний позитивний ефект, адже, наприклад, електронні таблиці є

¹ Vuorikari, R., Kluzer, S. and Punie, Y., DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens, 2022, ISBN 978-92-76-48882-8

² Informatics for All Coalition. Informatics Reference Framework for School. Informatics Europe & ACM Europe Council, 2022

³ Vegas, E., Hansen, M., & Fowler, B. (2021). Building skills for life: How to expand and improve computer science education around the world.

⁴ A. Diamond, Executive Functions. Annual Review of Psychology, vol. 64, 2013.

⁵ Marina U. Bers et al. Coding as a playground: Promoting positive learning experiences in childhood classrooms. Computers & Education, vol. 138, 2019, p. 130–145.

⁶ Computational Participation: Understanding Coding as an Extension of Literacy Instruction. Journal of Adolescent & Adult Literacy, 59(4), 371–375.

чудовим засобом пропедевтики базових концепцій програмування (клітинка — прототип змінної, формула з посиланням на клітинку / змінну — прототип лінійної алгоритмічної конструкції, функція IF — умовного оператора, копіювання формули в межах стовпця — прототип ітеративних обчислень тощо). І навпаки, опанування мови програмування дає змогу глибше розуміти деякі інформаційні технології, наприклад, учень / учениця зможе застосовувати вебтехнології значно ґрунтовніше, якщо володітиме мовою JavaScript.

3. Не реалістично сподіватися знайти достатню кількість учителів / учительок інформатики програмування більш фахових, ніж наявні. Отже, у переважній більшості закладів освіти обидві дисципліни викладатимуть ті самі педагоги, що також переконує в недоцільності поділу курсу інформатики.

Водночас необхідним є введення поглиблених вибіркового курсів з програмування, у базовій, а особливо в профільній школі, які можуть викладати, зокрема, IT-фахівці. Заклади освіти можуть виділяти на вивчення інформатики години понад мінімальну кількість, передбачену типовою освітньою програмою. Якщо є відповідний кадровий потенціал, у межах цього часу цілком можна реалізувати освітні цілі, що можуть ставитися в окремому курсі програмування.

Інформатика в початковій школі. В початковій школі метою інформатичної освітньої галузі є формування в здобувачів / здобувачок освіти креативності та навичок логічного й алгоритмічного мислення, здатності доцільно та безпечно використовувати цифрові інструменти та технології для розв'язання навчальних завдань та особистого розвитку, комунікації та співпраці, інформаційної та цифрової грамотності.

Проте, відповідно до чинного базового навчального плану початкової освіти (додаток 12 до Державного стандарту початкової освіти від 2018 року), у другому класі не виокремлюють визначену кількість годин для інформатичної освітньої галузі. Тому інформатика в початковій школі часто перетворюється на безмашинний курс, оскільки навчальний план не передбачає окремого уроку в комп'ютерному класі. В умовах, коли обладнання кабінетів початкової школи не передбачає достатньої кількості цифрових робочих місць для учнівства, виникає ситуація, коли в закладі не створено умов для виконання практичної складової навчального курсу та досягнення результатів навчання, передбачених стандартом.

Традиційно в Україні склалися два варіанти викладання курсу інформатики в початковій школі: учителем / учителькою інформатики базової / старшої школи або вчителем / вчителькою початкових класів, який / яка навчає конкретний клас. Обидва варіанти мають свої переваги й недоліки. Однак учитель / учителька інформатики базової школи не завжди достатньо розуміється на особливостях навчання дітей молодшого шкільного віку, психолого-фізіологічних аспектах, на змісті навчання різних предметів початкової школи та їх інтеграції, на специфіці оцінювання результатів навчання. Натомість учитель / учителька початкових класів, який / яка викладає інформатику, не завжди має відповідну технічну підготовку та необхідний рівень розуміння наукових основ предмета. Це призводить до певного перекосу в досягненні учнями / ученицями очікуваних результатів навчання, визначених в ДСПО, і відповідно в досягненні мети освітньої галузі та рівні розвитку ключової компетентності.

За прикладом Державного стандарту базової середньої освіти, у базовому навчальному плані Державного стандарту початкової освіти доцільно вказати кількість годин на кожну освітню галузь окремо, в тому числі й на інформатику. При цьому авторські колективи різних освітніх програм можуть пропонувати різні моделі інтеграції освітніх галузей. А заклади освіти реалізувати найбільш оптимальні для них моделі організації освітнього процесу задля досягнення мети освітніх галузей. Залежно від матеріально-технічного й кадрового забезпечення, заклад освіти повинен мати змогу самостійно прийняти рішення щодо моделі викладання інформатики в початковій школі, але обов'язковою умовою є забезпечення формування практичних навичок відповідно до вимог ДСПО, якісної освіти та доступу до неї.

Зважаючи на те, що інформатика є окремим предметом в базовому навчальному плані, а також в типових освітніх програмах для початкової школи, доцільним буде увідповіднити

перелік назв підручників початкової школи, щодо яких проводиться конкурсний відбір, а саме додати до переліку підручники з інформатики для 2–4 класів.

IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі

Системність і неперервність. Інформатика у закладах освіти України викладається як окремий предмет безперервно з 1985 року, що забезпечує сталість освіти, наявність широкого спектра методичних матеріалів, апробованих навчальних практик і розвинуту педагогічну спільноту.

Сьогодні інформатика є обов'язковим предметом з 2 по 9 клас, що забезпечує послідовне та системне формування інформаційно-цифрової компетентності учнівства в початковій і базовій школі. У старшій школі, відповідно до чинного Державного стандарту повної загальної середньої освіти (2011 р.) для 10–11 класів, інформатика належить до переліку вибірково-обов'язкових курсів, що дає змогу учням / ученицям поглибити свої знання та вміння при вивченні профільних модулів. Згідно з новим Державним стандартом профільної середньої освіти (2024 р.), інформатика залишається обов'язковою для вивчення в 10 класі для всіх учнів та учениць, незалежно від обраного профілю, і може доповнюватись профільними та позапрофільними курсами.

Водночас стрімкі зміни в галузі інформаційних технологій потребують динамічнішого оновлення стандартів і модельних навчальних програм з інформатики. Це зумовлено цифровими викликами — від розвитку новітніх технологій до зростання кібератак і поширення інструментів на основі штучного інтелекту — які змінюють вимоги до цифрової грамотності, що формує шкільний курс інформатики.

Освітні стандарти та компетентнісний підхід. Державні стандарти початкової, базової та профільної середньої освіти визначають чіткі результати навчання в межах інформатичної освітньої галузі. На їхній основі створено низку модельних навчальних програм, які пропонують різноманітні траєкторії досягнення цих результатів навчання. Інформатична освіта охоплює як цифрову грамотність і цифрове громадянство, так і розвиток обчислювального мислення та медіаграмотності, уміння створювати інформаційні продукти та програмувати, є основою для формування в учнів / учениць компетентностей у сфері STEM-освіти. Такий комплексний підхід сприяє розвитку ключових компетентностей учнівства, необхідних для успішного й активного життя в сучасному цифровому суспільстві. Завдяки такому підходу учні й учениці не лише вміють користуватися технологіями, а й вчать креативно мислити, розв'язувати задачі та створювати власні цифрові рішення. Отримані знання та вміння учнівство застосовує і на інших предметах, що забезпечує інтеграцію освітніх галузей і всебічний розвиток інформаційно-цифрової компетентності учнів / учениць.

Одним з ключових викликів у викладанні інформатики є стрімке оновлення тематики у сфері технологій, яке випереджає зміни в програмах і підручниках, що ускладнює своєчасне впровадження актуальних тенденцій в освітній процес. Доволі часто педагоги недостатню увагу приділяють комплексному застосуванню знань і вмінь, коли інформатику розглядають ізольовано від реальних життєвих контекстів та інших освітніх галузей. Це призводить до формального засвоєння понять без глибокого розуміння сфер їхнього застосування. На сьогодні не проводиться зовнішнє оцінювання цифрової грамотності учнівства за єдиним стандартом, що не дає змоги своєчасно виявляти прогалини та ефективно коригувати освітні політики.

Профільність і варіативність. Навчальні програми з інформатики мають модульну будову, що дає змогу вчителю обирати найбільш актуальні та доцільні теми відповідно до потреб учнівства та ресурсного забезпечення. Такий підхід забезпечує гнучкість, індивідуалізацію освітніх траєкторій і дає змогу поглиблено вивчати окремі напрями, зокрема креативне програмування, вебтехнології, роботу з базами даних, графічний дизайн тощо.

У 2025 році у класах інформаційно-технологічного профілю у старшій школі навчались 17267 учні та учениці, що становило майже 4% від загальної кількості старшокласників⁷. Це найпопулярніший профіль поза межами предметів, щодо яких передбачене зовнішнє незалежне оцінювання.

У межах інформаційно-технологічного профілю школярі вивчають алгоритмізацію, програмування, аналіз даних, основи ІІІ та веброзробку, створюють власні цифрові продукти. Багато з них беруть участь в олімпіадах, ІТ-проектах і конкурсах, реалізуючи освітню траєкторію в ІТ-сферу.

Технічне забезпечення та підручники. За кошти державної освітньої субвенції та коштів освітніх грантів кабінети інформатики закладів освіти забезпечуються комп'ютерною та мультимедійною технікою, відповідно до затвердженого типового переліку обладнання. Водночас зберігається потреба в прискореному оновленні технічної бази (не лише комп'ютерів, але й інтерактивного, мережевого обладнання, серверів тощо) — особливо в сільських громадах і релокованих школах, де спостерігаються проблеми з обмеженою швидкістю інтернету, незадовільний фізичний стан наявної техніки або її повна відсутність. Через бюрократичні перепони та обмежені пропозиції ринку, недосконалі механізми реалізації, громади та заклади освіти не завжди встигають освоїти надані бюджетні кошти (державна субвенція) на придбання обладнання для кабінетів інформатики та шкільних STEM-кабінетів. Через недосконалість механізмів розподілу коштів на розвиток цифрової інфраструктури у межах територіальних громад школи з меншою наповнюваністю не мають змоги оновлювати технічну базу. Забезпечення рівного цифрового доступу для всіх учнів та учениць залишається одним із актуальних завдань наступного етапу розвитку інформатичної освіти. Також варто звернути увагу на подолання цифрового розриву — нерівного доступу до сучасних технологій та швидкого інтернету в різних регіонах країни.

Створено лінійки модельних навчальних програм і підручників від кількох авторських колективів, які розробили систематичний курс інформатики від 5 по 11 класи (є окремі рішення, які цілісно охоплюють освітній процес з інформатики від 2 по 11 клас). Розроблені модельні навчальні програми з інтегрованих курсів робототехніки та STEM-освіти.

Усі учні та учениці мають доступ до паперових підручників з інформатики та електронних додатків до них (починаючи з 2024 року це обов'язкова складова підручника), які безкоштовно надаються державою. Це створює рівні можливості для навчання по всій країні. Водночас державне замовлення підручників, зокрема для початкової школи, потребує вдосконалення, оскільки не враховує варіативність навчальних програм з інформатики. У різних навчальних програмах інформатика може вивчатись інтегровано або самостійним предметом, тож єдиний формат інтеграції у підручнику «Я досліджую світ» не є зручним для повноцінного викладання та використання навчального матеріалу.

Цифрові ресурси викладання інформатики. Останні роки інформатична освіта в Україні отримала низку якісних цифрових рішень для очного, дистанційного та змішаного навчання. З 2023 року розпочала роботу освітня платформа «ІТ-студії» з уніфікованим контентом для супроводження викладання курсу інформатики з 2 по 11 клас. Освітні матеріали розроблені відповідно до державних стандартів і концептуальних засад Нової української школи та охоплюють всі змістові лінії курсу: цифрову грамотність, медіаторчість, обчислювальне мислення та програмування, аналіз даних та моделювання, цифрове громадянство. Всеукраїнська школа онлайн (ВШО) також є додатковим джерелом відеоуроків, презентацій і завдань з інформатики для базової й профільної ланок освіти. Особливо корисна ця платформа для учнівства на дистанційному або змішаному навчанні, а також у контексті надолуження освітніх втрат. Онлайнові авторські платформи «ІТ-книга» та «ДистОсвіта» містять презентації, практичні завдання, інтерактивні уроки, тести тощо. Учителі / вчительки можуть використовувати зазначені ресурси для підтримки власних занять

⁷ Інформаційний бюлетень «Відомості про профільне навчання у закладах загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватних закладах», Інститут освітньої аналітики, 2025.

у різних форматах. Ці платформи забезпечують доступність, якість і сучасний формат викладання інформатики незалежно від місця й умов навчання.

Для вивчення програмування створено ресурс ЄPython — безкоштовне україномовне середовище з простим і зрозумілим інтерфейсом, що ідеально підходить для перших кроків у програмуванні. Для організації практикумів, олімпіад та інших учнівських змагань з програмування активно використовують онлайн-платформи, наприклад Qbit, E-Olymp, Algotester тощо, навколо яких формуються спільноти учнів / учениць, учителів / учительок, менторів / менторок та ентузіастів / ентузіасток програмування. Такі платформи важливі, бо дають змогу практикувати програмування, змагатися, отримувати зворотний зв'язок і ставати частиною професійної спільноти.

Водночас забезпечення шкіл ліцензійним програмним забезпеченням залишається значним викликом програмно-технічного забезпечення дисципліни, спонукаючи заклади освіти використовувати безкоштовні і часто менш функціональні аналоги. Брак достатньої кількості цифрових ресурсів, платформ і програмних засобів українською мовою ускладнює реалізацію вимог державних стандартів, модельних навчальних програм та ефективне оцінювання результатів навчання.

Учительська спільнота. У закладах освіти країни станом на 05 вересня 2024 року (за даними звіту про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти⁸) працює 13 840 вчителів / учительок інформатики, при наявності 151 вакантних посад (1,09%). У порівнянні з професійним ринком IT-сфери, нижча заробітна плата вчителів / учительок, не стимулює залучення кваліфікованих фахівців, які володіють сучасними IT-інструментами, до викладання інформатики в школі. Спостерігається нестача кваліфікованих учителів / учительок інформатики, особливо в сільській місцевості. У зв'язку із цим один педагог часто викладає в кількох школах одночасно або викладає кілька суміжних дисциплін.

Крім того, потребує оновлення штатний розпис ЗЗСО, оскільки наразі відсутні фахівці / служби на рівні громади / закладу освіти, які оновлюють / ремонтують і здійснюють супровід цифровізації усіх сфер діяльності закладу освіти. Часто саме на вчителів / учительок інформатики покладають додаткові обов'язки з підтримки технічної інфраструктури закладів освіти, ведення сайтів, освітніх баз даних, дистанційних платформ тощо.

Розроблено національну рамку цифрової компетентності педагогів на основі європейського документа DigCompEdu, яка інтегрована до Професійного стандарту вчителя / учительки закладу загальної середньої освіти, Типової програми підвищення кваліфікації педагогів Нової української школи, а також програми сертифікації вчителів / учительок початкової та базової школи. Окрім цього, підготовлено методичні рекомендації щодо впровадження інструментів і ресурсів штучного інтелекту в освітній процес, які окреслюють ключові напрями, потенційні переваги та педагогічні підходи до застосування штучного інтелекту на уроках, зокрема в курсі інформатики. Ці напрацювання створюють основу для системного розвитку інформаційно-цифрової компетентності учительства, сприяють впровадженню сучасних технологій в освітній процес та забезпечують орієнтири для професійного зростання педагогів.

Водночас стрімкий розвиток цифрових технологій, зокрема систем штучного інтелекту, ставить нові виклики перед освітою та вимагає постійного оновлення освітніх стандартів і методик навчання. Потрібна релевантна модель професійного розвитку вчителів / учительок інформатики в умовах цифрової трансформації. Наразі бракує належної методичної підтримки, спеціалізованих IT-курсів для учительства у громадах, є дефіцит фахівців із цифрової педагогіки. Спостерігаються розбіжності в рівні підготовки учительства через відсутність єдиних стандартів цифрової компетентності педагогів, зокрема й учителів / учительок інформатики.

⁸ Інформаційний бюлетень «Про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватних закладів», Інститут освітньої аналітики, 2025.

Професійне вигорання вчительства, низька мотивація призводять до небажання змінювати традиційні освітні практики загострилися в умовах війни. Через обмеженість ресурсів місцевих бюджетів фінансування поділу учнів / учениць на групи для вивчення інформатики часто не забезпечується, що призводить до перевантаження вчителів / учительок, зниження якості індивідуальної підтримки учнів і учениць і, як наслідок, поверхневого засвоєння учнівством матеріалу та втрата ним інтересу до предмета.

Таблиця 4

Пропоновані рішення на основі вищезазначених викликів

Виклик	Можливі рішення	Пояснення
1. Забезпечення рівного цифрового доступу для всіх учнів і учениць.	Оновлення матеріально-технічної бази кабінетів інформатики та шкільних STEM-центрів.	Наявність сучасного обладнання в кабінетах інформатики та шкільних STEM-центрах забезпечує можливість виконання практичної складової навчальних програм, впровадження міжпредметного підходу, організації проектної діяльності та реалізації освітніх траєкторій відповідно до потреб учнів та учениць.
	Забезпечення шкільним швидкісним інтернетом, особливо в сільських громадах.	Швидкісний доступ до інтернету є необхідним для можливості користування цифровими освітніми ресурсами, реалізації дистанційної та змішаної форми навчання, використання хмарних сервісів, проведення онлайн-оцінювання та впровадження сучасних цифрових технологій в освітній процес.
	Вдосконалення механізму бюджетного фінансування щодо закупівлі обладнання та програмного забезпечення.	Внесення змін до процедур розподілу та освоєння коштів сприятиме оперативному оновленню ресурсної бази закладів, відповідності технічного забезпечення сучасним освітнім потребам та забезпеченню умов для реалізації цифрової трансформації освіти.
	Розробка українського навчального програмного забезпечення / ресурсів / платформ для вивчення інформатики.	Власні розробки дозволять врахувати національний контекст, мовні особливості, актуальні освітні потреби та рівень цифрової інфраструктури. Це сприятиме створенню якісного, доступного й адаптованого до українських реалій освітнього контенту. Такі ресурси сприяють освітній незалежності й стійкості в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів.
	Розвиток мережі цифрових освітніх хабів в межах громад, в тому числі і	Створення постійно діючих або мобільних цифрових освітніх хабів у громадах забезпечує доступ до сучасних технологій для дітей, молоді та

	мобільних STEM-хабів.	тимчасово переміщених осіб в селах, віддалених районах. Такі хаби можуть виконувати роль центрів навчання, цифрової грамотності та реалізації освітніх ініціатив, де учні / учениці можуть працювати з пристроями, програмним забезпеченням, інтернетом, а також отримувати підтримку від менторів / менторок чи вчителів / вчительок. Це сприяє зменшенню цифрової нерівності та зміцненню освітнього потенціалу громад.
	Створення е-платформи цифрового наставництва учнівства.	Цифрове наставництво (зокрема із залученням інструментів ШІ) сприятиме розв'язанню питання адаптації учнів / учениць до змін модельних навчальних програм / шкіл / країн навчання, освітніх витрат, розвивати навички критичного мислення, проектної роботи та безпечної поведінки онлайн і дозволить побудувати ефективне освітнє середовище на основі взаємодії, довіри та підтримки. Може бути створена на базі педагогічних університетів як елемент навчальної практики майбутніх педагогів / педагогинь.
2. Оновлення змісту навчання відповідно до динаміки розвитку цифрових технологій.	Модульна структура програм, зокрема вибіркові поглиблені модулі у базовій і профільній школі.	Включення коротких оновлюваних модулів до існуючих курсів створює умови для диференціації освітніх траєкторій, дозволяє враховувати індивідуальні інтереси учнівства, а також сприяє впровадженню актуальних напрямів інформатики, зокрема програмування, робототехніки, аналізу даних, штучного інтелекту тощо.
	Системне формування обчислювального мислення на всіх етапах навчання інформатики.	Обчислювальне мислення — це спосіб мислення, що навчає учнів / учениць формулювати проблеми, бачити в них структуру, аналізувати й моделювати ситуації, будувати послідовні рішення та перевіряти їх на ефективність. Його застосування виходить далеко за межі інформатики, тому включення до МНП тем та видів діяльності, які розвивають обчислювальне мислення, сприятиме формуванню гнучкості мислення, самостійності в навчанні та готовності до інноваційної діяльності в будь-якій сфері.

	Розширення міжпредметної інтеграції та застосування STEM-підходів.	Для ефективного впровадження інтегрованого навчання та STEM-підходів необхідно надати вчителям / учителькам чіткі методичні рекомендації щодо проєктування освітніх програм, які передбачають можливість реалізації міжгалузевих інтегрованих проєктів, проєктних днів, тижнів чи міжгалузевих курсів. У таких документах мають бути приклади інтегрованих проєктів, варіанти розподілу змісту й ролей між учителями / вчительками різних предметів. Також важливо врегулювати оплату праці педагогів / педагогинь, які залучені в інтегроване навчання: розробити типові моделі тарифікації та врахування таких годин у педагогічному навантаженні. Для вчителів / учительок нетехнічних дисциплін (наприклад, біології) потрібно забезпечити доступ до підвищення кваліфікації — зокрема, щодо основ програмування мікроконтролерів, роботи з датчиками та розроблення проєктних завдань із цифровим компонентом. Таке навчання може здійснюватися через онлайн-курси, педагогічні хаби, спільноти практик або менторські програми.
	Передбачення обов'язкового поділу класу на групи при вивченні інформатики.	Поділ на групи сприяє більш ефективному проведенню уроків інформатики, індивідуалізації навчання та підвищенню якості засвоєння матеріалу.
	Розроблення інструменту зовнішнього оцінювання цифрової грамотності учнівства на основі єдиного стандарту.	Це дозволить своєчасно виявляти прогалини, коригувати освітні політики та забезпечити якість цифрової освіти на національному рівні.

3. Забезпечення стійкої моделі викладання інформатики в початковій школі.	Включення підручників з інформатики для учнів / учениць початкової школи як окремого примірника до переліку конкурсного відбору.	Додавання підручників з інформатики для 2–3 класів до переліку державного замовлення дозволить школам обирати ті, що відповідають власному навчальному плану. Це сприятиме узгодженості матеріалів з навчальними програмами, підвищенню якості освітнього процесу та дотриманню принципів рівного доступу до навчальних ресурсів для всіх учасників та учасниць освітнього процесу.
	Забезпечення різнопланового та цільового підвищення кваліфікації вчителів / учительок, залучених до викладання інформатики в початковій школі.	Підвищення кваліфікації має здійснюватися диференційовано з урахуванням ролі педагогів в освітньому процесі. Для вчителів / учительок початкової школи доцільно наголосити на технічних аспектах інформатики, основах програмування та сучасних науково-технологічних тенденціях. Для вчителів / учительок базової школи, які викладають в початковій школі, важливо зосередитися на організації освітнього процесу та методичних особливостях навчання, системах оцінювання, міжпредметній інтеграції та психофізіологічних особливостях розвитку молодших школярів та школярок.
	Внесення зміни до базового навчального плану початкової освіти, передбачивши окремі години для інформатики з 2 класу.	Це дозволить забезпечити системність викладання інформатики з початкової школи, реалізувати практичну складову курсу та досягати очікуваних результатів навчання.
	Забезпечення цифрових робочих місць в кабінетах початкової школи відповідно до потреб курсу інформатики.	Наявність цифрових пристроїв у кабінетах початкової школи є критичною умовою для реалізації практичної частини навчання та формування цифрових навичок.

4. Професійний розвиток і підтримка вчительства інформатики.	Гнучкі, багатовекторні програми професійного розвитку вчителів / учительок інформатики на єдиній освітній платформі.	Короткі онлайн-курси з сертифікацією та практичними завданнями, адаптовані до потреб конкретних вчителів / учительок. Такі програми мають враховувати різний рівень цифрової компетентності педагогів / педагогинь та забезпечувати безперервність професійного розвитку відповідно до сучасних освітніх викликів. Наявність єдиної освітньої платформи забезпечить свободу вибору суб'єктів надання освітніх послуг, що сприятиме підвищенню якості навчання.
	Підсилення локальних освітніх спільнот.	Розвиток професійних мереж та наставництва допомагає подолати професійну ізоляцію, забезпечити обмін педагогічними практиками, взаємопідтримку, поширення інноваційних підходів до викладання, що є важливим чинником професійного зростання педагогічних кадрів.
	Запровадження заходів підтримки та визнання інноваційної діяльності вчителів / учительок інформатики.	Реалізація програм мікрогрантів, впровадження механізмів матеріального та нематеріального заохочення, а також забезпечення визнання інноваційних освітніх практик учителів / учительок інформатики через професійні заходи, конкурси, інформаційні кампанії та медіаресурси сприятиме підвищенню мотивації педагогічних працівників / працівниць до впровадження новітніх підходів у навчанні, підвищенню їхнього професійного статусу та формуванню позитивного іміджу інформатичної освітньої галузі.
	Проведення тренінгів і стажувань з цифрової педагогіки, штучного інтелекту та обчислювального мислення.	Підвищення рівня професійної готовності педагогічних працівників до роботи в умовах цифрової трансформації освіти потребує постійного оновлення змісту професійного розвитку відповідно до сучасних технологічних тенденцій та змін у змісті навчання. Особливу увагу слід приділяти опановуванню педагогами / педагогинями нових підходів до організації освітнього процесу з використанням цифрових інструментів, розвитку навичок проектування навчального середовища та ефективної інтеграції сучасних технологій у навчальні практики.

	Залучення педагогів / педагогинь до створення освітнього цифрового контенту.	Активна участь учителів / учительок інформатики у розробці навчальних ресурсів, інструкцій, сценаріїв уроків і практичних завдань на основі власного досвіду сприяє підвищенню їхнього професійного рівня, створенню контенту, адаптованого до українських реалій, та формуванню почуття професійної значущості, формуванню відкритої бази якісних ресурсів, які можуть бути використані учительством по всій країні. Це можливе за умови формування спільнот практиків при регіональних закладах післядипломної педагогічної освіти, яка діє під керівництвом менторів / менторок та за експертної оцінки матеріалів.
	Визначення окремих штатних одиниць для технічного супроводу цифровізації закладу освіти.	Це дозволить вчителям / учителькам зосередитися на навчальному процесі, зменшить їх додаткові обов'язки, а технічні завдання виконуватимуть фахівці та фахівчині з ІТ-супроводу.
	Розроблення та впровадження єдиного стандарту цифрової компетентності педагогів / педагогинь, зокрема для вчителів / учительок інформатики.	Єдиний стандарт цифрової компетентності забезпечить узгодженість підходів до рівня цифрової компетентності вчителів / учительок, зокрема вчителів / учительок інформатики, дозволить уникнути розбіжностей у рівні підготовки та вимог до них.

Я-ОРІЄНТИРИ ІНФОРМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Робота з інформацією				
Я вмію знаходити потрібну мені інформацію і пояснити, чому вона важлива.	Я вмію знаходити інформацію і перевіряти, чи вона правдива.	Я вмію знаходити потрібну інформацію, порівнювати інформацію з різних джерел.	Я вмію аналізувати суперечливу інформацію.	Я вмію захиститись та протидіяти маніпуляціям і пропаганді.
			Я вмію аргументувати, чому джерело є надійним або ні.	Я вмію пояснити, як застосування сучасних інформаційних технологій впливає на розвиток суспільства і мою галузь зацікавлення.
			Я вмію розпізнавати маніпуляції в інформаційних повідомленнях.	Я вмію використовувати ресурси ІІІ для виконання рутинних завдань.
			Я вмію будувати запити для роботи з ресурсами ІІІ.	
Робота з даними та моделями				

Я вмію розпізнавати послідовність дій або предметів і можу її продовжити.	Я вмію перетворювати дані у схеми, таблиці або інші форми.	Я вмію використати таблиці, схеми та діаграми для організації даних.	Я вмію збирати дані з різних джерел (інтернет, опитування, експерименти).	Я вмію аналізувати великі обсяги даних, виявляти закономірності та робити обґрунтовані висновки.
Я вмію створити просту модель предмета або явища.	Я вмію працювати з даними за допомогою цифрових технологій.	Я вмію обирати важливі властивості об'єктів.	Я вмію структурувати дані та візуалізую їх за допомогою графіків і діаграм різних типів.	Я вмію будувати моделі на основі даних з урахуванням змінних і залежностей.
		Я вмію аналізувати дані та класифікую їх за певними ознаками.	Я вмію інтерпретувати результати аналізу даних.	Я вмію сформулювати гіпотези на основі даних.
				Я вмію представляти результати аналізу даних у вигляді звітів та презентацій.
Обчислювальне мислення та програмування				
Я вмію діяти за інструкцією або створити простий план дій.	Я вмію складати алгоритми для розв'язування простих задач.	Я вмію створювати програму в середовищі програмування, протестувати її і вдосконалити.	Я вмію написати програму на одній з мов програмування, використовуючи основні алгоритмічні структури.	Я вмію створювати програмні проекти з використанням оптимальних алгоритмів та структур даних.
	Я вмію створити програму для виконання певного завдання або розповіді історії.	Я вмію використовувати умови та цикли у своїй програмі.	Я вмію використовувати функції, змінні та структури даних у своїх програмах для створення програмних продуктів.	Я вмію створювати програми для автоматизації рутинних завдань.

			Я вмію тестувати та налагоджувати програми.	Я вмію тестувати і вдосконалювати програми, враховуючи зворотний зв'язок користувачів і зміни середовища.
Створення інформаційних продуктів				
Я вмію створити малюнок або записати текст, щоб поділитися своїми ідеями.	Я вмію створювати презентації або тексти з малюнками і схемами.	Я вмію використовувати текст, зображення, числа і звук для створення інформаційного продукту.	Я вмію створити текстовий документ зі стильовим оформленням, просту вебсторінку зі стилями, мультимедійний продукт.	Я вмію комбінувати різні типи даних і технології для створення корисного та якісного інформаційного продукту.
Я вмію працювати разом з іншими над спільним завданням і дотримуватися правил.	Я вмію пояснити свій внесок у групову роботу.	Я вмію працювати в команді над проектом, розподілити ролі, спланувати роботу і оцінити результат.	Я вмію брати участь у командній роботі над спільним продуктом: планую, співпрацюю, обговорюю, презентую.	Я вмію координувати роботу в команді, ефективно комунікувати з іншими, презентувати результати роботи перед аудиторією.
Робота в цифровому середовищі				
Я вмію користуватися різними цифровими пристроями вдома і в школі.	Я вмію обрати зручний пристрій і програму для виконання завдання і пояснюю, чому саме їх.	Я вмію обрати і налаштувати потрібні програми для навчання або розваг.	Я вмію встановлювати та налаштовувати програмні засоби для роботи відповідно до завдання і власних потреб.	Я вмію досліджувати нові цифрові пристрої та самостійно навчаюся їх використовувати для вирішення задач у вибраній галузі.
Я вмію підтримувати порядок на	Я вмію працювати з програмами, знаю їхні основні функції.	Я вмію користуватися інтернет-ресурсами для навчання.	Я вмію створювати онлайн-документи, налаштовувати рівні доступу.	Я вмію обрати і налаштувати відповідні онлайн-інструменти для

робочому місці та дбайливо ставитися до техніки.				командної роботи або презентації результатів.
	Я вмію зберігати файли на комп'ютері.		Я вмію використовувати сервіси для навчання та співпраці.	Я вмію діагностувати несправності в роботі комп'ютерних систем та здійснювати базове адміністрування.
Безпека та відповідальність				
Я вмію дотримуватись правил безпечної роботи з цифровими пристроями і в інтернеті.	Я вмію дотримуватись правил безпечного користування пристроями.	Я вмію дотримуватись правил безпеки в інтернеті.	Я вмію захищати свій інформаційний простір.	Я вмію визначати загрози в мережі (віруси, фішинг, спам) та аналізувати ризики.
Я вмію поважати працю інших.	Я вмію використовувати паролі для захисту своїх даних.	Я вмію захищати особисті дані і не розголошую їх без потреби.	Я вмію дбати про свою цифрову репутацію і відповідально поводитися онлайн.	Я вмію розробляти рекомендації для безпечної роботи в інтернеті для себе та інших.
	Я вмію вказувати джерела використаних матеріалів.	Я вмію стежити за формуванням свого цифрового сліду.	Я вмію налаштовувати параметри приватності в соціальних мережах.	Я вмію дотримуватись етичних норм спілкування у цифровому просторі.
		Я вмію використовувати надійні паролі.	Я вмію поважати авторські права.	Я вмію поважати інтелектуальну власність та ліцензійні умови.
			Я вмію дотримуватись правил академічної доброчесності.	

РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В ІНФОРМАТИЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Вільне володіння державною мовою	пояснює сприйняття інформації різними органами чуття на основі власних спостережень [2 ІФО 1.1]	висловлює припущення про достовірність інформації, отриманої з цифрових джерел, розрізняє факти і судження [4 ІФО 1.4]	пояснює призначення і використовує цифрові пристрої і технології для здійснення інформаційних процесів у повсякденному житті та навчальній діяльності [6 ІФО 1.1.1]; пояснює вплив джерел інформації на формування власних поглядів та інших точок зору [6 ІФО 1.4.1]	аргументує та обстоює власну позицію, використовуючи різноманітні ресурси, порівнює альтернативні погляди з кількох інформаційних джерел [9 ІФО 1.4.1]	пояснює і враховує фактори, які впливають на розподіл та використання цифрових ресурсів у глобальному суспільстві [12 ІФО 1.1.3]
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	використовує цифрові пристрої, технології для доступу до інформації та спілкування [2 ІФО 3.3]	налаштовує для власних потреб відповідне програмне середовище; визначає за допомогою правильної термінології збої у роботі доступних цифрових пристроїв,	будує власні судження про медіатексти, визначаючи достовірність інформації та надійність джерел [6 ІФО 1.4.2]	аналізує можливості програмних засобів та обґрунтовує їх вибір для створення інформаційних продуктів різних типів (числових, текстових, гіпертекстових, графічних, відео, аудіо,	обґрунтовано обирає та доцільно використовує цифрові пристрої та/чи інформаційні технології для розв'язування задач з різних галузей, забезпечення життєвих потреб, спілкування, власного розвитку та

		усуває прості несправності [4 ІФО 3.2]		презентаційних тощо) [9 ІФО 2.4.2]	навчання [12 ІФО 1.1.1]
Математична компетентність	складає ціле із запропонованих частин, пояснює, як заміна окремих частин призводить до іншого цілого [2 ІФО 2.3]	розробляє алгоритми (зокрема, для власної чи групової діяльності) з послідовних дій, умов, повторень [4 ІФО 2.1]	аналізує дані для підтвердження чи спростування тверджень [6 ІФО 1.2.2]; розробляє алгоритми, поєднуючи базові структури, для розв'язання задач [6 ІФО 2.1.1]; корегує алгоритм за потреби [6 ІФО 2.1.2]; розділяє задачу на підзадачі та розв'язує їх, комбінуючи проєкт із блоків команд [6 ІФО 2.3.1]	пояснює сутність кодування і виконує його відповідно до окреслених правил [9 ІФО 1.2.4]; розробляє алгоритми із вкладеними структурами і даними різних типів [9 ІФО 2.1.1]; пояснює цінність декомпозиції і модульної технології для розв'язання комплексних проблем [9 ІФО 2.3.1]	досліджує та аналізує набори даних, взаємозв'язки та залежності у них [12 ІФО 1.2.3]; оцінює ефективність власних та відомих алгоритмів для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.1.2]; комбінує дані різних типів під час створення інформаційних продуктів [12 ІФО 2.4.2]
Компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій	визначає об'єкти, їх властивості та значення властивостей за підтримки вчителя / учительки; розрізняє моделі та їх відповідники у реальному світі, створює прості моделі [2 ІФО 1.3]	класифікує об'єкти за їх властивостями, зіставляє ознаки моделей реального і цифрового світу, аналізує вплив подій на властивості, досліджує об'єкти за допомогою створених моделей [4 ІФО 1.3]; відповідально використовує	визначає потребу в отриманні даних, шукає, збирає і зберігає дані, застосовуючи різні пристрої, технології і способи [6 ІФО 1.2.1]; обирає істотні властивості об'єктів і їх значення, необхідні для представлення цих об'єктів у контексті	оцінює роль інформаційних технологій для розвитку науки і суспільства [9 ІФО 1.1.3]; оцінює доцільність і надійність даних різних типів і джерел їх отримання, використовує ці дані для розв'язання життєвих задач [9 ІФО	розуміє та пояснює сутність інформаційних процесів, які виконуються в різних галузях [12 ІФО 1.2.1]; створює, оцінює та використовує інформаційні моделі для розв'язування задач з різних галузей, в тому числі із використанням інформаційних

		технології для власної безпеки, регулює власний час роботи з цифровими пристроями, обговорює різні наслідки використання інформаційних технологій у школі, на вулиці, вдома тощо [4 ІФО 4.1]	розв'язання життєвої/навчальної проблеми [6 ІФО 1.3.1]; використовує готові чи створені моделі для дослідження, експериментує з ними [6 ІФО 1.3.2]; розуміє призначення, можливості та обмеження цифрових пристроїв різного типу, зумовлені їх складовими, використовує їх для власних потреб у навчанні і житті [6 ІФО 3.1.1]	1.2.2]; будує і використовує інформаційні моделі об'єктів, явищ і процесів для розв'язання проблем реального та віртуального світу [9 ІФО 1.3.1]; описує процес опрацювання даних в інформаційних системах [9 ІФО 3.1.2]	технологій [12 ІФО 1.3.1]
Інноваційність	створює план дій, наводить приклади повторення та виконання дій за визначеним завданням у повсякденній діяльності [2 ІФО 2.1]; складає простий план із точних та однозначних вказівок до дій виконавців, виявляє в ньому помилки, оцінює	створює згідно з планом або алгоритмом прості програми та налагоджує їх; прогнозує та формулює очікуваний результат створеної програми [4 ІФО 2.2]	висловлює міркування щодо сучасних інформаційних технологій і їх місця в суспільстві [6 ІФО 1.1.3]; пояснює вибір програмних засобів для опрацювання даних різних типів (принаймні трьох) і створення відповідних інформаційних продуктів [6 ІФО 2.4.2]	оцінює доцільність використання цифрових пристроїв та/чи інформаційних технологій для розв'язання проблем, спілкування, власного розвитку і навчання [9 ІФО 1.1.2]; застосовує різні стратегії пошуку, збору, передавання і зберігання інформації [9 ІФО 1.2.3]; аргументує	обирає відомі та розробляє власні алгоритми для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.1.1]; активно шукає і пропонує нестандартні та інноваційні рішення під час створення інформаційних продуктів [12 ІФО 2.4.3]; обґрунтовано обирає

	відповідність очікуваному результату [2 ІФО 2.2]			ефективність алгоритму для опрацювання наборів та структур даних [9 ІФО 2.1.2]; використовує ефективні засоби цифрової комунікації, знає цифрові інструменти і технології для підтримки процесів співпраці та представлення роботи групи [9 ІФО 2.5.2]; самостійно досліджує можливості різних цифрових пристроїв для оптимального використання їх у власній інформаційній діяльності [9 ІФО 3.1.1]	технологічні рішення для організації власного інформаційного середовища під час розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 3.2.1]
Екологічна компетентність	розрізняє та фіксує дані, аналізує та впорядковує прості послідовності [2 ІФО 1.2]	знаходить інформацію, зберігає дані на цифрових носіях, перетворює інформацію з однієї форми в іншу за допомогою поданих шаблонів, порівнює різні способи	описує вплив цифрових технологій на навколишнє середовище і добробут суспільства [6 ІФО 4.1.1]	обґрунтовує негативний вплив інформаційного "сміття", дезінформації та емоційного перевантаження на власний добробут [9 ІФО 4.1.1]	оцінює якість інформаційних продуктів для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.4.5]; враховує наслідки власних дій у цифровому середовищі та їх

		представлення інформації, аналізує та впорядковує послідовності [4 ІФО 1.2]			вплив на цифрову репутацію власну та інших осіб [12 ІФО 4.1.3]
Інформаційно-комунікаційна компетентність	використовує готові та створює прості інформаційні продукти (текст, зображення, звуки) для отримання, передачі інформації або представлення власних ідей, результатів діяльності [2 ІФО 2.4]; дотримується правил безпечної роботи; захищає власний інформаційний простір; розповідає про проблеми дорослим [2 ІФО 4.1]	розкладає задачі на прості, які виконуються згідно з окремими інструкціями чи послідовністю інструкцій і навпаки (компонує) [4 ІФО 2.3]; створює інформаційні продукти, поєднуючи текст, зображення, звук тощо для представлення ідей та/або результатів діяльності [4 ІФО 2.4]; налаштовує для власних потреб відповідне програмне середовище; визначає за допомогою правильної термінології збої у	обирає спосіб структурування і візуалізації зібраних чи отриманих даних з використанням різних видів інфографіки [6 ІФО 1.2.3]; складає і налагоджує програмні проекти для розв'язання задач/проблем і творчого самовираження [6 ІФО 2.2.1]; створює інформаційні продукти та оцінює їх якість за вказаними критеріями [6 ІФО 2.4.3]; пояснює взаємозв'язок між апаратною і програмною складовими інформаційної системи [6 ІФО 3.1.2]; розрізняє та формулює апаратні і програмні проблеми,	розпізнає та формулює задачі з різних предметних галузей і життєвих ситуацій, для розв'язання яких доцільно використовувати засоби інформаційних технологій [9 ІФО 1.1.1]; пояснює інформаційні процеси, які виконуються під час розв'язання задачі за допомогою цифрових технологій та обчислювальних методів [9 ІФО 1.2.1]; обґрунтовано обирає спосіб візуального представлення даних і систем реального та віртуального світу [9 ІФО 1.2.5]; аргументовано доводить/спростовує автентичність медіа (зображень, відео,	пояснює принципи кодування цифрових даних, що використовуються в різних галузях, та враховує їх під час створення інформаційних продуктів і розв'язання задач [12 ІФО 1.2.2]; обґрунтовує власну позицію щодо достовірності інформації та надійності джерел, застосовуючи стратегії критичного мислення [12 ІФО 1.4.1]; обґрунтовує вибір структур даних для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.1.3]; самостійно або в співпраці реалізовує розроблені алгоритми

		роботі доступних цифрових пристроїв, усуває прості несправності [4 ІФО 3.2]	що є очевидними, пропонує способи їх розв'язання, у разі потреби звертається за допомогою до інших осіб [6 ІФО 3.2.2]; дотримується правил кібербезпеки [6 ІФО 4.1.2]	аудіо тощо) [9 ІФО 1.4.2]; створює складені програми, узгоджуючи взаємодію їх функціональних частин [9 ІФО 2.3.2]; розуміє переваги використання функцій як абстрактного розв'язання задач певного типу [9 ІФО 2.3.3]; створює інформаційні продукти та інтегрує їх компоненти, працюючи індивідуально або у співпраці з іншими, аргументовано пропонує власні критерії оцінювання якості цих продуктів [9 ІФО 2.4.3]; пропонує та застосовує стратегії виявлення джерела типової апаратної та/чи програмної проблеми, усуває типові несправності за інструкцією [9 ІФО 3.2.2];	у програмних проєктах для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.2.1]; створює програмні проєкти за модульною технологією індивідуально чи в проєктній групі [12 ІФО 2.3.1]; визначає та формулює можливі причини типових апаратних та/чи програмних збоїв, пояснює спосіб їх усунення [12 ІФО 3.2.2]; обирає і застосовує стратегію кібербезпеки для власного інформаційного середовища [12 ІФО 4.1.2]
--	--	---	---	---	---

				дотримується принципів кібербезпеки, самостійно застосовує процедури організації інформаційної безпеки для себе, власних пристроїв і даних [9 ІФО 4.1.2]	
Навчання впродовж життя	використовує цифрові пристрої вдома, у школі, на вулиці та пояснює їх призначення [2 ІФО 3.1]; організовує власне робоче місце за допомогою дорослих; розпізнає та описує прості проблеми та збої, які виникають у роботі доступних цифрових пристроїв, звертається за допомогою та підтримкою [2 ІФО 3.2]	обирає цифрове середовище, пристрої, засоби для розв'язання життєвої задачі/проблеми, пояснює свій вибір [4 ІФО 3.1]; співпрацює та спілкується в захищених мережових спільнотах для обміну думками, виконання спільних завдань, пошуку інформації та навчання [4 ІФО 3.3]; відвідує тільки корисні і безпечні вебсайти; дотримується правил	обирає цифрові пристрої та/чи інформаційні технології для розв'язання задачі [6 ІФО 1.1.2]; виявляє наполегливість, коли стикається з помилками і проблемами під час роботи над проектом [6 ІФО 2.2.2]; організовує власне інформаційне середовище на основі доступних пристроїв і технологій, налаштовує програмні та апаратні засоби залежно від власних потреб [6 ІФО 3.2.1]; використовує онлайн-сервіси та онлайн-	справляється з викликами, усуває помилки і використовує їх як можливість для вдосконалення проекту чи власного розвитку [9 ІФО 2.2.2]; налаштовує онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для індивідуальної або групової діяльності і комунікації [9 ІФО 3.3.1]; створює власні інформаційні середовища різного призначення і самостійно обслуговує їх [9 ІФО 3.2.1]	формує і пояснює власну інформаційну картину світу [12 ІФО 1.3.2]; самостійно опановує цифрові пристрої, досліджуючи їх можливості, та застосовує їх для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 3.1.1]; свідомо використовує технологічні засоби для індивідуальної або групової діяльності і комунікації [12 ІФО 3.3.1]

		використання власних і чужих творів [4 ІФО 4.3]	ресурси для індивідуальної або групової діяльності і комунікації [6 ІФО 3.3.1]; розширює спектр засобів і способів комунікації, які використовує, враховуючи потреби свої та інших осіб [6 ІФО 4.2.2]		
Громадянські та соціальні компетентності	розрізняє правдиві та неправдиві твердження, здобуті з різних джерел [2 ІФО 1.4]; зазначає авторство власних робіт; виявляє повагу до авторства інших осіб [2 ІФО 4.3]	пояснює основні інформаційні процеси у близькому для себе середовищі (дім, школа, вулиця) на основі власних спостережень [4 ІФО 1.1]	складає план виконання своєї роботи із створення інформаційного продукту відповідно до ролі в групі [6 ІФО 2.5.1]; бере участь у спільному створенні інформаційного продукту, враховуючи власний і груповий емоційний стан [6 ІФО 2.5.3]; розрізняє себе в реальному і віртуальному світі, передбачає власний "цифровий слід" [6 ІФО 4.1.3]; дотримується	оцінює роль і розрізняє техніку маніпуляцій і пропаганди в медіатекстах [9 ІФО 1.4.3]; налагоджує роботу проекту на підставі аналізу результатів його виконання і відгуків користувачів [9 ІФО 2.2.1]; проєктує і розробляє програмний продукт, працюючи в групі [9 ІФО 2.5.1]; співпрацює з іншими, розуміє і враховує погляди та емоційний стан інших учасників групи; виявляє	використовує стратегії захисту/протидії маніпуляціям, зокрема в цифровому світі [12 ІФО 1.4.2]; демонструє здатність гнучко взаємодіяти в команді та пристосовуватися до нових умов під час розробки проєктів з використанням інформаційних технологій [12 ІФО 2.5.1]; піклується про власну та громадську безпеку, добробут та здоров'я під час використання інформаційних

			авторських прав і враховує різні типи дозволів на використання інформаційних ресурсів у власній і груповій роботі і творчості [6 ІФО 4.3.1]	ініціативність, надає підтримку іншим, за потреби сприяє запобіганню чи вирішенню конфліктів [9 ІФО 2.5.3]; формує позитивну цифрову репутацію, прогнозує наслідки власних дій [9 ІФО 4.1.3]; пояснює ймовірні перешкоди та обмеження щодо універсального доступу до інформаційних продуктів і пропонує способи доступності [9 ІФО 4.2.2]; пояснює співвідношення між правилами, потребами і правом та законами в галузі цифрових технологій [9 ІФО 4.3.1]; дотримується у власній інформаційній діяльності законів щодо захисту людської гідності і прав людини, захисту	технологій [12 ІФО 4.1.1]; враховує потребу в забезпеченні універсального дизайну під час використання інформаційних технологій та створення інформаційних продуктів [12 ІФО 4.2.2]; дотримується норм законодавства, що регулює правові відносини у сфері інтелектуальної власності та використання інформаційних технологій [12 ІФО 4.3.1]; дотримується у власній інформаційній діяльності законів щодо захисту людської гідності і прав людини, захисту даних, інтелектуальної і приватної власності, пояснює
--	--	--	--	--	--

				даних, інтелектуальної і приватної власності, пояснює відповідальність за їх порушення [9 ІФО 4.3.2]	відповідальність за їх порушення [9 ІФО 4.3.2]
Культурна компетентність	зважає на технічні можливості цифрових пристроїв для спілкування, зокрема з людьми з особливими потребами, поважає приватність повідомлень, толерантно ставиться до відмінностей культур, традицій і різних думок [2 ІФО 4.2]	добирає належні засоби для спілкування з іншими особами, зокрема з людьми з особливими потребами, безпосередньо та через Інтернет, усвідомлює відповідальність за свою діяльність в Інтернеті; рекомендує цікаві та безпечні веб-сайти своїм друзям [4 ІФО 4.2]	дотримується правил етикету спілкування у цифрових мережах [6 ІФО 4.2.1]; коментує свою та чужу діяльність із створення інформаційного продукту, за потреби надає конструктивні відгуки [6 ІФО 2.5.4]	конструктивно обговорює результати і перебіг командної роботи із створення інформаційного продукту на основі критеріїв співробітництва [9 ІФО 2.5.4]; продуктивно взаємодіє з іншими особами, спілкується за допомогою різних цифрових засобів, враховуючи власні потреби і потреби інших осіб [9 ІФО 4.2.1]	створює та вдосконалює інформаційні продукти для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.4.1]; розуміє ідеї та емоції інших членів команди та конструктивно реагує на них під час розробки проєктів з використанням інформаційних технологій [12 ІФО 2.5.2]; дотримується норм соціальної, міжкультурної і міжособистісної взаємодії під час спілкування та співпраці у глобальному інформаційному просторі [12 ІФО 4.2.1]

Підприємливість та фінансова грамотність	самостійно та відповідально виконує визначені завдання; працює в команді з іншими особами для досягнення спільної мети [2 ІФО 2.5]	керує своїми діями та пояснює власний внесок у спільний результат роботи команди, коментує успішні та невдачі кроки у процесі роботи [4 ІФО 2.5]	оцінює власні можливості і доступні ресурси для створення інформаційних продуктів з метою розв'язання життєвих/навчальних проблем [6 ІФО 2.4.1]; пояснює роль членів групи і користь співробітництва для виконання спільного завдання із створення інформаційного продукту [6 ІФО 2.5.2]	обґрунтовує висновки, визначає ризики і прогнозує наслідки можливих рішень, прийнятих на основі інформаційних моделей [9 ІФО 1.3.2]; експериментує з ідеями та ресурсами, рішеннями і технологіями під час створення інформаційних продуктів, їх удосконалення для самовираження, вирішення навчальних і життєвих проблем, створення цінностей чи впливу на спільноту [9 ІФО 2.4.1]	аналізує та оцінює сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в різних галузях [12 ІФО 1.1.2]; тестує, налагоджує та вдосконалює програмні проекти, враховуючи/аналізуючи відгуки користувачів та зміни середовища розробки та виконання [12 ІФО 2.2.2]
--	---	---	---	--	---

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ В ІНФОРМАТИЧНІ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Наскрізнi вiмiння	Адаптацiйно-iгровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптацiйний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профiльна середня освіта (10–12 класи)
Читати з розумінням	розрізняє правдиві та неправдиві твердження, здобути з різних джерел [2 ІФО 1.4]	знаходить інформацію, зберігає дані на цифрових носіях, перетворює інформацію з однієї форми в іншу за допомогою поданих шаблонів, порівнює різні способи представлення інформації, аналізує та впорядковує послідовності [4 ІФО 1.2]	дотримується авторських прав і враховує різні типи дозволів на використання інформаційних ресурсів у власній і груповій роботі і творчості [6 ІФО 4.3.1]	розпізнає та формулює задачі з різних предметних галузей і життєвих ситуацій, для розв’язання яких доцільно використовувати засоби інформаційних технологій [9 ІФО 1.1.1]; аргументує та обстоює власну позицію, використовуючи різноманітні ресурси, порівнює альтернативні погляди з кількох інформаційних джерел [9 ІФО 1.4.1]; пояснює співвідношення між правилами, потребами і правом та законами в галузі цифрових технологій [9 ІФО 4.3.1]	обґрунтовує власну позицію щодо достовірності інформації та надійності джерел, застосовуючи стратегії критичного мислення [12 ІФО 1.4.1]; використовує стратегії захисту/протидії маніпуляціям, зокрема в цифровому світі [12 ІФО 1.4.2]

Висловлюват и власну думку в усній і письмовій формі	пояснює сприйняття інформації різними органами чуття на основі власних спостережень [2 ІФО 1.1]; дотримується правил безпечної роботи; захищає власний інформаційний простір; розповідає про проблеми дорослим [2 ІФО 4.1]	висловлює припущення про достовірність інформації, отриманої з цифрових джерел, розрізняє факти і судження [4 ІФО 1.4]	пояснює призначення і використовує цифрові пристрої і технології для здійснення інформаційних процесів у повсякденному житті та навчальній діяльності [6 ІФО 1.1.1]; висловлює міркування щодо сучасних інформаційних технологій і їх місця в суспільстві [6 ІФО 1.1.3]; коментує свою та чужу діяльність із створення інформаційного продукту, за потреби надає конструктивні відгуки [6 ІФО 2.5.4]; описує вплив цифрових технологій на навколишнє середовище і добробут суспільства [6 ІФО 4.1.1]	аргументовано доводить/спростовує автентичність медіа (зображень, відео, аудіо тощо) [9 ІФО 1.4.2]; пояснює цінність декомпозиції і модульної технології для розв'язання комплексних проблем [9 ІФО 2.3.1]; обґрунтовує негативний вплив інформаційного "сміття", дезінформації та емоційного перевантаження на власний добробут [9 ІФО 4.1.1]	пояснює і враховує фактори, які впливають на розподіл та використання цифрових ресурсів у глобальному суспільстві [12 ІФО 1.1.3]; формує і пояснює власну інформаційну картину світу [12 ІФО 1.3.2]; оцінює якість інформаційних продуктів для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.4.5]
Критично і системно мислити	розрізняє та фіксує дані, аналізує та впорядковує прості послідовності [2 ІФО 1.2]	класифікує об'єкти за їх властивостями, зіставляє ознаки моделей реального і цифрового світу,	визначає потребу в отриманні даних, шукає, збирає і зберігає дані, застосовуючи різні	оцінює доцільність використання цифрових пристроїв та/чи інформаційних технологій для	аналізує та оцінює сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в різних

		аналізує вплив подій на властивості, досліджує об'єкти за допомогою створених моделей [4 ІФО 1.3]	пристрої, технології і способи [6 ІФО 1.2.1]; будує власні судження про медіатексти, визначаючи достовірність інформації та надійність джерел [6 ІФО 1.4.2]; складає план виконання своєї роботи із створення інформаційного продукту відповідно до ролі в групі [6 ІФО 2.5.1]; пояснює взаємозв'язок між апаратною і програмною складовими інформаційної системи [6 ІФО 3.1.2]	розв'язання проблем, спілкування, власного розвитку і навчання [9 ІФО 1.1.2]; пояснює сутність кодування і виконує його відповідно до окреслених правил [9 ІФО 1.2.4]; оцінює роль і розпізнає техніку маніпуляцій і пропаганди в медіатекстах [9 ІФО 1.4.3]; створює складені програми, узгоджуючи взаємодію їх функціональних частин [9 ІФО 2.3.2]	галузях [12 ІФО 1.1.2]; розуміє та пояснює сутність інформаційних процесів, які виконуються в різних галузях [12 ІФО 1.2.1]; досліджує та аналізує набори даних, взаємозв'язки та залежності у них [12 ІФО 1.2.3]; створює програмні проекти за модульною технологією індивідуально чи в проектній групі [12 ІФО 2.3.1]
Логічно обґрунтовувати позицію	складає простий план із точних та однозначних вказівок до дій виконавців, виявляє в ньому помилки, оцінює відповідність очікуваному результату [2 ІФО 2.2]	пояснює основні інформаційні процеси у близькому для себе середовищі (дім, школа, вулиця) на основі власних спостережень [4 ІФО 1.1]; розкладає задачі на прості, які виконуються згідно з	аналізує дані для підтвердження чи спростування тверджень [6 ІФО 1.2.2]; розробляє алгоритми, поєднуючи базові структури, для розв'язання задач [6 ІФО 2.1.1]	оцінює доцільність і надійність даних різних типів і джерел їх отримання, використовує ці дані для розв'язання життєвих задач [9 ІФО 1.2.2]; обґрунтовано обирає спосіб візуального представлення даних і	обґрунтовано обирає та доцільно використовує цифрові пристрої та/чи інформаційні технології для розв'язування задач з різних галузей, забезпечення життєвих потреб, спілкування, власного розвитку та

		окремими інструкціями чи послідовністю інструкцій і навпаки (компонуює) [4 ІФО 2.3]		систем реального та віртуального світу [9 ІФО 1.2.5]; аргументує ефективність алгоритму для опрацювання наборів та структур даних [9 ІФО 2.1.2]	навчання [12 ІФО 1.1.1]; обґрунтовує вибір структур даних для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.1.3]
Діяти творчо	створює план дій, наводить приклади повторення та виконання дій за визначеним завданням у повсякденній діяльності [2 ІФО 2.1]; складає ціле із запропонованих частин, пояснює, як заміна окремих частин призводить до іншого цілого [2 ІФО 2.3]	розробляє алгоритми (зокрема, для власної чи групової діяльності) з послідовних дій, умов, повторень [4 ІФО 2.1]	обирає спосіб структурування і візуалізації зібраних чи отриманих даних з використанням різних видів інфографіки [6 ІФО 1.2.3]; використовує готові чи створені моделі для дослідження, експериментує з ними [6 ІФО 1.3.2]; розширює спектр засобів і способів комунікації, які використовує, враховуючи потреби свої та інших осіб [6 ІФО 4.2.2]	застосовує різні стратегії пошуку, збору, передавання і зберігання інформації [9 ІФО 1.2.3]; аналізує можливості програмних засобів та обґрунтовує їх вибір для створення інформаційних продуктів різних типів (числових, текстових, гіпертекстових, графічних, відео, аудіо, презентаційних тощо) [9 ІФО 2.4.2]; пропонує та застосовує стратегії виявлення джерела типової апаратної та/чи програмної проблеми, усуває типові несправності за інструкцією [9 ІФО	створює та вдосконалює інформаційні продукти для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.4.1]; активно шукає і пропонує нестандартні та інноваційні рішення під час створення інформаційних продуктів [12 ІФО 2.4.3]

				3.2.2]	
Виявляти ініціативу	використовує цифрові пристрої вдома, у школі, на вулиці та пояснює їх призначення [2 ІФО 3.1]	обирає цифрове середовище, пристрої, засоби для розв'язання життєвої задачі/проблеми, пояснює свій вибір [4 ІФО 3.1]; відповідально використовує технології для власної безпеки, регулює власний час роботи з цифровими пристроями, обговорює різні наслідки використання інформаційних технологій у школі, на вулиці, вдома тощо [4 ІФО 4.1]	корегує алгоритм за потреби [6 ІФО 2.1.2]; оцінює власні можливості і доступні ресурси для створення інформаційних продуктів з метою розв'язання життєвих/навчальних проблем [6 ІФО 2.4.1]; організовує власне інформаційне середовище на основі доступних пристроїв і технологій, налаштовує програмні та апаратні засоби залежно від власних потреб [6 ІФО 3.2.1]	експериментує з ідеями та ресурсами, рішеннями і технологіями під час створення інформаційних продуктів, їх удосконалення для самовираження, вирішення навчальних і життєвих проблем, створення цінностей чи впливу на спільноту [9 ІФО 2.4.1]; використовує ефективні засоби цифрової комунікації, знає цифрові інструменти і технології для підтримки процесів співпраці та представлення роботи групи [9 ІФО 2.5.2]; створює власні інформаційні середовища різного призначення і самостійно обслуговує їх [9 ІФО 3.2.1]; пояснює ймовірні перешкоди та	створює, оцінює та використовує інформаційні моделі для розв'язування задач з різних галузей, в тому числі із використанням інформаційних технологій [12 ІФО 1.3.1]; свідомо використовує технологічні засоби для індивідуальної або групової діяльності і комунікації [12 ІФО 3.3.1]

				обмеження щодо універсального доступу до інформаційних продуктів і пропонує способи доступності [9 ІФО 4.2.2]	
Конструктив по керувати емоціями	самостійно та відповідально виконує визначені завдання; працює в команді з іншими особами для досягнення спільної мети [2 ІФО 2.5]	керує своїми діями та пояснює власний внесок у спільний результат роботи команди, коментує успішні та невдачі кроки у процесі роботи [4 ІФО 2.5]	виявляє наполегливість, коли стикається з помилками і проблемами під час роботи над проектом [6 ІФО 2.2.2]; бере участь у спільному створенні інформаційного продукту, враховуючи власний і груповий емоційний стан [6 ІФО 2.5.3]; розрізняє себе в реальному і віртуальному світі, передбачає власний "цифровий слід" [6 ІФО 4.1.3]	співпрацює з іншими, розуміє і враховує погляди та емоційний стан інших учасників групи; виявляє ініціативність, надає підтримку іншим, за потреби сприяє запобіганню чи вирішенню конфліктів [9 ІФО 2.5.3]; формує позитивну цифрову репутацію, прогнозує наслідки власних дій [9 ІФО 4.1.3]	демонструє здатність гнучко взаємодіяти в команді та пристосовуватися до нових умов під час розробки проектів з використанням інформаційних технологій [12 ІФО 2.5.1]; враховує наслідки власних дій у цифровому середовищі та їх вплив на цифрову репутацію власну та інших осіб [12 ІФО 4.1.3]
Оцінювати ризики	зважає на технічні можливості цифрових пристроїв для спілкування, зокрема з людьми з	добирає належні засоби для спілкування з іншими особами, зокрема з людьми з особливими	обирає істотні властивості об'єктів і їх значення, необхідні для представлення цих об'єктів у контексті	оцінює роль інформаційних технологій для розвитку науки і суспільства [9 ІФО	оцінює ефективність власних та відомих алгоритмів для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО

	особливими потребами, поважає приватність повідомлень, толерантно ставиться до відмінностей культур, традицій і різних думок [2 ІФО 4.2]; зазначає авторство власних робіт; виявляє повагу до авторства інших осіб [2 ІФО 4.3]	потребами, безпосередньо та через Інтернет, усвідомлює відповідальність за свою діяльність в Інтернеті; рекомендує цікаві та безпечні веб-сайти своїм друзям [4 ІФО 4.2]; відвідує тільки корисні і безпечні веб-сайти; дотримується правил використання власних і чужих творів [4 ІФО 4.3]	розв'язання життєвої/навчальної проблеми [6 ІФО 1.3.1]; пояснює вплив джерел інформації на формування власних поглядів та інших точок зору [6 ІФО 1.4.1]; розуміє призначення, можливості та обмеження цифрових пристроїв різного типу, зумовлені їх складовими, використовує їх для власних потреб у навчанні і житті [6 ІФО 3.1.1]; дотримується правил кібербезпеки [6 ІФО 4.1.2]	1.1.3]; обгрунтовує висновки, визначає ризики і прогнозує наслідки можливих рішень, прийнятих на основі інформаційних моделей [9 ІФО 1.3.2]; дотримується принципів кібербезпеки, самостійно застосовує процедури організації інформаційної безпеки для себе, власних пристроїв і даних [9 ІФО 4.1.2]	2.1.2]; обгрунтовано обирає технологічні рішення для організації власного інформаційного середовища під час розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 3.2.1]; підключається про власну та громадську безпеку, добробут та здоров'я під час використання інформаційних технологій [12 ІФО 4.1.1]; обирає і застосовує стратегію кібербезпеки для власного інформаційного середовища [12 ІФО 4.1.2]
Приймати рішення	використовує готові та створює прості інформаційні продукти (текст, зображення, звуки) для отримання, передачі інформації або представлення власних ідей, результатів	створює інформаційні продукти, поєднуючи текст, зображення, звук тощо для представлення ідей та/або результатів діяльності [4 ІФО 2.4]; дотримується норм законодавства, що регулює правові	обирає цифрові пристрої та/чи інформаційні технології для розв'язання задачі [6 ІФО 1.1.2]; пояснює вибір програмних засобів для опрацювання даних різних типів	самостійно досліджує можливості різних цифрових пристроїв для оптимального використання їх у власній інформаційній діяльності [9 ІФО 3.1.1]; дотримується у власній інформаційній	обирає відомі та розробляє власні алгоритми для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.1.1]; тестує, налагоджує та вдосконалює програмні проекти, враховуючи/аналізуючи

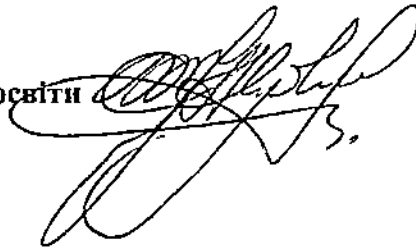
	діяльності [2 ІФО 2.4]; дотримується норм законодавства, що регулює правові відносини у сфері інтелектуальної власності та використання інформаційних технологій [12 ІФО 4.3.1]; дотримується у власній інформаційній діяльності законів щодо захисту людської гідності і прав людини, захисту даних, інтелектуальної і приватної власності, пояснює відповідальність за їх порушення [9 ІФО 4.3.2]	відносини у сфері інтелектуальної власності та використання інформаційних технологій [12 ІФО 4.3.1]; дотримується у власній інформаційній діяльності законів щодо захисту людської гідності і прав людини, захисту даних, інтелектуальної і приватної власності, пояснює відповідальність за їх порушення [9 ІФО 4.3.2]	(принаймні трьох) і створення відповідних інформаційних продуктів [6 ІФО 2.4.2]; створює інформаційні продукти та оцінює їх якість за вказаними критеріями [6 ІФО 2.4.3]	діяльності законів щодо захисту людської гідності і прав людини, захисту даних, інтелектуальної і приватної власності, пояснює відповідальність за їх порушення [9 ІФО 4.3.2]	и відгуки користувачів та зміни середовища розробки та виконання [12 ІФО 2.2.2]; комбінує дані різних типів під час створення інформаційних продуктів [12 ІФО 2.4.2]; дотримується норм законодавства, що регулює правові відносини у сфері інтелектуальної власності та використання інформаційних технологій [12 ІФО 4.3.1]
Розв'язувати проблеми	визначає об'єкти, їх властивості та значення властивостей за підтримки вчителя / учительки; розрізняє моделі та їх	створює згідно з планом або алгоритмом прості програми та налагоджує їх; прогнозує та формулює очікуваний	складає і налагоджує програмні проекти для розв'язання задач/проблем і творчого самовираження [6 ІФО 2.2.1];	пояснює інформаційні процеси, які виконуються під час розв'язання задачі за допомогою цифрових технологій та обчислювальних	пояснює принципи кодування цифрових даних, що використовуються в різних галузях, та враховує їх під час створення

	відповідники у реальному світі, створює прості моделі [2 ІФО 1.3]; організовує власне робоче місце за допомогою дорослих; розпізнає та описує прості проблеми та збої, які виникають у роботі доступних цифрових пристроїв, звертається за допомогою та підтримкою [2 ІФО 3.2]	результат створеної програми [4 ІФО 2.2]; налаштовує для власних потреб відповідне програмне середовище; визначає за допомогою правильної термінології збої у роботі доступних цифрових пристроїв, усуває прості несправності [4 ІФО 3.2]	розділяє задачу на підзадачі та розв'язує їх, комбінуючи проєкт із блоків команд [6 ІФО 2.3.1]; розрізняє та формулює апаратні і програмні проблеми, що є очевидними, пропонує способи їх розв'язання, у разі потреби звертається за допомогою до інших осіб [6 ІФО 3.2.2]	методів [9 ІФО 1.2.1]; будує і використовує інформаційні моделі об'єктів, явищ і процесів для розв'язання проблем реального та віртуального світу [9 ІФО 1.3.1]; розробляє алгоритми із вкладеними структурами і даними різних типів [9 ІФО 2.1.1]; справляється з викликами, усуває помилки і використовує їх як можливість для вдосконалення проєкту чи власного розвитку [9 ІФО 2.2.2]; розуміє переваги використання функцій як абстрактного розв'язання задач певного типу [9 ІФО 2.3.3]	інформаційних продуктів і розв'язання задач [12 ІФО 1.2.2]; самостійно або в співпраці реалізовує розроблені алгоритми у програмних проєктах для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 2.2.1]; самостійно опановує цифрові пристрої, досліджуючи їх можливості, та застосовує їх для розв'язування задач з різних галузей [12 ІФО 3.1.1]; визначає та формулює можливі причини типових апаратних та/чи програмних збоїв, пояснює спосіб їх усунення [12 ІФО 3.2.2]; враховує потребу в забезпеченні універсального дизайну під час використання інформаційних технологій та створення
--	---	--	---	--	---

					інформаційних продуктів [12 ІФО 4.2.2]
Співпрацювати з іншими	використовує цифрові пристрої, технології для доступу до інформації та спілкування [2 ІФО 3.3]	співпрацює та спілкується в захищених мережових спільнотах для обміну думками, виконання спільних завдань, пошуку інформації та навчання [4 ІФО 3.3]	пояснює роль членів групи і користь співробітництва для виконання спільного завдання із створення інформаційного продукту [6 ІФО 2.5.2]; використовує онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для індивідуальної або групової діяльності і комунікації [6 ІФО 3.3.1]; дотримується правил етикету спілкування у цифрових мережах [6 ІФО 4.2.1]	налагоджує роботу проекту на підставі аналізу результатів його виконання і відгуків користувачів [9 ІФО 2.2.1]; створює інформаційні продукти та інтегрує їх компоненти, працюючи індивідуально або у співпраці з іншими, аргументовано пропонує власні критерії оцінювання якості цих продуктів [9 ІФО 2.4.3]; проектує і розробляє програмний продукт, працюючи в групі [9 ІФО 2.5.1]; конструктивно обговорює результати і перебіг командної роботи із створення інформаційного продукту на основі критеріїв співробітництва [9 ІФО 2.5.4];	розуміє ідеї та емоції інших членів команди та конструктивно реагує на них під час розробки проектів з використанням інформаційних технологій [12 ІФО 2.5.2]; дотримується норм соціальної, міжкультурної і міжособистісної взаємодії під час спілкування та співпраці у глобальному інформаційному просторі [12 ІФО 4.2.1]

				продуктивно взаємодіє з іншими особами, спілкується за допомогою різних цифрових засобів, враховуючи власні потреби і потреби інших осіб [9 ІФО 4.2.1]	
--	--	--	--	--	--

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

І. Особливість соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь (СЗО) була вперше виокремлена в Концепції Нової української школи (2016 р.¹). Актуальність галузі в умовах сьогодення зростає, адже нагальною є потреба формувати в учнівства здатність ефективно керувати часом та інформацією, конструктивно співпрацювати з іншими, залишатися стійким, керувати власним навчанням і кар'єрою, розвивати життєві компетентності сучасної людини.

У новітній Європейській рамці особистісної, соціальної і навчальної компетентності (LifeComp, 2020 р.²) наголошують на важливості формування м'яких умінь, які можна і треба формувати в закладах загальної середньої освіти через системне втілення в різноманітних освітніх програмах, ураховуючи реалії мінливого світу та потребу постійному світі особистому та соціальному розвитку.

Міжнародний досвід засвідчує, що реалізація такого навчання забезпечує унікальний простір, де учнівство може розвивати знання, розуміння, уміння, ставлення та цінності, необхідні для підтримки свого фізичного, емоційного, соціального й духовного добробуту зараз і в майбутньому. Зокрема освіта з питань соціального й особистісного розвитку представлена обов'язковим навчальним предметом у школах багатьох європейських країнах (Велика Британія, Ірландія, Литва тощо). Галузь ґрунтується на цінностях поваги, рівності, інклюзивності, відповідальності, гідності, співчуття та емпатії, досліджує спільні проблеми, з якими зіштовхуються всі люди, які живуть у суспільстві, та розвиває вміння і знання, які використовують для управління особистими ресурсами й керування поведінкою людей.

Сучасні виклики, зокрема соціальні кризи й невизначеність, вплив широкомасштабного вторгнення на українське учнівство підтверджують необхідність формувати й розвивати в українських учнів та учениць уміння самозарадності, управління емоціями, безпечної комунікації і стресостійкості.

Особливу увагу варто приділяти розвитку вмінь подолання бар'єрів, пов'язаних із ризиками й невизначеністю. В останні роки гостро постали питання формування ціннісного ставлення до життя, безпеки та здоров'я. Для успішного подолання життєвих труднощів у соціальній та особистій сферах сучасним українським учням і ученицям необхідно постійно розвивати життєві компетентності, які допомагають адаптуватися.

Галузь також сприяє особистісному й соціальному розвитку, а також професійній орієнтації. Національна стратегія розбудови безпечного й здорового освітнього середовища (Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020) визначає необхідність інтеграції соціального та здоров'язбережувального компонентів у стандарти освіти, навчальні й типові освітні програми.

Принципи, які реалізуються в соціальній та здоров'язбережувальній освітній галузі:

– **принцип системності та наступності:** формування та поступовий розвиток життєвих компетентностей на всіх рівнях освіти;

¹ Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Кабінет Міністрів України, розпорядження від 14.12.2016, № 988-р : станом на 22.08.2022.

² Глушко, О. (2023). Європейська рамка особистісної, соціальної та навчальної ключової компетентності (LIFECOMP): концептуальний вимір. Український Педагогічний журнал, (4), 35–45.

– **принцип зв'язку навчання із життям:** навчання, максимально наближене до реальних життєвих ситуацій щоденного життя, проблем і викликів в умовах невизначеності, з якими стикається / або може зіткнутись учнівство щодо безпеки, здоров'я та добробуту;

– **принцип свідомості та активності:** учні та учениці є активними учасниками та учасницями формування безпечних, ефективних способів поведінки для добробуту;

– **принцип розвивального навчання:** орієнтує на формування компетентностей самостійного прийняття рішень щодо безпеки, здоров'я та добробуту, розвиток критичного мислення, уміння аналізувати інформацію, розв'язувати проблеми, робити обґрунтований вибір.

Підходи, які реалізуються в соціальній та здоров'язбережувальній освітній галузі:

– **дитиноцентризм та особистісно-орієнтований підхід:** активна участь дитини в процесі навчання в СЗО з урахуванням особистого, соціального, культурного й навчального досвіду учнівства; особистісних якостей учнів та учениць, їхніх потреб та інтересів, які мотивують до навчання; знань, умінь і ставлень, що формуються в освітньому, соціокультурному й інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях; культивування гідності, оптимізму, чеснот і сильних рис характеру;

– **компетентнісний підхід:** освітній процес СЗО ґрунтується на компетентнісному підході, що забезпечує зв'язок навчання з реальним життям, розвиток уміння вчитися, підприємливості, фінансової грамотності та соціальної компетентності;

– **недискримінаційний підхід:** рівний доступ до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками (статі, раси, віросповідання, особливими потребами, етнічного походження та соціального походження, мовними або іншими ознаками);

– **інклюзивний підхід:** урахування багатоманітності учнівства, активного включення до освітнього процесу всіх його учасників та учасниць. Передбачає створення сукупності умов, способів і засобів реалізації для спільного навчання, виховання і розвитку здобувачів і здобувачок освіти з урахуванням їхніх потреб і можливостей;

– **інтегративний підхід:** поєднує надбання людства, зокрема соціальні науки (філософію, соціологію, психологію) з природничими (біологія, медицина), їх внутрішньогалузевої та міжгалузевої інтеграції.

Внутрішньогалузева — передбачає зближення та об'єднання певного змісту та відповідних результатів навчання з однієї освітньої галузі в одному курсі, що сприяє взаємодії і синергії між ними (наприклад, «Здоров'я, безпека та добробут»). *Міжгалузева інтеграція* передбачає зближення та об'єднання певного змісту й відповідних результатів навчання з різних освітніх галузей в одному курсі, що сприяє взаємодії та синергії між ними (наприклад, «Безпековий практикум», «Захист України», предмети соціально емоційного та етичного навчання).

Практикоорієнтований підхід: зосередження на практичному застосуванні знань і вмінь у реальних життєвих ситуаціях, формуванні ключових і наскрізних компетентностей, потрібних для успішної реалізації у професійній та особистісній сферах. Зокрема, програми охоплюють:

- соціально-емоційне навчання;
- безпековий практикум;
- підприємництво і фінансову грамотність;
- волонтерство;
- формування етичної поведінки;
- формування вмінь вчитися впродовж життя (lifelong learning);
- рефлексію.

Діяльнісний підхід: навчання через практику, проекти, ігри та життєві ситуації, орієнтоване на активну участь учнівства в освітньому процесі через різні види діяльності: вправи, дослідження, творчі й практичні роботи, проекти. Навчання пов'язується із життєвим досвідом і практичними навичками учнівства.

Професійно орієнтований підхід: розвиток уміння управління кар'єрою як поєднання компетентностей, які сприяють ефективному керуванню освітньо-професійним розвитком упродовж життя. Уміння управління кар'єрою (Career Management Skills) є пріоритетом європейської політики щодо розширення можливостей нових поколінь (ELGPN, Guidelines for Policies and Systems Development for Lifelong Guidance — A reference framework for the EU and for the Commission, 2015³) і передбачає здобуття знань про себе і світ, ринок праці, професії; набуття вмінь щодо саморозвитку, самоаналізу, моніторингу й самооцінки особистих ресурсів і досягнень; розвиток здатності планувати, проєктувати та ухвалювати рішення щодо освітнього, професійного, кар'єрного шляху, зокрема в умовах невизначеності.

II. Мета соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Мета соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі — розвиток особистості учнів та учениць, які здатні до самоусвідомлення, гармонійної соціальної й міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб. Учні та учениць, які дбають про безпеку, психологічне благополуччя, плекають соціальні та громадянські цінності, виявляють підприємливість, ініціативність та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту.

Таблиця 1

Мета соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі (за державними стандартами)	
Державний стандарт початкової освіти	Формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку.
Державний стандарт базової середньої освіти	Розвиток особистості учня та учениці, які здатні до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту.
Державний стандарт профільної середньої освіти	Розвиток особистості здобувача та здобувачки освіти, які здатні до гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, самоусвідомлення, самозарадності, піклування про власну безпеку і здоров'я та безпеку і здоров'я інших людей, підприємливості та професійної зорієнтованості, спрямованих на забезпечення власного і суспільного добробуту, виявлення готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, незалежності і територіальної цілісності України.

³ Guidelines for Policies and Systems Development for Lifelong Guidance A reference framework for the EU and for the Commission. Printed by Kariteam Jyväskylä, Finland : Finnish Institute for Educational Research, 2015. ISBN SBN 978-951-39-6347-7.

**Мета соціальної та здоров'язбережувальної освітньої
галузі для кожного циклу освіти:**

Початкова освіта	
1–2 клас (адаптаційно-ігровий цикл)	3–4 класи (основний цикл)
– формування початкових уявлень про здоровий спосіб життя та безпеку; – розвиток первинних навичок самообслуговування, гігієни та саморегуляції емоційного стану; – засвоєння правил безпечної поведінки в побуті, школі, громадських місцях; – навчання співпраці у грі та навчальній діяльності, поваги до інших, доброзичливості; – формування позитивного ставлення до себе та інших, розвиток емпатії; – виховання любові до природи, основ екологічно доцільної поведінки; – ознайомлення з базовими поняттями добробуту та добробуту в родині.	– розвиток свідомого ставлення до власного здоров'я та безпеки; – засвоєння моделей здорової та безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях; – формування уміння ухвалювати відповідальні рішення щодо способу життя та взаємодії з іншими; – розвиток навичок конструктивної взаємодії, вирішення конфліктів, участі в колективній діяльності; – формування соціальної і громадянської активності, почуття власної гідності та поваги до прав інших; – усвідомлення взаємозв'язку між людиною і довкіллям, формування екологічно відповідальної поведінки; – ознайомлення з поняттями добробуту, ресурсів, сталого розвитку на рівні доступному дітям.
Базова середня освіта	
5–6 класи (адаптаційний цикл)	7–9 класи (базове предметне навчання)
– формування усвідомленого ставлення до власного здоров'я та безпеки, ознайомлення з ризиками і способами їх уникнення; – розвиток умінь саморегуляції, конструктивного вирішення конфліктів, управління емоціями в соціальних ситуаціях; – формування навичок ефективної комунікації, поваги до думок інших, взаємодії в колективі; – усвідомлення ролі особистої відповідальності у збереженні здоров'я та добробуту родини й громади; – розвиток підприємливості як здатності діяти ініціативно, ухвалювати прості рішення, оцінювати наслідки власних дій;	– розвиток здатності до самоусвідомлення, самопізнання, визначення життєвих цілей і пріоритетів; – формування ціннісного ставлення до здоров'я, навичок ухвалення відповідальних рішень у сфері здоров'я, безпеки, міжособистісних відносин; – розвиток критичного мислення щодо впливу соціального середовища, медіа та інформації на поведінку та добробут; – формування компетентностей ефективної взаємодії: командної роботи, медіації, ненасильницького спілкування; – поглиблення підприємницької культури, здатності ініціювати та реалізовувати соціальні або навчальні проекти; – орієнтація на свідомий вибір майбутньої професії, розвиток навичок самопрезентації та самооцінювання;

– формування екологічної свідомості, дбайливого ставлення до природи та ресурсів; – ознайомлення з поняттями сталого розвитку, відповідального споживання, соціальної справедливості.	– засвоєння моделей поведінки, спрямованих на досягнення сталого розвитку, соціальної згуртованості та особистого добробуту.
Профільна середня освіта	
10 клас (профільно-адаптаційний цикл)	11–12 класи (профільний цикл)
– розвиток здатності до самосвідомості та емоційного інтелекту в умовах профільного навчання; – формування відповідального ставлення до здоров'я, розуміння взаємозв'язку між здоров'ям, способом життя та життєвими цілями; – вдосконалення навичок саморегуляції, подолання стресових ситуацій, збереження психічного здоров'я; – формування готовності до співпраці, соціальної взаємодії, участі в колективних проектах і волонтерських ініціативах; – розвиток підприємницького мислення, навичок планування, лідерства й відповідального прийняття рішень; – осмислення власних професійних інтересів, підготовка до усвідомленого вибору професії; – поглиблення розуміння принципів сталого розвитку як основи добробуту громади та країни.	– утвердження цілісного ставлення до здоров'я як особистої та суспільної цінності, формування сталих моделей поведінки, орієнтованих на здоровий спосіб життя; – розвиток соціальної відповідальності, здатності до ефективної міжособистісної взаємодії, конструктивного вирішення конфліктів і лідерства у соціальному середовищі; – поглиблення підприємницької та фінансової грамотності, уміння реалізовувати особисті та соціальні ініціативи; – формування професійної ідентичності, здатності до самопрезентації, критичного оцінювання власних ресурсів і можливостей; – усвідомлення ролі особистості в захисті прав людини, національних інтересів, незалежності й територіальної цілісності України; – здатність діяти як відповідальний громадянин / громадянка у складному соціальному, інформаційному та культурному середовищі; – залучення до практичної реалізації проектів, спрямованих на зміцнення добробуту, безпеки, екологічної стабільності в громадах.

III. Структура галузі

Структура соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі відображена в державних стандартах — від початкової до старшої профільної школи. Для відстежування поступу розвитку учнівства на кожному із циклів можна використовувати орієнтири в парадигмі «Я-орієнтирів» (Таблиця 3).

Для вчительства важливо мати системне уявлення про те, як має розвиватися учнівство у сфері опанування основ соціального життя, безпеки, здоров'я, підприємливості, екологічної свідомості, а також набуття життєвих навичок, необхідних для щасливого, безпечного та гідного життя. Державний стандарт початкової, базової і профільної освіти формулює загальні

та конкретні очікувані результати навчання, що дозволяють планувати поступовий розвиток соціальних і здоров'язбережувальних компетентностей — від розуміння власних емоцій до прийняття зважених рішень у складних життєвих ситуаціях.

Кожен з етапів відповідає обов'язковим результатам навчання, визначеним у стандартах соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі (далі — СЗО):

1. СЗО 1: Діє відповідально, реагує на діяльність, яка становить загрозу для добробуту власного та інших осіб.
2. СЗО 2: Визначення альтернатив, прогнозування наслідків, ухвалення рішень з користю для власної безпеки й безпеки інших осіб.
3. СЗО 3: Аргументований вибір на користь піклування про здоров'я, здорового способу життя, аналіз і оцінка наслідків і ризиків для добробуту.
4. СЗО 4: Підприємливість, уміння вчитися, доброчинність, етична поведінка, соціальний та особистісний розвиток.

Розуміння педагогами та педагогинями динаміки цього поступу є ключем до ефективного формування у здобувачів та здобувачок освіти вміння гармонійно взаємодіяти з іншими, дбати про себе і громадський добробут, діяти ініціативно, розв'язувати проблеми та будувати стабільне майбутнє.

Опановування цієї послідовності — від формування базових соціальних та поведінкових навичок у молодшій школі до готовності брати участь у соціальних проектах та обирати професійний шлях у старшій школі — відкриває можливість учителю цілеспрямовано організовувати зміст освітнього процесу. Це включає підбір ефективних методів викладання, релевантних інструментів оцінювання та підтримку індивідуального розвитку кожного учня та кожної учениці як особистості, здатної до емпатії, доброчинності, самостійності та відповідальності.

Організація навчання в межах освітньої галузі передбачає використання завдань, що відповідають віковим особливостям і життєвому досвіду учнівства. Це завдання з моделями поведінки в реальних ситуаціях, проектна робота, рольові ігри, дискусії та соціальні ініціативи. Такий підхід забезпечує одночасний розвиток ключових компетентностей, визначених Державним стандартом, як-от критичне мислення, здатність до співпраці, ініціативність, екологічна грамотність, підприємливість і вміння навчатися протягом життя.

Важливість професійного розвитку учительства полягає у їхньому володінні сучасними підходами до формування соціальних і життєвих навичок та моделей здорової і безпечної поведінки. Це є фундаментом успішної реалізації освітніх цілей, спрямованих на виховання відповідальної та активної особистості — громадянина або громадянки, які можуть діяти у світі змін, керуючись турботою про себе, своє майбутнє і добробут країни. Реалізація наскрізних умінь та компетентнісного потенціалу соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі наведена у таблицях. У таблиці 4 наведено конкретні результати навчання, які відповідають ключовим компетентностям, що формуються на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є прикладами, які демонструють можливі варіанти реалізації компетентнісного підходу. Більш докладно компетентнісний потенціал соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі розкрито у відповідних розділах державних стандартів освіти, де він представлений системно й комплексно.

У таблиці 5 наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі

Глобалізація, цифровізація, стрімкий технологічний розвиток та вплив штучного інтелекту на всі сфери життя людей визначають ключові тенденції сучасного світу. Ці зміни змінюють вимоги ринку праці та перелік вмінь та навичок, які необхідні працівникам та працівницям для успішної професійної реалізації. Нові життєві виклики спонукають людей до оновлення власних вмінь, знань та компетентностей упродовж усього життя. Для українців та українок до викликів глобального характеру додаються також і виклики та загрози воєнного часу.

Виклик імплементації новітніх міжнародних, вітчизняних напрацювань і рекомендацій у галузі. Необхідність створення умов і надання можливості учнівству формувати в освітньому процесі ключові компетентності та розвивати їх упродовж життя для найкращого старту в житті й для подальшої ефективної їх інтеграції в соціумі є незаперечною. Важливість навчання щодо соціального та особистісного розвитку учнівства підтверджується появою міжнародних і національних ініціатив та рекомендацій, зокрема рамок LifeComp, Green Comp, фінансових компетентностей дітей та молоді України тощо. Імплементація в освітній процес новітніх європейських рамок на всіх освітніх рівнях вимагає як удосконалення / оновлення змісту СЗО так і їх промоцію в спільноті учительства СЗО.

Рекомендації та пропозиції:

– змінити назву галузі «Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь», оскільки «здоров'язбережувальна» — це лише одна з багатьох складових СЗО, тому винесення в назву композита та акцентування лише на ньому є недоцільним. Можливий варіант оновленої назви освітньої галузі, що відповідає вимогам часу, завданням і змістовому наповненню — освітня галузь «Соціального та особистісного розвитку»;

– групи результатів навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі також потребують відповідного оновлення, тому необхідно застосувати для базового та профільного рівнів освіти удосконалені формулювання результатів навчання учнівства під час наступного циклу оновлення Державного стандарту початкової освіти.

Сучасні умови в Україні зумовлюють необхідність розгляду нових тем і перегляду вже наявних підходів. Особливістю впровадження предметів / інтегрованих курсів галузі є поява нової тематики або оновлення її трактування. Проте готовність учительства до викладання нової / оновленої тематики значно різниться, що створює додаткові труднощі й спричиняє різний рівень викладання в школах⁴. Це загострює потребу вдосконалення системи підготовки педагогічних працівників / працівниць до викладання та реалізації завдань галузі. Актуальними тематиками є, наприклад:

- техногенні та соціальні ризики, пов'язані з війною;
- вплив цифрового середовища й соціальних мереж на добробут, безпеку, здоров'я;
- виклики глобалізації, пандемій, розвитку технологій;
- уміння вчитися впродовж життя;
- професійна орієнтація та кар'єрне радництво;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- соціально-емоційне навчання;
- сексуальна освіта тощо.

Рекомендації та пропозиції:

– враховувати сучасний контекст (наприклад, новітні рамки ключових компетентностей, виклики сучасності, запити суспільства тощо) під час розроблення / оновлення модельних навчальних програм і навчальних програм предметів / інтегрованих курсів СЗО галузі.

Виклики, пов'язані з підготовкою вчительства до впровадження та реалізації предметів / інтегрованих курсів СЗО. Упровадження нових предметів та інтегрованих галузевих курсів не було синхронізоване з реалізацією нових педагогічних спеціалізацій у педагогічних закладах вищої освіти. Учителі й учительки, які викладають дисципліни СЗО, не

⁴ Узагальнення за результатами опитування «Опитування освітян про політику Освіта для життя» 2025 року.

отримували спеціалізованої педагогічної освіти. Так, напрям «Здоров'я людини» було ліцензовано і впроваджено в незначній кількості закладів вищої освіти з 2012 року як додаткову спеціалізацію до основної спеціальності для підготовки вчителів / вчительок предмета «Основи здоров'я». На сьогодні цей напрям потребує кардинального оновлення. Спеціальну фахову підготовку вчительства у вишах до викладання предметів / інтегрованих курсів СЗО можна вважати відсутньою.

Рекомендації та пропозиції:

- розробити і впровадити нові педагогічні спеціальності і спеціалізації на освітніх рівнях «Бакалавр», «Магістр» у закладах вищої освіти відповідно до наявних предметів / інтегрованих курсів СЗО у чинних типових освітніх програмах, що створить додаткові можливості для майбутніх педагогів та педагогинь у професійній діяльності;

- упровадити новітню тематику СЗО в програми чинних педагогічних спеціальностей і спеціалізацій на освітніх рівнях «Бакалавр», «Магістр» відповідно до потреб часу;

- упровадити системну підготовку майбутніх учителів і вчительок, включно з акцентом на впровадження і викладання соціально-емоційного навчання.

Виклики, пов'язані з використанням потенціалу системи післядипломної педагогічної освіти / підвищенням кваліфікації / перепідготовки. Потенційну здатність підготувати вчительство з нових навчальних предметів та інтегрованих курсів СЗО, інформувати щодо теорії і методики викладання нових навчальних тем мають заклади післядипломної педагогічної освіти. Суттєву роль у розвитку професійної компетентності вчителів / вчительок відіграють міжкурсіві навчальні заходи, які потребують подальшої підтримки та удосконалення з урахуванням нових викликів і потреб учнівства та учительства.

Ураховуючи особливості галузі, що має на меті відповідати на нагальні суспільні виклики щодо безпеки, здоров'я, добробуту, обов'язковою має стати системність, систематичність і своєчасність підготовки вчителів / вчительок з актуальних питань викладання предметів та інтегрованих курсів:

- інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» (5–9 класи). Учителство переважно є колишніми викладачами / викладачками «Основа здоров'я». Курси підвищення кваліфікації за субвенційними коштами, у рамках міжнародних проєктів і державного замовлення забезпечують наразі щорічну підготовку вчителів та учительок до викладання інтегрованого курсу.

- предмет «Підприємництво і фінансова грамотність» (8–9 класи). Учителство здебільшого є вчителями / учительками географії та економіки. Одним із рішень є створений онлайн-курс підвищення кваліфікації на платформі Національного банку України, розроблено методичні матеріали та навчальні ресурси, що дають змогу підготувати вчителів і вчительок до впровадження й викладання нового предмета. В інститутах післядипломної педагогічної освіти також розпочато підготовку вчительства до впровадження означеного курсу.

- міжгалузевий інтегрований курс «Безпековий практикум» (5–9 класи). Надзвичайно актуальний у сучасних умовах, проте залишається потреба в цілісній підготовці вчителів і вчительок до викладання «Безпекового практикуму» та його методичного забезпечення, оскільки немає відповідної підготовки вчительства у закладах вищої освіти та в мережі ОІППО. Із рішень наразі на платформі ЮНІСЕФ забезпечено онлайн-навчання для підготовки учителів / учительок до викладання курсу «Мінна безпека», розроблено методичні матеріали та навчальні ресурси.

- міжгалузеві інтегровані курси — «Курси соціального, емоційного та етичного навчання» (5–6 класи). Підготовка учительства із соціально-емоційного навчання недостатня і потребує поширення.

Рекомендації та пропозиції:

- розробити та впровадити курси підвищення кваліфікації (мікрокредитів) із підвищення рівня вчительства СЗО для ефективного використання цифрових інструментів, наявних цифрових ресурсів і створення нових;

- системно ознайомити спільноти учительства СЗО з новітніми розробками і рекомендаціями галузі;
- створити можливості щодо додаткового щорічного навчання як для вчителів і вчительок-початківців, так і для досвідчених педагогів та педагогинь для забезпечення їхньої готовності викладання новітньої тематики, пов'язаної зі специфікою галузі;
- упровадити системну та стандартизовану підготовку / перепідготовку вчителів і якісну навчально-методичну підтримку;
- ініціювати створення єдиного інтегрованого курсу соціального та особистісного розвитку, побудованого за модульним принципом, який би системно охоплював ключові тематичні напрями галузі: здоров'я, безпеку, добробут, фінансову грамотність, підприємництво, соціально-емоційне та етичне навчання тощо. Такий підхід дасть змогу подолати фрагментованість і неузгодженість у вивченні низки малогадинних курсів і забезпечити логічну наступність, цілісність і педагогічну ефективність.

Виклики, що пов'язані із якісним технічним та навчально-методичним забезпеченням. Ефективність упровадження та викладання чинних і нових навчальних предметів / інтегрованих курсів (наприклад, «Безпековий практикум», «Підприємництво і фінансова грамотність», «Соціально-емоційне та етичне навчання») залежить не лише від спеціальної підготовки учительства, але й від ресурсного забезпечення. Спостерігається наявність значної кількості нових модельних навчальних програм, підручників, що потребує усвідомленого вибору, але нестача якісного навчально-методичного забезпечення для нових предметів та інтегрованих курсів негативно впливає на впровадження новітньої тематики галузі СЗО. Наприклад, теми сексуальної освіти в межах чинних шкільних навчальних програм недостатньо забезпечені навчальними та методичними матеріалами.

Також в умовах зростання інформаційно-комунікаційних викликів, зокрема з урахуванням дистанційного та змішаного форматів навчання в школах, особливої уваги потребує розвиток цифрової інфраструктури освітнього процесу. Серед ключових проблем можна виділити: відсутність єдиної цифрової платформи для оновлення знань і методичних матеріалів, неадаптованість дистанційного навчання до специфіки галузі, а також недостатній рівень цифрової грамотності вчителів / вчительок.

У зв'язку з цим доцільним є розроблення нових або модернізація наявних цифрових платформ, що сприятимуть швидкому оновленню навчального змісту та доступу до якісних навчально-методичних матеріалів. Важливо, щоб ці ресурси враховували новітні європейські рамки, міжнародні та вітчизняні розробки і рекомендації. Окрему увагу слід приділити підвищенню рівня цифрової грамотності вчителів / вчительок, що дозволить їм ефективно використовувати сучасні цифрові інструменти, адаптуватися до змін та створювати власні методичні розробки.

Рекомендації та пропозиції:

- перегляд модельних програм, що містять питання / теми сексуальної освіти, і їх оновлення з урахуванням рекомендацій міжнародних експертів щодо необхідності висвітлення певних питань завчасно (наприклад, пубертатний період) для формування психологічної готовності учнівства до таких змін, посилення спроможності протистояти проявам тиску та насильства в різних стосунках тощо;
- розроблення і забезпечення учительства методичними та навчальними матеріалами для висвітлення тем сексуальної освіти згідно з міжнародними рекомендаціями (ЮНЕСКО) та з урахуванням національного контексту для навчання дітей різного віку та з різними освітніми потребами.

Я-ОРІЄНТИРИ СОЦІАЛЬНОЇ І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Я знаю:				
що означає “добробут”, “здоров’я”, “безпека” та як вони пов’язані між собою	що таке умови життя та їх вплив на добробут, здоров’я, безпеку людини	складники особистого добробуту; що таке спосіб життя	складники соціального добробуту; що таке особистий розвиток і життєві вміння	права людини, пов’язані із добробутом, безпекою та здоров’ям людини, та механізми їх захисту
що відповідальна поведінка допомагає запобігати/ зменшувати ризики для добробуту (вдома, у школі, на вулиці)	правила особистої поведінки (вдома, у школі, на вулиці, в транспорті, у спілкуванні з незнайомцями)	безпечні і корисні практики поведінки, які зменшують ризики для мого життя, здоров’я, добробуту	як розпізнавати ризиковані ситуації та поведінку, пов’язані з підлітковими викликами: куріння, алкоголізм, насильство, тиск групи	принципи, цінності та норми, що лежать в основі відповідального ставлення до безпеки, здоров’я, добробуту власного та інших осіб
що таке повага, шанобливе ставлення, а ображати чи принижувати - негідно	прояви доброзичливості та прояви, тиску, неповаги, приниження щодо себе та інших осіб	що таке гідність, право на власну думку, власні інтереси та інтереси інших осіб	що таке конфлікт і протидія проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб	основи ефективної комунікації та техніки медіації в конфлікті
що таке допомога собі та іншим, до кого можна звертатись по допомогу	у яких випадках потрібна допомога дорослих, друзів або служб	як діяти в разі травми, небезпеки, конфлікту; куди звертатись по допомогу у разі потреби	правила надання допомоги (долікарської та під час конфлікту)	ознаки основних невідкладних станів та способи домедичної допомоги при них та допомога у конфліктних ситуаціях
що таке безпечна і	які небезпеки можуть	які небезпеки можуть	як оцінити рівень	які загрози можуть бути

небезпечна ситуація	бути вдома, у школі, на вулиці	бути в побуті, у транспорті, у віртуальному середовищі (булінг, шахрайство), на дозвіллі	ризик залежно від місця, компанії, обставин	прогнозованими, а які непрогнозованими/ раптовими
що деякі дії можуть бути безпечними або небезпечними для мене та інших	які мої вчинки можуть призвести до небезпеки	що мої дії в інтернеті, так само як і в реальному житті, можуть вплинути на мій добробут і безпеку інших	небезпека може виникати з різних джерел: аварія, пожежа, погані погодні умови, конфлікти в суспільстві тощо	як взаємодіють природні, техногенні, соціальні та воєнні фактори в умовах кризи чи надзвичайної ситуації
як поводитися в знайомих ситуаціях, з урахуванням правил безпеки	як розрізняти безпечні й небезпечні варіанти дій у щоденних ситуаціях; коли слід приймати відповідальні рішення	як знайти достовірну та перевірену інформацію для прийняття рішень	принципи відповідального прийняття рішень; типи рішень, які можуть стосуватися здорового способу життя, стосунків, інформаційної безпеки тощо	як будувати власну стратегію безпечної поведінки в умовах невизначеності, конфлікту інтересів, емоційного чи інформаційного тиску
основні правила безпеки; як виглядає безпечна поведінка у школі, вдома та на вулиці	що може бути джерелом небезпеки; як діяти безпечно в школі, на перерві, вдома, у дворі, в громадському транспорті	як відрізнити загрозу природного, техногенного, соціального або побутового походження	що таке свідоме дотримання правил безпеки і чому воно важливе; ознаки потенційної небезпеки, небезпечних дій або ситуацій, що можуть зашкодити собі або іншим	різновиди небезпечних ситуацій, алгоритми дій у надзвичайних ситуаціях; джерела перевіреної інформації щодо загроз й безпечного реагування та дій на випередження
що корисно робити,	про що варто подумати,	що необхідно подумати,	що варто приймати	що з різних варіантів своїх дій та

щоби бути здоровим, а чого робити не варто	коли обираю корисне для здоров'я	обираючи варіанти рішень, найкраще для власного здоров'я, безпеки та добробуту	рішення та обирати дії, які допоможуть зберегти та покращити здоров'я та уникнути ризиків	рішень потрібно вибирати ті, які допоможуть вести здоровий спосіб життя та сприяти добробуту
що моє тіло змінюється і росте	що зміни в тілі є нормальним процесом, вони показують, що я расту; що на наступному етапі дорослішання також будуть зміни у моєму організмі і якими саме вони можуть бути	що моє тіло росте та розвивається і що вікові зміни це нормально; що на наступних етапах дорослішання так само будуть зміни у моєму організмі і якими саме вони можуть бути	що всі вікові зміни в організмі пов'язані між собою	що зміни в організмі є закономірними у процесі дорослішання, і що на ці зміни впливають різні фактори
що поведінка людини впливає на її здоров'я	що можна з'ясовувати, чи поведінка людини впливає добре чи погано на її здоров'я	що моя поведінка може вплинути на моє здоров'я	що існують безпечні і небезпечні для життя, здоров'я та добробуту моделі поведінки	що мої дії щодо мого здоров'я мають наслідки для життя сьогодні і в майбутньому; що можна оцінити вплив поведінки моєї та інших осіб на безпеку, життя та здоров'я, мої та інших осіб
що є речі і дії, які приносять мені задоволення та користь	що варто обирати те, що принесе мені задоволення та користь	що саме і чому у способі життя приносить мені користь і задоволення (радість)	що варто обирати такі моделі поведінки, що приносять користь і задоволення, є безпечними, для здоров'я і добробуту, мого та інших осіб	що варто аналізувати, оцінювати та коригувати власні моделі поведінки, які приносять користь і задоволення та сприяють здоров'ю, безпеці, добробуту
що навчання триває і у школі і після школи	що навчання не закінчується після школи, люди	що важливо вчитися так, щоб не шкодити своєму здоров'ю	що маю розвивати не лише знання, а й компетентності, вміння	що світ швидко змінюється, і щоб бути успішним, потрібно навчатися впродовж усього

	навчаються все життя		розуміти себе	життя
що інформацію можна знайти у різних джерелах (підручниках, книжках, інтернеті та ін.)	де шукати потрібну інформацію (у книжках, інтернеті, в довідниках та ін.)	що не вся інформація в інтернеті та інших медіа є правдивою і потребує перевірки	деяка інформація в інтернеті та інших медіа може бути небезпечною, викривленою або маніпулятивною і використовуватися для впливу на мої думки, емоції та поведінку	принципи медіаграмотності та способи перевірки джерел, щоб виявити достовірність інформації щодо здоров'я, безпеки і добробуту
що можу робити щось важливе і для себе, і для інших	що можу ставити цілі й планувати їх досягнення, щоб робити важливе не лише для себе, а й для інших	що важливо мати цілі і щодня робити навіть невеликі кроки до їх досягнення	що можу досягати бажаного, якщо діятиму цілеспрямовано, законно і відповідально	що мої довгострокові цілі потребують системного планування, гнучкості та аналізу ризиків
що важливо уважно слухати інших	що спілкування - це не лише говорити самому/самій, а й слухати інших	що спілкування потрібне для допомоги, підтримки, співпраці, пошуку рішень	що різні стилі спілкування можуть як допомагати, так і шкодити моєму стану та стосункам з іншими	сучасні стратегії комунікації, які допомагають досягти взаєморозуміння та спільного результату
що гривня - це наша національна валюта, як виглядають монети, банкноти	що гроші потрібно використовувати розумно й відповідально	що ресурси - це не лише гроші. вода, енергія й речі, а й мій час, сили, здоров'я	що на мої потреби впливають не лише те, чого я хочу, а й мої можливості, ситуація в суспільстві та моральні принципи	як матеріальні й культурні цінності впливають на моє здоров'я, безпеку, добробут і стосунки з іншими
що вчитися - це важливо для мого майбутнього	що сумлінно вчитися - це важливо	планувати майбутнє і як це допомагає мені досягати своїх цілей, краще розуміти себе	мої знання, здібності та звички впливають на те, яким буде моє особисте і професійне життя	що моє майбутнє може мати кілька сценаріїв, тому важливо передбачати ризики та бути готовим до змін

що в команді всі рівні	що спільна робота це коли ми разом досягаємо спільної цілі	що робота в команді вимагає відкритого спілкування, вміння вирішувати конфлікти й ухвалювати спільні рішення	в команді кожен виконує свою роль, всі ролі і внесок кожного важливі для досягнення спільної мети	що ефективна командна робота базується на довірі, взаємоповазі, рівноправності та спільній відповідальності
що є правила поважного ставлення до інших і їх треба дотримуватися	що мої вчинки мають бути етичними і в школі, і вдома	що інші можуть мати свої думки, почуття, традиції або особливі потреби, які відрізняються від моїх	дотримання етичних норм робить спілкування і життя безпечнішим та сприяє довірі, взаємоповазі й злагоді між людьми	що етична поведінка ґрунтується на правах людини, повазі, справедливості та загальнолюдських цінностях
що важливо допомагати іншим	що волонтерство це коли люди допомагають іншим без винагороди, коли ми допомагаємо своїм часом, знаннями чи діями	прикладі волонтерства та доброчинності та волонтерства у моїй школі громаді	волонтерство це моя добровільна залученість яка допомагає розв'язувати важливі задачі суспільства та підтримує тих, хто цього потребує	що доброчинність і волонтерство — це форми соціальної відповідальності, які впливають на добробут суспільства
			що для досягнення добробуту важливо планувати свої витрати і доходи, враховуючи потреби і можливості	як застосовувати економічні знання для прийняття фінансових рішень та планування добробуту
				які чинники впливають на мій вибір майбутньої професії та освітнього шляху, і як їх аналізувати
Я розумію:				
що здоров'я і безпека людини впливають на добробут та навпаки	що умови життя мають вплив на добробут, здоров'я, безпеку	що складники особистого добробуту передбачають прагнення радості від життя, піклування про	що особистий розвиток і життєві вміння є необхідними складовими успішного	що захист прав людини, пов'язаних із добробутом, безпекою та здоров'ям необхідні для забезпечення соціального

	людини	здоров'я та дотримання сталого способу життя	майбутнього	добробуту
що моя поведінка впливає не тільки на моє життя, а й на життя інших людей та може принести радість чи завдати шкоди мені або іншим	що необережна поведінка, нехтування правилами безпеки або вплив шкідливих звичок може погіршити здоров'я, стати причиною нещасних випадків	що безпека - це не лише уникання нещасних випадків, а й створення здорового середовища для себе	що особиста відповідальність за здоров'я - це не лише уникнення ризиків, а й активна турбота про психоемоційний стан, стосунки, режим праці та відпочинку	що відповідальність за безпеку - частина громадянської зрілості, а моя поведінка впливає не тільки на моє життя, а й на життя близьких, громади, суспільства
що маю право на повагу і захист, що важливо вміти сказати, чого я хочу або не хочу	чому важливо захищати себе та інших від приниження й неповаги	чому важливо поважати інших і не піддаватися тиску; які дії можуть викликати небезпеку або підвищити ризики	чому самоповага допомагає відстоювати себе та захищати інших; як активно протидіяти проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб	як мої дії відображають мою повагу до прав і гідності людини
що потрібно робити, коли мене або іншу дитину ображають	коли допомога потрібна мені, а коли іншим, і як це помітити	чому важливо не бути байдужим і діяти відповідно до ситуації	наскільки важливо оцінювати свої сили і не нашкодити при допомозі	як оцінити ризики для життя і здоров'я у критичній ситуації
чому потрібно уникати небезпечних ситуацій	що не всі небезпеки видно одразу й вони можуть виникнути через неуважність, порушення правил, несправність предметів	що навіть звичні дії можуть нести загрозу, якщо не враховувати обставини: час доби, компанію, власний стан, технічні умови тощо	що соціальний статус, вік, стать, життєвий досвід впливають на мою вразливість і мені слід діяти відповідно до ситуації	як знання типів загроз і алгоритмів дій дає змогу швидше адаптуватись і знизити наслідки небезпечних ситуацій

	тощо			
як мої вчинки можуть впливати на мій добробут і здоров'я інших людей	що кожне моє рішення має позитивні чи негативні наслідки	що перегляд небезпечного контенту, поширення фейків, кібертравля або нехтування інформаційною безпекою мають наслідки	що не існує простих ситуацій, різні фактори можуть посилювати ризики або створювати нові	що аналіз і прогнозування - це інструменти реального впливу на зниження ризиків
що мої дії мають бути корисними і не шкодити іншим	що моє рішення має вплив на мене і людей навколо	що правильне рішення базується не на емоціях, а на фактах і правилах безпеки	що безпечне рішення - це те, яке враховує і мої потреби, і ризики, і можливі наслідки	що ефективне рішення потребує аналізу джерел, логіки, емоційного самоконтролю і передбачення наслідків
чому важливо дослухатись до порад дорослих і діяти за інструкцією в небезпечних ситуаціях	як діяти безпечно самостійно в знайомих місцях: вдома, у школі, на дитячому майданчику	чому важливо діяти за певним алгоритмом у надзвичайних ситуаціях; що правильні дії можуть урятувати життя або допомогти іншим	що безпечна поведінка включає не тільки уникнення загроз, а й активне запобігання ризикам (відповідальне ставлення до правил, ініціативність у дотриманні безпеки); що краще запобігти небезпеці, ніж мати справу з її наслідками	як щоденні дії, звички та рішення впливають на рівень безпеки мого життя та життя інших; що безпечна поведінка - це не лише уникнення загроз, а й активне створення безпечного середовища через особисту ініціативу, командну взаємодію та громадянську свідомість
що дії та звички можуть бути як корисними, так і шкідливими для здоров'я	що необхідно обмірковувати власний вибір на користь корисних звичок для здоров'я	що наслідки кожного рішення для мого здоров'я, безпеки та загального добробуту можуть бути різні	які будуть наслідки вибору з варіантів моїх дій на користь здорового способу життя і зниження ризиків	які наслідки вибору з альтернативних дій на користь розвитку і формування здорового способу життя

як власний організм змінюється і важливо прийняти ці зміни	як моє тіло змінюється і я це приймаю з розумінням як з часом дорослішання продовжаться зміни у моєму організмі і що саме зміниться	які саме зміни відбуваються в моєму організмі з віком і вони означають, що я здоровий і розвиваюсь	які саме вікові зміни відбуваються в організмі у їх взаємозв'язку	якими можуть бути вікові зміни власного організму і розуміння цих змін як закономірного процесу дорослішання і розвитку, зумовленого різними факторами
що поведінка людини може як добре впливати на її здоров'я, так і завдавати здоров'ю шкоди	як можна проаналізувати, як (чи) поведінка людини впливає на її здоров'я	як саме моя поведінка може вплинути на моє здоров'я	якими є основні ознаки безпечних і небезпечних для життя, здоров'я та добробуту моделей поведінки	якими можуть бути наслідки моїх дій щодо мого здоров'я для життя сьогодні і в майбутньому; як саме можна оцінити вплив поведінки моєї та інших осіб на безпеку, життя та здоров'я, мої та інших осіб
що саме приносить мені задоволення та користь	що саме краще обирати, щоб це приносило мені задоволення та користь	що саме і чому у способі життя приносить мені користь і задоволення (радість)	які моделі поведінки, що приносять користь і задоволення, варто обирати, щоб це було безпечно, корисно для здоров'я і добробуту, мого та інших осіб	як саме аналізувати, оцінювати та коригувати власні моделі поведінки, які приносять користь і задоволення та сприяють збереженню здоров'я, безпеки, добробуту
що треба вчитися щодня і старатися організовувати своє навчання	що моє відповідальне ставлення до навчання допомагає мені досягати цілей	що можу навчатися з гаджетами і водночас дбати про своє здоров'я і самопочуття.	що кожна людина має свої особливості й здібності, які потрібно враховувати для успішного навчання	що створення власної освітньої траєкторії вимагає самоаналізу, розуміння моїх цілей, потреб і викликів суспільства

що важливо уважно читати і думати про прочитане	що треба читати уважно, щоб зрозуміти, чи ця інформація є те, що я шукаю	що важливо перевіряти джерела інформації для безпеки, збереження здоров'я і добробуту	що важливо перевіряти джерела інформації, аналізувати зміст і не приймати інформацію на віру, особливо, якщо вона викликає сумніви або сильні емоції	як маніпуляції, фейки, прихована реклама можуть впливати на мої рішення, добробут і безпеку як мою, так і інших, тому важливо перевіряти, перш ніж їй довіряти
що добрі справи приносять радість і тим, хто їх робить, і тим, для кого вони	що мої дії можуть допомогти іншим і зробити світ кращим	що мої бажання і потреби мають узгоджуватись із можливостями як моїми, так і інших людей	що життєстійкість, наполегливість і віра в себе допомагають долати труднощі і досягати цілей	як наполегливість, здатність до самостійного ухвалення рішень і законні способи дії впливають на мій успіх, добробут, майбутнє
що спілкування має бути корисним і приємним	що варто вміти слухати і приймати поради, щоб ставати кращим	що важливо вчитися спілкуватися ефективно і поважати особистий простір інших	чому важливо вміти уважно слухати, розуміти позицію іншої людини, спілкуватися конструктивно та вміти запобігати й розв'язувати конфлікти	як мої емоції, слова і поведінка впливають на спілкування, стосунки і безпеку інших
що гроші не з'являються самі собою, і дорослі докладають багато зусиль, щоб їх заробити	чому важливо бути ощадливим і обдуманно споживати товари, послуги, ресурси	надмірне споживання це не лише про сміття та шкоду довкіллю, а й про зайві витрати власних грошей	що ресурси, як власні, так і природні, не можна використати безкінечно і треба дбати про сталий розвиток	що свідоме споживання – це спосіб дбати про своє майбутнє та навколишній світ
що знання допоможуть мені стати тим, ким я хочу	що для досягнення цілей потрібно мати план і докладати зусиль	що мій розвиток у навчанні, хобі, спорті чи творчості) допомагає мені стати кращим/кращою в тому, чим я займаюся	що для досягнення мети мені потрібно знати свої сильні й слабкі сторони та бути готовим працювати над собою, самостійно розвиватися	що зміни — це частина життя, а адаптивність та здатність використовувати свої знання та вміння допомагають досягати цілей навіть у в умовах змін
що треба поважати кожного члена команди	що у команді важливо разом вирішити, що	коли ми працюємо разом, і важливо вміти керувати	що маю розвивати вміння слухати і	що моя участь у команді впливає на результат, і важливо

	будемо робити	своїми емоціями і мирно вирішувати непорозуміння	розуміти інших інших, знаходити спільне рішення й запобігати конфліктам у спільній роботі	враховувати знання, вміння й прагнення кожного
що важливо бути чесним/чесною і ввічливим/ввічливою	що мої вчинки впливають на інших людей	поважати думку людини, навіть якщо вона не збігається з моєю, і підтримати тих, кому складніше	що мої вчинки мають наслідки, тому я беру відповідальність за свої дії перед собою та іншими	як порушення етичних норм або дискримінація можуть завдати шкоди людям, суспільству і добробуту
що добрі вчинки роблять людей щасливішими	допомога буває потрібна не тільки близьким, а й іншим людям	волонтерство це важливий спосіб бути корисним суспільству і проявляти себе	волонтерство змінює не лише тих, кому я допомагаю,, а й мене, адже надає можливість здобувати цінні знання і вміння	як мій внесок у добродійні проекти може покращити життя інших і підтримати спільні цінності
			як обачливе ставлення до грошей допомагає уникнути фінансових труднощів	що обгрунтовані фінансові рішення допомагають досягати цілей і уникати ризиків
				що важливо обирати професійні шляхи, які відповідають моїм здібностям, цінностям і реаліям ринку праці
Я можу:				
приносити радість собі та близьким щоб поліпшувати добробут свій та інших	піклуватись про своє здоров'я (корисні звички), надавати допомогу (умови життя) для добробуту свого та близьких	дотримуватись правил сталого способу життя для поліпшення добробуту свого і громади	дбати про особистий розвиток і розвиток життєвих умінь для успішного майбутнього і добробуту	дотримуватись прав людини, пов'язаних із добробутом, безпекою та здоров'ям, що необхідно для забезпечення соціального добробуту

дотримуватись відповідальної поведінки; виконувати інструкції у ситуаціях небезпеки чи невизначеності	обирати безпечніші варіанти поведінки, навіть якщо друзі пропонують ризиковану гру; пояснити, чому обираю безпеку	самостійно ухвалювати рішення щодо безпечної поведінки; відмовлятися від шкідливих пропозицій; застосовувати принципи самоконтролю й самозахисту	аргументовано відстоювати свою позицію щодо безпеки; допомагати іншим ухвалювати безпечні рішення; діяти відповідно до ситуації ризику	ухвалювати життєві рішення, які зменшують ризики для мене й оточення; будувати власну життєву стратегію добробуту на засадах свободи, гідності, взаємоповаги
сказати «стоп» або звернутися до дорослого по допомогу	звернутися по допомогу до дорослих або зупинити словами неповагу чи принижуючу поведінку	сказати «ні», коли мене змушують робити те, що не є корисним, або принижують	висловити свою думку, коли бачу несправедливість, а також коли вона відрізняється від думки більшості	захищати себе і допомагати іншим через звернення, петиції, громадські ініціативи
покликати дорослого, попросити про допомогу, бути поруч із тим, хто засмучений	допомогти, коли бачу небезпеку; розпізнати, коли потрібна підтримка	надати першу допомогу при порізах, опіках, непритомності або у разі інших ушкоджень; викликати «швидку», поліцію чи повідомити дорослих у критичній ситуації	надати долікарську допомогу у невідкладних ситуаціях (зупинити кровотечу, виконати серцево-легеневу реанімацію, заспокоїти постраждалого, викликати екстрені служби)	надати домедичну допомогу згідно з протоколом у разі критичної ситуації; викликати екстрені служби та забезпечити безпеку до прибуття медиків
		визначити, коли і яку допомогу потрібно надати в конфлікті (допомогти заспокоїтися, підтримати розмовою, порадити звернутися до дорослих чи фахівців)	оцінити ситуацію конфлікту, виявити потребу в допомозі та надати її (підтримати морально, допомогти домовитися, звернутися по фахову допомогу або втрутитися	визначити конфлікт на ранньому етапі та допомогти іншим запобігти його загостренню

			конструктивно)	
визначити, що є небезпечним для мене (вогонь, незнайомці, отруйні речовини)	визначити можливі небезпеки в знайомих місцях, передбачити, як уникнути їх, запропонувати безпечний варіант дії для попередження небезпеки	оцінити ситуацію, виявити ознаки потенційної небезпеки і вжити простих заходів безпеки	проаналізувати ситуацію і зробити вибір (уникнути, змінити, звернутись до дорослих або до служб підтримки)	оцінити потенційну ситуацію, порівняти її з аналогами, підготувати себе та близьких до можливих дій, відреагувати відповідно до плану або алгоритму
пояснити, чому важливо дотримуватись правил вдома, у школі чи на вулиці, щоб не наразити себе та інших на небезпеку	передбачити, що може трапитися внаслідок певної дії або бездіяльності, і пояснити це іншим	передбачити ризики перед тим, як щось сказати, опублікувати чи зробити, особливо у цифровому середовищі	передбачити можливі наслідки конкретної події чи ситуації, враховуючи умови, місце, людей і час	застосувати алгоритми оцінки ризику, критичне мислення, джерела даних та експертні думки, щоб зробити обґрунтований прогноз
описати, як правильно діяти, коли щось сталося (хтось упав, загубився, відкрився кран тощо)	вибрати кращу дію з кількох варіантів, щоб було безпечно у школі, вдома, на вулиці	зібрати потрібну інформацію, перевірити її достовірність і використати для вибору безпечного рішення	оцінити ситуацію, зважити переваги і недоліки кожного варіанта і прийняти рішення з найбільшою користю	обґрунтувати свій вибір, зокрема, у сфері здоров'я, особистої безпеки, стосунків, навчання або в умовах ризику
діяти безпечно, коли мені нагадують або допомагають	діяти самостійно, не чекаючи підказки, в знайомих ситуаціях	чітко пояснити та виконати у змодельованій ситуації, що робити при пожежі, грозі, втраті свідомості, виявленні підозрілого предмета тощо	дотримуватись правил, орієнтуватися в небезпечній ситуації, за потреби звернутись по допомогу	не тільки діяти безпечно, а й вплинути на інших, щоб уникнути небезпеки (наприклад, зупинити друга, зробити зауваження)
розпізнавати корисні і шкідливі звички для здоров'я	обирати корисні звички для власного здоров'я і відмовлятися від	обмірковувати рішення стосовно свого здоров'я, безпеки і особистого	обирати альтернативні дії та приймати рішення на користь здорового	обмірковувати альтернативи власних дій та рішень для успішної життєдіяльності,

	шкідливих	добробуту	способу життя і зниження ризиків	формування здорового способу життя
помічати і розрізняти зміни у власному організмі	вирізняти, розуміти і сприймати зміни у своєму організмі розуміти, які зміни в моєму організмі відбудуться на наступному етапі дорослішання	вирізняти вікові зміни в організмі і пояснювати їх як ознаку здоров'я та розвитку	аналізувати різні вікові зміни організму і пояснювати їх у взаємозв'язку	сприймати вікові зміни власного організму як закономірний процес дорослішання і розвитку
розуміти, що поведінка людини може як добре впливати на її здоров'я, так і завдавати здоров'ю шкоди	аналізувати, як саме і чому поведінка людини може впливати добре чи погано на її здоров'я	усвідомлювати чому і як моя поведінка впливає на моє здоров'я	визначати основні ознаки безпечних і небезпечних для життя, здоров'я та добробуту моделей поведінки	усвідомлювати наслідки моїх дій щодо мого здоров'я для життя сьогодні і в майбутньому оцінювати вплив поведінки моєї та інших осіб на безпеку, життя та здоров'я, мої та інших осіб
розрізняти, що саме приносить мені задоволення та користь	обирати, щоб саме приносить мені задоволення та користь	аналізувати, що саме і чому у способі життя приносить мені користь і задоволення (радість)	обирати такі моделі поведінки, що приносять користь і задоволення, і які є безпечними, корисними для здоров'я і добробуту, мого та інших осіб	аналізувати, оцінювати та коригувати власні моделі поведінки, які приносять користь і задоволення та сприяють збереженню здоров'я, безпеки, добробуту
самостійно пригадати, що треба зробити для навчання, вчитися крок за кроком	планувати свій день так, щоб мати час і для навчання, і для відпочинку	розподіляти час так, щоб мати час і для навчання, і для відпочинку і обирати ефективні для мене способи навчання	самостійно обирати способи навчання, використовувати свої сильні сторони і таланти для досягнення цілей	самостійно або разом з іншими організовувати своє навчання, обирати методи, ресурси й визначати пріоритети мого розвитку

знайти цікаве в книжці або на сайті, який я вже знаю	самостійно обирати джерела, які я вже знаю, і перевіряти, чи там є необхідна мені інформація	знаходити потрібну інформацію в різних джерелах, порівнювати її, перевіряти і критично оцінювати	порівнювати різні джерела, та інформацію, аналізувати й обирати найнадійніші	розпізнати фейки, приховану рекламу, шкідливий контент і не поширювати його далі.
зробити щось корисне, і старатися це виконати	придумати і втілити ідеї, які корисні мені та людям навколо	визначити чого саме хочу досягти, поставити ціль, скласти короткий план дій, щоб це реалізувати (в навчанні, спорті, побуті тощо)	самостійно розробити план дій, визначити мотивацію і крок за кроком йти до мети, навіть якщо щось не виходить з першого разу	ставити перед собою довгострокові цілі, складати плани, адаптуватися до змін і діяти в умовах невизначеності
вислухати друга і не перебивати його	спокійно слухати думку інших, навіть якщо вона відрізняється від моєї	активно слухати, підтримувати людей через спілкування, спілкуватися етично і запобігати конфліктів	слухати уважно, етично уточнювати думку співрозмовника, ефективно обмінюватися зворотним зв'язком і шукати конструктивні способи вирішення конфліктів	керувати власним емоційним станом, обирати стратегію комунікації та досягати домовленостей без конфліктів
розпізнати монети й купюри і планувати, на що можу витратити кишенькові гроші	економити воду, електроенергію, час, гроші	обрати якісний і безпечний товар, звертаючи увагу на склад, маркування, строк придатності й інструкції	планувати свої витрати і використання ресурсів так, щоб не витратити зайвого, але мати все необхідне	обирати товари та послуги, враховуючи не лише потреби, а й екологічні, етичні, моральні чинники
старатися у навчанні щодня	уявити, ким хочу бути, і розповісти, що мені для цього потрібно з	визначити, що мені цікаво, і поставити перед собою цілі, до яких хочу йти	визначити, що мене мотивує, сформулювати свої короткострокові й довгострокові цілі, скласти гнучкий план	визначити свої пріоритети, сформулювати ієрархію цінностей, розробити власний план самореалізації та змінювати свої плани

			дій і розподілити час та ресурси розумно	відповідно до нових обставин
виконувати різну роботу, коли працюємо разом	визначити мету роботи в команді і діяти, щоб її досягти	працювати і самостійно, і в групі, слухати інших, пропонувати свої ідеї, враховувати ідеї інших й підтримувати їх	діяти в команді спільно з іншими, виконувати свої обов'язки, допомагати іншим і разом представляти нашу роботу за допомогою сучасних технологій	виконувати різні ролі в команді, вирішувати конфлікти конструктивно та підтримувати продуктивну атмосферу
діяти чесно навіть коли ніхто не дивиться	дотримуватися правил і приймати правильні рішення, навіть якщо це складно	помітити, чого потребує людина, і підтримати її з повагою, доброзичливо, враховуючи її особливості	діяти відповідально, помічати прояви несправедливості, дискримінації, стереотипів і не підтримувати їх	обирати етичну поведінку та поважливе ставлення до інших, навіть у складних ситуаціях
допомагати друзям і ділитися з іншими	долучатися шкільних добродійних заходів	пропонувати свою допомогу, брати участь у шкільних добродійних заходах, виконувати завдання	взаємодіяти в команді добродійних та волонтерських проєктів і пропонувати власні ідеї, як допомогти тим, хто потребує підтримки	ініціювати та реалізовувати добродійні ініціативи, залучаючи друзів і знайомих
			складати простий фінансовий план і робити обґрунтовані вибори при витратах	моделювати фінансову поведінку, обирати легальні джерела доходу і формувати стратегії особистої зайнятості
				порівнювати різні професії та навчальні заклади, планувати свій шлях, щоб досягти бажаного
Я відчуваю:				

задоволення, коли приношу радість собі та близьким	потребу піклуватись про своє здоров'я (корисні звички), надавати допомогу (умови життя) для <i>добробуту свого та близьких</i>	відповідальність, коли дотримуюсь правил сталого способу життя для поліпшення добробуту свого і громади	впевненість, що необхідно дбати про особистий розвиток і розвиток життєвих умінь для успішного майбутнього і добробуту	обов'язок дотримуватись прав людини, пов'язаних із добробутом, безпекою та здоров'ям, що необхідно для забезпечення соціального добробуту
радість, коли вдається діяти правильно й безпечно, і тривогу або неспокій, коли щось загрожує мені чи іншим	впевненість, коли знаю, що чиню правильно і безпечно	впевненість, коли піклуюсь про свою безпеку та здоров'я	співчуття до людей, які постраждали у небезпечних ситуаціях	моральний обов'язок захищати цінності здоров'я, безпеки, прав людини у своїх діях, в інформаційному просторі, під час криз
потребу дбайливо ставитися до особистих речей; занепокоєння, коли мені або комусь боляче чи неприємно	несправедливість або дискомфорт, коли хтось когось принижуює чи зневажає	необхідність підтримати друзів, коли вони стикаються з неповагою, булінгом або приниженням	співпереживання до тих, кого принижують чи виключають	обурення та внутрішню потребу змінити ситуацію, коли порушуються права
коли мені або комусь страшно, сумно, боляче, і що я не один / одна	занепокоєння, коли іншим загрожує небезпека або їх принижують	відповідальність за допомогу іншим; не панікую в ситуаціях стресу	спокій і впевненість у складних ситуаціях, коли я знаю, як діяти	відповідальність за безпеку і добробут інших у надзвичайних ситуаціях
тривогу або страх у небезпечній ситуації й розповідаю про це дорослим	впевненість, коли знаю, як діяти в небезпечній ситуації	збентеженість у незнайомій або ризикованій ситуації та готовність звернутись по допомогу	обережність у незнайомих або потенційно небезпечних ситуаціях, не ризикую без потреби	внутрішню зібраність і тривогу у небезпечних ситуаціях, але не дозволяю паніці завадити раціональним діям
ситуації, коли щось здається неправильним або небезпечним	коли ситуація потребує зупинки, щоб обдумати подальші дії, або звернутися по допомогу	що віртуальний світ не менш реальний, ніж навколишній, і там теж важливо бути обачним	наскільки важливо зберігати спокій і здатність мислити критично в умовах небезпеки	що моя здатність передбачати наслідки має значення не лише для мого добробуту, а й для громади та суспільства
коли потрібно	спокій і комфорт, коли	що відповідальність за	впевненість і	що здатний/на керувати власною

зупинитися, подумати чи запитати дорослих	прийнято правильне рішення	рішення лежить на мені, навіть якщо мені хтось щось радить	захищеність, коли рішення для безпеки, здоров'я та добробуту в різних життєвих ситуаціях відповідає моїм цінностям	поведінкою, навіть у складних чи стресових ситуаціях
що мені легше поводитися безпечно, коли мене підтримують	що коли дію правильно, бо все відбувається безпечно	впевненість, коли знаю послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження	що коли ситуація стає загрозливою я можу діяти відповідально	що відповідальний не лише за себе, а й за безпеку оточення
що мені цікаво вчитися новому	що хочу вчитися і пізнавати світ	що мені приємно бачити свої успіхи й розуміти, як я зростаю	що я вчуся для себе, щоб розкрити свій потенціал і що мій прогрес у навчанні і розвитку залежить від мого ставлення і відповідальності	відповідальність за свій розвиток і натхнення, коли бачу, як мої зусилля відкривають нові можливості
що мені цікаво дізнаватися щось нове з різних джерел	що мені цікаво самостійно шукати необхідну інформацію	що відповідаю за те, яку інформацію використовую чи поширюю	що здатність мислити критично допомагає мені уникати ризиків, хибних рішень і дій	впевненість, коли можу самостійно оцінити якість інформації, джерел та зробити усвідомлений вибір медіаконтенту
радість, коли допомагаю іншим або щось добре роблю самостійно	задоволення, коли бачу результат моєї допомоги	що досягнення навіть невеликої мети дає мені задоволення та впевненість	що з кожною спробою стаю впевненішим/впевненішою і мої досягнення приносять задоволення, коли я доклав/доклала	впевненість, коли бачу свій поступ і знаю, що навіть невдачі це досвід, який допомагає мені зростати.

			до цього зусиль	
задоволення, коли мене слухають і розуміють	себе впевнено, коли вмію висловити свою думку і вислухати думку інших	що мені комфортно спілкуватися відкрито та доброзичливо	задоволення коли вдається запобігти або залагодити конфлікт	внутрішній баланс і впевненість, коли моє спілкування сприяє порозумінню, підтримці інших
задоволення, коли можу сам/а щось купити в магазині без допомоги дорослих	відповідальність коли я сам/а ухвалюю рішення, як витратити кишенькові гроші.	мені комфортніше, коли я контролюю власні витрати і не піддаюся на рекламі "гачки"	що моя ощадливість допомагає зберегти ресурси, довкілля і навіть покращує мій добробут	відповідальність за свій вибір і задоволення, коли моє споживання корисне і для мене, і для суспільства.
радість, коли вчуся і дізнаюся щось нове	що надихаюся мріями та думками про майбутнє	що мені подобається вдосконалюватися в тому, що мені цікаво	що впевненість у своїх діях зростає, коли я дію цілеспрямовано, відповідно до власного досвіду, цінностей і інтересів	натхнення та впевненість, коли бачу перспективи мого розвитку і створюю реальний план дій для свого майбутнього
задоволення, коли ми працюємо разом із друзями	задоволення, коли ми досягаємо мети і долаємо труднощі разом із друзями	мені цікаво знайомитися з новими людьми, налагоджувати з ними хороші стосунки, співпрацювати доброзичливо і результативно	що встановлення емоційного контакту з членами команди робить нашу співпрацю більш приємною й ефективною	задоволення та впевненість, коли ми досягаємо спільної мети завдяки злагодженій роботі та підтримці одне одного
задоволення, коли вчиняю добре	впевненість, коли поведжуся чесно і справедливо	що мені приємно, коли мене розуміють і приймають, і я хочу так само ставитися до інших	що етичне та доброзичливе середовище у школі, дома залежить і від моєї поведінки і ставлення	відповідальність за свої дії та емоційний дискомфорт, коли бачу несправедливе ставлення до інших
що робити добрі справи це приємно і правильно	радість через те, що мої дії приносять користь іншим	що моя допомога важлива, і мені радісно, коли бачу, що іншим стало краще завдяки моїй	повагу до себе, коли волонтеру, адже мої дії змінюють щось на краще	гордість і натхнення, коли бачу результат нашої допомоги та вдячність людей

		допомозі		
			впевненість, коли можу сам/сама керувати своїми фінансами розумно	відповідальність за свої фінансові рішення і задоволення, коли можу впливати на власний добробут
				впевненість, коли знаю, що сам/а обираю свій шлях і він відповідає моїм інтересам і можливостям
що можу розрізнати корисні і шкідливі звички	дію корисних звичок на мій організм	що рішення стосовно свого здоров'я, безпеки і особистого добробуту впливають на моє життя	здатність діяти та приймати рішення на користь здорового способу життя і зниження ризиків	здатність визначати альтернативи власних дій та рішень для подальшої успішної життєдіяльності і формування здорового способу життя
що і як змінюється в моєму організмі	що моє тіло росте і змінюється здатність розуміти, які саме зміни відбудуться в організмі у подальшому	що вікові зміни в організмі відбуваються і сприймаю їх як ознаку здоров'я та розвитку	здатність сприймати та аналізувати різні вікові зміни організму у взаємозв'язку	важливість вікових змін власного організму як закономірний процес, пов'язаний із дорослішанням і розвитком
що важливо розуміти, що поведінка людини може як добре впливати на її здоров'я, так і завдавати здоров'ю шкоди	свою здатність аналізувати, як саме і чому поведінка людини може впливати добре чи погано на її здоров'я	що важливо усвідомлювати, чому і як саме моя поведінка впливає на моє здоров'я	здатність визначати основні ознаки безпечних і небезпечних для життя, здоров'я та добробуту моделей поведінки	важливість усвідомлювати наслідки своїх дій щодо здоров'я, адже вони впливають на моє життя сьогодні і в майбутньому здатність оцінювати вплив поведінки моєї та інших осіб на безпеку, життя та здоров'я, мої та інших осіб

коли і що саме приносить мені задоволення, а що - ні	задоволення і відповідальність, коли обираю те, що мені подобається і приносить користь	що важливо розуміти, що саме і чому у способі життя приносить мені користь і задоволення (радість)	відповідальність, щоб обирати такі моделі поведінки, що приносять користь і задоволення, і які є безпечними, корисними для здоров'я і добробуту, мого та інших осіб	необхідність і важливість аналізувати, оцінювати та коригувати власні моделі поведінки, які приносять користь і задоволення та сприяють збереженню здоров'я, безпеки, добробуту
Я ціную:				
піклування про мене, моє життя і добробут	свій внесок у підтримку власного здоров'я (корисні звички), допомогу (умови життя) для створення добробуту мого та близьких	відповідальне ставлення до забезпечення сталого способу життя для поліпшення добробуту свого і громади	підтримку особистого розвитку і розвитку життєвих умінь для успішного майбутнього і добробуту	обов'язок дотримуватись прав людини, пов'язаних із добробутом, безпекою та здоров'ям, що необхідно для забезпечення соціального добробуту
допомогу та поради дорослих, які дбають про мою безпеку, і намагаюся сам дбати про себе	правила безпеки як важливий орієнтир у повсякденному житті, який допомагає мені уникати небезпек	звички і поведінку, що сприяють безпеці та добробуту	взаємну турботу, відповідальне ставлення до себе й інших як основу довіри в суспільстві	людське життя, гідність, спільні зусилля заради добробуту, усвідомлюючи свій внесок у розвиток здорового суспільства
доброту, справедливість і повагу до себе та друзів	повагу до себе та інших, дружню й підтримуючу атмосферу у спілкуванні	власну гідність, повагу до себе та до інших	чесне ставлення, підтримку і рівність	людську гідність, свободу вибору і право бути собою
дружбу, підтримку, готовність допомогти	взаємодопомогу, турботу про інших, безпечну поведінку	людське життя, доброзичливе ставлення, силу небайдужості	безпеку, людяність, готовність до дій та взаємну підтримку	роль обізнаності, взаємоповаги та рішучості у складних ситуаціях
уважність, обережність,	знання правил і навички	вміння прогнозувати	збалансованість:	стійкість, солідарність,

дотримання правил як запоруку власної безпеки	передбачати ситуації, які можуть нашкодити здоров'ю або життю	наслідки дій як умову відповідального життя	прагнення до свободи і водночас - до безпеки, відповідальність за власні дії	критичне мислення як основи виживання в умовах небезпеки
турботу про безпеку свою та інших людей	вміння думати наперед і приймати рішення, які допомагають уникнути небезпеки або допомогти іншим	здорові інформаційні звички та відповідальне користування цифровими засобами	компетентність і готовність заздалегідь оцінити загрози, щоб діяти безпечно та розумно	інформованість, відповідальність і громадянську зрілість як умови для виживання і процвітання в складному світі
правильні рішення, які допомагають зберігати спокій, здоров'я і добрі стосунки з іншими	вміння робити вибір, який допомагає уникати неприємностей та піклуватися про себе	усвідомлений вибір, який базується на знаннях, а не на випадковості або думках інших	автономію, тобто здатність самостійно робити вибір і нести за нього відповідальність	стратегічне мислення, критичний підхід до вибору та етичну відповідальність за власні дії
приклади правильної поведінки, які допомагають мені бути в безпеці	свою здатність самостійно дбати про себе в різних умовах	готовність діяти швидко й правильно у складній ситуації	власну здатність реагувати доречно на ситуації в побуті, закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях та звертатися за підтримкою, коли це потрібно	проактивну поведінку, коли можна змінити ситуацію до того, як станеться щось небезпечне
уміння розпізнавати корисні і шкідливі звички для підтримки власного здоров'я	уміння приймати рішення щодо вибору дій, корисних для здоров'я	здатність вирізняти та пояснювати вікові зміни в організмі, які є ознаками здоров'я та розвитку	уміння вибирати альтернативні дії та приймати рішення на користь здорового способу життя і зниження ризиків	здатність визначати альтернативи власних дій та рішень щодо формування здорового способу життя для подальшої життєдіяльності і добробуту
уміння помічати зміни у власному організмі	здатність спостерігати за змінами у своєму організмі, розуміти і сприймати їх	здатність усвідомлювати наслідки впливу власної поведінки на стан здоров'я	здатність сприймати та аналізувати у взаємозв'язку різні вікові зміни організму	уміння сприймати вікові зміни власного організму як вплив різних факторів і закономірний процес дорослішання і розвитку

	уміння орієнтуватися у змінах, які відбуватимуться в організмі на наступному етапі дорослішання			
знання про те, що поведінка людини може як добре впливати на її здоров'я, так і завдавати здоров'ю шкоди	уміння аналізувати, як саме і чому поведінка людини може впливати добре чи погано на її здоров'я	знання та свою здатність усвідомлювати наслідки впливу моєї поведінки на моє здоров'я	знання про основні ознаки безпечних і небезпечних для життя, здоров'я та добробуту моделей поведінки людини	здатність усвідомлювати наслідки моїх дій щодо мого здоров'я для життя сьогодні і в майбутньому; вміння оцінювати вплив поведінки моєї та інших осіб на безпеку, життя та здоров'я, мої та інших осіб
свою здатність розуміти, що саме приносить мені задоволення та користь	що обираю те, що приносить мені задоволення та користь	знання про різні аспекти у способі життя, які приносять мені користь і задоволення (радість), та здатність їх аналізувати	що роблю вибір на користь тих моделей поведінки, які приносять користь і задоволення, і які є безпечними, корисними для здоров'я і добробуту, мого та інших осіб	можу аналізувати, оцінювати та коригувати власні моделі поведінки, які приносять користь і задоволення та сприяють збереженню здоров'я, безпеки, добробуту
коли я знаю, як розв'язати завдання, бо навчився/навчилася цьому у школі	я використовую знання, щоб долати труднощі та допомагати іншим	коли навчання та розвиток допомагають мені ставати впевненішим і досягати цілей	що можу усвідомлено вчитися з користю для себе, і те, що моя унікальність і мої особливості - це моя сила	свободу обирати, вчитися й розвиватися у власному темпі і відповідно до власних пріоритетів
коли мені доброзичливо	вмію пояснити щось	моє вміння знаходити	що вмію захищати себе	свою здатність критично

пояснюють незрозуміле	іншим і допомогти іншим своїми знаннями і вміннями	достовірні факти і не потрапити на фейк чи рекламу, що вводить в оману	від шкідливого, небезпечного та маніпулятивного контенту	мислити, захищати себе та інших від дезінформації і впливу маніпуляцій в медіа
коли можу зробити щось добре для інших	добрі справи, які ми робимо разом з друзями	дії свої та інших людей, які змінюють щось на краще не тільки в моєму житті, а й у житті інших людей	вміння зібратися, навіть після невдач, зробити аналіз помилок і діяти	можливість досягати результатів завдяки набутим знанням і досвіду
коли ми з друзями спілкуємося дружньо	коли інші мені допомагають і підтримують, якщо мені сумно	доброзичливе та підтримувальне спілкування	конструктивний зворотній зв'язок, поради або зауваження, які допомагають мені побачити свої помилки та стати кращим/кращою	мої вміння, які допомагають вирішувати складні ситуації й підтримувати позитивне середовище
що мені довіряють і дозволяють вибирати, на що витратити гроші	коли зберігаю кишенькові гроші на щось важливе	коли можу знайти спосіб використати щось повторно замість того, щоб викидати	коли ми з друзями знаходимо цікаві способи давати речам друге життя, щось придумуємо для збереження і примноження ресурсів	здатність робити обдумані покупки та підтримувати сталі практики, що сприяють здоровому способу життя
коли мої я щось зробив/зробила і бачу результат цієї роботи	коли я намагаюся щось робити і у мене все виходить	результати моєї роботи над собою, навіть невеличкі	коли мої зусилля сприяють не лише моєму розвитку, а й добробуту моєї родини, оточення	ціную власний внесок і внесок інших у волонтерську роботу та зміни на краще
коли в команді я допомагаю іншим і	коли під час співпраці ми підтримуємо одне	коли кожен у команді може висловитися, бути	коли працюю в команді так, щоб важливими	можливість творчо і співпрацювати з іншими, адже

коли інші допомагають мені	одного, домовляємось	почутим і зробити свій внесок у спільну справу	були і мої цілі, і цілі всієї команди	разом ми можемо більше — для здоров'я, безпеки та добробуту нашої спільноти
коли інші відзначають мою чесність і добрі вчинки	коли я стараюся і відповідально ставлюся до своїх справ	коли кожен має право бути собою, висловлювати свої почуття і жити без осуду та образ	коли мені вдається діяти етично, особливо у складних ситуаціях	повагу, рівність і справедливість у суспільстві
коли інші допомагають мені і коли хочу допомагати іншим	коли навіть невелика допомога може змінити настрій людини на краще	коли ми з класом чи родиною долучаємось до добродійних ініціатив і діємо разом	роль волонтерства в Україні і внесок волонтерів в допомогу людям і суспільству	можливість бути причетним/причетною до важливої справи, що змінює життя інших на краще
			своє вміння ефективно розпоряджатися грошима	відчуття впевненості, яке дає вміння розумно планувати свої фінанси
				можливість самостійно вирішувати, ким хочу бути

РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СОЦІАЛЬНІЙ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1-2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3-4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5-6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7-9 класи)	Профільна середня освіта (10-12 класи)
Вільне володіння державною мовою	реагує на прояви тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертається за допомогою до дорослих [2 СЗО 1.2.1]	протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самотійно або з допомогою дорослих залежно від ризику [4 СЗО 1.2.1]	відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]	активно протидіє проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати власну гідність і права людини [9 СЗО 1.2.1]	обстоює права людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.1]
	обирає із запропонованих варіантів модель безпечної поведінки у повсякденних ситуаціях [2 СЗО 2.3.1]	вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях з користю для безпеки та добробуту [4 СЗО 2.3.1]	використовує перевірену інформацію для прийняття рішення в типових (знайомих) повсякденних ситуаціях [6 СЗО 2.3.1]	приймає рішення з користю для безпеки, здоров'я та добробуту в різних життєвих ситуаціях [9 СЗО 2.3.1]	приймає рішення та здійснює вибір стратегії безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях з урахуванням отриманої інформації [12 СЗО 2.3.1]
	помічає зміни у власному організмі і	спостерігає за змінами у своєму організмі,	вирізняє та пояснює вікові зміни в організмі як ознаку	сприймає та аналізує різні вікові зміни організму у	сприймає вікові зміни власного організму як

	приймає їх [2 СЗО 3.2.1]	розуміє і приймає їх [4 СЗО 3.2.1]	здоров'я та розвитку [6 СЗО 3.2.1]	взаємозв'язку [9 СЗО 3.2.1]	закономірний процес дорослішання і розвитку, зумовлений різними факторами [12 СЗО 3.2.1]
	знаходить і читає з розумінням інформацію у знайомих джерелах [2СЗО 4.2.1]	обирає і читає з розумінням інформацію у знайомих джерелах державною та/або рідною мовою [4СЗО 4.2.1]	знаходить, аналізує і перевіряє інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах [6 СЗО 4.2.1]	критично оцінює інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах, у тому числі цифрових [9 СЗО 4.2.1]	використовує принципи медіаграмотності щодо здоров'я, безпеки та добробуту в різних джерелах [12 СЗО 4.2.1]
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	демонструє дії, пов'язані з наданням допомоги собі та іншим самостійно/за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.1]	визначає потребу в допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання [4 СЗО 1.3.1]	надає першу долікарську допомогу, звертається до необхідних служб відповідно до ситуації [6 СЗО 1.3.1]	надає долікарську допомогу собі та іншим особам у межах своїх можливостей [9 СЗО 1.3.1]	оцінює ризики і приймає рішення щодо надання домедичної допомоги собі та іншим особам у невідкладних станах відповідно до протоколів і алгоритмів [12 СЗО 1.3.1]
	пояснює причиново-наслідкові зв'язки	прогнозує самостійно та/або за сприяння	прогнозує наслідки своїх дій для	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій	аналізує ризики виникнення,

	діяльності людини для власної безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і воєнного походження, аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2]
	демонструє самостійно або за сприяння інших осіб моделі безпечної поведінки в реальних чи змодельованих ситуаціях [2 СЗО 2.4.1]	демонструє самостійно моделі безпечної поведінки в повсякденному житті [4 СЗО 2.4.1]	пояснює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального побутового і	демонструє безпечну поведінку в побуті, закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях і у разі потреби звертається по допомогу до	демонструє безпечну поведінку вдома, у закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях, запобігає виникненню небезпечних

			походження [6 СЗО 2.4.1]	дорослих [9 СЗО 2.4.1]	ситуацій різного характеру [12 СЗО 2.4.1]
	виявляє вміння слухати інших [2 СЗО 4.4.1]	сприймає критичну інформацію щодо себе та етично реагує на неї [4 СЗО 4.4.1]	досягає ефективного спілкування, виявляючи повагу до особистого простору інших осіб, для організації ефективної спільної діяльності, задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.4.1]	корегує власну комунікативну поведінку для забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1]	вибудовує стратегії комунікації щодо безпеки і добробуту [СЗО 4.4.1]
Математична компетентність	пояснює причиново-наслідкові зв'язки діяльності людини для власної безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	прогнозує самостійно та/або за сприяння інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного,

					техногенного, соціального характеру і воєнного походження, аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2]
	виявляє розуміння, що національна валюта- один із символів держави [2 СЗО 4.5.1]	розрізняє поширені готівкові форми грошей (монети, банкноти) та шляхи їх зберігання [4 СЗО 4.5.1]	пояснює потенціал фінансових ресурсів [6 СЗО 4.9.1]	аналізує і застосовує прості економічні концепції [9 СЗО 4.9.1] аналізує інформацію для подолання викликів життя, пов'язаних з використанням фінансово- економічних ресурсів для добробуту [9 СЗО 4.9.2]	розробляє стратегії подолання викликів, пов'язаних із використанням фінансовоекономічних ресурсів для добробуту в законний спосіб [12 СЗО 4.9.1]
	планує витрати у межах доступних ресурсів [2 СЗО 4.5.3]	планує витрати аналізуючи потреби і можливості [4 СЗО 4.5.3]	пояснює обмеженість ресурсів, необхідність ощадного ставлення та потребу повторного використання їх для здоров'я, безпеки і	усвідомлює обмеженість власних потреб фізіологічними, соціальними, моральними і духовними чинниками, критично оцінюючи надмірність потреб	розробляє стратегії подолання викликів, пов'язаних із використанням фінансово економічних ресурсів для добробуту в

			добробуту [6 СЗО 4.5.1]	[9 СЗО 4.5.1]	законний спосіб [12 СЗО 4.9.1]
Компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій	розрізняє безпечні і небезпечні ситуації [2 СЗО 2.1.1]	визначає небезпечні ситуації вдома, у школі та навколишньому світі та передбачає можливість їх виникнення [4 СЗО 2.1.1]	визначає ймовірні небезпеки в повсякденному житті [6 СЗО 2.1.1]	цінює рівень ризиків у ситуації і місці, що грожують особистій безпеці відповідно до сучасного соціального розвитку [9 СЗО 2.1.1]	зіставляє прогнозовані та непередбачені небезпечні ситуації природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.1.1]
	пояснює причинно-наслідкові зв'язки діяльності людини для власної безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	прогнозує самостійно та/або за сприяння інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного,

					техногенного, соціального характеру і воєнного походження, аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2]
	демонструє самостійно або за сприяння інших осіб моделі безпечної поведінки в реальних чи змодельованих ситуаціях [2 СЗО 2.4.1]	демонструє самостійно моделі безпечної поведінки в повсякденному житті [4 СЗО 2.4.1]	пояснює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження [6 СЗО 2.4.1]	демонструє безпечну поведінку в побуті, закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях і у разі потреби звертається по допомогу до дорослих [9 СЗО 2.4.1]	демонструє безпечну поведінку вдома, у закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях, запобігає виникненню небезпечних ситуацій різного характеру [12 СЗО 2.4.1]
	помічає зміни у власному організмі і приймає їх [2 СЗО 3.2.1]	спостерігає за змінами у своєму організмі, розуміє і приймає їх [4 СЗО 3.2.1]	вирізняє та пояснює вікові зміни в організмі як ознаку здоров'я та розвитку [6 СЗО 3.2.1]	сприймає та аналізує різні вікові зміни організму у взаємозв'язку [9 СЗО 3.2.1]	сприймає вікові зміни власного організму як закономірний процес дорослішання і розвитку, зумовлений різними факторами [12 СЗО 3.2.1]

	Виявляє культуру споживання визнає важливість ощадливого споживання [2 СЗО 4.5.2]	пояснює необхідність ощадливого використання ресурсів і раціонального споживання товарів та послуг [4 СЗО 4.5.2]	пояснює обмеженість ресурсів, необхідність ощадного ставлення та потребу повторного використання їх для здоров'я, безпеки і добробуту [6 СЗО 4.5.1]	усвідомлює обмеженість власних потреб фізіологічними, соціальними, моральними і духовними чинниками, критично оцінюючи надмірність потреб [9 СЗО 4.5.1]	демонструє свідому поведінку і раціональний вибір матеріальних і культурних цінностей, орієнтуючись на власні фізіологічні, соціальні, моральні та духовні потреби [12 СЗО 4.5.1]
Інноваційність	пропонує ідеї для творення цінностей [2 СЗО 4.3.1]	планує власну діяльність для досягнення цілей, задоволення власних потреб і підтримки інших [4 СЗО 4.3.1]	діє ефективно для реалізації короткострокових цілей для досягнення успіху та задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.3.1]	діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні цілей для реалізації своїх потреб, бажань та інтересів у законний спосіб [9 СЗО 4.3.1]	діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні довгострокових цілей для досягнення успіху і добробуту в законний спосіб [12 СЗО 4.3.1]
	опановує доброчинну діяльність [2 СЗО 4.3.2]	розуміє важливість доброчинних дій [4 СЗО 4.3.2]	розпізнає доброчинну діяльність [6 СЗО 4.10.1]	ідентифікує способи і можливість здійснення доброчинності [9 СЗО 4.10.1]	ініціює, розробляє та реалізує доброчинні проекти, залучає інших осіб до їх реалізації [12 СЗО 4.10.1]

	пояснює важливість навчання для свого майбутнього [2 СЗО 4.6.1]	уявляє свою мету і розповідає про те, як її досягти [4 СЗО 4.6.1]	аналізує потенціал опанування різних видів діяльності [6 СЗО 4.6.1]	критично оцінює свої вміння і компетентності, виявляє наполегливість у досягненні мети [9 СЗО 4.6.1] аналізує та оцінює власні особливості і здібності для майбутнього професійного зростання, вибудовує його модель [9 СЗО 4.6.2]	моделює власне майбутнє, усвідомлюючи значущість усіх сфер життя з урахуванням власних інтересів і можливостей самореалізації, власних і суспільнодержавних (національних) цінностей [12 СЗО 4.6.1] моделює власне майбутнє в умовах невизначеності, декількох можливих сценаріїв, швидких змін [12 СЗО 4.6.2]
Екологічна компетентність	розрізняє безпечні і небезпечні ситуації [2 СЗО 2.1.1]	виявляє небезпечні ситуації вдома, у школі та навколишньому світі та передбачає можливість їх виникнення [4 СЗО 2.1.1]	визначає ймовірні небезпеки в повсякденному житті [6 СЗО 2.1.1]	оцінює рівень ризиків у ситуації і місці, що загрожують особистій безпеці відповідно до власного соціального рівня розвитку [9 СЗО 2.1.1]	зіставляє прогнозовані та непрогнозовані небезпечні ситуації природного, техногенного, соціального і воєнного походження

					[12 СЗО 2.1.1]
	пояснює причиново-наслідкові зв'язки діяльності людини для власної безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	прогнозує самостійно та/або за сприяння інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і воєнного походження, аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2]

	демонструє самостійно або за сприяння інших осіб моделі безпечної поведінки в реальних чи змодельованих ситуаціях [2 СЗО 2.4.1]	демонструє самостійно моделі безпечної поведінки в повсякденному житті [4 СЗО 2.4.1]	пояснює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження [6 СЗО 2.4.1]	демонструє безпечну поведінку в побуті, закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях і у разі потреби звертається по допомогу до дорослих [9 СЗО 2.4.1]	демонструє безпечну поведінку вдома, у закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях, запобігає виникненню небезпечних ситуацій різного характеру [12 СЗО 2.4.1]
	розуміє, що поведінка може позитивно чи негативно впливати на стан здоров'я людини [2 СЗО 3.3.1]	оцінює позитивний і негативний вплив поведінки на здоров'я людини [4 СЗО 3.3.1]	усвідомлює наслідки впливу індивідуальної поведінки на стан здоров'я [6 СЗО 3.3.1]	визначає основні характерні ознаки безпечних і небезпечних для життя, здоров'я та добробуту моделей поведінки [9 СЗО 3.3.1]	усвідомлює наслідки власних дій щодо власного здоров'я тепер і в майбутньому [12 СЗО 3.3.1] здійснює оцінювання впливу поведінки власної та інших осіб на власні безпеку, життя та здоров'я, а також на безпеку, життя і здоров'я інших осіб [12 СЗО 3.3.2]

	Виявляє культуру споживання визнає важливість ощадливого споживання [2 СЗО 4.5.2]	Пояснює необхідність ощадливого використання ресурсів і раціонального споживання товарів та послуг [4 СЗО 4.5.2]	пояснює обмеженість ресурсів, необхідність ощадного ставлення та потребу повторного використання їх для здоров'я, безпеки і добробуту [6 СЗО 4.5.1]	усвідомлює обмеженість власних потреб фізіологічними, соціальними, моральними і духовними чинниками, критично оцінюючи надмірність потреб [9 СЗО 4.5.1]	демонструє свідому поведінку і раціональний вибір матеріальних і культурних цінностей, орієнтуючись на власні фізіологічні, соціальні, моральні та духовні потреби [12 СЗО 4.5.1]
Інформаційно-комунікаційна компетентність	демонструє поведінку, яка запобігає або зменшує ризики для добробуту [2 СЗО 1.1.1]	демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для добробуту [4 СЗО 1.1.1]	демонструє прихильність до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм [6 СЗО 1.1.1]	демонструє відповідальне ставлення до безпеки, здоров'я, добробуту власного та інших осіб [9 СЗО 1.1.1]	бере на себе відповідальність за збереження, формування і розвиток власних здоров'я, безпеки та добробуту та здоров'я, безпеки і добробуту інших осіб на основі особистих і суспільнодержавних (національних) цінностей [12 СЗО 1.1.1] втілює в життєдіяльність оптимальні стратегії відповідальної

					поведінки для забезпечення особистого та суспільного добробуту на основі суспільно-державних (національних) цінностей [12 СЗО 1.1.2]
	реагує на прояви тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертається за допомогою до дорослих [2 СЗО 1.2.1]	протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самостійно або з допомогою дорослих залежно від ризику [4 СЗО 1.2.1]	відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]	активно протидіє проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати власну гідність і права людини [9 СЗО 1.2.1]	обстоює права людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.1]
	пояснює, причиново-наслідкові зв'язки діяльності людини для власної безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	прогнозує самостійно та/або за сприяння інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного

					походження [12 СЗО 2.2.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і воєнного походження, аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2]
	обирає із запропонованих варіантів модель безпечної поведінки у повсякденних ситуаціях [2 СЗО 2.3.1]	вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях з користю для безпеки та добробуту [4 СЗО 2.3.1]	використовує перевірену інформацію для прийняття рішення в типових (знайомих) повсякденних ситуаціях [6 СЗО 2.3.1]	приймає рішення з користю для безпеки, здоров'я та добробуту в різних життєвих ситуаціях [9 СЗО 2.3.1]	приймає рішення та здійснює вибір стратегії безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях з урахуванням отриманої інформації [12 СЗО 2.3.1]
	демонструє самостійно або за сприяння інших осіб моделі безпечної поведінки в реальних чи змодельованих ситуаціях [2 СЗО 2.4.1]	демонструє самостійно моделі безпечної поведінки в повсякденному житті [4 СЗО 2.4.1]	пояснює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного,	демонструє безпечну поведінку в побуті, закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях і у разі потреби звертається	демонструє безпечну поведінку вдома, у закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях, запобігає

			соціального і побутового походження [6 СЗО 2.4.1]	по допомогу до дорослих [9 СЗО 2.4.1]	виникненню небезпечних ситуацій різного характеру [12 СЗО 2.4.1]
	розпізнає корисні та шкідливі дії для власного здоров'я [2 СЗО 3.1.1]	обмірковує власне рішення щодо вибору дій, корисних для здоров'я [4 СЗО 3.1.1]	обмірковує альтернативні рішення стосовно свого здоров'я, безпеки і особистого добробуту в умовах вибору [6 СЗО 3.1.1]	вибирає альтернативні дії та приймає рішення на користь здорового способу життя і зниження ризиків [9 СЗО 3.1.1]	визначає альтернативи власних дій та рішень для успішної життєдіяльності з метою розвитку, формування здорового способу життя [12 СЗО 3.1.1]
	розуміє, що поведінка може позитивно чи негативно впливати на стан здоров'я людини [2 СЗО 3.3.1]	оцінює позитивний і негативний вплив поведінки на здоров'я людини [4 СЗО 3.3.1]	усвідомлює наслідки впливу індивідуальної поведінки на стан здоров'я [6 СЗО 3.3.1]	визначає основні характерні ознаки безпечних і небезпечних для життя, здоров'я та добробуту моделей поведінки [9 СЗО 3.3.1]	усвідомлює наслідки власних дій щодо власного здоров'я тепер і в майбутньому [12 СЗО 3.3.1] здійснює оцінювання впливу поведінки власної та інших осіб на власні безпеку, життя та здоров'я, а також на безпеку, життя і здоров'я

					інших осіб [12 СЗО 3.3.2]
	розпізнає вплив способу життя на самопочуття і здоров'я [2 СЗО 3.3.2]	пояснює вплив способу життя на самопочуття і здоров'я [4 СЗО 3.3.2]	аналізує причини вибору нездорової поведінки [6 СЗО 3.3.1-5]	аналізує вплив культури, мистецтва, народних традицій на формування власної безпеки, здоров'я, добробуту та безпеки, здоров'я, добробуту інших осіб [9 СЗО 3.3.1-4]	здійснює оцінювання впливу поведінки власної та інших осіб на власні безпеку, життя та здоров'я, а також на безпеку, життя і здоров'я інших осіб [12 СЗО 3.3.2]
	знаходить і читає з розумінням інформацію у знайомих джерелах державною та/або рідною мовою [2 СЗО 4.2.1]	обирає і читає з розумінням інформацію у знайомих джерелах державною та/або рідною мовою [4 СЗО 4.2.1]	знаходить, аналізує і перевіряє інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах [6 СЗО 4.2.1]	критично оцінює інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах, у тому числі цифрових [9 СЗО 4.2.1]	використовує принципи медіаграмотності щодо здоров'я, безпеки та добробуту в різних джерелах [12 СЗО 4.2.1]
	виявляє уміння слухати інших [2 СЗО 4.4.1]	сприймає критичну інформацію щодо себе та етично реагує на неї [4 СЗО 4.4.1-1]	досягає ефективного спілкування, виявляючи повагу до особистого простору інших осіб, для організації ефективної спільної діяльності, задоволення власних потреб і потреб	корегує власну комунікативну поведінку для забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1]	вибудовує стратегії комунікації щодо безпеки і добробуту [12 СЗО 4.4.1]

			інших осіб [6 СЗО 4.4.1]		
Навчання впродовж життя	розуміє, що навчання – це процес, який триває все життя [2 СЗО 4.1.1]	пояснює, чому навчання – це процес, який триває все життя [4 СЗО 4.1.1]	відстежує власний поступ і висловлює бажання пізнавати нове без шкоди для здоров'я [6 СЗО 4.1.1]	вдосконалює (розвиває) власні розумові, емоційні, соціальні вміння для побудови власної освітньої траєкторії без шкоди для власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.1.1]	усвідомлює необхідність вибору і діє на користь навчання впродовж життя [12 СЗО 4.1.1]
	розуміє важливість організованого навчання [2 СЗО 4.1.2]	планує та організовує власне навчання, без шкоди для здоров'я [4 СЗО 4.1.2]	відстежує власний поступ і висловлює бажання пізнавати нове без шкоди для здоров'я [6 СЗО 4.1.1]	вдосконалює (розвиває) власні розумові, емоційні, соціальні вміння для побудови власної освітньої траєкторії без шкоди для власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.1.1]	створює власну освітню траєкторію на основі самоаналізу, потреби самореалізації, запитів суспільства і перспектив його розвитку [12 СЗО 4.1.2]
	виявляє ініціативу і цілеспрямованість у діяльності для створення цінності для себе та інших [2 СЗО 4.3.1]	планує власну діяльність для досягнення цілей, задоволення власних потреб і підтримки інших [4 СЗО 4.3.1]	діє ефективно для реалізації короткострокових цілей для досягнення успіху та задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.3.1]	діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні цілей для реалізації своїх потреб, бажань та інтересів у законний спосіб	діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні довгострокових цілей для досягнення успіху і добробуту в

				[9 СЗО 4.3.1]	законний спосіб [12 СЗО 4.3.1]
	пояснює важливість навчання для свого майбутнього [2 СЗО 4.6.1]	уявляє свою мету і розповідає про те, як її досягти [4 СЗО 4.6.1]	аналізує потенціал опанування різних видів діяльності [6 СЗО 4.6.1]	критично оцінює свої вміння і компетентності, виявляє наполегливість у досягненні мети [9 СЗО 4.6.1] аналізує та оцінює власні особливості і здібності для майбутнього професійного зростання, вибудовує його модель [9 СЗО 4.6.2]	моделює власне майбутнє, усвідомлюючи значущість усіх сфер життя з урахуванням власних інтересів і можливостей самореалізації, власних і суспільнодержавних (національних) цінностей [12 СЗО 4.6.1] моделює власне майбутнє в умовах невизначеності, декількох можливих сценаріїв, швидких змін [12 СЗО 4.6.2]
	дотримується правил групової роботи [2 СЗО 4.7.1]	виконує різні ролі в групі, визнаючи та поважаючи інших [4 СЗО 4.7.1]	працює самостійно або з іншими особами, виконуючи різні ролі та встановлюючи нові контакти [6 СЗО 4.7.1]	співпрацює з іншими особами для здобуття підтримки, досягнення результату діяльності, спрямованої на збереження безпеки, здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.7.1]	співпрацює в команді на основі особистих знань, умінь і прагнень кожного її члена для досягнення результату діяльності, спрямованої на

					здоров'я, безпеку та добробут [12 СЗО 4.7.1]
Громадянські та соціальні компетентності	демонструє поведінку, яка запобігає або зменшує ризики для добробуту [2 СЗО 1.1.1]	демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для добробуту [4 СЗО 1.1.1]	демонструє прихильність до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм [6 СЗО 1.1.1]	демонструє відповідальне ставлення до безпеки, здоров'я, добробуту власного та інших осіб [9 СЗО 1.1.1]	втілює в життєдіяльність оптимальні стратегії відповідальної поведінки для забезпечення особистого та суспільного добробуту на основі суспільно-державних (національних) цінностей [12 СЗО 1.1.2]
	реагує на прояви тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертається за допомогою до дорослих [2 СЗО 1.2.1]	протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самостійно або з допомогою дорослих залежно від ризику [4 СЗО 1.2.1]	відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]	активно протидіє проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати власну гідність і права людини [9 СЗО 1.2.1]	обстоює права людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.1]
	підтримує бережливе ставлення до власного	відстоює необхідність бережливого	відстоює власні інтереси та інтереси	активно протидіє проявам тиску,	обстоює інтереси людини, пов'язані

	майна та майна інших осіб [2 СЗО 1.2.2]	ставлення до власного майна та майна інших осіб [4 СЗО 1.2.2]	інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження	неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати власну гідність і права людини [9 СЗО 1.2.1]	із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.2]
	визначає потребу в допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання [2 СЗО 1.3.1]	демонструє дії, пов'язані з наданням допомоги собі та іншим самотійно/за сприяння інших осіб [4 СЗО 1.3.1]	надає першу долікарську допомогу, звертається до необхідних служб відповідно до ситуації [6 СЗО 1.3.1]	надає долікарську допомогу собі та іншим особам у межах своїх можливостей [9 СЗО 1.3.1]	оцінює ризики і приймає рішення щодо надання домедичної допомоги собі та іншим особам у невідкладних станах відповідно до протоколів і алгоритмів [12 СЗО 1.3.1] запобігає виникненню конфліктних ситуацій у взаємодії з іншими особами, надає допомогу іншим у запобіганні та вирішенні

					конфліктних ситуацій [12 СЗО 1.3.2]
	демонструє дії, пов'язані з наданням допомоги у вирішенні ситуацій неповаги, приниження та конфліктів за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.2]	демонструє базові вміння для допомоги у вирішенні ситуацій неповаги, приниження та конфліктів [4 СЗО 1.3.2]	ідентифікує способи та можливість надання необхідної допомоги собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [6 СЗО 1.3.2]	надає необхідну допомогу собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [9 СЗО 1.3.2]	запобігає виникненню конфліктних ситуацій у взаємодії з іншими особами, надає допомогу іншим у запобіганні та вирішенні конфліктних ситуацій [12 СЗО 1.3.2]
	розрізняє безпечні і небезпечні ситуації [2 СЗО 2.1.1]	виявляє небезпечні ситуації вдома, у школі та навколишньому світі та передбачає можливість їх виникнення [4 СЗО 2.1.1]	визначає ймовірні небезпеки в повсякденному житті [6 СЗО 2.1.1]	оцінює рівень ризиків у ситуації і місці, що загрожують особистій безпеці відповідно до власного соціального рівня розвитку [9 СЗО 2.1.1]	зіставляє прогнозовані та не прогнозовані небезпечні ситуації природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.1.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного,

					соціального характеру і воєнного походження, аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2]
	демонструє самостійно або за сприяння інших осіб моделі безпечної поведінки в реальних чи змодельованих ситуаціях [2 СЗО 2.4.1]	демонструє самостійно моделі безпечної поведінки в повсякденному житті [4 СЗО 2.4.1]	пояснює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження [6 СЗО 2.4.1]	демонструє безпечну поведінку в побуті, закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях і у разі потреби звертається по допомогу до дорослих [9 СЗО 2.4.1]	демонструє безпечну поведінку вдома, у закладі освіти, на вулиці, у громадських місцях, запобігає виникненню небезпечних ситуацій різного характеру [12 СЗО 2.4.1]
	розуміє, що поведінка може позитивно чи негативно впливати на стан здоров'я людини [2 СЗО 3.3.1]	оцінює позитивний і негативний вплив поведінки на здоров'я людини [4 СЗО 3.3.1]	усвідомлює наслідки впливу індивідуальної поведінки на стан здоров'я [6 СЗО 3.3.1]	визначає основні характерні ознаки безпечних і небезпечних для життя, здоров'я та добробуту моделей поведінки [9 СЗО 3.3.1]	усвідомлює наслідки власних дій щодо власного здоров'я тепер і в майбутньому [12 СЗО 3.3.1] здійснює оцінювання впливу поведінки власної

					та інших осіб на власні безпеку, життя та здоров'я, а також на безпеку, життя і здоров'я інших осіб [12 СЗО 3.3.2]
	розуміє, що поведінка може позитивно чи негативно впливати на стан здоров'я людини [2 СЗО 3.3.1]	аналізує позитивний і негативний вплив поведінки на здоров'я людини [4 СЗО 3.3.1]	усвідомлює наслідки впливу індивідуальної поведінки на стан здоров'я [6 СЗО 3.3.1]	визначає основні характерні ознаки безпечних і небезпечних для життя, здоров'я та добробуту моделей поведінки [9 СЗО 3.3.1]	усвідомлює наслідки власних дій щодо власного здоров'я тепер і в майбутньому [12 СЗО 3.3.1] здійснює оцінювання впливу поведінки власної та інших осіб на власні безпеку, життя та здоров'я, а також на безпеку, життя і здоров'я інших осіб [12 СЗО 3.3.2]
	розпізнає, що приносить задоволення та користь для особистого добробуту [2 СЗО 3.4.1]	обирає те, що приносить задоволення та користь для особистого добробуту [4 СЗО 3.4.1]	аналізує і визначає різні аспекти способу життя, що приносять користь і задоволення (радість)	свідомо обирає з урахуванням безпеки, збереження власного здоров'я і добробуту та здоров'я і добробуту інших	аналізує, оцінює та коригує власні моделі поведінки, які приносять користь і задоволення та

			для повноцінного життя [6 СЗО 3.4.1]	осіб, моделі поведінки, що приносять користь і задоволення [9 СЗО 3.4.1]	сприяють збереженню здоров'я, безпеки, добробуту [12 СЗО 3.4.1]
	опановує добродійну діяльність [2 СЗО 4.3.2]	розуміє важливість добродійної діяльності [4 СЗО 4.3.2]	розпізнає добродійну діяльність [6 СЗО 4.10.1]	ідентифікує способи і можливість здійснення добродійності [9 СЗО 4.10.1]	ініціює, розробляє та реалізує добродійні проекти, залучає інших осіб до їх реалізації [12 СЗО 4.10.1]
	виявляє емпатію та вміння слухати [2 СЗО 4.4.1]	сприймає критичну інформацію щодо себе [4 СЗО 4.4.1]	досягає ефективного спілкування, виявляючи повагу до особистого простору інших осіб, для організації ефективної спільної діяльності, задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.4.1]	корегує власну комунікативну поведінку для забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1]	вибудовує стратегії комунікації щодо безпеки і добробуту [12 СЗО 4.4.1]
	виконує різні ролі в групі, визнаючи та поважаючи інших [2 СЗО 4.7.1]	визначає мету спільної роботи, намагається досягти її [4 СЗО 4.7.1]	працює самостійно або з іншими особами, виконуючи різні ролі та	співпрацює з іншими особами для здобуття підтримки, досягнення результату діяльності,	співпрацює в команді на основі особистих знань, умінь і прагнень кожного її члена для досягнення

			встановлюючи нові контакти [6 СЗО 4.7.1]	спрямованої на збереження безпеки, здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.7.1]	результату діяльності, спрямованої на здоров'я, безпеку та добробут [12 СЗО 4.7.1]
Культурна компетентність	реагує на прояви тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертається за допомогою до дорослих [2 СЗО 1.2.1]	протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самотійно або з допомогою дорослих залежно від ризику [4 СЗО 1.2.1]	відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]	активно протидіє проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати власну гідність і права людини [9 СЗО 1.2.1]	обстоює інтереси людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.2]
	виявляє емпатію та вміння слухати [2 СЗО 4.4.1]	сприймає критичну інформацію щодо себе [4 СЗО 4.4.1]	досягає ефективного спілкування, виявляючи повагу до особистого простору інших осіб, для організації ефективної спільної діяльності, задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.4.1]	корегує власну комунікативну поведінку для забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1]	вибудовує стратегії комунікації щодо безпеки і добробуту та для збереження здоров'я [СЗО 4.4.1]

	розпізнає здорову етичну поведінку [2 СЗО 4.8.1]	поводиться етично, демонструючи відповідальність, сумлінність, чесність, справедливість, емпатію [4 СЗО 4.8.1]	виявляє повагу до почуттів інших людей, шанобливо ставиться до їх поглядів щодо збереження здоров'я, безпеки і добробуту [6 СЗО 4.8.1] толерантно і коректно ставиться до відмінностей інших осіб (захищені законом ознаки) [6 СЗО 4.8.2]	дотримується норм етики та моралі під час прийняття рішень щодо безпеки, здоров'я та добробуту [9 СЗО 4.8.1] усвідомлює, що створення цінності (безпеки, здоров'я і добробуту) має ґрунтуватися на засадах соціальної справедливості [9 СЗО 4.8.2]	демонструє і пропагує поведінку з урахуванням норм етики та моралі суспільства, суспільних цінностей, прав людини і соціальної справедливості [12 СЗО 4.8.1]
Підприємливість та фінансова грамотність	демонструє поведінку, яка запобігає або зменшує ризики для добробуту [2 СЗО 1.1.1]	демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для добробуту [4 СЗО 1.1.1]	демонструє прихильність до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм [6 СЗО 1.1.1]	демонструє відповідальне ставлення до безпеки, здоров'я, добробуту власного та інших осіб [9 СЗО 1.1.1]	бере на себе відповідальність за збереження, формування і розвиток власних здоров'я, безпеки та добробуту та здоров'я, безпеки і добробуту інших осіб на основі особистих і суспільно-державних (національних) цінностей [12 СЗО 1.1.1]

	підтримує бережливе ставлення до власного майна та майна інших осіб [2 СЗО 1.2.2]	відстоює необхідність бережливого ставлення до власного майна та майна інших осіб [4 СЗО 1.2.2]	відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]	активно протидіє проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати власну гідність і права людини [9 СЗО 1.2.1]	обстоює права людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.1] обстоює інтереси людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.2]
	розуміє, що навчання – це процес, який триває все життя [2 СЗО 4.1.1]	пояснює, чому навчання – це процес, який триває все життя [4 СЗО 4.1.1]	відстежує власний поступ і висловлює бажання пізнавати нове без шкоди для здоров'я [6 СЗО 4.1.1]	вдосконалює (розвиває) власні розумові, емоційні, соціальні вміння для побудови власної освітньої траєкторії без шкоди для власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.1.1]	усвідомлює необхідність вибору і діє на користь навчання впродовж життя [12 СЗО 4.1.1]
	розуміє важливість організованого навчання [2 СЗО 4.1.2]	планує та організовує власне навчання, без шкоди для здоров'я [4 СЗО 4.1.2]	відстежує власний поступ і висловлює бажання пізнавати нове без шкоди для здоров'я [6 СЗО 4.1.1]	вдосконалює (розвиває) власні розумові, емоційні, соціальні вміння для побудови власної освітньої траєкторії без шкоди для	усвідомлює необхідність вибору і діє на користь навчання впродовж життя [12 СЗО 4.1.1]

				власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.1.1]	створює власну освітню траєкторію на основі самоаналізу, потреби самореалізації, запитів суспільства і перспектив його розвитку [12 СЗО 4.1.2]
виявляє ініціативу і цілеспрямованість у діяльності для створення цінності для себе та інших [2 СЗО 4.3.1]	планує власну діяльність для створення цінностей для власних потреб і підтримки інших [4 СЗО 4.3.1]	діє ефективно для реалізації короткострокових цілей для досягнення успіху та задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.3.1]	діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні цілей для реалізації своїх потреб, бажань та інтересів у законний спосіб [9 СЗО 4.3.1]	діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні довгострокових цілей для досягнення успіху і добробуту в законний спосіб [12 СЗО 4.3.1]	
опановує добродійну діяльність [2 СЗО 4.3.2]	розуміє важливість добродійних дій [4 СЗО 4.3.2]	розпізнає добродійну діяльність [6 СЗО 4.10.1]	ідентифікує способи і можливість здійснення добродійності [9 СЗО 4.10.1]	ініціює, розробляє та реалізує добродійні проекти, залучає інших осіб до їх реалізації [12 СЗО 4.10.1]	
виявляє емпатію та вміння слухати [2 СЗО 4.4.1]	сприймає критичну інформацію щодо себе [4 СЗО 4.4.1]	досягає ефективного спілкування, виявляючи повагу до	корегує власну комунікативну поведінку для	вибудовує стратегії комунікації щодо	

			особистого простору інших осіб, для організації ефективної спільної діяльності, задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.4.1]	забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1]	безпеки і добробуту [СЗО 4.4.1]
	виявляє культуру споживання, визнає важливість ощадливого споживання [2 СЗО 4.5.2]	пояснює необхідність ощадливого використання ресурсів і раціонального споживання товарів та послуг [4 СЗО 4.5.2]	пояснює обмеженість ресурсів, необхідність ощадного ставлення та потребу повторного використання їх для здоров'я, безпеки і добробуту [6 СЗО 4.5.1]	усвідомлює обмеженість власних потреб фізіологічними, соціальними, моральними і духовними чинниками, критично оцінюючи надмірність потреб [9 СЗО 4.5.1]	демонструє свідому поведінку і раціональний вибір матеріальних і культурних цінностей, орієнтуючись на власні фізіологічні, соціальні, моральні та духовні потреби [12 СЗО 4.5.1]
	пояснює важливість навчання для свого майбутнього [2 СЗО 4.6.1]	уявляє свою мету і розповідає про те, як її досягти [4 СЗО 4.6.1]	аналізує потенціал опанування різних видів діяльності [6 СЗО 4.6.1]	критично оцінює свої вміння і компетентності, виявляє наполегливість у досягненні мети [9 СЗО 4.6.1] аналізує та оцінює власні особливості і здібності для	моделює власне майбутнє, усвідомлюючи значущість усіх сфер життя з урахуванням власних інтересів і можливостей самореалізації, власних і суспільнодержавних

				майбутнього професійного зростання, вибудовує його модель [9 СЗО 4.6.2]	х (національних) цінностей [12 СЗО 4.6.1] моделює власне майбутнє в умовах невизначеності, декількох можливих сценаріїв, швидких змін [12 СЗО 4.6.2]
	виявляє розуміння, що національна валюта- один із символів держави [2 СЗО 4.5.1]	розрізняє готівкову та безготівкову форми оплати [4 СЗО 4.5.1]	пояснює потенціал фінансових ресурсів [6 СЗО 4.9.1]	аналізує і застосовує прості економічні концепції [9 СЗО 4.9.1] аналізує інформацію для подолання викликів життя, пов'язаних з використанням фінансово- економічних ресурсів для добробуту [9 СЗО 4.9.2]	розробляє стратегії подолання викликів, пов'язаних із використанням фінансово- економічних ресурсів для добробуту в законний спосіб [12 СЗО 4.9.1]

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ У СОЦІАЛЬНІЙ І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Наскрізнi вiмiння	Адаптацiйно-iгровий цикл навчання (1-2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3-4 класи)	Адаптацiйний цикл базової середньої освіти (5-6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7-9 класи)	Профiльна середня освіта (10-12 класи)
Читати з розумінням	реагує на прояви тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертається за допомогою до дорослих [2 СЗО 1.2.1]	протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самостійно або з допомогою дорослих залежно від ризику [4 СЗО 1.2.1]	відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]	активно протидіє проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати власну гідність і права людини [9 СЗО 1.2.1]	обстоює права людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.1]
	демонструє дії, пов'язані з наданням допомоги у вирішенні ситуацій неповаги, приниження та конфліктів за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.1]	визначає потребу в допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання [4 СЗО 1.3.1]	надає першу долікарську допомогу, звертається до необхідних служб відповідно до ситуації [6 СЗО 1.3.1]	надає долікарську допомогу собі та іншим особам у межах своїх можливостей [9 СЗО 1.3.1]	оцінює ризики і приймає рішення щодо надання домедичної допомоги собі та іншим особам у невідкладних станах відповідно до протоколів і алгоритмів [12 СЗО 1.3.1]
	пояснює причиново-наслідкові зв'язки діяльності людини для власної	прогнозує самостійно та/або за сприяння інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки	прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального	аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного,

	безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1]
	описує, як діяти у повсякденних ситуаціях без загрози для життя та добробуту [2 СЗО 2.3.1]	вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях з користю для безпеки [4 СЗО 2.3.1]	використовує перевірену інформацію для прийняття рішення в типових (знайомих) повсякденних ситуаціях [6 СЗО 2.3.1]	приймає рішення з користю для безпеки, здоров'я та добробуту в різних життєвих ситуаціях [9 СЗО 2.3.1]	приймає рішення та здійснює вибір стратегії безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях з урахуванням отриманої інформації [12 СЗО 2.3.1]
	знаходить і читає з розумінням інформацію у знайомих джерелах [2СЗО 4.2.1]	обирає і читає з розумінням інформацію у знайомих джерелах [4 СЗО 4.2.1]	знаходить, аналізує і перевіряє інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах [6 СЗО 4.2.1]	критично оцінює інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах, у тому числі цифрових [9 СЗО 4.2.1]	використовує принципи медіаграмотності щодо здоров'я, безпеки та добробуту в різних джерелах [12 СЗО 4.2.1]
	виявляє розуміння, що національна валюта- один із символів держави [2 СЗО 4.5.1]	розрізняє готівкову та безготівкову форми оплати [4 СЗО 4.5.1]	пояснює потенціал фінансових ресурсів [6 СЗО 4.9.1]	аналізує і застосовує прості економічні концепції [9 СЗО 4.9.1] аналізує інформацію для подолання викликів життя, пов'язаних з використанням	розробляє стратегії подолання викликів, пов'язаних із використанням фінансовоекономічних ресурсів для добробуту в законний спосіб [12 СЗО 4.9.1]

				фінансово-економічних ресурсів для добробуту [9 СЗО 4.9.2]	
Висловлювати власну думку в усній і письмовій формі	реагує на прояви тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертається за допомогою до дорослих [2 СЗО 1.2.1]	протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самостійно або з допомогою дорослих залежно від ризику [4 СЗО 1.2.1]	відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]	активно протидіє проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати власну гідність і права людини [9 СЗО 1.2.1]	обстоює права людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.1]
	демонструє дії, пов'язані з наданням допомоги у вирішенні ситуацій неповаги, приниження та конфліктів за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.1]	визначає потребу в допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання [4 СЗО 1.3.1]	надає першу долікарську допомогу, звертається до необхідних служб відповідно до ситуації [6 СЗО 1.3.1]	надає долікарську допомогу собі та іншим особам у межах своїх можливостей [9 СЗО 1.3.1]	оцінює ризики і приймає рішення щодо надання домедичної допомоги собі та іншим особам у невідкладних станах відповідно до протоколів і алгоритмів [12 СЗО 1.3.1] вміє надати інформаційно-консультаційну підтримку щодо застосування відповідних протоколів і алгоритмів надання

					домедичної допомоги та роботи українських і міжнародних служб допомоги [12 СЗО 1.3.1-3 П]
	пояснює причиново-наслідкові зв'язки діяльності людини для власної безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	прогнозує самостійно та/або за сприяння інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1]
	розпізнає корисні та шкідливі дії для власного здоров'я [2 СЗО 3.1.1]	обмірковує власне рішення щодо вибору дій, корисних для здоров'я [4 СЗО 3.1.1]	обмірковує альтернативні рішення стосовно свого здоров'я, безпеки і особистого добробуту в умовах вибору [6 СЗО 3.1.1]	вибирає альтернативні дії та приймає рішення на користь здорового способу життя і зниження ризиків [9 СЗО 3.1.1]	визначає альтернативи власних дій та рішень для успішної життєдіяльності з метою розвитку, формування здорового способу життя [12 СЗО 3.1.1]
	розуміє, що навчання – це процес, який триває все життя [2 СЗО 4.1.1]	пояснює, чому навчання – це процес, який триває все життя [4 СЗО 4.1.1]	відстежує власний поступ і висловлює бажання пізнавати нове без шкоди для здоров'я [6 СЗО 4.1.1]	вдосконалює (розвиває) власні розумові, емоційні, соціальні вміння для побудови власної освітньої траєкторії без шкоди для власного здоров'я і	усвідомлює необхідність вибору і діє на користь навчання впродовж життя [12 СЗО 4.1.1]

				добробуту [9 СЗО 4.1.1]	
	виявляє емпатію та вміння слухати [2 СЗО 4.4.1]	сприймає критичну інформацію щодо себе [4 СЗО 4.4.1]	досягає ефективного спілкування, виявляючи повагу до особистого простору інших осіб, для організації ефективної спільної діяльності, задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.4.1]	корегує власну комунікативну поведінку для забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1]	вибудовує стратегії комунікації щодо безпеки і добробуту [12 СЗО 4.4.1]
	виявляє культуру споживання, визнає важливість ощадливого споживання [2 СЗО 4.5.2]	пояснює необхідність ощадливого використання ресурсів і раціонального споживання товарів та послуг [4 СЗО 4.5.2]	пояснює обмеженість ресурсів, необхідність ощадного ставлення та потребу повторного використання їх для здоров'я, безпеки і добробуту [6 СЗО 4.5.1]	усвідомлює обмеженість власних потреб фізіологічними, соціальними, моральними і духовними чинниками, критично оцінюючи надмірність потреб [9 СЗО 4.5.1]	демонструє свідому поведінку і раціональний вибір матеріальних і культурних цінностей, орієнтуючись на власні фізіологічні, соціальні, моральні та духовні потреби [12 СЗО 4.5.1]
	пояснює важливість навчання для свого майбутнього [2 СЗО 4.6.1]	уявляє свою мету і розповідає про те, як її досягти [4 СЗО 4.6.1]	аналізує потенціал опанування різних видів діяльності [6 СЗО 4.6.1]	критично оцінює свої вміння і компетентності, виявляє наполегливість у досягненні мети [9 СЗО 4.6.1]	моделює власне майбутнє, усвідомлюючи значущість усіх сфер життя з урахуванням власних інтересів і можливостей самореалізації, власних і суспільно-

				аналізує та оцінює власні особливості і здібності для майбутнього професійного зростання, вибудовує його модель [9 СЗО 4.6.2]	державних (національних) цінностей [12 СЗО 4.6.1]
--	--	--	--	--	--

Критично і системно мислити	демонструє поведінку, яка запобігає або зменшує ризики для добробуту [2 СЗО 1.1.1] оцінює поведінку власну та інших за допомогою дорослих в побуті та громадських місцях відповідно до норм і правил [2 СЗО 1.1.1-1]	демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для добробуту [4 СЗО 1.1.1] оцінює поведінку власну та інших в побуті та громадських місцях відповідно до норм і правил [4 СЗО 1.1.1-2]	демонструє прихильність до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм [6 СЗО 1.1.1] обґрунтовує необхідність власної відповідальності за поведінку в побуті та громадських місцях [6 СЗО 1.1.1-3]	демонструє відповідальне ставлення до безпеки, здоров'я, добробуту власного та інших осіб [9 СЗО 1.1.1] аналізує, використовує нормативно-правові документи щодо безпеки, здоров'я та добробуту, робить висновки, обґрунтовує відповідальність за порушення визначених у цих документах норм [9 СЗО 1.1.1-4]	бере на себе відповідальність за збереження, формування і розвиток власних здоров'я, безпеки та добробуту та здоров'я, безпеки і добробуту інших осіб на основі особистих і суспільно-державних (національних) цінностей [12 СЗО 1.1.1] аналізує вияви відповідальної і безвідповідальної поведінки в соціальному, родинному і природному середовищі з урахуванням суспільно-державних (національних) та особистих цінностей [12 СЗО 1.1.1-1] обґрунтовує важливість усвідомленого ставлення і діяльності щодо розвитку власного освітньо-професійного шляху з
---	--	--	---	--	---

					урахуванням особистих можливостей, ресурсів, потреб і обмежень та суспільно-державних запитів [12 СЗО 1.1.1-1 П]
--	--	--	--	--	--

	розрізняє безпечні і небезпечні ситуації [2 СЗО 2.1.1]	виявляє небезпечні ситуації вдома, у школі та навколишньому світі та передбачає можливість їх виникнення [4 СЗО 2.1.1]	визначає ймовірні небезпеки в повсякденному житті [6 СЗО 2.1.1] визначає потенційні небезпеки навколишнього середовища для здоров'я і безпеки людини (дорожній рух, забруднення, хімічні речовини, ультрафіолетове випромінювання тощо) [6 СЗО 2.1.1-1]	оцінює рівень ризиків у ситуації і місці, що загрожують особистій безпеці відповідно до власного соціального рівня розвитку [9 СЗО 2.1.1]	зіставляє прогнозовані та непрогнозовані небезпечні ситуації природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.1.1] досліджує прогнозовані та непрогнозовані небезпечні ситуації з використанням різних джерел інформації та знань з різних галузей [12 СЗО 2.1.1-1 П]
	пояснює причиново-наслідкові зв'язки діяльності людини для власної безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	прогнозує самостійно та/або за сприяння інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру

					і воєнного походження, аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2]
розпізнає корисні та шкідливі дії для власного здоров'я [2 СЗО 3.1.1]	орієнтується у змінах в організмі на наступному етапі дорослішання [4 СЗО 3.2.2]	обмірковує альтернативні рішення стосовно свого здоров'я, безпеки і особистого добробуту в умовах вибору [6 СЗО 3.1.1]	вибирає альтернативні дії та приймає рішення на користь здорового способу життя і зниження ризиків [9 СЗО 3.1.1]	визначає альтернативи власних дій та рішень для успішної життєдіяльності з метою розвитку, формування здорового способу життя [12 СЗО 3.1.1]	зіставляє різні джерела інформації, оцінюючи їх надійність і достовірність, визначає власні альтернативні дії щодо здорового способу життя [12 СЗО 3.1.1-1 П]
розуміє, що поведінка може позитивно чи негативно впливати на стан здоров'я людини [2 СЗО 3.3.1] розпізнає вплив способу життя на	оцінює позитивний і негативний вплив поведінки на здоров'я людини [4 СЗО 3.3.1] пояснює вплив способу життя на	усвідомлює наслідки впливу індивідуальної поведінки на стан здоров'я [6 СЗО 3.3.1]	визначає основні характерні ознаки безпечних і небезпечних для життя, здоров'я та добробуту моделей поведінки	усвідомлює наслідки власних дій щодо власного здоров'я тепер і в майбутньому [12 СЗО 3.3.1] досліджує моделі поведінки, спрямовані на покращення стану організму, ураховуючи	

	самопочуття і здоров'я [2 СЗО 3.3.2]	самопочуття і здоров'я [4 СЗО 3.3.2]		[9 СЗО 3.3.1]	вікові зміни як закономірний процес [12 СЗО 3.2.1-1 П] здійснює оцінювання впливу поведінки власної та інших осіб на власні безпеку, життя та здоров'я, а також на безпеку, життя і здоров'я інших осіб [12 СЗО 3.3.2] обґрунтовує та оцінює вплив власної поведінки та поведінки інших осіб на власні безпеку, життя і здоров'я та на безпеку, життя і здоров'я інших осіб на прикладах власних знань і досвіду та відповідних джерел інформації [12 СЗО 3.3.2-1 П]
	розпізнає, що приносить задоволення та користь для особистого	обирає те, що приносить задоволення та користь для особистого добробуту [4 СЗО 3.4.1]	аналізує і визначає різні аспекти способу життя, що приносять користь і задоволення (радість) для повноцінного життя	свідомо обирає з урахуванням безпеки, збереження власного здоров'я і добробуту та здоров'я і добробуту інших осіб, моделі	аналізує, оцінює та коригує власні моделі поведінки, які приносять користь і задоволення та сприяють збереженню

	добробуту [2 СЗО 3.4.1]		[6 СЗО 3.4.1]	поведінки, що приносять користь і задоволення [9 СЗО 3.4.1]	здоров'я, безпеки, добробуту [12 СЗО 3.4.1]
	знаходить і читає з розумінням інформацію у знайомих джерелах державною та/або рідною мовою [2 СЗО 4.2.1]	обирає і читає з розумінням інформацію у знайомих джерелах державною та/або рідною мовою [4СЗО 4.2.1]	знаходить, аналізує і перевіряє інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах [6 СЗО 4.2.1]	критично оцінює інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах, у тому числі цифрових [9 СЗО 4.2.1]	використовує принципи медіаграмотності щодо здоров'я, безпеки та добробуту в різних джерелах [12 СЗО 4.2.1] аналізує інформацію у різних медіа, зіставляє її та робить висновки щодо правдивості інформації з питань здоров'я, безпеки та добробуту [12 СЗО 4.2.1-1] активно шукає, порівнює різні джерела інформації щодо зменшення впливу неправдивої інформації щодо здоров'я, безпеки та добробуту [12 СЗО 4.2.1-1 П]

	виявляє розуміння, що національна валюта- один із символів держави [2 СЗО 4.5.1]	розрізняє готівкову та безготівкову форми оплати [4 СЗО 4.5.1]	демонструє свідому поведінку і раціональний вибір матеріальних і культурних цінностей, орієнтуючись на власні фізіологічні, соціальні, моральні та духовні потреби [12 СЗО 4.5.1]	усвідомлює обмеженість власних потреб фізіологічними, соціальними, моральними і духовними чинниками, критично оцінюючи надмірність потреб [9 СЗО 4.5.1]	досліджує вибір матеріальних і культурних цінностей і критично оцінює їх вплив на здоров'я, безпеку та добробут [12 СЗО 4.5.1-3] досліджує вплив культури споживання з метою вироблення рекомендацій щодо покращення здоров'я, безпеки та добробуту місцевої громади і суспільства [12 СЗО 4.5.1-1 П]
--	--	--	---	---	--

	виявляє культуру споживання, визнає важливість ощадливого споживання [2 СЗО 4.5.2]	пояснює необхідність ощадливого використання ресурсів і раціонального споживання товарів та послуг [4 СЗО 4.5.2]	пояснює обмеженість ресурсів, необхідність ощадного ставлення та потребу повторного використання їх для здоров'я, безпеки і добробуту пояснює потенціал фінансових ресурсів [6 СЗО 4.9.1]	аналізує і застосовує прості економічні концепції [9 СЗО 4.9.1] аналізує інформацію для подолання викликів життя, пов'язаних з використанням фінансово-економічних ресурсів для добробуту [9 СЗО 4.9.2]	розробляє стратегії подолання викликів, пов'язаних із використанням фінансово-економічних ресурсів для добробуту в законний спосіб [12 СЗО 4.9.1] обґрунтовує фінансові рішення і моделює обачливу фінансову поведінку для досягнення цілей у законний спосіб на основі аналізу та застосування економічних знань [12 СЗО 4.9.1-1] розуміє сутність підприємництва, фінансового планування та бюджету [12 СЗО 4.9.1-1 П]
	пояснює важливість навчання для свого майбутнього [2 СЗО 4.6.1]	уявляє свою мету і розповідає про те, як її досягти [4 СЗО 4.6.1]	аналізує потенціал опанування різних видів діяльності [6 СЗО 4.6.1]	критично оцінює свої вміння і компетентності, виявляє наполегливість у досягненні мети	моделює власне майбутнє, усвідомлюючи значущість усіх сфер життя з урахуванням власних інтересів і

				[9 СЗО 4.6.1] аналізує та оцінює власні особливості і здібності для майбутнього професійного зростання, вибудовує його модель [9 СЗО 4.6.2]	можливостей самореалізації, власних і суспільно-державних (національних) цінностей [12 СЗО 4.6.1]
Логічно обґрунтовувати позицію	пояснює причиново-наслідкові зв'язки діяльності людини для власної безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	прогнозує самостійно та/або за сприяння інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і воєнного походження, аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2]
	знаходить і читає з розумінням інформацію у	обирає і читає з розумінням інформацію у	знаходить, аналізує і перевіряє інформацію щодо здоров'я,	критично оцінює інформацію щодо здоров'я, безпеки та	використовує принципи медіаграмотності щодо

	знайомих джерелах[2СЗО 4.2.1]	знайомих джерелах[4 СЗО 4.2.1]	безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах [6 СЗО 4.2.1]	добробуту, здобуту в різних джерелах, у тому числі цифрових [9 СЗО 4.2.1]	здоров'я, безпеки та добробуту в різних джерелах [12 СЗО 4.2.1]
Діяти творчо	пояснює важливість навчання для свого майбутнього [2 СЗО 4.6.1]	уявляє свою мету і розповідає про те, як її досягти [4 СЗО 4.6.1]	аналізує потенціал опанування різних видів діяльності [6 СЗО 4.6.1]	критично оцінює свої вміння і компетентності, виявляє наполегливість у досягненні мети [9 СЗО 4.6.1] аналізує та оцінює власні особливості і здібності для майбутнього професійного зростання, вибудовує його модель [9 СЗО 4.6.2]	моделює власне майбутнє, усвідомлюючи значущість усіх сфер життя з урахуванням власних інтересів і можливостей самореалізації, власних і суспільнодержавних (національних) цінностей [12 СЗО 4.6.1] моделює власне майбутнє в умовах невизначеності, декількох можливих сценаріїв, швидких змін [12 СЗО 4.6.2]
	виконує різні ролі в групі, визнаючи та поважаючи інших [2 СЗО 4.7.1]	визначає мету спільної роботи, намагається досягти її [4 СЗО 4.7.1]	працює самостійно або з іншими особами, виконуючи різні ролі та встановлюючи нові контакти [6 СЗО 4.7.1]	співпрацює з іншими особами для здобуття підтримки, досягнення результату діяльності, спрямованої на збереження безпеки, здоров'я і добробуту	співпрацює в команді на основі особистих знань, умінь і прагнень кожного її члена для досягнення результату діяльності, спрямованої на здоров'я, безпеку та

				[9 СЗО 4.7.1]	добробут [12 СЗО 4.7.1]
	виявляє ініціативу і цілеспрямованість у діяльності для створення цінності для себе та інших [2 СЗО 4.3.1]	планує власну діяльність для досягнення цілей, задоволення власних потреб і підтримки інших [4 СЗО 4.3.1]	діє ефективно для реалізації короткострокових цілей для досягнення успіху та задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.3.1]	діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні цілей для реалізації своїх потреб, бажань та інтересів у законний спосіб [9 СЗО 4.3.1]	діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні довгострокових цілей для досягнення успіху і добробуту в законний спосіб [12 СЗО 4.3.1] аналізує та ухвалює рішення щодо власного освітньо-професійного розвитку з урахуванням власних здібностей, цінностей, інтересів, ресурсів і можливостей [12 СЗО 4.11.1]
	опановує доброчинну діяльність [2 СЗО 4.3.2]	розуміє важливість доброчинних дій [4 СЗО 4.3.2]	розпізнає доброчинну діяльність [6 СЗО 4.10.1]	ідентифікує способи і можливість здійснення доброчинності [9 СЗО 4.10.1]	ініціює, розробляє та реалізує доброчинні проекти, залучає інших осіб до їх реалізації [12 СЗО 4.10.1]
Виявляти ініціативу	демонструє поведінку, яка запобігає або	демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або	демонструє прихильність до безпечних і корисних практик поведінки,	демонструє відповідальне ставлення до безпеки, здоров'я, добробуту	бере на себе відповідальність за збереження, формування і розвиток

	зменшує ризики для добробуту [2 СЗО 1.1.1]	зменшують ризики для добробуту [4 СЗО 1.1.1]	які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм [6 СЗО 1.1.1]	власного та інших осіб [9 СЗО 1.1.1]	власних здоров'я, безпеки та добробуту та здоров'я, безпеки і добробуту інших осіб на основі особистих і суспільно-державних (національних) цінностей [12 СЗО 1.1.1] втілює в життєдіяльність оптимальні стратегії відповідальної поведінки для забезпечення особистого та суспільного добробуту на основі суспільно-державних (національних) цінностей [12 СЗО 1.1.2]
	реагує на прояви тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертається за допомогою до дорослих [2 СЗО 1.2.1]	протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самотійно або з допомогою дорослих залежно від ризику [4 СЗО 1.2.1]	відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]	активно протидіє проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати власну гідність і права людини	обстоює права людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.1]

				[9 СЗО 1.2.1]	
демонструє дії, пов'язані з наданням допомоги у вирішенні ситуацій неповаги, приниження та конфліктів за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.2]	надає посильну допомогу собі та іншим у ситуаціях, що становлять загрозу для здоров'я і життя [4 СЗО 1.3.2]	ідентифікує способи та можливість надання необхідної допомоги собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [6 СЗО 1.3.2]	надає необхідну допомогу собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [9 СЗО 1.3.2]	запобігає виникненню конфліктних ситуацій у взаємодії з іншими особами, надає допомогу іншим у запобіганні та вирішенні конфліктних ситуацій [12 СЗО 1.3.2]	
описує, як діяти у повсякденних ситуаціях без загрози для життя та добробуту [2 СЗО 2.3.1]	вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях з користю для безпеки [4 СЗО 2.3.1]	використовує перевірену інформацію для прийняття рішення в типових (знайомих) повсякденних ситуаціях [6 СЗО 2.3.1]	приймає рішення з користю для безпеки, здоров'я та добробуту в різних життєвих ситуаціях [9 СЗО 2.3.1]	приймає рішення та здійснює вибір стратегії безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях з урахуванням отриманої інформації [12 СЗО 2.3.1]	
розпізнає, що приносить задоволення та користь для особистого добробуту [2 СЗО 3.4.1]	обирає те, що приносить задоволення та користь для особистого добробуту [4 СЗО 3.4.1]	аналізує і визначає різні аспекти способу життя, що приносять користь і задоволення (радість) для повноцінного життя [6 СЗО 3.4.1]	свідомо обирає з урахуванням безпеки, збереження власного здоров'я і добробуту та здоров'я і добробуту інших осіб, моделі поведінки, що приносять користь і задоволення [9 СЗО 3.4.1]	аналізує, оцінює та коригує власні моделі поведінки, які приносять користь і задоволення та сприяють збереженню здоров'я, безпеки, добробуту [12 СЗО 3.4.1]	

	розуміє важливість організованого навчання [2 СЗО 4.1.2]	планує та організовує власне навчання, без шкоди для здоров'я [4 СЗО 4.1.2]	відстежує власний поступ і висловлює бажання пізнавати нове без шкоди для здоров'я [6 СЗО 4.1.1]	вдосконалює (розвиває) власні розумові, емоційні, соціальні вміння для побудови власної освітньої траєкторії без шкоди для власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.1.1]	усвідомлює необхідність вибору і діє на користь навчання впродовж життя [12 СЗО 4.1.1] створює власну освітню траєкторію на основі самоаналізу, потреби самореалізації, запитів суспільства і перспектив його розвитку [12 СЗО 4.1.2]
	виявляє ініціативу і цілеспрямованість у діяльності для створення цінності для себе та інших [2 СЗО 4.3.1]	планує власну діяльність для досягнення цілей, задоволення власних потреб і підтримки інших [4 СЗО 4.3.1]	діє ефективно для реалізації короткострокових цілей для досягнення успіху та задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.3.1]	діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні цілей для реалізації своїх потреб, бажань та інтересів у законний спосіб [9 СЗО 4.3.1]	діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні довгострокових цілей для досягнення успіху і добробуту в законний спосіб [12 СЗО 4.3.1]
					вибудовує стратегії комунікації щодо безпеки і добробуту [СЗО 4.4.1]

	пояснює важливість навчання для свого майбутнього [2 СЗО 4.6.1]	уявляє свою мету і розповідає про те, як її досягти [4 СЗО 4.6.1]	аналізує потенціал опанування різних видів діяльності [6 СЗО 4.6.1]	критично оцінює свої вміння і компетентності, виявляє наполегливість у досягненні мети [9 СЗО 4.6.1] аналізує та оцінює власні особливості і здібності для майбутнього професійного зростання, вибудовує його модель [9 СЗО 4.6.2]	моделює власне майбутнє, усвідомлюючи значущість усіх сфер життя з урахуванням власних інтересів і можливостей самореалізації, власних і суспільно-державних (національних) цінностей [12 СЗО 4.6.1] моделює власне майбутнє в умовах невизначеності, декількох можливих сценаріїв, швидких змін [12 СЗО 4.6.2]
	виконує різні ролі в групі, визнаючи та поважаючи інших [2 СЗО 4.7.1]	визначає мету спільної роботи, намагається досягти її [4 СЗО 4.7.1]	працює самостійно або з іншими особами, виконуючи різні ролі та встановлюючи нові контакти [6 СЗО 4.7.1]	співпрацює з іншими особами для здобуття підтримки, досягнення результату діяльності, спрямованої на збереження безпеки, здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.7.1]	співпрацює в команді на основі особистих знань, умінь і прагнень кожного її члена для досягнення результату діяльності, спрямованої на здоров'я, безпеку та добробут [12 СЗО 4.7.1]

				ідентифікує способи і можливість здійснення доброчинності [9 СЗО 4.10.1]	ініціює, розробляє та реалізує доброчинні проекти, залучає інших осіб до їх реалізації [12 СЗО 4.10.1]
	виявляє культуру споживання, визнає важливість ощадливого споживання [2 СЗО 4.5.2]	пояснює необхідність ощадливого використання ресурсів і раціонального споживання товарів та послуг [4 СЗО 4.5.2]	пояснює потенціал фінансових ресурсів [6 СЗО 4.9.1]	аналізує і застосовує прості економічні концепції [9 СЗО 4.9.1]	розробляє стратегії подолання викликів, пов'язаних із використанням фінансово-економічних ресурсів для добробуту в законний спосіб [12 СЗО 4.9.1]
					аналізує та ухвалює рішення щодо власного освітньо-професійного розвитку з урахуванням власних здібностей, цінностей, інтересів, ресурсів і можливостей [12 СЗО 4.11.1]
Оцінювати ризики	демонструє поведінку, яка запобігає або зменшує ризики	демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або	демонструє прихильність до безпечних і корисних практик поведінки,	демонструє поведінку відповідального ставлення до безпеки, здоров'я, добробуту	втілює в життєдіяльність оптимальні стратегії відповідальної

	для добробуту [2 СЗО 1.1.1]	зменшують ризики для добробуту [4 СЗО 1.1.1]	які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм [6 СЗО 1.1.1]	власного та інших осіб [9 СЗО 1.1.1]	поведінки для забезпечення особистого та суспільного добробуту на основі суспільно-державних (національних) цінностей [12 СЗО 1.1.2]
	реагує на прояви тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертається за допомогою до дорослих [2 СЗО 1.2.1]	протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самостійно або з допомогою дорослих залежно від ризику [4 СЗО 1.2.1]	відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]	активно протидіє проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати власну гідність і права людини [9 СЗО 1.2.1]	обстоює права людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.1]
	демонструє дії, пов'язані з наданням допомоги собі та іншим самостійно/за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.1]	визначає потребу в допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання [4 СЗО 1.3.1]	надає першу долікарську допомогу, звертається до необхідних служб відповідно до ситуації [6 СЗО 1.3.1]	надає долікарську допомогу собі та іншим особам у межах своїх можливостей [9 СЗО 1.3.1]	оцінює ризики і приймає рішення щодо надання домедичної допомоги собі та іншим особам у невідкладних станах відповідно до протоколів і алгоритмів [12 СЗО 1.3.1]
	демонструє дії, пов'язані з наданням	демонструє базові вміння для допомоги у вирішенні ситуацій	ідентифікує способи та можливість надання необхідної	надає необхідну допомогу собі та/або іншим особам для	запобігає виникненню конфліктних ситуацій у взаємодії з іншими

	допомоги у вирішенні ситуацій неповаги, приниження та конфліктів за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.2]	неповаги, приниження та конфліктів [4 СЗО 1.3.3]	допомоги собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [6 СЗО 1.3.2]	вирішення конфліктної ситуації [9 СЗО 1.3.2]	особами, надає допомогу іншим у запобіганні та вирішенні конфліктних ситуацій [12 СЗО 1.3.2]
	розрізняє безпечні і небезпечні ситуації [2 СЗО 2.1.1]	визначає небезпечні ситуації вдома, у школі та навколишньому світі та передбачає можливість їх виникнення [4 СЗО 2.1.1]	визначає ймовірні небезпеки в повсякденному житті [6 СЗО 2.1.1]	оцінює рівень ризиків у ситуації і місці, що загрожують особистій безпеці відповідно до власного соціального рівня розвитку [9 СЗО 2.1.1]	зіставляє прогнозовані та непередбачені небезпечні ситуації природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.1.1]
	пояснює причинно-наслідкові зв'язки діяльності людини для власної безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	прогнозує самостійно та/або за сприяння інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	аналізує ризики виникнення, наслідки, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1] небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і воєнного походження, аналізуючи та

					оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2]
	розпізнає корисні та шкідливі дії для власного здоров'я [2 СЗО 3.1.1]	обмірковує власне рішення щодо вибору дій, корисних для здоров'я [4 СЗО 3.1.1]	обмірковує альтернативні рішення стосовно свого здоров'я, безпеки і особистого добробуту в умовах вибору [6 СЗО 3.1.1]	вибирає альтернативні дії та приймає рішення на користь здорового способу життя і зниження ризиків [9 СЗО 3.1.1]	прогнозує наслідки визначає альтернативи власних дій та рішень для успішної життєдіяльності з метою розвитку, формування здорового способу життя [12 СЗО 3.1.1]
	розуміє, що поведінка може позитивно чи негативно впливати на стан здоров'я людини [2 СЗО 3.3.1]	аналізує позитивний і негативний вплив поведінки на здоров'я людини [4 СЗО 3.3.1]	усвідомлює наслідки впливу індивідуальної поведінки на стан здоров'я [6 СЗО 3.3.1]	визначає основні характерні ознаки безпечних і небезпечних для життя, здоров'я та добробуту моделей поведінки [9 СЗО 3.3.1]	усвідомлює наслідки власних дій щодо власного здоров'я тепер і в майбутньому [12 СЗО 3.3.1] здійснює оцінювання впливу поведінки власної та інших осіб на власні безпеку, життя та здоров'я, а також на безпеку, життя і здоров'я інших осіб [12 СЗО 3.3.2]
					аналізує, оцінює та коригує власні моделі поведінки, які приносять користь і задоволення та сприяють збереженню здоров'я, безпеки,

					добробуту [12 СЗО 3.4.1]
			знаходить, аналізує і перевіряє інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах [6 СЗО 4.2.1]	критично оцінює, усвідомлено використовує інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах, у тому числі цифрових [9 СЗО 4.2.1]	використовує принципи медіаграмотності щодо здоров'я, безпеки та добробуту в різних джерелах [12 СЗО 4.2.1]
				аналізує інформацію для подолання викликів життя, пов'язаних з використанням фінансово-економічних ресурсів для добробуту [9 СЗО 4.9.2]	розробляє стратегії подолання викликів, пов'язаних із використанням фінансовоекономічних ресурсів для добробуту в законний спосіб [12 СЗО 4.9.1]
Приймати рішення	демонструє дії, пов'язані з наданням допомоги собі та іншим самостійно/за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.1]	визначає потребу в допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання [4 СЗО 1.3.1]	надає першу долікарську допомогу, звертається до необхідних служб відповідно до ситуації [6 СЗО 1.3.1]	надає долікарську допомогу собі та іншим особам у межах своїх можливостей [9 СЗО 1.3.1]	оцінює ризики і приймає рішення щодо надання домедичної допомоги собі та іншим особам у невідкладних станах відповідно до протоколів і алгоритмів [12 СЗО 1.3.1]
	демонструє дії, пов'язані з	надає посильну допомогу собі та			запобігає виникненню конфліктних ситуацій

	наданням допомоги у вирішенні ситуацій неповаги, приниження та конфліктів за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.2]	іншим у ситуаціях, що становлять загрозу для здоров'я і життя [4 СЗО 1.3.2] демонструє базові вміння для допомоги у вирішенні ситуацій неповаги, приниження та конфліктів [4 СЗО 1.3.3]	ідентифікує способи та можливість надання необхідної допомоги собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [6 СЗО 1.3.2]	надає необхідну допомогу собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [9 СЗО 1.3.2]	у взаємодії з іншими особами, надає допомогу іншим у запобіганні та вирішенні конфліктних ситуацій [12 СЗО 1.3.2]
	описує, як діяти у повсякденних ситуаціях без загрози для життя та добробуту [2 СЗО 2.3.1]	вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях з користю для безпеки [4 СЗО 2.3.1]	приймає рішення в типових (знайомих) повсякденних ситуаціях з користю для здоров'я [6 СЗО 2.3.1]	приймає рішення в типових (знайомих) повсякденних ситуаціях без загрози для життя у здоров'я [9 СЗО 2.3.1]	приймає рішення та здійснює вибір стратегії безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях з урахуванням отриманої інформації [12 СЗО 2.3.1]
		обмірковує власне рішення щодо вибору дій, корисних для здоров'я [4 СЗО 3.1.1]	обмірковує альтернативні рішення стосовно свого здоров'я, безпеки і особистого добробуту в умовах вибору [6 СЗО 3.1.1]	вибирає альтернативні дії та приймає рішення на користь здорового способу життя і зниження ризиків [9 СЗО 3.1.1]	визначає альтернативи власних дій та рішень для успішної життєдіяльності з метою розвитку, формування здорового способу життя [12 СЗО 3.1.1]
				свідомо обирає з урахуванням безпеки, збереження власного здоров'я і добробуту та здоров'я і	аналізує, оцінює та коригує власні моделі поведінки, які приносять користь і задоволення та

				добробуту інших осіб, моделі поведінки, що приносять користь і задоволення [9 СЗО 3.4.1]	сприяють збереженню здоров'я, безпеки, добробуту [12 СЗО 3.4.1]
					створює власну освітню траєкторію на основі самоаналізу, потреби самореалізації, запитів суспільства і перспектив його розвитку [12 СЗО 4.1.2]
					аналізує та ухвалює рішення щодо власного освітньо-професійного розвитку з урахуванням власних здібностей, цінностей, інтересів, ресурсів і можливостей [12 СЗО 4.11.1]
Розв'язувати проблеми	реагує на прояви тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертається за допомогою до	протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самостійно або з допомогою дорослих	відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження	активно протидіє проявам тиску, неповаги і приниження щодо себе та інших осіб, зважаючи на необхідність цінувати	обстоює права людини, пов'язані із збереженням здоров'я, безпекою та добробутом [12 СЗО 1.2.1]

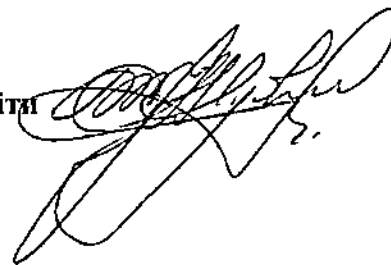
	дорослих [2 СЗО 1.2.1]	залежно від ризику [4 СЗО 1.2.1]	[6 СЗО 1.2.1]	власну гідність і права людини [9 СЗО 1.2.1]	
	демонструє дії, пов'язані з наданням допомоги собі та іншим самостійно/за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.1]	визначає потребу в допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання [4 СЗО 1.3.1]	надає першу долікарську допомогу, звертається до необхідних служб відповідно до ситуації [6 СЗО 1.3.1]	надає долікарську допомогу собі та іншим особам у межах своїх можливостей [9 СЗО 1.3.1]	оцінює ризики і приймає рішення щодо надання домедичної допомоги собі та іншим особам у невідкладних станах відповідно до протоколів і алгоритмів [12 СЗО 1.3.1]
	демонструє дії, пов'язані з наданням допомоги у вирішенні ситуацій неповаги, приниження та конфліктів за сприяння інших осіб [2 СЗО 1.3.2]	надає посильну допомогу собі та іншим у ситуаціях, що становлять загрозу для здоров'я і життя [4 СЗО 1.3.2] демонструє базові вміння для допомоги у вирішенні ситуацій неповаги, приниження та конфліктів [4 СЗО 1.3.3]	ідентифікує способи та можливість надання необхідної допомоги собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [6 СЗО 1.3.2]	надає необхідну допомогу собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [9 СЗО 1.3.2]	запобігає виникненню конфліктних ситуацій у взаємодії з іншими особами, надає допомогу іншим у запобіганні та вирішенні конфліктних ситуацій [12 СЗО 1.3.2]

	пояснює причиново-наслідкові зв'язки діяльності людини для власної безпеки та безпеки інших [2 СЗО 2.2.1]	прогнозує самостійно та/або за сприяння інших осіб наслідки дій людини для безпеки чи небезпеки власної та інших [4 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]	прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження, беручи до уваги кілька пов'язаних чинників [9 СЗО 2.2.1]	аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і воєнного походження, аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2]
	розпізнає корисні та шкідливі дії для власного здоров'я [2 СЗО 3.1.1]	обмірковує власне рішення щодо вибору дій, корисних для здоров'я [4 СЗО 3.1.1]	обмірковує альтернативні рішення стосовно свого здоров'я, безпеки і особистого добробуту в умовах вибору [6 СЗО 3.1.1]	вибирає альтернативні дії та приймає рішення на користь здорового способу життя і зниження ризиків [9 СЗО 3.1.1]	прогнозує наслідки визначає альтернативи власних дій та рішень для успішної життєдіяльності з метою розвитку, формування здорового способу життя

					[12 СЗО 3.1.1]
	розпізнає корисні та шкідливі дії для власного здоров'я [2 СЗО 3.1.1]	обмірковує власне рішення щодо вибору дій, корисних для здоров'я [4 СЗО 3.1.1]	обмірковує альтернативні рішення стосовно свого здоров'я, безпеки і особистого добробуту в умовах вибору [6 СЗО 3.1.1]	вибирає альтернативні дії та приймає рішення на користь здорового способу життя і зниження ризиків [9 СЗО 3.1.1]	визначає альтернативи власних дій та рішень для успішної життєдіяльності з метою розвитку, формування здорового способу життя [12 СЗО 3.1.1]
Співпрацювати з іншими	виявляє емпатію та вміння слухати [2 СЗО 4.4.1]	сприймає критичну інформацію щодо себе [4 СЗО 4.4.1]	досягає ефективного спілкування, виявляючи повагу до особистого простору інших осіб, для організації ефективної спільної діяльності, задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.4.1]	корегує власну комунікативну поведінку для забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1]	вибудовує стратегії комунікації щодо безпеки і добробуту [СЗО 4.4.1]
	виконує різні ролі в групі, визнаючи та поважаючи інших [2 СЗО 4.7.1]	визначає мету спільної роботи, намагається досягти її [4 СЗО 4.7.1]	працює самостійно або з іншими особами, виконуючи різні ролі та встановлюючи нові контакти [6 СЗО 4.7.1]	співпрацює з іншими особами для здобуття підтримки, досягнення результату діяльності, спрямованої на збереження безпеки, здоров'я і добробуту	співпрацює в команді на основі особистих знань, умінь і прагнень кожного її члена для досягнення результату діяльності, спрямованої на

				[9 СЗО 4.7.1]	здоров'я, безпеку та добробут [12 СЗО 4.7.1]
Керувати емоціями	діє дотримуючись правил і етичних норм поведінки [2 СЗО 4.8.1]	поводиться етично, демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність тощо [4 СЗО 4.8.1]	виявляє повагу до почуттів інших людей, шанобливо ставиться до їх поглядів щодо збереження здоров'я, безпеки і добробуту [6 СЗО 4.8.1] толерантно і коректно ставиться до відмінностей інших осіб (захищені законом ознаки) [6 СЗО 4.8.2]	дотримується норм етики та моралі під час прийняття рішень щодо безпеки, здоров'я та добробуту [9 СЗО 4.8.1] усвідомлює, що створення цінності (безпеки, здоров'я і добробуту) має ґрунтуватися на засадах соціальної справедливості [9 СЗО 4.8.2]	демонструє і пропагує поведінку з урахуванням норм етики та моралі суспільства, суспільних цінностей, прав людини і соціальної справедливості [12 СЗО 4.8.1]

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

I. Особливість громадянської та історичної освітньої галузі

Громадянська та історична освітня галузь бере на себе один із основних викликів освітньої системи — створення умов для формування свідомих українських громадян. Це завдання є визначальним для стійкості й розвитку української держави, культури та суспільства, адже українську демократичну державу будують і захищають громадяни й громадянки: вони служать у війську, платять податки, працюють на державній службі, беруть участь у діяльності громадських об'єднань, обирають владу й здійснюють громадський контроль за її діями. Від якості реалізації мети та завдань громадянської та історичної освітньої галузі залежить те, чи володітимуть українські громадяни й громадянки необхідними компетентностями, щоб ухвалювати рішення, засновані на національних і демократичних цінностях.

На важливості формування громадянської та національної ідентичності, а також розвитку оборонної свідомості наголошено в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»¹. Його норми визначають національно-патріотичне, військово-патріотичне виховання та громадянську освіту як пріоритети державної політики. Ці положення розвиваються у Концептуальних засадах реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти², які підкреслюють роль історії у формуванні національної ідентичності. Одночасно в Концепції розвитку громадянської освіти в Україні³ робиться акцент на активній громадянській позиції, відповідальності, готовності до захисту демократії та прав людини. Концептуальні засади громадянської та історичної освітньої галузі спираються на зазначені документи: доповнюють, розширюють, деталізують їх, акцентують на наявних системних викликах та пропонують цілісне рішення для реалізації основних положень зазначених документів в освітній галузі.

Громадянська та історична освітня галузь формує в учнівства розуміння суспільства, прав людини, держави, а також їхньої ролі в громаді, країні та світі. Відповідно до Концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти⁴, через роботу з історичними наративами та критичне осмислення історії діти й підлітки вчаться розуміти, як формувалися нації, національні держави і зокрема українська держава, як минуле впливає на сучасність і чому спільна пам'ять важлива для майбутнього. Цей підхід сприяє утвердженню громадянської та національної ідентичності. Водночас громадянська освіта дає учнівству розуміння важливості активної участі в житті класу, школи, громади, країни. Через діяльнісний підхід учні / учениці вчаться приймати спільні рішення, діяти відповідально, обстоювати права — свої та інших людей. Особливу увагу в громадянській та історичній

¹ Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 20 червня 2023 р. № 3221-IX.

² Наказ МОН України «Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти» від 30 липня 2024 р. № 1072.

³ Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710, в редакції розпорядження від 8 жовтня 2022 р. № 893-р.

⁴ Наказ МОН України «Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти» від 30 липня 2024 р. № 1072

освітній галузі приділено таким базовим цінностям, як гідність, свобода, справедливість, рівність, демократія та верховенство права.

Завдяки досягненню результатів навчання, визначених для галузі, випускник або випускниця:

- усвідомлює себе громадянином/громадянкою України, свою національну ідентичність, відчуває зв'язок з українською культурою, готовий/готова захищати свою державу, розуміє взаємозв'язок історичних подій і процесів із сучасною Україною та світом.
- розуміє цінність демократії та ролі демократичної системи для захисту прав і свобод людини, підтримує верховенство права, здатний/здатна чинити опір його порушенням;
- активно діє у громадському житті, ініціює зміни, співпрацює з іншими заради спільного добробуту;
- володіє громадянськими та історичними компетентностями, що дозволяють брати участь у суспільному процесі й відповідально впливати на нього.

Цього результату галузь досягає через взаємозв'язок з іншими галузями, а також через інструменти неформальної освіти, молодіжної, культурної та комунікаційної політики, політики з формування громадянської та національної ідентичності.

Переосмислення громадянської та історичної освітньої галузі в умовах війни та кризи демократії. Реалізація цілей освітньої галузі нині відбувається в складних умовах світової кризи демократії й широкомасштабного вторгнення росії в Україну. Громадянська та історична освіта має допомагати учнівству формувати власну суб'єктність, довіру до своїх співгромадян і здатність діяти в умовах збройної й інформаційної війни. Це означає:

- сприяти підвищенню рівня довіри до держави та суспільства в умовах постійних російських інформаційно-психологічних операцій.
- виявляти та розвінчувати міфи та стереотипи, наприклад, міф про те, що демократія не працює та уявлення про «сильну руку» як єдиний спосіб дій; переконання, що звичайний громадянин «ні на що не впливає і нічого не вирішує».
- виявляти ознаки авторитарних режимів, аналізувати слабкості сучасних демократій. Аргументовано дискутувати про кризу демократії у світі, популізм, маніпуляції, наслідки інформаційних атак.
- досліджувати особливості української демократичної системи, що розвивається в умовах війни, аналізувати конфлікти між свободою, безпекою і справедливістю, а також усвідомлювати ризики, які несуть «прості рішення» в складних системах.
- створювати ситуації-дослідження, де учнівство може усвідомити себе частиною національної політичної спільноти, формувати бажання впливати й змінювати політичну систему на краще.

Громадянська та історична освітня галузь має створювати безпечний простір, де учні та учениці можуть досліджувати суперечливі теми, ставити складні запитання і формувати свою позицію. У центрі цього процесу — відвертий діалог з учительством, яке спроможне визнати, що існує багато відкритих запитань, відповіді на які варто шукати спільно.

Зазначені орієнтири можливо реалізувати через такі підходи до викладання історії та громадянської освіти:

1. **Акцент на мікроісторії поряд з макроісторією.** Завдяки поєднанню мікроісторії з макроісторією є змога пропонувати учнівству дивитися на історичні процеси не лише як на сукупність дій абстрактних «держав» чи «народів», а й крізь призму долі конкретних людей, родин чи невеликих громад. Такий підхід підсилює емоційний зв'язок з історією, робить її ближчою та зрозумілішою. Переваги підходу:

- історія стає емоційно близькою: розповіді про реальні життєві драми, перемоги й труднощі окремих особистостей сприяють кращому сприйняттю матеріалу й пробуджують інтерес до минулого, а також викликають співпереживання;

- історія осмислюється як власна історія: учні / учениці краще осмислюють вплив історичних подій на конкретні родини і формують глибше розуміння історичного контексту;
- історія сприймається крізь призму актуального контексту: досліджуючи біографії, учні й учениці можуть провести аналогії зі своїми родинами, традиціями, усвідомити, що історія твориться людьми, а отже, кожен і кожна може впливати на майбутнє.

2. Акцент на персональній відповідальності. Відповідно до цього підходу під час навчання акцент робиться на тому, що рішення, дії та впливи різних людей мали й мають вплив на історичні події. Таким чином формується ідея, що кожна людина є суб'єктом, впливає своїми діями або бездіяльністю на перебіг подій і несе відповідальність за власні вчинки й наслідки цих вчинків. Переваги підходу:

- акцент на ролі індивіда: учнівство усвідомлює, що навіть невеликі кроки чи ініціативи можуть вплинути на ситуацію в країні (від участі у виборах до громадського активізму);
- заохочення до критичного аналізу: учні та учениці вчаться ставити запитання: «Які рішення і чому були прийняті? Хто за них відповідав? Які могли бути альтернативи?»;
- створення умов для формування громадянської позиції: учні й учениці формують відчуття суб'єктності та впевненості в тому, що кожен і кожна може впливати на хід історії.

3. Акцент на критичному ставленні до історії. Завдяки реалізації цього підходу є змога розглядати контroversійні теми минулого й сучасності, уникати надмірної ідеалізації та поверхових оцінок, пропонуючи об'єктивний і збалансований погляд на минуле. Переваги підходу:

- учнівство вчиться не сприймати історію як «чорно-білу», набуває вмінь аналізувати складні обставини, мотиви й наслідки дій різних історичних постатей, формує власну етичну позицію та ставлення до контroversійних тем у дискусіях з одне з одним і вчительством;
- учнівство вчиться долати міфи: викриття неточностей, пропагандистських кліше, псевдоісторичних тверджень формує науково обґрунтоване розуміння минулого;
- учнівство формує здатність брати відповідальність за історію своєї спільноти — навіть за її трагічні сторінки.

4. Акцент на солідарності та силі спільнот. Цей підхід підкреслює важливість здатності представників і представниць спільнот, зокрема й українства, об'єднуватися навколо спільного. Варто звертати увагу на чинники, які формують солідарність і довіру, зокрема на традиції громадського самоврядування: від віча, сеймиків, козацьких рад і братств до майданів, волонтерських ініціатив і діяльності громадських організацій. Українці й українки здатні довіряти одне одному, організовуватися в спільноти й разом впливати на розвиток держави. Переваги підходу:

- учнівство розглядає різні успішні історичні приклади об'єднання, участі та впливу українців і українок, які можуть стати взірцем для наслідування в активному дорослому житті;
- учні й учениці розуміють, що не лише люди на державних посадах визначають долю держави та суспільства, а й різноманітні об'єднання громадян (волонтери, громадські організації, спільноти);
- учнівство розвиває необхідні компетентності для участі в громадському житті завдяки практичним завданням, груповим проектам, що спрямовані на досягнення спільного результату.

Основним завданням громадянської та історичної освітньої галузі є розвиток суб'єктності учнів та учениць — здатності впливати на середовище: спільноту, громаду, країну — ухвалювати рішення, діяти відповідально. Це передбачає застосування діяльнісного підходу до навчання: дослідницькі проекти, аналіз реальних суспільних кейсів, моделювання рішень, участь у шкільному житті і житті громади. Серед ефективних підходів — дослідницьке та проектне навчання, дослідження історичних джерел, рольові ігри, дискусії, симуляції виборів або судових процесів, колективна робота над локальними ініціативами.

Громадянські та соціальні компетентності вимагають занурення в реальний досвід. Підручники можуть слугувати ресурсом, проте не замінюють шкільного середовища, де людяність, повага до прав інших і здатність дбати про спільне виявляються в конкретному практичному досвіді. Без досвіду впливу в шкільній спільноті складно сформувати мотивацію до участі в суспільному житті поза її межами. Для реалізації змісту галузі необхідно створювати сприятливе середовище на рівні школи. Ідеться про залучення до формування громадянських компетентностей не лише вчителів / учительок відповідних навчальних предметів / інтегрованих курсів, а й адміністрації, педагогів-організаторів / педагогинь-організаторів, класних керівників / керівниць. Демократична культура не формується ізольовано, вона потребує загального простору, у якому голос учнівства почутий, а правила обґрунтовані, справедливі й спільно визначені.

Школа як модель суспільства — це простір, у якому дитина вчиться брати на себе відповідальність, шукати компроміси, будувати рішення в спільній взаємодії. Саме тому учнівське самоврядування є сферою, де учні й учениці можуть реалізовувати громадянські компетентності: домовлятися, взаємодіяти, представляти свої інтереси, ухвалювати рішення. Це стосується не лише організації шкільних заходів, а й участі в розв'язанні реальних питань, пов'язаних із життям класу, школи, громади. На рівні закладу загальної середньої освіти необхідно системно підтримувати інституційну спроможність учнівського самоврядування: створювати умови для сталої співпраці, забезпечувати наявність чітких і затверджених статутів із визначеною сферою повноважень, а також утримуватися від втручання в рішення, що належать до компетенції самоврядування.

Доцільним кроком є запровадження шкільної політики участі на рівні закладу освіти — документа, що регламентує механізми залучення учнів до ухвалення рішень та формування шкільного середовища, а також визначення відповідального за цей процес педагогічного працівника.

Оскільки участь у шкільному самоврядуванні є складовою формування та реалізації компетентностей в межах галузі, то доцільно у межах курсу «Громадянська освіта» передбачити можливість зарахування окремих тематичних модулів або проєктів для учнів, які беруть активну участь у діяльності самоврядування.

Водночас важливо працювати і з командами закладів загальної середньої освіти. Координатори / координаторки самоврядування у школах мають отримувати відповідну професійну підтримку. На рівні вищої освіти доцільно інтегрувати відповідні дисципліни до навчальних програм, а в системі підвищення кваліфікації — розробити та впровадити типові програми для педагогів / педагогинь, відповідальних за супровід учнівського самоврядування. А також такі блоки важливо інтегрувати і до програм підвищення кваліфікації директорів та заступників закладів освіти.

Необхідно посилювати зв'язок змісту галузі з реальними подіями, процесами й запитам учнівства. Це може відбуватися через залучення до локальних громадянських проєктів, відвідування місцевих органів влади, аналізу їхньої роботи, дослідження соціального середовища громади, вивчення економічних процесів у країні, проведення інтерв'ю з учасниками / учасницями історичних подій. Дослідження конкретних, реальних прикладів із життя громади посилює інтерес учнівства до навчання, адже дає змогу побачити, як вивчене ними на уроці, стосується їхнього повсякдення. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності серед здобувачів / здобувачок освіти» від 08.01.2025 року, волонтерська діяльність може бути зарахована як результати навчання.

У цьому контексті доцільно в межах курсу «Громадянська освіта» або у частинах інтегрованих курсів передбачити окремі тематичні блоки або модулі, які учні можуть зарахувати на підставі свого волонтерського досвіду. Важливо також заохочувати вчителів / учительок до використання таких підходів на уроках — зокрема через інтеграцію проєктної

діяльності. Для цього необхідно розробити методичні рекомендації для вчителів / учительок, які міститимуть приклади навчальних результатів, які можна зараховувати через волонтерську діяльність та зразки інструментів оцінювання.

II. Мета громадянської та історичної освітньої галузі

Мета галузі реалізується через створення умов для формування особистості, яка:

- усвідомлює себе громадянином / громадянкою України, визначає свою національну ідентичність, відчуває зв'язок з українською культурою, готовий / готова захищати свою державу, розуміє взаємозв'язок історичних подій і процесів із сучасною Україною та світом.
- визнає демократичні цінності, людську гідність, права людини, верховенство права як основу суспільного життя;
- здатна об'єднуватися з іншими громадянами й громадянками та дбати про спільне разом, діяти відповідально в демократичному суспільстві;
- володіє необхідними громадянськими та соціальними компетентностями, що пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей.

Таблиця 1

Мета громадянської та історичної галузі для кожного циклу освіти:

Початкова освіта	
1–2 клас (адаптаційно-ігровий цикл)	3–4 (основний цикл)
Метою громадянської та історичної освітньої галузі на рівні початкової освіти є розвиток особистості, яка: – відчуває себе частиною України, цікавиться історією своєї родини, місцевості та держави; – розуміє свої права, поважає інших, дотримується правил і захищати слабших; – вміє домовлятися, діяти разом з іншими, брати участь у шкільному житті та справах шкільної спільноти; – ставить запитання про минуле й сучасність, помічає зв'язки між подіями та висловлює власну думку.	
Базова середня освіта	
5–6 класи (адаптаційний цикл)	7–9 класи (базове предметне навчання)
Метою громадянської та історичної освітньої галузі на рівні базової середньої освіти є розвиток особистості, яка: – усвідомлює себе громадянином / громадянкою України, розуміє вплив історичних подій на сучасне українське суспільство; – визнає гідність, свободу, права людини, справедливість як основу взаємодії в суспільстві; – вміє користуватися механізмами захисту своїх прав; – бере участь у спільних ініціативах, шкільному самоврядуванні, прийнятті рішень у школі та громаді; – спроможна критично й мислити, аналізувати суспільні явища й історичні джерела, обґрунтовувати власну позицію.	
Профільна середня освіта	

10 клас (профільно-адаптаційний цикл)	11–12 класи (профільний цикл)
Метою громадянської та історичної освітньої галузі на рівні профільної середньої освіти є розвиток особистості, яка: – усвідомлює себе громадянином / громадянкою України, визначає свою національну ідентичність, відчуває зв'язок з українською культурою, готовий / готова захищати свою державу; – розуміє цінність демократії та ролі демократичної системи для захисту прав і свобод людини, підтримує верховенство права, здатна чинити опір його порушенням; – активно діє у громадському житті, ініціює зміни, співпрацює з іншими заради спільного добробуту; – володіє громадянськими та історичними компетентностями, що дозволяють брати участь у суспільному процесі й відповідально впливати на нього.	

III. Структура галузі

Відповідно до концепції Нової української школи, громадянська та історична освітня галузь передбачає формування ключових компетентностей і наскрізних умінь. У державних стандартах результати навчання в громадянській та історичній галузі об'єднані в шість груп, що охоплюють хронологічне, геопросторове, критичне, системне мислення, усвідомлення гідності та прав людини, демократичних цінностей і принципів громадянської участі. Кожна з груп містить загальні, конкретні результати та орієнтири для оцінювання. Під час оцінювання варто зважати на конкретні результати. Щоб визначити, чи вдалося (та якою мірою) досягти певного результату, потрібно звернути увагу на орієнтири для оцінювання, які його розкривають. Наприклад, досягнення результату «синхронізує події, явища і процеси» [9 ГЮ 1.1.3] можна перевірити, керуючись такими орієнтирами:

- укладає синхроністичну таблицю, наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах [9 ГЮ 1.1.3-1];
- розрізняє хронологічний та історичний час [9 ГЮ 1.1.3-2];
- виявляє і пояснює ознаки культурно-історичних епох [9 ГЮ 1.1.3-3].

У процесі навчання вчительство працює над досягненням учнівством усіх конкретних результатів (це відбувається поступово впродовж 3-річного циклу базового предметного навчання (7–9 класи). Відповідно, і оцінюються також усі результати, однак фіксація учнівського поступу відбувається узагальнено, за трьома групами результатів.

Для відстежування поступу розвитку учнівства на кожному із циклів можна використовувати орієнтири в парадигмі «Я-орієнтирів» (Таблиця 2).

У таблиці 3 наведено конкретні результати навчання, які відповідають ключовим компетентностям, що формуються на уроках громадянської та історичної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є прикладами, які демонструють можливі варіанти реалізації компетентнісного підходу. Більш докладно компетентнісний потенціал громадянської та історичної освітньої галузі розкрито у відповідних розділах державних стандартів освіти, де він представлений системно й комплексно.

У таблиці 4 наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках громадянської та історичної освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

Особливості реалізації громадянської та історичної освітньої галузі на різних рівнях шкільної освіти.

У 1–4 класах діти досліджують найближче середовище — простори, стосунки, події, традиції — і починають розуміти, що суспільство влаштоване за певними правилами та має різноманітні форми співжиття. У цьому віці формуються початкові спроможності ставити запитання щодо минулого і сучасного стану свого оточення, розрізняти часові послідовності, помічати повторюваність і зміну подій, звичаїв, рішень у спільнотах, домовлятися, ділитися, ухвалювати прості спільні рішення. Через такі практики формується здатність жити в спільноті, ураховувати думки інших, спільно шукати варіанти подолання конфліктів. Діти починають накопичувати початкові уявлення про справедливість, повагу, відмінність людей між собою. Громадянська та історична галузь на цьому етапі освіти підтримує ці процеси через знайомство з культурним розмаїттям, правилами й домовленостями в спільнотах, родинною та локальною пам'яттю, символами, культурними традиціями.

У 5–6 класах відбувається перехід до більш сфокусованої роботи зі змістом галузі, що рекомендується робити в інтегрованому курсі «Історія і громадянська освіта». Це адаптаційний період, у якому діти починають досліджувати ширші спільноти та складніші форми суспільного життя — школу, громаду, державу — і водночас отримують перші уявлення про те, як ці спільноти змінювались у часі. Учні вчаться бачити, що події відбуваються в певному порядку, що одне веде чи призводить до іншого, що люди в різний час жили і діяли по-різному. Розвивається спроможність ставити запитання до суспільних і життєвих ситуацій, висловлювати припущення, чому так сталося, шукати пояснення, знаходити приклади зі шкільного, родинного чи історичного досвіду. У цьому циклі базової освіти учні й учениці опановують перші інструменти дослідження: стрічки часу, мапи, різні способи аналізу простих джерел інформації. Саме в цьому віці закладається основа для розуміння суспільних процесів як результату чи наслідку людських виборів і взаємодій — як у сучасності, так і в минулому. У 5–6 класах важливо також підтримати потребу учнівства в перших досвіді участі в житті спільноти: у прийнятті рішень, у самоврядуванні класу, школи, у громадських ініціативах.

У 7–9 класах у межах структури галузі можливе як роздільне викладання курсів «Історія України і світу» та «Громадянська освіта», так і їх об'єднання в інтегрований курс «Історія і громадянська освіта». Для поглиблення розуміння взаємозв'язку історичних та суспільствознавчих, громадянознавчих категорій варто також продовжувати досягати освітніх результатів Державного стандарту базової середньої освіти на інтегрованих уроках усіх трьох складників галузі, допускаючи й інші моделі інтеграції всередині галузі, а також міжгалузеву інтеграцію, зокрема із соціальною та здоров'язбержувальною та природничою освітніми галузями тощо. Також може бути впроваджено інтегрований курс громадянської освіти та правознавства для 9 класу.

У цьому віці учнівство вже здатне досліджувати, як улаштоване суспільство та які історичні події, рішення й конфлікти вплинули на його сучасний стан. Воно вчиться бачити, як змінювались способи співжиття, правила, уявлення про владу, відповідальність, справедливість у різні періоди й у різних спільнотах. У цей час посилюється спроможність учнівства помічати зв'язки між минулим і теперішнім, аналізувати суспільні ситуації з кількох перспектив, ставити запитання до дій влади, громади, окремих людей. Водночас у цей період підлітки мають високий запит на висловлення власної думки й водночас формують здатність її обґрунтовувати — у дискусіях, дебатах, письмових і публічних висловлюваннях. Важливо, щоб навчання давало змогу досліджувати як історичні приклади, так і сучасні ситуації: взаємодію громадян і держави, стосунки різних соціальних груп, захист прав людини, участь у прийнятті рішень. Галузь може підтримати ці процеси завдяки роботі з історичними сюжетами, джерелами, кейсами, моделюванням реальних суспільних ситуацій і обговоренням моральних і політичних дилем.

У 10–12 класах структура галузі передбачає вивчення двох окремих курсів: «Громадянська освіта» та «Історія України і світу» — або ж вивчення інтегрованих курсів.

У цьому віці учнівство здатне досліджувати складні суспільні й історичні явища, порівнювати різні моделі політичного устрою, аналізувати ціннісні конфлікти, аналізувати і прогнозувати наслідки різних політичних, культурних і економічних рішень. У старшій школі розвивається спроможність критично працювати з історичними наративами: досліджувати, як вони формуються, змінюються, використовуються в політичних цілях і впливають на уявлення людей про себе, свою спільноту та національну ідентичність. Учнівство вчиться помічати, як події минулого, колективна пам'ять впливають на сучасні події, суспільні настрої, уявлення й бачення майбутнього. Це дає змогу усвідомлювати зв'язок історичних подій із теперішніми виборами, позиціями й цінностями співгромадян. Паралельно формується здатність оцінювати власні можливості діяти в громадянському суспільстві — через участь, комунікацію, правові механізми, локальні ініціативи, співпрацю з іншими людьми та інституціями. Важливо, щоб у старшій школі учнівство брало участь в обговореннях складних питань історичної пам'яті, у моделюванні демократичних процесів, у вивченні реальних інструментів громадського впливу. У 12 класі курс «Громадянська освіта» має бути зосереджений на участі в реальних ініціативах, співпраці з громадою, проєктній роботі та рефлексії власного досвіду. Саме в цьому віці можливий перехід від розуміння до відповідального вибору і дії — коли випускники та випускниці здатні не лише пояснювати, як функціонує суспільство, а й усвідомлено впливати на процеси у своїй громаді та державі.

IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі

Принципи, які необхідно реалізувати в громадянській та історичній галузі:

Принцип 1. Упровадження в змісті галузі наскрізних історичних наративів. Затвердження Концептуальних засад реформування історичної освіти⁵ відкрило можливість викладання історії в закладах загальної середньої освіти як за традиційним, хронологічним, принципом, так і за тематичним та концентричним. Відповідно до цього принципу, при плануванні змісту програм пропонується спиратися на такі історичні наративи:

Наратив 1: Тяглість української ідеї. Цей історичний наратив демонструє безперервний розвиток української національної ідентичності, державницьких прагнень і культурних традицій від середньовіччя до сучасності, підкреслюючи, що українці неодноразово відстоювали право на власну ідентичність і державність. В освітньому процесі дослідження наративу можливе під час вивчення відповідних історичних етапів:

– Середньовічна Русь-Україна. Формування ранньої руської державності в Києві заклало основи української політичної традиції. Династичні союзи руських князів із європейськими монархами засвідчили прагнення до рівноправного місця в міжнародній спільноті. «Руська правда» стала першим проявом власної правової культури. Розвиток торговельних шляхів і дипломатичних відносин демонстрував здатність до самостійної зовнішньої політики. Королівство Руське продовжило традицію незалежної руської державності, зберігши політичну окремішність від Візантії та Заходу.

– Литовсько-польська доба. Входження українських земель до Великого князівства литовського відбулося на основі збереження традиційних привілеїв руської знаті. Могутні руські магнатські роди — Острозькі, Заславські, Глинські, Сангушки, Вишнєвецькі — зберігали впливові позиції у державі. Формування концепції «руського політичного народу» як третього, паритетного польському та литовському, члена Речі Посполитої засвідчило прагнення до політичного самовизначення. Боротьба за шляхетські права та політичний вплив демонструвала стійкість руської еліти.

– Козацька спадщина. Формування Запорозької Січі як унікальної військово-політичної організації втілює прагнення до самоврядування. Революція під проводом Богдана Хмельницького стала спробою відновлення української державності на основі козацьких

⁵ Наказ МОН України «Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти» від 30 липня 2024 р. № 1072.

республіканських традицій. Створення Гетьманщини засвідчило здатність українців до побудови власних політичних інституцій. Принципи виборності гетьмана, договірному характеру влади, контролю за владними рішеннями стали основою української політичної культури. Конституція Пилипа Орлика зафіксувала ці республіканські ідеали. Автономний устрій Слобідської України демонстрував різноманітність форм українського самоврядування.

– Модерне національне відродження. «Історія Русів» стала першою спробою створення національного історичного наративу. Діяльність представників нової української нації знаменувала перехід від станової до національної свідомості та поклала початок українського політичного національного руху. Розвиток української преси «Основа», «Діло», «Рада» сприяв формуванню інтелектуального простору української нації. Юліан Бачинський та Микола Міхновський сформулювали програми української політичної самостійності.

– Визвольні змагання (1917–1921 рр.). Проголошення УНР стало кульмінацією столітніх прагнень до відновлення державності. Універсали Української центральної ради зафіксували принципи української політичної традиції. Акт Злуки УНР і ЗУНР засвідчив прагнення до соборної держави. Конституція УНР закріпила республіканський устрій і демократичні принципи. Діяльність українських урядів, демонструвала різні моделі державного будівництва. Водночас внутрішні суперечності та зовнішні інтервенції призвели до тимчасової втрати державності, але ідея незалежності збереглася.

– Визвольний рух середини та другої половини ХХ ст. Діяльність ОУН та УПА в західноукраїнських землях продовжила традицію збройної боротьби за незалежність. Українська діаспора зберігала національні традиції та підтримувала визвольний рух. Дисидентський рух в УРСР відстоював право на національну ідентичність в умовах тоталітарного режиму. Українська Гельсінська група боролася за дотримання прав людини та національних прав.

– Україна після відновлення державної незалежності. Проголошення незалежності 24 серпня 1991 року та її підтвердження на референдумі 1 грудня стало історичною кульмінацією тяглості української ідеї. Ухвалення Конституції 1996 року закріпило демократичні принципи та республіканський устрій. Помаранчева революція засвідчила зрілість громадянського суспільства та демократичних традицій. Революція Гідності підтвердила незворотність європейського вибору України. Відсіч збройній агресії росії демонструє готовність української нації захищати свою державність і цінності.

Переваги розгортання наративу в курсі історії:

1. Учні вчаться бачити історичну глибину: розкриває для себе багатовіковий шлях розвитку української державності, що демонструє тяглість політичної та культурної традиції.
2. Учні вчаться формувати почуття належності до безперервного ланцюга української історії, що посилює гордість і відповідальність за національну спадщину.
3. Учні вчаться розуміти контекст: бачить історичну тяглість як пояснення сучасного стану української держави не як випадкового збігу обставин, а як підсумок тривалих зусиль попередніх поколінь.

Наратив 2: Єдність як запорука успіху. Цей історичний наратив демонструє, що найвизначніші досягнення України стали можливими завдяки консолідації різних соціальних верств, етносів, політичних сил, тоді як роз'єднаність призводила до невдач і втрат. В освітньому процесі дослідження наративу можливе під час вивчення відповідних історичних етапів:

– Середньовічна Русь-Україна. Об'єднання слов'янських племен під владою київських князів створило могутню державу завдяки консолідації різних етнічних груп. Династичні союзи та військові коаліції князів забезпечували вдалі військові кампанії і централізацію влади довкола Києва. Прийняття християнства стало об'єднавчим чинником для різних соціальних

верств. Проте відсутність політичної єдності руських князів в період поліцентричності Русі призвела до ослаблення держави перед монгольською навалою.

– Литовсько-польська доба. Входження українських земель до Великого Князівства Литовського відбулося завдяки консенсусу між литовською владою та руською елітою, що зберегла свої привілеї. Практика сеймів і сеймиків сформувала культуру політичного діалогу та врахування інтересів різних суспільних станів та етносів. Магдебурзьке право об'єднало міське населення навколо спільних інтересів самоврядування. Українська шляхта інтегрувалася в загальнодержавну політичну систему ВКЛ та Речі Посполитої. Водночас релігійні конфлікти після Берестейської унії розкололи українське суспільство і послабили його політичні позиції.

– Козацька доба. Формування Запорозької Січі стало прикладом успішної військової демократії, де рішення ухвалювалися колективно на радах. Козацька революція під проводом Богдана Хмельницького і створення української козацької держави Військо Запорозьке стало можливим через консолідацію різних соціальних верств навколо спільних цілей. Проте Руїна — період внутрішніх усобиць між претендентами на гетьманську булаву, різні зовнішньополітичні орієнтири української козацької еліти призвели до послаблення міжнародних позицій Гетьманщини та розчленування Козацької держави.

– Модерна доба. Кирило-Мефодіївське братство об'єднало представників різних соціальних верств довкола ідей слов'янського братерства і демократичних перетворень в Україні. Революція 1848 року в Галичині консолідувала українців навколо національних вимог. Формування потужного підприємницького класу (Терещенки, Харитоненки) створило матеріальну базу для культурних і освітніх проєктів. Водночас відсутність єдиної стратегії між різними українськими політичними течіями ослаблювала національний рух.

– Новітня історія. Українська революція 1917–1921 років досягла успіху завдяки широкій підтримці різних верств населення. Акт Злуки УНР і ЗУНР продемонстрував прагнення до створення соборної Української держави. Проте політичні суперечки між лідерами, брак координації між урядами призвели до поразки визвольних змагань. У совєцький період відсутність консолідованого опору та розкол в емігрантських організаціях послабили український національний рух. Консолідація демократичних сил, національно свідомої інтелігенції та нових політичних рухів (Народний Рух України) у 1980-х рр. навколо ідей незалежності стала можливою завдяки ослабленню совєцької системи.

– Проголошення незалежності 1991 року отримало підтримку більш як 90% населення завдяки консолідації всіх регіонів України і національних спільнот України. Помаранчева революція продемонструвала здатність громадян / громадянка до мирної самоорганізації заради демократичних цінностей. Революція Гідності об'єднала мільйони українців різних поколінь, регіонів і світоглядів навколо європейських прагнень. Волонтерський рух, що набув неабиякого масштабу в Україні з 2014 року показав унікальну здатність суспільства до горизонтальної консолідації. Водночас регіональні розколи, використані росією, призвели до окупації Криму і війни на Донбасі, що підтверджує небезпечність внутрішніх роз'єднань для національної безпеки.

Переваги наративу. Учнівство вчиться:

1. Бачити силу солідарності: через аналіз історичних прикладів усвідомлювати, що спільна мета і командна робота є ключовими чинниками успіху.
2. Розуміти небезпеку внутрішнього розбрату: вивчати епізоди, коли роз'єднаність чи політичні чвари призводили до втрати державності, і бачити наслідки браку спільних стратегій та геополітичної слабкості.
3. Діяти згуртовано: через освітні проєкти та громадські ініціативи набувати досвіду колективної взаємодії, координації й спільної відповідальності.
4. Бачити багатоголосся історії: розуміти, що національна історія — це історія різних етносів і культур, які впливали й продовжують впливати на українську державність.

5. Поважати права меншин: через дослідження культурної та історичної спадщини різних народів формувати передумови для визнання інших культур і запобігати шовінізму чи ксенофобії.

6. Помічати спільні цінності: бачити, що українське суспільство в усі часи об'єднували цінності свободи, справедливості, взаємодопомоги, незалежно від культурних і релігійних відмінностей.

Наратив 3: Багатовимірність українського історичного досвіду, Україна як європейський суб'єкт. Цей історичний наратив розкриває участь українців у європейських політичних, культурних, освітніх та економічних процесах упродовж століть. Він демонструє, що українці здавна активно брали участь у розвитку Європи, а сучасна євроінтеграція є продовженням цього історичного шляху.

В освітньому процесі дослідження наративу можливе під час вивчення відповідних історичних етапів:

– Середньовічна Русь-Україна. Династичні шлюби руських князів та княгинь з нащадками європейських монархів створили міцні політичні зв'язки Русі та середньовічних європейських держав. Торговельні шляхи: «з варягів у греки», «соляний шлях» тощо перетворили українські землі на важливий економічний центр Європи. Християнізація засвідчила входження Русі до загальноєвропейського християнського простору, а «Руська правда» демонструвала рецепцію європейських правових принципів. Культура Русі поєднувала візантійські та західноєвропейські впливи.

– Литовсько-польська доба. Входження до Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої означало участь українських князів та шляхти у політичному житті однієї з найбільших європейських держав. Запровадження магдебурзького права інтегрувало українські міста до загальноєвропейської системи міського самоврядування. Українська шляхта здобула рівні права з польською та литовською у рамках шляхетської демократії, а ідея «руського політичного народу» стала спробою створення триєдиної європейської федерації. Острозька та Києво-Могилянська академії впроваджували західноєвропейські стандарти освіти, створюючи інтелектуальні осередки у Східній Європі. Українське бароко стало унікальним синтезом європейських художніх течій і українських культурних традицій.

– Модерна доба ознаменувалася формуванням сучасної української нації під впливом європейських демократичних процесів і знайшла відлуння в діяльності Кирило-Мефодіївського братства. Революції 1848 року стали каталізатором національного руху в Галичині. Соціалізм як європейське явище інтегрувався в український інтелектуальний простір через ідеї М. Драгоманова. Формувалася нова генерація українських підприємців-меценатів (Яхненки, Терещенки, Харитоненки). Українська модерна культура формувалася під впливом європейських ідей та мистецьких течій: творчість Володимира Винниченка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського та інших діячів, які надихалися західним романтизмом, реалізмом і модернізмом, інтегруючи їх у національний контекст.

– Новітня історія України розпочалася спробою відновлення української державності під час визвольних змагань 1917–1921 років, коли УНР запровадила парламентаризм і конституцію. У міжвоєнний період український авангард став невід'ємною частиною європейського модернізму (творчість М. Бойчука, та О.Екстер тощо). В совєцьку епоху європейський вектор української ідеї зберігався через діаспору та дисидентський рух. Чорнобильська катастрофа привернула увагу всієї Європи до України, а «оксамитові революції» відкрили шлях до поступового відновлення європейських зв'язків.

– Відновлення незалежності України в 1991 році означало повернення її як суб'єкта європейської політики. Угода про асоціацію з ЄС, безвізовий режим та отримання статусу кандидата в члени ЄС продемонстрували незворотність європейського вибору України. Співпраця з НАТО, участь у європейських миротворчих місіях та захист європейських цінностей під час війни російської федерації проти України підтвердили роль України як

важливого елемента європейської безпеки. Синхронізація з європейською енергосистемою, створення зони вільної торгівлі з ЄС, гармонізація законодавства та судова реформа за європейськими стандартами демонструють глибину інтеграційних процесів. Культурна дипломатія, участь в освітніх програмах ЄС та європейських культурних ініціативах показують, що Україна продовжує свій багатовіковий шлях як невіддільна частина європейської цивілізації.

Переваги наративу:

1. Учні́вство долає комплекси меншовартості: усвідомлює, що українська історія багата на наукові, культурні та економічні досягнення, технічні винаходи.
2. Учні́вство формує національну гідність: під час дослідження різноманітності досягнень українського суспільства пишається власною історією та культурною спадщиною.
3. Учні́вство вчиться реалістично дивитися на суспільний розвиток: розширює світогляд через відомості про промислові центри, університети, мистецькі школи та готується до розуміння складних соціально-економічних процесів сучасності.

Принцип 2. Удосконалення якості експертизи модельних навчальних програм та організація навчання нових і чинних авторських колективів. Одним із викликів, який системно впливає на зміст громадянської та історичної освіти, є відсутність регулярного цілісного оновлення модельних навчальних програм та відсутність нових авторських колективів, які були б готові створювати модельні навчальні програми. Окрім цього, учительство⁶ зазначає, що зміст чинних програм є суттєво перевантажений і не завжди відповідає концепції НУШ. Хоча всі модельні навчальні програми проходять процедуру експертизи та формально узгоджуються з вимогами стандарту, на практиці підходи в них можуть суттєво відрізнятися. Цей виклик пов'язаний із тим, що експертне середовище і педагогічна спільнота поступово адаптуються до парадигми Нової української школи, що потребує переосмислення звичних практик і уявлень про навчальний зміст і методики роботи з учнівством. Тому у виборі програм досі переважають більш традиційні рішення, які не завжди дають змогу в повному обсязі реалізувати потенціал державних стандартів та відповісти на сучасні виклики.

Принцип 3. Покращення якості підручників та навчально-методичних матеріалів.

В Україні діє доволі централізована система забезпечення учасників та учасниць освітнього процесу підручниками. Попри те, що педагогічні працівники мають формальне право обирати підручники, з якими працюватимуть упродовж п'яти років, реальна доступність обраних видань залежить від результатів вибору на загальнонаціональному рівні.

Оскільки конкурс підручників проводиться одночасно для всіх закладів освіти країни, встановлено досить високий мінімальний поріг для друку підручника за кошти державного бюджету – 40 000 виборів. Підручники, що не подолали цей бар'єр, можуть друкуватися лише за умови співфінансування з боку видавництва (якщо кількість виборів перевищує 10 000), або взагалі не друкуються. Як наслідок, частина закладів загальної середньої освіти отримує підручники, яких не замовляла. Таким чином, принцип «гроші йдуть за вибором учителя» реалізується лише частково – за умови подолання порогу в 40 000 виборів.

Закупівля підручників здійснюється централізовано через підпорядковану Міністерству освіти і науки України установу, на регіональному рівні чи рівні територіальної громади така можливість не передбачена. Місцеві бюджети, як і самі заклади загальної середньої освіти, не мають окремого фінансування для придбання бажаних підручників. Робочі зошити, атласи та інші додаткові навчальні матеріали створюються на комерційній основі, тому їх придбання залежить від фінансової спроможності родин або закладу освіти.

Для забезпечення змістовного оновлення викладання історії та громадянської освіти важливим також є створення сучасних електронних хрестоматій історичних джерел,

⁶ Узагальнення за результатами опитування “Опитування освітян про політику Освіта для життя” 2025 року.

структурованих за періодами й темами, з можливістю інтеграції до навчальних матеріалів та уроків. Їхнє розроблення має відбуватися у співпраці з українською та міжнародною історіографічною спільнотою, з урахуванням принципів академічної доброчесності, плюралізму інтерпретацій і джерельної репрезентативності. Державна політика в цій сфері має також сприяти розвитку якісного навчального аудіо- й відеоконтенту, зокрема за участі професійних істориків, митців, педагогів і медіавиробників. Такі ресурси мають бути відкритими, різноманітними за формами подачі й орієнтованими на розвиток критичного, емоційно чутливого та рефлексивного ставлення учнівства до історії та громадянської дійсності. Окрім змістового наповнення, потребують перегляду і вимоги до зовнішнього вигляду підручників.

Також важливо запровадити навчання для представників / представниць експертних комісій, які здійснюють експертизу навчальних матеріалів. Особливу увагу слід приділити якісній реалізації інтегрованого підходу. Водночас є потреба в залученні більшої кількості фахівців / фахівчинь з академічного середовища істориків та історикинь, експертів й експерток з прав людини для наукової експертизи, а також методистів і методисток, педагогів та педагогинь. Важливо також передбачити підвищення грошової мотивації для цих експертів та засади гарантування академічної доброчесності їхньої експертизи.

У відповідь на описані виклики, можливі такі рішення у вигляді вимог до підручників:

- Тематика, джерела й завдання в підручниках мають бути безпосередньо пов'язані з тими результатами державного стандарту, яких учнівство має досягти у відповідному циклі навчання.

- Завдання в підручнику мають активізувати мислення, формувати компетентності, а не лише перевіряти запам'ятовування фактів. Завдання у навчальних матеріалах для громадянської освіти мають сприяти реалізації партисипативного принципу вивчення, максимально практично орієнтовані, сприяти розумінню викликів, які стояли перед будь-яким суспільством у минулому та тепер. Серед завдань мають бути й такі, що стосуються реального життя учнівства, локальних ситуацій, політичних подій у державі, світі та демократичних практик у громаді.

- У підручниках має бути представлена система завдань, що поступово ускладнюється, із чітким переходом від запам'ятовування фактології до проблемних питань. Завдання типу «поясни», «порівняй», запитання на зразок «що було б, якби», «чому інші можуть думати інакше» тощо мають бути основою.

- Підручник має містити різноманітні джерела — текстові, візуальні. Графіки, схеми, карти, статистика, візуальні елементи — усе має бути не ілюстрацією до тексту, а працювати на формування компетентностей. Візуальні елементи мають бути якісними, достатнього розміру, придатними до аналітичної роботи.

- Варто переглянути концепцію сучасного підручника як лише друкованої книги з канонічним змістом. Цифрові додатки до підручників мають бути уніфіковані, інтегровані в логіку курсу, відповідати освітнім результатам і завданням. Має бути упроваджена окрема модель цифрового супроводу підручника й критерії його оцінки.

Щодо виклику організації та доставки підручників можливе рішення у зміні фінансової моделі — перейти від фінансування державою друку видавництвами до передачі коштів громадам, аби вчителі / учительки могли вільно купувати й використовувати різноманітні рекомендовані експертними комісіями навчальні матеріали, підручники, зошити тощо.

Принцип 4. Збільшення навчального часу в базовому циклі середньої освіти й усунення недоліків в організації малогадинних курсів. Навчальні курси громадянської та історичної освітньої галузі в базовій школі мають обмежене навантаження — 17 годин на рік або 0,5 годин тижневого навантаження. Можливість концентрованого вивчення впродовж семестру передбачена нормативно, однак переважно не реалізується через адміністративні

бар'єри. Це перешкоджає послідовному розвитку знань і компетентностей, а також фокусованому опрацюванню складних тем суспільного розвитку.

У відповідь на описані виклики можливе таке рішення: 17-годинні та 35-годинні курси мають бути в розкладі впродовж одного семестру, а вивчення курсу 0,5 години на тиждень упродовж усього навчального року — не допускатися. Водночас навіть за умов розв'язання цієї організаційної проблеми, залишається критичний дефіцит навантаження на галузь — відповідно до ТОП для 5–9 класів: мінімально 1,5 години на тиждень виділено на всю галузь — на історію України, всесвітню історію та громадянську освіту. Цієї кількості годин критично недостатньо для реалізації мети галузі.

Принцип 5. Переосмислення міждисциплінарної підготовки вчительства.

Переважає більшість учителів / учительок громадянської та історичної освітньої галузі має фахову підготовку переважно з історії, що є природним наслідком тривалої інституційної логіки з часів, коли громадянська освіта не була настільки яскраво вираженим компонентом у рамках галузі. Водночас галузь охоплює зміст не лише з історії, а й із соціології, права, політології, економіки, філософії. Така міждисциплінарність вимагає від учителя / вчительки нових підходів, спроможності не лише працювати з минулим за допомогою інструментів історичної науки, а й моделювати сучасні суспільні ситуації, фасилітувати дискусії про морально-етичні дилеми, працювати з демократичними принципами й цінностями прав людини.

У відповідь на описаний виклик можливе таке рішення: унести зміни до освітніх програм педагогічних вишів — оновити професійний стандарт зі спеціальності 014 (Середня освіта), в якому має обов'язково бути передбачена спеціальність «вчитель історії та громадянської освіти», а також типові програми професійної підготовки для вчительства громадянської та історичної освітньої галузі, зокрема передбачити обов'язкові модулі із соціальних наук (політології, права, соціології, економіки), застосування діяльнісних методів навчання (кейсів, симуляцій, проектів, дебатів), формування громадянських компетентностей завдяки діяльнісному підходу.

Таблиця 2

Я-ОРІЄНТИРИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Когнітивний рівень:				
Розрізняю минуле, теперішнє, майбутнє.	Пояснюю одиниці часу від хвилини до року.	Пояснюю тяглість і зміни у житті суспільства та поколінь.	Розрізняю одиниці вимірювання історичного часу (роки, століття, тисячоліття).	Встановлюю причиново-наслідкові та системно-структурні зв'язки в історичних подіях, явищах і процесах.
Розповідаю про себе, свою сім'ю та однолітків.	Описую зміни в житті людей, що відбулися з плином часу.	Розумію причини та наслідки основних історичних подій.	Пояснюю причини і наслідки історичних подій, явищ і процесів.	Аналізую суспільні, економічні, політичні й культурні зміни в історичному контексті.
Відрізняю реальні події від казкових, факти від вигадки у простих розповідях.	Відрізняю реальні події від казкових; факти від вигадки у різних джерелах.	Розрізняю факти і судження, історичні події і їхню оцінку.	Пояснюю значення понять демократія, права людини, громадський простір.	Пояснюю суть демократії, механізми її функціонування, взаємозв'язок гілок влади.
Розумію, що інформацію можна отримувати з різних джерел.	Пояснюю, де і як шукати інформацію про минуле та сьогодення.	Пояснюю взаємодію людини з природою та її вплив на навколишнє середовище.	Усвідомлюю взаємозв'язок природних умов та способу життя людей.	Усвідомлюю значення прав людини, особистого простору, принципів недискримінації та інклюзивності.
Знаю про захисників і захисниць України.	Розумію різницю між історичними фактами та їх тлумаченням.	Усвідомлюю власні права, обов'язки та розумію, що означає бути громадянином України.	Розрізняю джерела інформації за видами і значенням (первинні, вторинні, матеріальні, нематеріальні).	Порівнюю різні історичні джерела, визначаю їх достовірність, повноту і походження.
Розумію базові правила	Знаю про роль	Знайомлюсь з	Аналізую історичні	Критично аналізую

безпеки у повсякденному житті.	захисників і захисниць у забезпеченні безпеки.	основними історичними періодами України.	відносини України з сусідніми державами, розумію причини сучасних конфліктів.	інформацію про російсько-українську війну, розумію її геополітичні, історичні та культурні аспекти.
Розрізняю державні символи України (прапор, герб).	Розумію базові правила безпеки в цифровому просторі та під час надзвичайних ситуацій.	Пояснюю значення територіальної цілісності України.	Виявляю та оцінюю прояви інформаційних загроз, застосовую навички медіаграмотності.	Застосовую комплексні методи аналізу інформації та протидії дезінформації.
		Розпізнаю елементарні прояви дезінформації та маніпуляцій.	Пояснюю значення державних символів, громадянства України.	Розумію причини та наслідки глобальних викликів (війни, конфлікти, міграція, дискримінація).
		Я розумію, що Конституція — це головний документ, який захищає мої права і визначає правила для всіх.	Ознайомлююсь із методами маніпуляції інформацією. Розумію роль міжнародних організацій у підтримці України.	Усвідомлюю взаємодію людини та довкілля, принципи сталого розвитку і зеленої економіки.
		Я розумію, що конфлікти можна вирішувати без образ — через розмову, правила, голосування.	Я розумію, що права людини є для кожного — і знаю, до кого звернутись, якщо вони порушуються.	Розумію значення історичної пам'яті, культурної спадщини та ідентичності для розвитку суспільства.
			Я розумію, чим займається місцева рада, парламент, уряд і чому важливо, щоб вони не втручались у роботу одне одного.	
			Я ціную, що Конституція — це не наказ зверху, а наш спільний договір як суспільства.	

Діяльнісний рівень:				
Розповідаю про послідовність подій свого дня.	Установлюю послідовність подій на лінії часу, пов'язую їх із власним життям.	Працюю з простими картами та картосхемами.	Розташовую історичні події на лінії часу та створюю хронологічні таблиці.	Створюю синхроністичні таблиці, співвідношу історичні події і періоди.
Орієнтуюся у знайомому просторі.	Створюю прості схеми, плани приміщень та маршрутів.	Планую маршрути до культурних та історичних об'єктів свого населеного пункту.	Використовую карти як джерела інформації, визначаю географічне положення історичних подій.	Використовую карти для аналізу історичних явищ, позначаю події, маршрути, об'єкти.
Дотримуюсь правил поведінки у класі та школі.	Використовую правила поведінки у громадських місцях, під час гри та відпочинку.	Збираю інформацію з різних джерел, формулюю запитання до джерел інформації.	Добираю інформацію з різних джерел, перевіряю її достовірність.	Самостійно добираю та аналізую інформацію, створюю власні медіатексти, аргументуючи судження.
Ставлю прості питання про інформацію, яку отримую.	Перевіряю інформацію, ставлю питання про її достовірність.	Перевіряю просту інформацію на достовірність	Беру участь у самоврядуванні класу та школи.	Беру участь у громадських ініціативах, демократичних процедурах школи та громади.
Малюю малюнки на патріотичні теми.	Висловлюю припущення про своє майбутнє.	Беру участь у спільному створенні правил класу, школи.	Долучаюся до заходів, спрямованих на розвиток громади.	Пропоную рішення для розв'язання соціальних проблем, враховуючи інтереси різних спільнот.
Беру участь у святкуванні державних свят.	Долучаюся до шкільних заходів вшанування захисників і захисниць України.	Планую власні дії для досягнення мети.	Виявляю та протидію випадкам порушення прав людини й несправедливості.	Протидію проявам булінгу, дискримінації, маніпуляціям і пропаганді.
Вивчаю вірші про Україну та її символи.	Використовую безпечні стратегії поведінки онлайн та в надзвичайних ситуаціях.	Долучаюся до справ, корисних для спільноти.	Організую та беру участь у проектах національно-патріотичного спрямування.	Розробляю та реалізую проекти, спрямовані на підтримку стійкості громади в умовах викликів.

	Беру участь у класних дискусіях, висловлюю власну думку.	Створюю прості проекти про історію свого краю.	Застосовую навички медіаграмотності для виявлення дезінформації.	Критично аналізую інформацію, виявляю маніпуляції та пропаганду, формулюю аргументовані висновки.
		Здійснюю базову перевірку інформації з медіа.	Розробляю та реалізую місцеві громадянські ініціативи.	Активно застосовую демократичні механізми та процедури (у тому числі електронну демократію).
		Використовую безпечні цифрові інструменти для комунікації та навчання.	Використовую цифрові інструменти для громадянської участі.	Реалізую проекти, ініціативи, спрямовані на вирішення суспільних, екологічних та економічних проблем.
			Беру участь у дискусіях та дебатах на суспільно значущі теми.	Обстоюю власну громадянську позицію, протидію проявам дискримінації, насильства та корупції.
			Я дію відповідально онлайн: поважаю інших, перевіряю інформацію і знаю, як захистити себе.	Я дію відповідно до демократичних цінностей і цінностей прав людини — навіть якщо це складно чи незручно.
				Я можу виявити, коли влада перевищує свої повноваження — і маю інструменти, щоб це оскаржити.
				Я готовий(-а) виступити на захист іншого, навіть якщо це непопулярно або

				ризиковано.
Ціннісно-етичний рівень:				
Ціную свою родину і школу.	Ціную різноманіття людей, дотримуюсь правил спілкування на засадах рівності.	Ціную історико-культурну спадщину свого краю та України.	Поважаю культурну та історичну спадщину України, шанобливо ставлюся до символів.	Шанобливо ставлюся до різноманіття та культурної ідентичності різних груп, аргументуючи переваги соціального розмаїття.
Ціную українські традиції та свята.	Ціную державні та народні символи України.	Ціную символи школи, громади, держави.	Усвідомлюю важливість демократичних цінностей, прав людини, гідності.	Визнаю цінність і значення демократичних принципів, дотримуюся їх у громадському житті.
Поважаю правила спілкування з однолітками.	Ціную власні права і права інших людей, пояснюю важливість особистого простору.	Ціную різноманіття серед людей, протидію стереотипам.	Виявляю повагу до різноманіття, взаємодію з іншими, поважаючи їхні погляди та цінності.	Виявляю повагу до прав людини, активно відстоюю власні та чужі права й гідність.
Ціную державні символи України.	Ціную необхідність правил і пояснюю, чому важливо їх дотримуватись.	Ціную значення державних свят і традицій для себе та родини.	Дотримуюся принципів доброчесності у навчанні й повсякденному житті.	Дотримуюсь академічної доброчесності у навчальній та творчій діяльності.
Ціную захисників і захисниць України.	Ціную та поважаю українську мову як державну.	Ціную демократичні принципи та важливість їх дотримання.	Оцінюю вплив власних дій на оточення та відповідально ставлюся до навколишнього середовища.	Усвідомлюю власну відповідальність як громадянина України та обґрунтовую важливість патріотизму, доброчесності та сталого розвитку.
Поважаю рідну мову та українську мову.	Ціную внесок захисників і захисниць у безпеку України.	Ціную справедливість і шанобливе ставлення до інших.	Розумію важливість національної єдності та солідарності в умовах викликів.	Усвідомлюю свою роль у збереженні та відновленні України під час і після війни.
Ціную дружбу і взаємодопомогу.	Ціную родинні традиції та історії як частину	Усвідомлюю важливість	Ціную важливість критичного осмислення	Ціную та підтримую демократичні інститути,

	історії України.	історичної пам'яті.	інформації для власної безпеки та безпеки держави.	розумію їхню роль у протидії авторитаризму.
	Ціную культурне різноманіття України та повагу до всіх її громадян.	Ціную внесок різних регіонів у культурне різноманіття України.	Усвідомлюю важливість захисту суверенітету та територіальної цілісності України.	Ціную і підтримую демократичні цінності, права людини, верховенство права і громадянську відповідальність.
		Ціную важливість свободи слова.	Ціную внесок різних поколінь у розбудову незалежної України.	Виявляю стійку громадянську позицію, підтримую державні символи, мову та культурні традиції України.
		Ціную єдність України та взаємодопомогу між громадянами.	Ціную багатоетнічну природу українського суспільства та спільну громадянську ідентичність.	Усвідомлюю власну роль у розбудові та захисті незалежності, територіальної цілісності й безпеки України.
		Я підтримую тих, кому складно — і мені важливо, щоб ніхто не залишався осторонь.		Шанобливо ставлюсь до різноманіття культур, мов, традицій, дотримуюсь принципів толерантності й недискримінації.
				Відповідально ставлюся до довкілля, підтримую ідеї сталого розвитку, екологічної безпеки.
				Ціную важливість навчання впродовж життя, відкритий до самовдосконалення і

				взаємонавчання. Визнаю цінність інновацій, інтелектуальної сміливості та підприємливості для суспільного добробуту. Я можу діяти, коли стикаюсь із порушенням прав — подати звернення, зібрати докази, залучити підтримку.
Рефлексивно-агентний рівень:				
Помічаю, що мені було легко/важко, і ділюся цим з учителем/друзями.	Оцінюю, що в мене вийшло добре, а що потребує тренування, і пояснюю чому.	Оцінюю, що в мене вдалося, а що ні, та чому.	Аналізую власні помилки й упередження, коригую підходи.	Планую власну освітню та громадянську траєкторію.
Прошу допомоги або підказки, коли не розумію.	Обираю способи навчання, які мені допомагають краще зрозуміти матеріал.	Визначаю, які стратегії навчання мені підходять краще.	Прошу й надаю зворотний зв'язок однокласникам.	Ініціюю зміни в школі/громаді, беру відповідальність за результат.
Радію своїм успіхам і дякую за підтримку інших.	Прошу й даю простий зворотний зв'язок однокласникам.	Висловляю пропозиції щодо покращення спільної роботи класу/групи.	Пропоную ініціативи для покращення навчального процесу/життя класу.	Менторю молодших/однолітків, допомагаю організовувати спільні дії.
Пропоную прості ідеї, як зробити завдання цікавішим для всіх.	Пропоную невеликі зміни чи ідеї для спільної роботи в класі.			Я готовий(-а) виступити на захист іншого, навіть якщо це непопулярно або ризиковано. Усвідомлюю свою роль і готови(а) діяти для збереження та відновлення України під час і після війни.

Таблиця 3

РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ГРОМАДЯНСЬКІЙ ТА ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Вільне володіння державною мовою	пояснює, як змінюється людина впродовж життя, на власному прикладі [2 ГЮ 1.2.1-1] ставить запитання, які допомагають більше дізнатися про важливу для України подію чи особу [2 ГЮ 3.2.1-4] відтворює основний зміст прочитаного, оглянутого джерела інформації [2 ГЮ 3.2.1-2]	формулює пізнавальні запитання про людей, минулі чи теперішні події [4 ГЮ 3.2.1-2] висловлює думки й почуття, що виникли під впливом інформаційного джерела [4 ГЮ 3.2.1-3] дотримується послідовності викладення думок [4 ГЮ 4.2.2]	пояснює, як життя людини і суспільства залежить від природних змін, науково-технічних винаходів, соціальних обставин [6 ГЮ 1.3.2] пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства [6 ГЮ 1.3.2-2] формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних	пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГЮ 1.3.2-1] дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного [9 ГЮ 4.2.3] описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГЮ 2.1.1-1] втілює результати пізнавальної діяльності в медіатекстах [9 ГЮ 4.3.2-4]	виявляє стереотипні судження в джерелі, визначає мотиви автора, які вплинули на інтерпретацію ним минулого/сучасності [12 ГЮ 3.2.1-1 П] аналізує аргументацію та пояснює критерії її оцінювання [12 ГЮ 4.2.2-1] добирає та оцінює різноманітну інформацію щодо важливих суспільних питань» [12 ГЮ 4.2.1-2]

			діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду [6 ГІО 4.2.2-1] формулює висновок, судження на основі наведених фактів [6 ГІО 4.1.2-2] формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду [6 ГІО 4.2.2-1] обґрунтовує необхідність захищати права людини і громадянина та дотримуватися обов'язків громадянина [6 ГІО 5.2.2-2]		
--	--	--	---	--	--

Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	описує, як із плином часу змінюються умови життя людей [2 ГІО 1.2.2] (рідною та / або іноземною) відтворює основний зміст прочитаного, оглянутого джерела інформації [2 ГІО 3.2.1-2] (рідною та / або іноземною)	знаходить і презентує інформацію про дитинство попередніх поколінь, порівнює з власним дитинством [4 ГІО 1.2.1-1] (рідною та / або іноземною) розповідає про свої досягнення, досягнення різних спільнот [4 ГІО 6.2.1-1] (рідною та / або іноземною)	описує соціокультурні практики різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими (вподобання у їжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо) [6 ГІО 5.1.2-2] (рідною та / або іноземною) послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури [6 ГІО 4.2.2-2] (рідною та / або іноземною) формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп	формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання [9 ГІО 5.1.2-4] (рідною та / або іноземною) презентує здобутки рідної та інших соціокультурних спільнот [9 ГІО 5.3.1-2] (рідною та / або іноземною)	обґрунтовує відмінності інтерпретацій в історичних джерелах відповідно до їх походження, авторства і мети створення (порівняння версій в іноземних джерелах) [12 ГІО 3.1.1-1П] доцільно застосовує поняттєвий апарат історії та соціальних наук (здатність користуватися додатковими іноземними джерелами й поняттями) [12 ГІО 4.3.1-1] обґрунтовано оцінює історичну і суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями (у тому числі й з іноземних джерел) [12 ГІО 3.2.2-1 П]
---	---	---	--	--	---

			людей [6 ГІО 1.3.2-1] (рідною та / або іноземною)		
Математична компетентність	групує події або інформацію за спільною ознакою [2 ГІО 4.1.1-2]	вирізняє у джерелі окремі події, персонажів, поняття і терміни [4 ГІО 3.2.1-1] об'єднує факти або події в логічну послідовність [4 ГІО 4.1.1-1] розповідає про події або суспільні явища у логічній послідовності [4 ГІО 4.2.2-1]	співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя / учительки, текст книжки тощо) [6 ГІО 2.1.1-3] упорядковує відомості про особу, подію, явище, процес, пам'ятку історії (за заданими критеріями) [6 ГІО 4.1.1] порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури і пояснює їх значення [6 ГІО 4.1.2-1]	перетворює інформацію з історичних та географічних карт, іншого умовно-графічного матеріалу в текстову форму і навпаки [9 ГІО 2.1.1-4] встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі [9 ГІО 4.1.1] розрізняє коротко- та довготривалі явища і процеси в хронологічному, географічному, людському вимірах [9 ГІО 4.1.3-1] узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного	визначає тривалість (хронологічні межі) історичних явищ і процесів [12 ГІО 1.1.2-1] систематизує соціальну і історичну інформацію (за самостійно обраними критеріями) в таблиці, діаграми тощо [12 ГІО 4.1.1-1] систематизує джерела за рівнем достовірності наявної в них інформації [12 ГІО 3.3.1-1 П]

				розвитку, діяльності людей [9 ГІО 4.1.3]	
Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій	відрізняє карту від інших форм представлення території [2 ГІО 2.1.1-2] визначає окремі зміни у краєвиді, пов'язані з діями людей [2 ГІО 2.2.1-1]	розпитує дорослих про походження географічних назв рідного краю [4 ГІО 1.2.1-2] укладає маршрути у межах свого населеного пункту та його околиць, зокрема місцями пам'яті [4 ГІО 2.1.1-2] добирає приклади, які пояснюють взаємозалежність людини та природи [4 ГІО 2.2.1-1] виявляє на картосхемах відомі/знайомі об'єкти соціально-історичного простору [4 ГІО 2.1.1-1]	розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому [6 ГІО 1.3.1-1] пояснює, як життя людини і суспільства залежить від природних змін, науково-технічних винаходів, соціальних обставин [6 ГІО 1.3.2] визначає географічне розташування відповідних/указаних	пов'язує історичні факти та артефакти з географічним простором [9 ГІО 2.1.2-1] людини у природно-географічному середовищі в різні історичні періоди, наводить приклади впливу людини на природу в минулому і сьогоденні [9 ГІО 2.2.1-1] визначає належність культурно-історичних пам'яток, господарських об'єктів до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій [9 ГІО 2.1.2-2] відстежує і пояснює змінність і варіативність назв об'єктів історичного та географічного	досліджує екологічні, економічні і демографічні проблеми, пропонує заходи щодо їх розв'язання [12 ГІО 2.2.1-2] характеризує вплив технологій на життя людини та суспільства в минулому і тепер» [12 ГІО 6.3.1-5]

			природних і соціальних об'єктів [6 ГІО 2.1.2] позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані [6 ГІО 2.1.2-3] пояснює, як географічне положення впливає на спосіб життя і світогляд людей [6 ГІО 2.2.1]	просторів [9 ГІО 2.1.2-3] наводить приклади тривалості і змінності географічних та історичних назв (топонімів, етнонімів тощо) [9 ГІО 2.1.2-4] визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем [9 ГІО 2.2.1]	
Інноваційність	розповідає, як зміни в оточенні можуть вплинути на людей [2 ГІО 4.3.1-2] пояснює простими словами, чому щось сталося в минулому або що може статися, якщо зміниться певна ситуація [2 ГІО 4.3.1]	висловлює припущення про своє майбутнє, майбутнє країни, людства [4 ГІО 1.3.1-3] аналізує інформацію про події, пояснює їхні причини та можливі наслідки [4 ГІО 4.3.1]	формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, подій, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду [6 ГІО 4.2.2-1] висловлює припущення	спираючись на логіку причиново-наслідкових і просторових зв'язків, прогнозує подальший перебіг подій, явищ, процесів та оцінює можливі зміни [9 ГІО 1.3.2-2] передбачає зміни в різних галузях суспільного життя, прогнозує пов'язані	оцінює переваги і ризики ідей для вирішення екологічних, економічних, соціальних завдань державного та/або глобального рівня [12 ГІО 6.2.1-3] узагальнює контроверсійні судження і оцінки минулого, сучасних суспільних процесів

	описує уявлення про своє майбутнє [2 ГІО 1.3.1-3]		стосовно можливого перебігу історичних подій [6 ГІО 4.3.1-2] адаптує свою поведінку до нових ситуацій, зважаючи на набутий досвід [6 ГІО 5.1.3-1] бере до уваги зміни, оцінює їх ризики та переваги для власного життя та життя спільноти [6 ГІО 6.3.1-4] наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та	з ними ризики і переваги [9 ГІО 1.3.2-3] створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності [9 ГІО 3.2.2-3] висуває гіпотези на основі знань і розуміння стосовно впливу історичних подій на майбутнє [9 ГІО 4.3.2-3] пропонує способи подолання конфліктів, розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГІО 6.3.1-3]	для формулювання власних висновків та аргументації [12 ГІО 4.3.2-2] ініціює та/або долучається до активних дій для розв'язання спільних проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГІО 6.2.1-4 П]
--	--	--	---	--	--

			сьогоденні [6 ГІО 6.3.1-5]		
Екологічна компетентність	розрізняє освоєний і не освоєний людиною простір [2 ГІО 2.1.2] описує зміни, які спостерігає у знайомому просторі, пов'язані з людською діяльністю [2 ГІО 2.2.1]	пояснює роль діяльності людини в освоєнні навколишнього світу [4 ГІО 2.2.1] аналізує приклади поведінки, приятної / шкідливої до навколишнього середовища, та її наслідки [4 ГІО 2.2.1-2]	виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) [6 ГІО 2.2.1-1] виявляє (з допомогою вчителя / вчительки) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах [6 ГІО 2.2.1-2] наводить приклади впливу діяльності людини на	характеризує діяльність людини у природно- географічному середовищі в різні історичні періоди, наводить приклади впливу людини на природу в минулому і сьогоденні [9 ГІО 2.2.1-1] встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні [9 ГІО 2.2.2] знаходить достовірну інформацію про сутність екологічних проблем та пропонує способи їх розв'язання [9 ГІО 2.2.2-3]	досліджує екологічні, економічні і демографічні проблеми, пропонує заходи щодо їх розв'язання [12 ГІО 2.2.1-2] визначає тенденції розвитку соціально- історичного простору під впливом природних факторів і діяльності людини [12 ГІО 2.2.1-3] досліджує моделі відбудови суспільства і економіки після катастроф, воєн, епідемій, геноцидів, депопуляцій) [12 ГІО 2.2.1-4 П] моделює варіанти власної участі в розв'язанні проблем державного та/або глобального рівня [12 ГІО 6.2.1-3 П]

			навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи [6 ГІО 2.2.2-1] діє для збереження навколишнього середовища [6 ГІО 2.2.2-2] обговорює те, як громадяни та уряди можуть сприяти сталому розвитку [6 ГІО 6.2.1-6]		
Інформаційно-комунікаційна компетентність	пояснює, де може знайти потрібну інформацію; виявляє основний зміст джерела інформації [2 ГІО 3.1.1]	працює з картосхемами [4 ГІО 2.1.1] знаходить потрібну інформацію про минуле і сучасне; добирає джерело інформації відповідно до потреб і зацікавленості [4 ГІО 3.1.1] формулює запитання для	зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів [6 ГІО 2.1.1-2] зіставляє джерела інформації щодо достовірності та повноти [6 ГІО 3.3.2-2] розрізняє джерела	порівнює інформацію з різних карт, визначає її повноту та достовірність [9 ГІО 2.1.1-3] характеризує інформацію залежно від джерела походження, часу і місця виникнення та способів поширення інформації в суспільстві [9 ГІО 3.2.2-2]	добирає і систематизує джерела історичної та суспільної інформації за видами і походженням для реалізації пізнавально-дослідницьких проектів [12 ГІО 3.1.1] виявляє і оцінює інформаційні маніпуляції і пропаганду,

		перевірки достовірності інформації; знаходить інформацію, яка спростовує або підтверджує сумніви [4 ГІО 3.3.1-1] розрізняє інформацію за тематикою і часом створення (давніша / сучасна) [4 ГІО 3.2.1-4]	інформації за видами [6 ГІО 3.1.1] пояснює способи нагромадження та пошуку інформації [6 ГІО 3.1.1-2] використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів [6 ГІО 3.1.2-2] описує і характеризує за певним алгоритмом пам'ятку природи, історії та культури [6 ГІО 4.2.1-2]	складає список використаних джерел, дотримуючись засад доброчесності [9 ГІО 3.1.2-2] знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатовимірності історичних процесів [9 ГІО 4.2.1]	ідентифікує упередження [12 ГІО 3.2.2-2] моделює ситуації порушення прав і гідності людини та пропонує доцільні національні та міжнародні механізми їх захисту і відновлення [12 ГІО 5.2.2-1 П]
Навчання впродовж життя	ставить запитання, які допомагають більше дізнатися про важливу для України подію чи особу [2 ГІО 3.2.1-4]	формулює пізнавальні запитання про людей, минулі чи теперішні події [4 ГІО 3.2.1-2] формулює запитання для	обґрунтовує користь обміну досвідом та взаємонавчання; пояснює значення освіти в житті людини [6 ГІО 5.1.2-1]	визначає свої сильні та слабкі сторони та формулює способи самовдосконалення [9 ГІО 5.1.2-1] дотримується принципів академічної	оцінює історичні процеси на основі їх передумов, перебігу і результатів [12 ГІО 4.1.3-1] визначає відповідальність за

	запитує у дорослих про правдивість інформації, шукає пояснення [2 ГІО 3.3.1-1] дізнається про те, що цікавить, осмислює відповіді [2 ГІО 3.2.1]	перевірки достовірності інформації; знаходить інформацію, яка спростовує або підтверджує сумніви [4 ГІО 3.3.1-1]	дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні та повсякденному житті [6 ГІО 6.1.3-2] виокремлює основне і другорядне в тексті [6 ГІО 3.2.1-2] дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні та повсякденному житті [6 ГІО 6.1.3-2]	доброчесності в навчанні та повсякденному житті [6 ГІО 6.1.3-2] ставить обґрунтовані/доречні запитання до змісту здобутої інформації [9 ГІО 3.2.1-2] виявляє смислові зв'язки між різними фрагментами інформації та джерелами різних видів [9 ГІО 3.2.1-3]	свої дії [12 ГІО 5.1.2-1] застосовує історичні знання для дослідження сучасних явищ, подій і процесів [12 ГІО 6.3.1-3 П]
Громадянські та соціальні компетентності	пояснює потребу дотримання правил у громадських місцях та під час спільних заходів [2 ГІО 2.3.2-1] описує свої емоції, що виникли під впливом інформаційного джерела	обмірковує раніше встановлені правила у громадському просторі та, за потреби, створює спільно з іншими нові / додаткові правила [4 ГІО 2.3.2-2]	пояснює, що вдалося та не вдалося досягти під час виконання роботи [6 ГІО 6.2.2-1] описує почуття, емоції та потреби, що мають інші люди [6 ГІО 6.2.2-2]	долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників [9 ГІО 6.2.1] виявляє інтереси різних спільнот/груп і шукає шляхи їх (інтересів) узгодження для	обстоює думку щодо необхідності облаштування громадського простору свого міста/села/селища та протидії порушенням правил поведінки в громадських місцях [12 ГІО 2.3.2-1] доводить та ілюструє прикладами цінність

	[2 ГЮ 3.2.1-3] пояснює, які почуття пов'язують його / її з близькими людьми, висловлює припущення про те, чим вони зумовлені [2 ГЮ 5.1.2-3] пояснює, що таке особистий простір [2 ГЮ 5.1.3] описує державні та народні символи України, шанобливо ставиться до них [2 ГЮ 6.3.3-1]	пояснює, як держава та громада впливають на життя дитини [4 ГЮ 5.1.2-1] наводить приклади, як вчинки окремих людей впливають на життя суспільства [4 ГЮ 5.1.2-2] виявляє та засуджує поведінку, що принижує гідність людини, розпізнає випадки порушень окремих прав дитини [4 ГЮ 5.2.1] переконує у важливості поваги до інших, спираючись на власний досвід і доступні джерела (почуте, прочитане) [4 ГЮ 5.2.2]	намагається зрозуміти краще своїх друзів, уявляючи, як та чи інша ситуація виглядає з їх погляду [6 ГЮ 6.2.2-3] зважає на емоції та почуття інших осіб у своїй поведінці [6 ГЮ 6.2.2-4] визнає успіхи та досягнення інших осіб [6 ГЮ 6.2.2-5] бере участь у процедурах самоврядування закладу освіти/ класу та прийнятті рішень [6 ГЮ 6.1.2] спільно з однолітками усвідомлено бере участь у громадських заходах [6 ГЮ 6.2.1-8] детально описує та характеризує в	розв'язання проблем відповідних спільнот/ груп [9 ГЮ 6.2.1-3] застосовує принципи та механізми демократії в житті закладу освіти [9 ГЮ 6.1.2] спільно з однолітками усвідомлено бере участь у громадських заходах або організовує їх [9 ГЮ 6.2.1-7] бере участь у проектах, спрямованих на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України [9 ГЮ 6.2.1-8] розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди [9 ГЮ 3.3.3]	інклюдії різних груп і різноманітності в суспільстві [12 ГЮ 5.3.1-1] ідентифікує прояви дискримінації та утисків [12 ГЮ 5.3.2- 1] характеризує способи впливу громадян на політику [12 ГЮ 6.1.1- 2] оцінює ідеології та діяльність політичних партій, суспільних рухів, організацій та їх роль у розвитку демократичного суспільства [12 ГЮ 6.1.2-2] досліджує ситуації в місцевій громаді (у закладі освіти тощо), виокремлює явища чи процеси, які потребують змін [12 ГЮ 6.2.1-1] пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГЮ 6.2.1-2]
--	--	--	--	--	---

		долучається до заходів, спрямованих на розвиток української громадянської та національної ідентичності [4 ГІО 6.3.2] шанобливо ставиться до державних, народних символів, символів громади та школи [4 ГІО 6.3.3-1]	цілому себе та інших осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо) [6 ГІО 5.1.1-4]		ініціює та/або долучається до активних дій для розв'язання спільних проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГІО 6.2.1-4 П]
Культурна компетентність	поважає різноманіття в суспільстві, ставиться до інших як до рівних собі [2 ГІО 5.3.1] пояснює переваги людського різноманіття [2 ГІО 5.3.1-1] розповідає про найважливіші державні свята України та	для доброзичливого спілкування враховує, що інші люди можуть мати інший досвід або потреби [4 ГІО 5.3.1-2] аргументовано оцінює значущість для себе, родини державних свят України	конструктивно взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями [6 ГІО 5.3.1] описує соціокультурні практики різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими (вподобання у	цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги і виклики в сучасному суспільстві [9 ГІО 5.3.1] пояснює культурно-історичні витоки різних систем літочислення [9 ГІО 1.1 1-1]	порівнює історичні факти та артефакти за запропонованими критеріями [12 ГІО 4.1.2-1] пояснює взаємодію політичних, економічних, соціальних і культурних чинників у розвитку суспільства [12 ГІО 4.3.2-3] доводить негативний вплив соціальних

	традиції їх святкування [2 ГІО 6.3.2-1] наводить приклади пам'яток культури та історичних пам'яток своєї місцевості [2 ГІО 1.2.3-1]	[4 ГІО 6.3.2-2] описує реальну / віртуальну подорож до об'єктів культурної спадщини рідного краю, України, світу [4 ГІО 2.1.2-1] наводить приклади пам'яток культури та історичних пам'яток України [4 ГІО 1.2.2-1] дізнається про традиції та звичаї свого регіону [4 ГІО 1.2.2-2]	їжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо) [6 ГІО 5.1.2-2] розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому [6 ГІО 1.3.1-1] визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій [6 ГІО 2.1.2-2] розрізняє пам'ятки історії та культури,	виявляє і пояснює ознаки культурно-історичних епох [9 ГІО 1.1.3-3] розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГІО 1.2.1-1] визначає належність культурно-історичних пам'яток, господарських об'єктів до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій [9 ГІО 2.1.2-2] пояснює важливість заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури та туристичних	упереджень на забезпечення миру, стабільності, прав людини [12 ГІО 5.3.2-1 П] визначає основні політичні, правові, соціокультурні та інші чинники, які впливають на дотримання прав людини і принципів демократії в Україні та світі [12 ГІО 5.2.2-2 П] долучається до створення проєктів рішень, спрямованих на подолання дискримінації [12 ГІО 5.3.2-2]
--	--	--	---	--	--

			історичні події, осіб та їх вчинки, соціальні об'єкти та явища за певними ознаками [6 ГІО 4.1.2] розрізняє та ідентифікує локальні, регіональні, національно-культурні спільноти, співвідносить себе з ними [6 ГІО 5.1.1-3] наводить приклади етнічного, релігійного, культурного та іншого розмаїття в Україні та світі в минулому і сьогоденні [6 ГІО 5.3.1-1] пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне	об'єктів і бере участь у таких заходах [9 ГІО 2.3.1-1] на основі аналізу джерела ідентифікує події та явища політичної, соціальної, економічної, культурно-інтелектуальної історії, історії повсякденності тощо [9 ГІО 3.2.2-1] цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги і виклики в сучасному суспільстві [9 ГІО 5.3.1]	
--	--	--	--	--	--

			розмаїття України та світу [6 ГІО 5.3.1-2] зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя [6 ГІО 5.3.1-3] висловлює власне судження про культурне розмаїття та його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей [6 ГІО 5.3.1-4] взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями [6 ГІО 5.3.1-5]		
--	--	--	---	--	--

Підприємливість і фінансова грамотність	пояснює, що має зробити для досягнення успіху [2 ГІО 6.2.1-1]	наводить приклади, як вчинки окремих людей впливають на життя суспільства [4 ГІО 5.1.2-2] визначає свої потреби, відрізняє їх від бажань [4 ГІО 5.1.1-3] формулює мету та цілі; планує дії, які приведуть до їх досягнення [4 ГІО 5.1.1-4]	бере до уваги зміни, оцінює їх ризики та переваги для власного життя та життя спільноти [6 ГІО 6.3.1-4] критично осмислює ризики, пов'язані із шкодою для навколишнього середовища [6 ГІО 6.2.1-5]	планує своє життя у коротко- та/ або довготривалій перспективі, планує способи досягнення своїх цілей [9 ГІО 5.1.2-3] пояснює переваги ринкової економіки та важливість чесної конкуренції для розвитку суспільства [9 ГІО 6.3.1-4] характеризує чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій, визначає тенденції економічного розвитку [9 ГІО 2.2.2-2]	пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГІО 6.2.1-2] обирає тему дослідження, формулює проблемне завдання і визначає стратегію його виконання [12 ГІО 4.3.2-1 П] формулює гіпотезу дослідження і добирає джерела інформації [12 ГІО 4.3.2-2 П] оцінює переваги і ризики ідей для вирішення екологічних, економічних, соціальних завдань державного та/або глобального рівня [12 ГІО 6.2.1-3]
---	--	---	---	--	---

Таблиця 4

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ В ГРОМАДЯНСЬКІЙ ТА ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Наскрізнi вiмiння	Адаптацiйно-iгровий цикл навчання (1–2 класи)	Оснoвний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптацiйний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профiльна середня освіта (10–12 класи)
Читати з розумінням	виокремлює в джерелі фрази та дії, які вразили [2 ГЮ 4.2.1-1]	порівнює сучасне і минуле повсякденне життя на основі наданих джерел [4 ГЮ 4.1.1-3] формулює узагальнення на основі кількох джерел інформації [4 ГЮ 4.1.1-2]	зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів [6 ГЮ 2.1.1-2] співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя / вчительки, текст книжки тощо) [6 ГЮ 2.1.1-3]	порівнює інформацію з різних карт, визначає її повноту та достовірність [9 ГЮ 2.1.1-3] перетворює інформацію з історичних та географічних карт, іншого умовно-графічного матеріалу в текстову форму і навпаки [9 ГЮ 2.1.1-4]	виявляє відмінності інтерпретацій в історичних джерелах відповідно до їх місця, часу та обставин походження, авторства і мети створення [12 ГЮ 3.1.1-1] оцінює відмінності в джерелах різного походження [12 ГЮ 3.1.1-2] формує і характеризує джерельну базу теми/проекту [12 ГЮ 3.1.1-2 П] формулює питання щодо походження і змісту джерела інформації [12 ГЮ 3.2.1-1]

					виявляє стереотипні судження в джерелі, визначає мотиви автора, які вплинули на інтерпретацію ним минулого / сучасності [12 ГІО 3.2.1-1 П] досліджує збіги і розбіжності між даними різних джерел і позиціями авторів [12 ГІО 3.2.2-1] обґрунтовано оцінює історичну і суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями [12 ГІО 3.2.2-1 П] оцінює джерела відповідно до заданих критеріїв для встановлення їх автентичності [12 ГІО 3.3.1-1]
Уміння висловлювати власну	розповідає про найважливіші державні свята	пояснює, які права він / вона має як людина [4 ГІО 5.2.1-1]	пояснює зв'язок між подіями, розрізняє причини, приводи,	аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків	виявляє зв'язки між минулим і сучасністю (історичне значення)

думку усно й письмово	України та традиції їх святкування [2 ГІО 6.3.2-1] представляє загальні відомості про Україну [2 ГІО 6.3.1-1] пояснює, що таке особистий простір [2 ГІО 5.1.3] розповідає про свої мрії [2 ГІО 5.1.1-3] розповідає про свої інтереси та вподобання, пояснює, чому йому / їй подобається проводити дозвілля саме так [2 ГІО 4.2.1-2]	пояснює, що кожна людина має право на особистий простір [4 ГІО 5.1.3] пояснює, чому потрібно діяти справедливо і забезпечувати рівне ставлення до інших [4 ГІО 5.3.1-3] розповідає про свої досягнення, досягнення різних спільнот [4 ГІО 6.2.1-1]	результати і наслідки подій [6 ГІО 1.2.1] пояснює присутність минулого в сучасному суспільному просторі [6 ГІО 1.2.2] пояснює, як життя людини і суспільства залежить від природних змін, науково-технічних винаходів, соціальних обставин [6 ГІО 1.3.2] пояснює потребу доступності громадського простору для людей з інвалідністю або маломобільних груп населення [6 ГІО 2.3.1-4] описує соціокультурні практики різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими	історичних осіб [9 ГІО 1.2.1] обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів [9 ГІО 1.2.2] пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору [9 ГІО 2.3.1] формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання [9 ГІО 5.1.2-4]	факту), взаємовпливи історичних явищ і процесів, висловлює думку щодо ролі історичних осіб [12 ГІО 1.2.1-1] обстоює думку щодо необхідності облаштування громадського простору свого міста/села/селища та протидії порушенням правил поведінки в громадських місцях [12 ГІО 2.3.2-1] добирає та оцінює різноманітну інформацію щодо важливих суспільних питань [12 ГІО 4.2.1-2] висловлює аргументовану думку щодо важливості для України власних державних символів, державної мови, суспільно-державних
-----------------------	---	--	---	---	---

			(вподобання у їжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо) [6 ГІО 5.1.2-2] пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю [6 ГІО 5.1.2-3]		(національних) цінностей [12 ГІО 6.3.1-2] висловлює аргументовану думку щодо різних аспектів громадсько-політичного життя в Україні та світі [12 ГІО 6.3.1-3] аргументує власну належність і належність інших осіб до української нації [12 ГІО 5.1.1-2] обстоює власну гідність [12 ГІО 5.1.3]
Критичне та системне мислення	виділяє основні факти з розповіді або ілюстрацій [2 ГІО 4.1.1-1] групує події або інформацію за спільною ознакою [2 ГІО 4.1.1-2] розрізняє вигаданих персонажів і реальних людей [2 ГІО 3.3.1-2]	збирає та систематизує інформацію на задану тему [4 ГІО 4.1.1] розрізняє факти та судження у текстах чи розповідях про історичні події [4 ГІО 3.3.2] визначає свої потреби,	розрізняє факт і судження в запропонованому тексті/ медіатексті [6 ГІО 3.3.1] оцінює інформацію щодо її достовірності, надійності і повноти [6 ГІО 3.3.2]	визначає достовірність і повноту джерела відповідно до усталених (самостійно заданих) критеріїв [9 ГІО 3.3.1] пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації [9 ГІО 3.3.2] визначає вплив економічних, політичних, соціальних та культурних обставин на погляди і	обґрунтовує нелінійність, багатоваріантність історичного розвитку [12 ГІО 1.2.1-1 П] здійснює періодизацію історичних процесів на основі альтернативних критеріїв [12 ГІО 1.3.1-1 П]

		відрізняє їх від бажань [4 ГІО 5.1.1-3] наводить приклади зв'язку життя власної родини з історією України [4 ГІО 6.3.2-1]		життєву позицію автора джерела [9 ГІО 3.3.2-1] визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність колонізаційних та міграційних процесів [9 ГІО 2.2.3-1] виявляє смислові зв'язки між різними фрагментами інформації та джерелами різних видів [9 ГІО 3.2.1-3]	розробляє моделі альтернативного історичного розвитку [12 ГІО 1.3.2-2 П] характеризує системно-структурні зв'язки в історичному процесі [12 ГІО 4.1.1] аналізує джерело інформації та оцінює його [12 ГІО 3.2.1] виявляє стереотипні судження в джерелі, визначає мотиви автора, які вплинули на інтерпретацію ним минулого/сучасності [12 ГІО 3.2.1-1 П] виявляє і оцінює інформаційні маніпуляції і пропаганду, ідентифікує упереджені погляди і припущення у джерелах інформації [12 ГІО 3.2.2-2]
--	--	---	--	--	---

				визначає ідеологічну спрямованість джерела і оцінює його з погляду забезпечення прав людини і суспільних інтересів [12 ГІО 3.3.2-1 П] систематизує соціальну і історичну інформацію (за самотійно обраними критеріями) в таблиці, діаграми, графіки тощо [12 ГІО 4.1.1-1] зіставляє події, явища і процеси української та світової історії; визначає їх взаємовпливи [12 ГІО 4.1.3-2] аналізує аргументацію та пояснює критерії її оцінювання [12 ГІО 4.2.2-1] пояснює взаємодію політичних,
--	--	--	--	---

					економічних, соціальних і культурних чинників у розвитку суспільства [12 ГІО 4.3.2-3]
Здатність логічно обґрунтовувати позицію	пояснює, що як дитина має особливий захист зі сторони держави та батьків, або осіб, що їх замінюють [2 ГІО 5.2.1] пояснює простими словами, чому щось сталося в минулому або що може статися, якщо зміниться певна ситуація [2 ГІО 4.3.1]	розповідає про події або суспільні явища у логічній послідовності [4 ГІО 4.2.2-1] пояснює, як держава та громада впливають на життя дитини [4 ГІО 5.1.2-1] пояснює, як Конституція України впливає на його / її життя і життя всіх громадян України [4 ГІО 6.3.1-3] пояснює, чому важливо знати свої права і виконувати обов'язки громадянина [4 ГІО 6.3.1-2]	аргументовано пояснює перебіг і сутність історичних і сучасних подій, явищ, процесів, діяльності людей [6 ГІО 4.2.2]	добирає логічні і достатні аргументи для підтвердження певного судження [9 ГІО 4.2.2]	обґрунтовує нелінійність, багатоваріантність історичного розвитку [12 ГІО 1.2.1-1 П] оцінює аргументованість суджень, висновків щодо історичної події, явища, процесу [12 ГІО 4.2.2] формулює судження на основі критеріїв, принципів і цінностей [12 ГІО 4.2.1-1 П] обґрунтовує власні судження, висновки, оцінки [12 ГІО 4.2.2-2] узагальнює контроверсійні судження і оцінки минулого, сучасних

		пояснює, як дії людей у минулому впливають на сучасне життя [4 ГІО 4.3.1-1]			суспільних процесів для формулювання власних висновків та аргументації [12 ГІО 4.3.2-2] оцінює історичні процеси на основі їх передумов, перебігу і результатів [12 ГІО 4.1.3-1]
Творчість	запитує у дорослих про правдивість інформації, шукає пояснення [2 ГІО 3.3.1-1] розпитує дорослих про сучасне громадське життя та минуле України [2 ГІО 6.3.1-2]	формулює запитання для перевірки достовірності інформації; знаходить інформацію, яка спростовує або підтверджує сумніви [4 ГІО 3.3.1-1]	наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогодні [6 ГІО 6.3.1-5] формулює питання різного типу до тексту/ медіатексту, візуальних джерел [6 ГІО 3.2.1-4]	створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності [9 ГІО 3.2.2-3] добирає відомості, необхідні для виконання пізнавального і творчого завдання [9 ГІО 3.1.2] формулює запитання стосовно взаємодії суспільно-історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей, робить припущення щодо їх впливу на суспільство [9 ГІО 4.1.1-2] пропонує способи подолання конфліктів, розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГІО 6.3.1-3]	розробляє моделі альтернативного історичного розвитку [12 ГІО 1.3.2-2 П] реконструює історичну ситуацію (період, явище, процес) на основі історичних джерел та сучасних досліджень [12 ГІО 4.1.1-1 П] обирає тему дослідження, формулює проблемне завдання і визначає стратегію його виконання [12 ГІО 4.3.2-1 П] формулює гіпотезу дослідження і добирає джерела

					інформації (поглиблений) [12 ГІО 4.3.2-2 П] узагальнює результати, формулює висновки і представляє результати дослідження [12 ГІО 4.3.2-3 П] пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГІО 6.2.1-2] моделює варіанти власної участі в розв'язанні проблем державного та/або глобального рівня [12 ГІО 6.2.1-3 П]
Ініціативність	долучається до заходів, спрямованих на розвиток української громадянської та національної ідентичності [2 ГІО 6.3.2]	долучається до заходів, спрямованих на розвиток української громадянської та національної ідентичності [4 ГІО 6.3.2] протидіє спробам порушення	бере участь у процедурах самоврядування закладу освіти / класу та прийнятті рішень [6 ГІО 6.1.2]	застосовує принципи та механізми демократії в житті закладу освіти [9 ГІО 6.1.2] бере участь у громадських ініціативах щодо формування інклюзивного простору [9 ГІО 2.3.2-2]	пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГІО 6.2.1-2] ініціює та/або долучається до активних дій для розв'язання спільних проблем

		власного особистого простору, спираючись на правила розв'язання конфліктної ситуації, та не порушує особистий простір інших [4 ГІО 5.1.3-1] разом з іншими визначає засади життя класу [4 ГІО 6.1.1]			місцевих громад (закладу освіти) [12 ГІО 6.2.1-4 П] усвідомлено бере участь в облаштуванні громадського простору у своєму місті/селі/селищі [12 ГІО 2.3.2-1 П] оцінює ідеології та діяльність політичних партій, суспільних рухів, організацій та їх роль у розвитку демократичного суспільства [12 ГІО 6.1.2-2] обстоює думку щодо необхідності облаштування громадського простору свого міста/села/селища та протидії порушенням правил поведінки в громадських місцях [12 ГІО 2.3.2-1]
Вміння конструктивні	поводиться так, щоб не образити гідність інших	розпізнає та описує емоції,	протидіє утискам, насиллю (булінгу), виявам нерівності	створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу),	визначає відповідальність за

о керувати емоціями	(дітей і дорослих) [2 ГІО 5.2.2-1]	почуття, переживання [4 ГІО 5.1.1-2] висловлює думки й почуття, що виникли під впливом інформаційного джерела [4 ГІО 3.2.1-3] визначає свої риски характеру [4 ГІО 5.1.1-1]	або несправедливості [6 ГІО 5.3.2] розвиває емпатію [6 ГІО 6.2.2]	виявів нерівності або несправедливості [9 ГІО 5.3.2] розвиває емоційний інтелект [9 ГІО 6.2.2]	свої дії [12 ГІО 5.1.2-1] виявляє у пропонованих для дослідження ситуаціях випадки порушення права на повагу до людської гідності і пропонує способи його захисту [12 ГІО 5.1.3-1] ідентифікує прояви дискримінації та утисків [12 ГІО 5.3.2-1] доводить негативний вплив соціальних упереджень на забезпечення миру, стабільності, прав людини [12 ГІО 5.3.2-1 П] визначає способи запобігання порушенням правил поведінки в громадських місцях [12 ГІО 2.3.2-2 П]
Вміння оцінювати ризики	визначає дії, які не сприяли успіху [2 ГІО 6.2.1-2]	ідентифікує ситуації, у яких ідеться про	бере до уваги зміни, оцінює їх ризики та переваги для	спираючись на логіку причиново-наслідкових і просторових зв'язків,	оцінює переваги і ризики ідей для вирішення

		порушення прав людини, зокрема прав дитини [4 ГІО 5.2.2-1]	власного життя та життя спільноти [6 ГІО 6.3.1-4] критично осмислює ризики, пов'язані із шкодою для навколишнього середовища [6 ГІО 6.2.1-5]	прогнозує подальший перебіг подій, явищ, процесів та оцінює можливі зміни [9 ГІО 1.3.2-2] передбачає зміни в різних галузях суспільного життя, прогнозує пов'язані з ними ризики і переваги [9 ГІО 1.3.2-3] пояснює переваги ринкової економіки та важливість чесної конкуренції для розвитку суспільства [9 ГІО 6.3.1-4]	екологічних, економічних, соціальних завдань державного та/або глобального рівня [12 ГІО 6.2.1-3] описує виборчий процес і пов'язані з ним ризики [12 ГІО 6.1.2-1] пояснює механізм і процедури виборчого процесу і пов'язані з ним ризики [12 ГІО 6.1.2-1 П] досліджує екологічні, економічні і демографічні проблеми, пропонує заходи щодо їх розв'язання [12 ГІО 2.2.1-2] виявляє і оцінює інформаційні маніпуляції і пропаганду, ідентифікує упереджені погляди і припущення у джерелах інформації [12 ГІО 3.2.2-2]
--	--	---	---	--	--

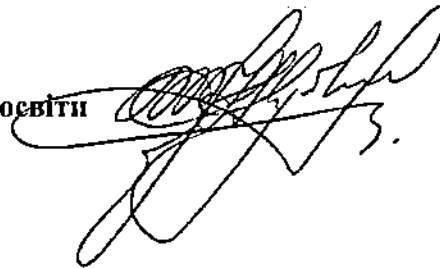
Вміння приймати рішення	пояснює, що має зробити для досягнення успіху [2 ГІО 6.2.1-1]	пояснює, як діяти у випадку порушення прав дитини [4 ГІО 5.2.2-2]	визначає, що влаштовує/не влаштовує в знайомому оточенні [6 ГІО 6.2.1-1] пропонує, як можна змінити те, що його не влаштовує [6 ГІО 6.2.1-2]	пропонує декілька варіантів розв'язання проблем відповідної спільноти та обирає найоптимальніший [9 ГІО 6.2.1-2] виявляє інтереси різних спільнот/груп і шукає шляхи їх (інтересів) узгодження для розв'язання проблем відповідних спільнот/груп [9 ГІО 6.2.1-3] пропонує способи подолання конфліктів, розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГІО 6.3.1-3]	моделює соціальні ситуації з погляду дотримання прав людини і вимог законодавства [12 ГІО 5.2.2-1] моделює ситуації порушення прав і гідності людини та пропонує доцільні національні та міжнародні механізми їх захисту і відновлення [12 ГІО 5.2.2-1 П] описує виборчий процес і пов'язані з ним ризики [12 ГІО 6.1.2-1] пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГІО 6.2.1-2] характеризує стан суспільства та прогнозує напрями політичних, економічних, соціальних процесів,
---------------------------------------	--	--	--	--	---

					геополітичних змін [12 ГІО 6.3.1-2 П] моделює варіанти власної участі в розв'язанні проблем державного та/або глобального рівня [12 ГІО 6.2.1-3 П]
Вміння розв'язувати проблеми	визначає причини власних успіхів і невдач [2 ГІО 6.2.1]	пропонує варіанти розв'язання проблем у різних спільнотах [4 ГІО 6.2.1-2]	з допомогою вчителя / учительки долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників [6 ГІО 6.2.1]	знаходить достовірну інформацію про сутність екологічних проблем та пропонує способи їх розв'язання [9 ГІО 2.2.2-3] пропонує (з допомогою вчителя / учительки) способи розв'язання наявних суспільних проблем, які мають історичне підґрунтя, аналізує суспільний і власний досвід [9 ГІО 4.1.3-2] долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників [9 ГІО 6.2.1] виявляє інтереси різних спільнот/ груп і шукає шляхи їх (інтересів) узгодження для розв'язання проблем відповідних спільнот/ груп [9 ГІО 6.2.1-3]	узагальнює результати, формулює висновки і представляє результати дослідження [12 ГІО 4.3.2-3 П] досліджує екологічні, економічні і демографічні проблеми, пропонує заходи щодо їх розв'язання [12 ГІО 2.2.1-2] пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГІО 6.2.1-2] виявляє і оцінює інформаційні маніпуляції і пропаганду,

					ідентифікує упереджені погляди і припущення у джерелах інформації [12 ГІО 3.2.2-2] моделює ситуації порушення прав і гідності людини та пропонує доцільні національні та міжнародні механізми їх захисту і відновлення [12 ГІО 5.2.2-1 П]
Здатність співпрацюват и з іншими людьми	знає правила спілкування з іншими на засадах поваги та рівності [2 ГІО 5.3.1-2]	взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 5.1.2-3] для доброзичливого спілкування враховує, що інші люди можуть мати інший досвід або потреби [4 ГІО 5.3.1-2]	конструктивно взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями [6 ГІО 5.3.1] спільно з однолітками усвідомлено бере участь у громадських заходах [6 ГІО 6.2.1-8]	цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги і виклики в сучасному суспільстві [9 ГІО 5.3.1] спільно з однолітками усвідомлено бере участь у громадських заходах або організовує їх [9 ГІО 6.2.1- 7] бере участь у проектах, спрямованих на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України [9 ГІО 6.2.1-8]	ініціює та/або долучається до активних дій для розв'язання спільних проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГІО 6.2.1-4 П] усвідомлено бере участь в облаштуванні громадського простору у своєму місті / селі / селищі [12 ГІО 2.3.2-1 П] долучається до створення проектів

		укладає правила, дотримання яких забезпечує взаємну довіру в родині та школі, дотримується цих правил [4 ГЮ 6.1.1-1]			рішень, спрямованих на подолання дискримінації [12 ГЮ 5.3.2-2] проєктує розвиток власної особистості з огляду на належність до різних спільнот [12 ГЮ 5.1.1-1 П] досліджує ситуації в місцевій громаді (у закладі освіти тощо), виокремлює явища чи процеси, які потребують змін [12 ГЮ 6.2.1-1]
--	--	---	--	--	---

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЪОХІН

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства освіти і
науки України**

20 08 2025 № 1163

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

I. Особливість мистецької освітньої галузі

Мистецтво — один із фундаментальних способів пізнання світу. Воно доповнює раціональне мислення, даючи змогу людині осмислювати реальність через чуттєве, образне та символічне сприйняття. Його витoki, — з-поміж іншого, — й у грі. Мистецтво, як і гра, народжується з внутрішнього прагнення досліджувати, перевтілюватися, експериментувати. Саме гра — базовий спосіб розвитку в дитинстві, і мистецтво продовжує її траєкторію, перетворюючи інтуїтивну взаємодію зі світом на усвідомлене творення смислів.

Завдяки мистецтву ми розвиваємо уяву, емоційну чутливість, здатність бачити невидиме та надавати голос неспроговореному. Художня практика не лише дає можливість людині виражати себе, але й створює передумови для розуміння — себе, інших та світу.

Мистецтво формує відчуття складності, неоднозначності, глибини — і водночас дає безпечний простір для сумніву, діалогу та пошуку нових смислів. Саме тут починається свобода — можливість бути автентичним, не втрачаючи зв'язку з іншими.

У світі, де цифровізація, автоматизація та штучний інтелект трансформують традиційні професії, саме творче мислення залишається однією з переваг людини. Мистецька освітня галузь формує мислення, що вирізняється гнучкістю, інноваційністю та критичністю — ключовими якостями, які забезпечують не лише здатність адаптуватися до майбутніх викликів, а й активну участь у культурному, соціальному та громадянському житті.

Мистецтво в системі шкільної освіти — це простір свободи, уяви та співтворення. У навчанні воно виконує унікальну функцію — створює умови для вільного дослідження, інтуїтивного мислення, відчуття краси та емпатії. Це простір, де учні та учениці можуть досліджувати себе та світ у безпечний, відкритий і натхненний спосіб.

Мистецька освітня галузь є визначальною в процесі формування внутрішньо вмотивованої, культурно свідомої особистості, яка не просто споживає змісти, а створює їх — як активний учасник / активна учасниця екосистеми культури.

Навчання мистецтва в закладах загальної середньої освіти сприяє формуванню:

- культурної ідентичності та відкритості до інших культур;
- навичок міжособистісного діалогу та співпраці;
- здатності мислити нестандартно, працювати з багатозначністю та символами;
- вміння розпізнавати власні емоції та емоції інших, а також здійснювати емоційну регуляцію;
- навичок самовираження та соціального залучення;
- вміння інтерпретувати мистецькі повідомлення й осмислювати культурні феномени;
- досвіду співтворення та колективної рефлексії.

Відповідно до Цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй (Ціль 4. Якісна освіта)¹, якісна освіта має сприяти формуванню культури миру, громадянської відповідальності, поваги до прав людини, гендерної рівності та культурного розмаїття. Мистецтво, особливо сучасне, є природним середовищем для такого навчання.

В українському контексті, де суспільство переживає глибокі трансформації, пов'язані з війною та інтенсивним розвитком власної культурної ідентичності, мистецька галузь у

¹ Цілі сталого розвитку ООН в Україні.

зкладах загальної середньої освіти має бути платформою для культурного відновлення, формування суб'єктності, укорінення в українській ідентичності й водночас відкритості до світу.

Наприклад, спільне вивчення та інтерпретація творів українського мистецтва (народного, класичного, сучасного), створення художніх робіт на теми пам'яті, родинної історії або локальної спадщини допоможуть учням / ученицям краще усвідомити власне походження та цінність культурної тяглості. Участь у мистецьких проєктах, які пов'язані з осмисленням сьогодення — війни, викликів, прав людини, — сформує в учнівства суб'єктну позицію, здатність висловлюватися, співпереживати й брати відповідальність за зміст, який вони створюють.

Сучасні уроки мистецької освітньої галузі мають стати простором, де дитина відкриває власні таланти, навчається співпрацювати з іншими, розвиває емпатію, інтерес до різних культурних практик і поступово набуває культурної ерудиції — знань і досвіду, які допомагають орієнтуватися в історії мистецтва, сучасних візуальних кодах і культурному контексті. Освітня галузь повинна сприяти формуванню особистості, яка:

- має внутрішню мотивацію до пізнання та творчого пошуку;
- знає свої сильні сторони та прагне розвивати їх;
- має досвід співпраці та командної роботи;
- усвідомлює власну культурну ідентичність і цінує мистецтво різних народів і епох;
- здатна бути і творцем / творчицею, і вдумливим реципієнтом / реципієнткою культури.

Метою мистецької освітньої галузі є формування внутрішньо вмотивованої, культурно свідомої, вільної та творчої особистості, яка здатна пізнавати себе і світ, досліджувати власну національну ідентичність, мислити критично й образно, висловлювати свою позицію засобами мистецтва та діяти відповідально в культурному середовищі.

Історія розвитку галузі у вітчизняній освіті демонструє поступовий перехід від академічної моделі «естетичного виховання» до сучасного інтегративного підходу, орієнтованого на учня / ученицю як творця / творчині сенсів. Сьогодні завданням школи є не лише ознайомлення учнівства з мистецтвом, а й формування його свідомого, критичного ставлення до культури як середовища існування та розвитку.

Мистецька освітня галузь поєднує традиційні компоненти музичного та образотворчого мистецтв, які були основою попередньої освітньої парадигми, із сучасними мистецькими практиками, включно з медіакультурою, дизайном, цифровим мистецтвом. Така інтеграція розширює горизонти навчання мистецтву — від академічного опановування техніками до опанування способів створення й осмислення змісту в умовах медіареальності. Вихід за межі класичних форм дозволяє учнівству розвивати не лише естетичний смак, а й критичне ставлення до візуальної культури, уміння інтерпретувати сучасні культурні явища та створювати власні мистецькі висловлювання у нових форматах.

II. Мета мистецької освітньої галузі

Мистецька освітня галузь сприяє розвитку творчості, креативного мислення, естетичного сприйняття та здатності до критичного осмислення різних видів мистецтва.

Вона забезпечує розвиток культурної компетентності, допомагає учням / ученицям сформувати своє ставлення до різних культурних феноменів. Учнівство вчиться інтерпретувати мистецтво та співіснувати з ним, що сприяє самоусвідомленості та розвиває здатність розуміти інших.

В основі галузі лежить практичний підхід, мета якого не лише дати дитині можливість дослідити та розвинути власний творчий та креативний потенціал, а й сформувати компетентного учасника / учасниці екосистеми культури, який отримує радість від творчого

та креативного пошуку, дослідження та пізнання. PISA² визначає креативне мислення як компетентність особистості продуктивно залучатися до генерування, оцінювання та вдосконалювання ідей, результатом чого може стати прийняття оригінальних та ефективних рішень, поступ у знаннях і дієвий прояв фантазії. Відповідно до рамкового документу PISA 2022 щодо оцінювання креативного мислення, у межах моніторингу ступінь креативності учнів / учениць визначається відповідно до того, наскільки запропоновані ними рішення певних проблемних завдань є оригінальними, нешаблонними, нетривіальними, але водночас і відповідними до тих завдань, які пропонуються для креативного розв'язання. У рамковому документі також указана різниця між поняттями “творчий” та “креативний”, подальше розрізнення яких важливе для якісної реалізації мети мистецької освітньої галузі.

Ключові елементи освітнього процесу — це гра як спосіб пізнання, спільна творчість, креатив і практична робота з образами. Навчання передбачає знайомство з різними культурами, пізнання та усвідомлення цінності культурної спадщини, уміння ставити питання до почутого / зображеного, а також до контексту / автора / авторки / ідеології.

Таблиця 1

Мета мистецької освітньої галузі (за державними стандартами)	
Державний стандарт початкової освіти	Формування культурної та інших компетентностей, цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті, поваги до національної та світової мистецької спадщини.
Державний стандарт базової середньої освіти	Цілісний розвиток успішної особистості учня / учениці у процесі освоєння мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні.
Державний стандарт профільної середньої освіти	Цілісний розвиток особистості здобувача / здобувачки освіти, у процесі освоєння мистецьких надбань; формування компетентностей, необхідних для мистецько-творчого самовираження, розкриття креативного потенціалу, залучення до культуротворчої діяльності та міжкультурної комунікації.

Таблиця 2

Мета мистецької освітньої галузі для кожного циклу освіти:

Початкова освіта	
1–2 клас (адаптаційно-ігровий цикл)	3–4 (основний цикл)
– пізнає українське та зарубіжне мистецтво в його різноманітних формах,	– усвідомлено пізнає українське та зарубіжне мистецтво, розпізнає стилі,

² PISA-2021: рамковий документ щодо оцінювання креативного мислення (чорновий варіант, третя редакція) / перекл. з англ. К. Шумової ; наукове редагування Т. Вакулєнко, В. Терещенко ; передне слово та додатки. Вакулєнко, В. Терещенко. Київ : Український центр оцінювання якості освіти, 2022. 131 с.

виявляє інтерес до культури, традицій і мистецької спадщини, розрізняє види мистецтва та їхні засоби виразності; – створює прості художні образи, експериментує з формою, кольором, ритмом, рухом, звуком, застосовує знайомі техніки та матеріали для вираження власних емоцій і думок; – виявляє естетичне ставлення до навколишнього світу, помічає красу у звичних речах, бере участь в естетичному оформленні навчального простору та художньому переосмисленні побаченого; – виявляє емоційно-ціннісне ставлення до мистецьких творів, розмірковує над їхнім змістом, ділиться враженнями, використовує як вербальні, так і невербальні способи вираження; – презентує власні творчі роботи в доступній формі, висловлює прості судження щодо результатів діяльності та відчуває гордість за власні досягнення; – взаємодіє з іншими через мистецтво, дотримується правил спільної творчості, розвиває навички співпраці, толерантного спілкування й підтримки одне одного; – усвідомлює, як мистецтво впливає на настрій і внутрішній стан, вчиться обирати види творчості, які сприяють самовираженню, емоційному балансу й життєвій стійкості.	жанри, образи, виявляє інтерес до мистецької спадщини та культурного розмаїття; – розпізнає загальну специфіку мову мистецтва різних видів (музика, живопис, театр, хореографія тощо), характерні риси й основні засоби художньої виразності, зокрема мелодію, кольорову гаму, ритм, динаміку, композицію, і пояснює їхню роль у передачі змісту й настрою мистецького твору; – застосовує різноманітні художні засоби та техніки для створення власних творчих робіт, самостійно обирає матеріали та форми вираження відповідно до задуму; – пропонує власне тлумачення змісту мистецьких творів, висловлює власні міркування про побачене й почуте, виявляє емоційне ставлення до художніх образів; – реалізовує творчі проекти, поєднує різні види мистецтва в інтегрованій діяльності, ураховує національний контекст у власному мистецькому висловленні; – репрезентує результати власної творчості в усній, візуальній або перформативній формі, аргументує свій задум, аналізує успіхи й труднощі в роботі; – працює в команді над мистецькими завданнями, дотримується правил культурної взаємодії, виявляє ініціативу, взаємоповагу й здатність до творчої співпраці; – усвідомлює значення мистецтва для особистого розвитку та емоційного благополуччя, обирає улюблені види творчої діяльності для самовираження, формує художній смак і відкритість до культурного досвіду.
Базова середня освіта	
5–6 класи (адаптаційний цикл)	7–9 класи (базове предметне навчання)
– усвідомлено пізнає українське та зарубіжне мистецтво, розрізняє основні стилі, жанри й види, аналізує культурно-історичний контекст творів; – інтерпретує художні образи в різних видах мистецтва, виявляє власне розуміння змісту, спираючись на	– поглиблено пізнає українське та зарубіжне мистецтво, розрізняє художні напрями, стилі, жанри й види, розуміє культурно-історичні контексти мистецьких творів; – інтерпретує художні образи, виявляє власне бачення змісту й форми, аналізує

асоціації, емоційні враження та набуті знання; – розвиває художньо-образне та асоціативне мислення, створює творчі роботи, самостійно добираючи художні засоби й техніки відповідно до ідей; – виявляє емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва, розмірковує над морально-етичними, національними й культурними смислами мистецьких творів; – використовує елементи міжвидової інтеграції у власній творчості (поєднує звук, образ, слово, рух), створює прості мистецькі проекти; – комунікує через мистецтво — висловлює думки про твори, презентує результати творчості, спілкується з однокласниками / однокласницями в межах спільних художніх завдань; – застосовує інформаційно-цифрові інструменти у пошуку, створенні та представленні мистецького контенту, орієнтується в культурному просторі; – усвідомлює роль мистецтва у власному житті, національній культурі та міжкультурному спілкуванні, виявляє здатність до самовираження, креативності та рефлексії.	авторський задум, настрій і символіку; – створює власні мистецькі висловлювання, виявляючи самостійність у доборі художніх матеріалів, технік і форм, реалізує творчі ідеї в індивідуальних та колективних проектах; – розвиває художньо-образне та асоціативне мислення, експериментує з формою, поєднує традиційні й сучасні засоби творчості, осмислює результати своєї діяльності; – виявляє емоційне й ціннісне ставлення до мистецтва, формує власну естетичну позицію, здатність до рефлексії та критичного осмислення мистецьких творів; – використовує мистецтво як засіб усвідомленого самовираження, емоційного балансу, міжособистісної взаємодії й міжкультурного діалогу; – застосовує інформаційно-цифрові технології в процесі мистецької діяльності, створює та поширює культурний контент відповідально й етично; – усвідомлює роль мистецтва в збереженні й розвитку національної культурної спадщини, формує відчуття причетності до культури України як частини світового мистецького простору.
Профільна середня освіта	
10 клас (профільно-адаптаційний цикл)	11–12 класи (профільний цикл)
– має інтерес до пізнання мистецтва різних епох, культур і напрямів, аналізує взаємозв'язки між мистецтвом, історією, філософією та суспільством; – інтерпретує художні образи на глибшому смисловому рівні, застосовує поняттєвий апарат для аналітичного розгляду мистецьких творів у різних видах мистецтва; – створює авторські мистецькі висловлювання, самостійно обирає форми, засоби та стилі відповідно до задуму, виявляє ініціативу, гнучкість і креативність; – рефлексує над естетичними, моральними, соціальними та національними смислами мистецтва, формує особисту художню позицію, розвиває стійке ціннісне ставлення до культури; – використовує інформаційно-цифрові технології в процесі художнього творення, аналізу й репрезентації власних робіт, відповідально ставиться до авторства та джерел; – застосовує мистецтво як засіб самовираження, міжособистісного спілкування та міжкультурної комунікації, бере участь у культуротворчій діяльності; – усвідомлює мистецтво як чинник формування національної ідентичності, громадянської свідомості, здатності до співпереживання й розуміння багатоманітного	

світу;

- розглядає мистецтво як можливий складник професійного вибору, оцінює його роль у власному житті та житті суспільства.

III. Структура галузі

Освітній поступ у мистецькій галузі базується на принципі поетапного розгортання досвіду учнівства і створенні умов для ускладнення його світогляду. Теми, які вивчають на різних рівнях, повертаються на новому етапі розвитку, що дозволяє поступово поглиблювати зміст і ускладнювати способи його осмислення. Такий підхід сприяє формуванню креативного мислення, а також забезпечує сталість у набутті мистецьких компетентностей.

Одним з ключових принципів побудови змісту є поступове зростання автономії учнівства. На початковому етапі учень / учениця здобуває базові навички через наслідування і спостереження. Згодом він / вона переходить до інтерпретації, а на старших етапах здатен(-на) проявляти самостійність у створенні мистецьких рішень, критичному аналізі культурних явищ і публічному представленню власних ідей.

Навчальний процес орієнтований не лише на розвиток творчих здібностей, а й на розуміння мистецтва як феномена, пов'язаного з національними, історичними, соціальними та культурними контекстами. Застосування візуальної практики, ігрових методів, дослідження та рефлексії дозволяє учням / ученицям поступово переходити від емоційного і чуттєвого сприйняття до усвідомленого і міждисциплінарного аналізу мистецьких явищ.

Таблиця 3

Особливості викладання мистецької освітньої галузі

1–4 класи, 6–9 років:	– Учні / учениці вчатьсЯ спостерігати, наслідувати, опановують базові техніки. – Важливу роль відіграє демонстраційний стиль викладання, учитель / учителька є провідником / провідницею, джерелом знання. – Підтримується ігровий підхід, візуальне сприйняття, розвиток моторики, сприйняття ритму та кольору.
5–7 класи, 10–12 років:	– Учні та учениці поступово переходять до експерименту та варіацій у межах запропонованих тем. – Учитель / учителька стає ментором / менторкою, який(-а) підтримує процес дослідження. – З'являється критичне ставлення до результату, навички аналізу, початки діалогу.
8–9 класи, 13–14 років:	– Учні та учениці самостійно обирають теми, засоби, техніки, формують власні висловлювання. – Навчання має проєктний характер, формується спільна творча практика. – Роль учителя / вчительки — фасилітатор / фасилітаторка діалогу, обговорення, співмислення.
10–12 класи, 15–17 років:	– Учні та учениці є авторами повноцінних мистецьких проєктів. Робота орієнтована на дослідження тем, самостійне планування, публічну презентацію.

	– Учитель / учителька є ментором / менторкою, експертом-консультантом / експертом-консультанткою, провідником / провідницею у творчу індустрію.
--	---

Такий підхід дає змогу розгорнути повноцінну траєкторію мистецького розвитку учня / учениці — від захоплення й наслідування до свідомого авторства, що відповідає цілям мистецької галузі в сучасній освіті.

Обов'язковим результатом навчання, визначеним у стандартах мистецької освітньої галузі (далі — МІО):

МІО 1: Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва;

МІО 2: Художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва;

МІО 3: Пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту;

МІО 4: Використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації.

Нижче наведено перелік результатів, які учень / учениця може досягти після завершення кожного освітнього рівня. Під кожним результатом указані конкретні досягнення, що відповідають початковому, базовому та профільному рівню освіти. Ці результати інтегрують ключові компетентності Нової української школи та положення таких рамок, як LifeComp, EntreComp, DigComp та GreenComp. Вони також узгоджені з віковими особливостями розвитку мистецьких здібностей дітей згідно з актуальними дослідженнями.

Таблиця 4

Перелік обов'язкових освітніх результатів мистецької освітньої галузі

Результат	1–4 класи	5–9 класи	10–12 класи
Розвиває креативне мислення та здатність до створення оригінальних ідей	Учень вміє перетворювати власні емоції на прості художні образи, створює малюнки, композиції чи прості музичні ритми. Креативність є спонтанною, образною, базується на фантазії й ігрових формах.	Учень експериментує з різними техніками, формами та ідеями, створює варіанти рішень у межах заданої теми. Креативність пов'язана з самодослідженням, новим рівнем абстракції та пошуком стилю.	Учень розробляє власні мистецькі проекти, що мають концептуальну новизну та особистісну позицію. Креативність стає обдуманною, рефлексивною, інтегрованою в світогляд.
Виявляє здатність до емоційного самовираження через мистецтво	Передає настрій через колір, лінію, рух, звук. Виявляє базові емоції через символічні форми.	Уміє розпізнавати й передавати складніші емоційні стани, створює твори, які виражають особисті	Використовує мистецтво як спосіб осмислення власного досвіду й емоційних станів у діалозі із соціальним контекстом. Відображає

		переживання. Емоційність поєднується з аналітичним підходом.	глибокі емоційно-світоглядні теми.
Формус естетичне сприйняття та чутливість до візуального середовища	Відрізняє гармонійне й дисгармонійне у формі, кольорі, звуці. Реакція переважно емоційно-інтуїтивна.	Аналізує естетичні якості мистецьких творів, розуміє композицію, стиль. Цікавиться технічними деталями і композиційною логікою.	Критично осмислює культурне й естетичне значення образів у публічному просторі та медіа. Має індивідуальний естетичний смак і здатність до метакритики.
Оволодіває мистецькими техніками та засобами виразності	Засвоює базові прийоми малювання, гри на шумових та ударних інструментах, співу, руху. Активно експериментує з матеріалами, вивчає елементи ритму, кольору, форми.	Володіє техніками в різних видах мистецтва (живопис, музика, драма), розуміє принципи композиції, ритму, гармонії.	Обирає виразні засоби відповідно до задуму, свідомо комбінує техніки, винаходить власний творчий стиль.
Уміє працювати в команді в процесі співтворення	Бере участь у спільних творчих завданнях, дотримується домовленостей у групі.	Вносить власні ідеї в групові проекти, конструктивно взаємодіє, підтримує однокласників / однокласниць.	Є ініціатором та організатором спільних проєктів, розуміє динаміку командної роботи, може виконувати різні ролі в колективі.
Формус усвідомлену культурну ідентичність і відкритість до різноманіття	Знайомиться з українським мистецтвом, народними піснями, казками, традиціями.	Аналізує різні культурні явища, порівнює художні традиції, розуміє роль мистецтва у формуванні національної ідентичності.	Рефлексує над особистим культурним досвідом, виявляє толерантність, цінує різноманіття форм мистецького вираження в світі.
Розвиває візуальну, музичну та просторову грамотність	Розпізнає елементи художньої мови (форма, колір, мелодія, рух), розуміє прості візуальні, музичні	Інтерпретує візуальні й аудіальні образи, пояснює їхню побудову, логіку, символіку,	Аналізує складні мистецькі об'єкти, використовує знання з візуальної та музичної мови у власних творчих висловлюваннях.

	або просторові структури.	композиційні принципи.	
Інтегрує мистецтво з іншими галузями знань	Створює малюнки або сцени на теми з інших предметів (природознавства, математики), розпізнає зв'язок між музикою / образом і подіями.	Бере участь у міждисциплінарних проєктах, поєднує мистецьке висловлювання з науковими / соціальними темами, застосовує STEAM-підхід.	Самостійно ініціює міждисциплінарні мистецькі проєкти, залучає мистецтво до аналізу складних тем (екологія, технології, етика).
Виявляє естетичну турботу про навколишній світ	Дбає про охайність і гармонію у власній творчій роботі, розуміє красу природи й об'єктів довкілля.	Створює мистецькі висловлювання на теми охорони довкілля, екології, усвідомлює вплив дизайну на середовище.	Розробляє проєкти, що поєднують естетичну та екологічну відповідальність, практикує екологічний підхід у виборі матеріалів і форм.
Практикує рефлексію та самооцінку власної творчості	Називає, що подобається у власній роботі, ділиться емоціями від процесу.	Виокремлює власні сильні сторони й зони зростання в творчому процесі, аналізує власний результат.	Застосовує мистецькі критерії у процесі оцінки власних робіт, планує шляхи вдосконалення, усвідомлює власний творчий стиль.
Виявляє підприємницьке мислення в мистецтві	Презентує власні роботи однокласникам / однокласницям, розповідає про свої творчі ідеї.	Уміє планувати мініпроєкти, урахує потреби аудиторії, створює роботи для шкільних ярмарків, виставок.	Створює власні мистецькі продукти з урахуванням аудиторії, контексту й цінності. Володіє базовими знаннями з культурного менеджменту, авторського права, презентації власного портфолію.
Застосовує цифрові технології в мистецькій діяльності	Використовує прості цифрові інструменти для створення зображень, звуків, анімації.	Уміє редагувати фото, аудіо, відео; створює цифрові мистецькі продукти; знайомий / знайома з основами медіаграмотності.	Створює мультимедійні проєкти, цифрове портфолію, використовує онлайн-платформи для просування мистецьких ідей і співпраці.
Формує сталу потребу в мистецтві та	Відвідує музеї, театри, концерти разом із класом,	Аналізує мистецькі події, розрізняє жанри, стилі,	Виявляє інтерес до мистецького життя громади й країни,

здатність бути свідомим глядачем / слухачем / свідомою глядачкою / слухачкою	ділиться враженнями від побаченого / почутого. Учиться елементарних правил культурної поведінки.	формує власну думку як глядач / глядачка.	критично осмислює побачене, самостійно обирає мистецькі події для відвідування. Усвідомлює значення мистецтва в особистісному розвитку.
--	--	---	---

Для відстежування поступу розвитку учнівства на кожному із циклів можна використовувати парадигму «Я-орієнтирів» (Таблиця 5).

У таблиці 6 наведено конкретні результати навчання, які відповідають ключовим компетентностям, що формуються на уроках мистецької освітньої галузі на різних циклах навчання. Запропоновані результати є прикладами, які демонструють можливі варіанти реалізації компетентнісного підходу. Більш докладно компетентнісний потенціал мистецької освітньої галузі розкрито у відповідних розділах державних стандартів освіти, де він представлений системно й комплексно.

У таблиці 7 наведено конкретні результати навчання, які відображають формування наскрізних умінь на уроках мистецької освітньої галузі на різних циклах навчання. Вони демонструють поступовий розвиток здатності учнів та учениць критично мислити, працювати в команді, творчо вирішувати мистецькі завдання, виражати себе через художні образи, а також усвідомлювати роль мистецтва у навчанні та повсякденному житті. Запропоновані результати є окремими ілюстративними прикладами, які показують можливі шляхи розвитку наскрізних умінь, але не охоплюють усю різноманітність їхнього формування.

IV. Поточний стан і виклики освітньої галузі

Попри високий потенціал та значущу роль у суспільстві, мистецька освітня галузь перебуває під впливом низки викликів системного, кадрового, змістового, методичного та технічного характеру. Відповідь на ці виклики є ключовою умовою для формування якісної та довготривалої освітньої політики в цій сфері.

1. Системні виклики.

Одним із найбільш значущих викликів є системна недооцінка мистецької освітньої галузі. За усталеною традицією попередньої освітньої системи поширеним є сприйняття мистецтва як «другорядного» предмета. Це проявляється зокрема і в недостатній кількості годин, які розподіляються на галузь за залишковим ефектом. Мистецькі курси часто розглядаються лише як прикладні, а не такі, що можуть розвивати критичне мислення, емоційний інтелект та ключові компетентності.

Можливі рішення:

– проведення всеукраїнської комунікаційної кампанії щодо важливості розвитку креативності та творчості в сучасних учнів та учениць. До комунікаційної кампанії залучити сучасних лідерів / лідерок думок, митців / мисткинь та представників різних креативних індустрій; у засобах масової інформації регулярно демонструвати приклади найкращих зарубіжних та українських практик. Окрім цього, ефективним рішенням може бути здійснення кампанії із залучення студентства креативних спеціальностей до вчителювання;

– організація публічних презентацій учнівських робіт як видимий результат навчання — від шкільного фестивалю до національної виставки.

Наступним викликом є несистемна інтеграція в освітній процес уроків поза навчальними аудиторіями. Учні / учениці не мають системного досвіду взаємодії з мистецтвом поза шкільною аудиторією — з музеями, театрами, виставками. Це формує культурну відчуженість, коли мистецтво і культурний процес сприймаються як щось елітарне,

абстрактне або нудне. Утрачається відчуття себе як носія / носійки культури, учасника / учасниці безперервного діалогу з історією, спадщиною, сучасністю.

Можливі рішення:

- запровадження у системну практику культурних візитів — до музеїв, театрів, галерей — як частину освітнього процесу, з обговоренням, підготовкою й рефлексією;
- створення умов й партнерств, які дають змогу школам навіть у віддалених громадах відвідувати музеї (цифрові тури, мобільні виставки, партнерства з локальними інституціями);
- розроблення навчально-методичного забезпечення для вчителів / вчительок, публіцистів для учнів і учениць щодо формування навичок взаємодії з мистецтвом: як сприймати експозицію, як поводитися у виставковому просторі / на концерті / в опері, як ставити питання щодо побаченого / почутого;
- спрощення процедур щодо організації проведення уроків поза шкільною аудиторією.

Освітні нерівності. Доступ до якісної мистецької освіти є нерівномірним: він залежить від території, соціально-економічного статусу родини. У багатьох школах відсутнє належне матеріально-технічне забезпечення (інструменти, майстерні, техніка, простір для експерименту). У контексті війни ці розриви ще більше поглибилися.

Можливі рішення:

- забезпечення вільного цифрового доступу до якісних навчальних ресурсів, які не потребують платних платформ і складного обладнання;
- поширення практик партнерської освіти, коли школи з різним ресурсом об'єднуються для спільних подій, обмінів, виставок;

Глобальні виклики. Цифрова трансформація, гібридні загрози, міграція та зростання соціальної тривожності потребують переосмислення цілей мистецької освіти — важливо рухатися від естетики до етики, від майстерності до розвитку чуттєвості та прагнення до співтворення.

Можливі рішення:

- звернення уваги на екологічні, соціальні, культурні контексти під час викладання мистецтва — через теми, приклади, візуальні образи, дискусії;
- використання мистецтва як інструменту накопичення, переосмислення і трансформації досвіду, особливо у воєнний час, коли воно стає простором для безпечного переживання і відновлення суб'єктності.

2. Кадрові виклики.

Потреба у збільшенні кількості педагогів / педагогинь, які мають сучасну мистецьку та методичну підготовку. Підготовка вчителів / учительок мистецького профілю не відповідає сучасним запитам, особливо в частині міждисциплінарності та цифрової грамотності. Учителювання потребує не лише знань і вмінь, а й підтримки для постійного професійного розвитку.

Можливі рішення:

- оновити зміст підготовки педагогів / педагогинь мистецьких спеціальностей із фокусом на сучасне мистецтво, критичне мислення, інтеграцію та цифрові інструменти;
- запровадити гнучкі програми підвищення кваліфікації на основі освітніх онлайн-платформ;
- створити умови для залучення митців і мисткинь, студентів і студенток творчих закладів вищої освіти до викладання — через гостьові формати, стажування, співкураторство шкільних проєктів;
- розробити систему наставництва та підтримки для вчителів і вчительок, зокрема у форматі «художня спільнота — учительству шкіл».

Розширення підходів до викладання. Наразі мистецька освіта має значний потенціал для посилення творчої складової, рефлексії та співтворення в освітньому процесі. Однак у деяких випадках навчання зосереджується переважно на опануванні технік і фактів, тому

потребує суттєвого перегляду для подальшого вдосконалення змісту й методик викладання — у напрямі розвитку уяви, індивідуального мистецького висловлювання та залучення учнівства до активного створення змістів.

Можливі рішення:

- поширення прикладів практик проектного, ігрового, дослідницького навчання — з акцентом на процес, а не на відтворення фактів. Гра тут виступає не як розвага, а як **формотворча структура навчання**, що відкриває простір для уяви, креативного мислення та експерименту;

- оновлення навчально-методичного забезпечення, зокрема створення методичного посібника для вчительства — путівника-конструктора, що міститиме корисні поради, матеріали, уроки, розроблені митцями, теоретиками та практиками різних видів мистецтва з прикладами мистецьких кейсів, порадами нейрофізіологів щодо особливостей роботи мозку в різному віці, варіативними стратегіями взаємодії з учнями й ученицями, питаннями для діалогу;

- упровадження використання чат-ботів на основі штучного інтелекту (ШІ), зокрема GPT як інструменту для підтримки вчительства в підготовці уроків, добору прикладів, формулювання завдань та індивідуальної адаптації навчальних тем до контексту класу;

- розроблення доступної бази онлайн-уроків від митців / мисткинь, педагогів-новаторів / педагогинь-новаторок, які можна адаптувати або брати за основу.

3. Виклики, що пов'язані зі змістом та методикою викладання.

Узгодженість змісту і форми викладання. У навчанні мистецтва важливо, щоб не лише зміст, а й форма викладання відповідала ідеям, які вчительство прагне донести. Свобода творчості, експерименту і втілення високої естетики в життя — ці принципи мають бути реалізовані в уроках, візуальних матеріалах і підходах. Дизайн навчальних ресурсів, приклади для аналізу, атмосфера уроку — усе це має бути таким, що надихає, адже саме так формується художній смак і культура сприйняття.

Можливі рішення:

- системне використання в освітньому процесі та в методичних матеріалах лаконічного дизайну та канонів візуальної грамотності. Використовувати доречну візуальну мову, запрошувати митців до створення навчальних продуктів. Усі навчальні матеріали мають бути очищені від візуального шуму: мінімалізм у слайдах, чітка ієрархія тексту, один візуальний акцент на один слайд. Слід уникати шаблонних зображень, застарілих шрифтів, некоректної верстки;

- поширення практики «культурного моделювання» — коли вчитель / учителька проектує урок як художню подію, до якої залучені учні / учениці, а не як набір вправ на відтворення. Застосування кураторської логіки: презентація матеріалу як створення виставки — з контекстом, фокусною темою, дискусією, візуальним ритмом;

- розроблення візуальних шаблонів для вчительства: добір кольорових палітр, шрифтів, композицій, які легко адаптувати під тему уроку, створення тематичних серій презентацій у співпраці з дизайнерами / дизайнерками / студентами / студентками Kyiv Academy of Media Arts чи подібних шкіл.

Вплив колоніальної освітньої спадщини. У наративах щодо ролі мистецтва в суспільстві досі домінують уявлення про нього як про інструмент «естетичного виховання», а не як про засіб особистісного і соціального розвитку, окрім цього відбувається спрощення мистецтва до інструменту ідеологічного впливу. Така освітня модель є результатом радянської ідеологічної системи і несе руйнівні та негативні наслідки для галузі. Альтернативою має бути створення простору для складних розмов — через мистецтво як метафоричну мову для співпереживання, рефлексії та пізнання.

Можливі рішення:

– оновлення наративів мистецької освіти: наявність у змісті мистецької освітньої галузі концепту мистецтва не як «еталону прекрасного», а як способу розуміти себе, історію та суспільство;

– збільшення кількості вправ у методичних розробках на розвиток критичного мислення: запрошувати учнівство ставити питання до зображеного / почутого, контексту, автора, ідеології;

– розширення спектра тематичного наповнення модельних навчальних і навчальних програм: включення у тематичний перелік біографій та творчих напрацювань мисткинь різних епох, а також представників та представниць мистецтва національних меншин;

– активне впровадження практик мистецького архівування, візуальних історій, спільних проєктів на теми родинної пам'яті, життя громади, локальної ідентичності;

– заохочення учнівства до дослідження власного походження і множинності ідентичностей, що формують сучасну українську політичну націю через різноманітні проєктні взаємодії на уроках мистецтва, історії, літератури, а також у позаурочний час;

– прагнення до глибшого осмислення національної ідентичності, відмова від спрощеного чи декоративного підходу до теми національної ідентичності, який обмежується зовнішніми символами. Освітній процес має сприяти усвідомленню української ідентичності як багатоголосого явища, що охоплює різні регіональні, етнічні, мовні та культурні традиції й розкривається через особистий досвід і діалог;

– урахування рекомендації з травмачутливості під час створення змісту для мистецької освітньої галузі. Акцент на тому, що мова мистецтва — метафорична, емоційна та особистісна — допомагає осмислювати складні переживання, пов'язані з війною: утрату, солідарність, страх, силу, досвід допомоги й образ дому. Такий підхід передбачає роботу з власними точками дотику та внутрішнім досвідом, що формує глибше розуміння подій і себе в них;

– інтегрування прикладів з української культури та мистецтва в інші предмети — як природну й рівноправну частину загального культурного контексту. Такий підхід дасть змогу учням і ученицям сприймати українське мистецтво не як окрему «обов'язкову» рубрику, а як живу, складну, багатоголосну традицію, що взаємодіє зі світовим мистецьким процесом. Це формує відчуття причетності до культури не через тиск або обов'язок, а через досвід, близькість і цікавість.

Виклики оцінювання у мистецькій освіті. У шкільному контексті мистецьке навчання іноді набуває надмірно формалізованих форм — зводяться до тестових завдань або вправ на відтворення технік. Такий підхід може обмежувати глибину художнього досвіду: тиск оцінювання здатен знижувати зацікавленість учнівства. Формальне оцінювання також може впливати на внутрішню мотивацію учнівства, знижуючи цінність самого процесу навчання як особистісного й творчого досвіду.

Можливі рішення:

– активне використання формувального підходу, який заохочує процес пізнання;

– упровадження в масову практику індивідуального творчого портфоліо як інструменту саморефлексії учня / учениці, а також різноманітних форматів відстеження процесів — творчі щоденники, відеофіксація процесу, мапа ідей, інтерв'ю з учнем / ученицею про власну роботу. Важливо, аби портфоліо та інші інструменти документували учнівські спроби, пошук, дослідження, а не лише фінальний продукт;

– залучення учнів / учениць до самооцінки, рефлексії, взаємооцінювання;

– запровадження внутрішньошкільних презентацій проєктів, де оцінювання набуватиме форми культурної події, а не контролю.

4. Виклики, пов'язані з навчально-методичним забезпеченням.

Потреба в оновленні навчально-методичного забезпечення. Частина наявних підручників та матеріалів потребує осучаснення — з огляду на динамічні зміни культурного контексту, принципи інклюзивності, нові естетичні орієнтири та потреби учнівства.

Актуалізація змісту сприятиме глибшому залученню, релевантності навчання та розвитку художнього мислення.

Можливі рішення:

– у контексті цифровізації освіти в Україні доцільно переглянути роль підручника як обов'язкового освітнього інструмента в мистецькій галузі. Варто надати педагогам / педагогиням більше автономії у формуванні освітньої траєкторії, спираючись на програмний конструктор, цифрові платформи, відкриті освітні ресурси, інструменти штучного інтелекту та актуальні потреби учнівства. Такий підхід відповідає принципам гнучкого й персоналізованого навчання, а також сприяє оновленню змісту освіти відповідно до культурних, технологічних та соціальних змін.

Низький рівень міжгалузевої та міжпредметної інтеграції. Попри очевидний потенціал, мистецька освіта рідко використовується як осередок міждисциплінарного навчання, наприклад, у зв'язку з громадянською освітою, історією, математикою, екологією або технологіями (STEAM, Design Thinking).

Можливі рішення:

– запровадження спільного викладання окремих тем учителями й учительками кількох предметів, наприклад, у форматі проєктних днів, тижнів або мистецьких лабораторій;

– заохочення формування міжгалузових шкільних команд учительства, орієнтованих на співпрацю та спільне планування навчального процесу. Така взаємодія сприятиме узгодженості змісту, посиленню міждисциплінарних зв'язків і розвитку цілісного освітнього досвіду для учнівства;

– розроблення модельних навчальних програм міжгалузевого спрямування.

Онлайн-освіта. Близько мільйона українських учнів і учениць зараз навчаються онлайн³. У такому форматі мистецька освіта часто втрачає емоційне залучення, міжпредметні зв'язки та можливість творчого самовираження. Звичайні асинхронні онлайн-курси є переважно пасивними й не враховують потреб дитини в грі, виборі та діалозі.

Можливі рішення:

– реалізовувати індивідуальний підхід до кожного учня / учениці, залучаючи їх до спільної розробки маршрутів для мистецьких «живих прогулянок» у середовищі, де вони перебувають. Такі практики сприятимуть розвитку спостережливості, уважності до сенсорних вражень (кольорів, фактур, звуків), рефлексії та естетичної чутливості — як основ для глибшої взаємодії з мистецтвом і культурою повсякдення;

– створення цифрових гайдів для бібліотек, музеїв, розробка інтерактивних онлайн-інструментів (відео, аудіогідів, віртуальних турів, екскурсій, мап, мінізавдань чи квестів), які допомагають учням і ученицям самостійно або разом з педагогом занурюватися у середовище культурних просторів навіть на відстані. У цьому контексті розвиток музейної педагогіки є важливою складовою освітнього процесу, адже вона поєднує навчання з емоційним досвідом, культурним осмисленням і творчою взаємодією.

³ За даними Міністерства освіти і науки України.

Таблиця 5

Я-ОРІЄНТИРИ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Я знаю:				
що мистецтво буває різних видів — музичне, образотворче, театральне, танцювальне, — і можу розповісти, чим вони відрізняються;	як безпечно користуватися художніми матеріалами та інструментами під час творчості;	основні правила техніки безпеки під час роботи з художніми матеріалами, інструментами та обладнанням і дотримуюся їх;	основні правила техніки безпеки під час роботи з художніми матеріалами, інструментами та обладнанням і дотримуюся їх;	основні правила техніки безпеки під час роботи з художніми матеріалами, інструментами та обладнанням і дотримуюся їх;
назви основних музичних інструментів і можу відрізнити їх на слух;	основні жанри мистецтва та вмію їх розпізнавати (пейзаж, портрет, натюрморт, казка, пісня тощо);	правила використання цифрових, мультимедійних засобів і технічних пристроїв під час створення мистецьких проєктів.	правила використання цифрових, мультимедійних засобів і технічних пристроїв під час створення мистецьких проєктів;	властивості різних матеріалів, як вони впливають один на один, на організм людини та на довкілля;
як поводитись у театрі, кінотеатрі, музеї, на концерті або на виставці.	правила техніки безпеки під час роботи з різними художніми техніками (малювання, ліплення, аплікація тощо).		особливості мистецтва різних епох, як вони змінювались відповідно до історичних, соціокультурних,	особливості мистецтва різних епох;
				видатні постаті у галузі мистецтва;

			політичних, світоглядних трансформацій.	пояснити роль відомих постатей у мистецтві та їх вплив на цю царину; як функціонують різні мистецькі простори та культурні інституції; про основні процеси та заходи в галузі охорони культурної спадщини; про різні заходи запобігання руйнуванню, заподіяння шкоди об'єкту культурної спадщини або мистецького твору.
Я вмію:				
слухати музику та розпізнавати її настрій (веселу, сумну, спокійну, енергійну);	добирати матеріали, інструменти та техніки для створення творчої роботи відповідно до завдання;	самостійно організувати своє робоче місце для індивідуальної або командної творчої роботи;	самостійно організувати своє робоче місце для індивідуальної або командної творчої роботи;	аналізувати мистецькі твори, враховуючи контекст, авторський стиль і художні засоби;
виконувати прості пісні та ритмічні вправи — самостійно або в групі;	оцінювати свою творчу роботу та творчість інших, умію коректно висловити власну думку;	добирати відповідні техніки й матеріали для реалізації творчого задуму (малюнок, пластика, рух, театральна гра, музика, цифрове мистецтво);	здійснювати художнє оформлення виробу, з дотриманням візуальної культури застосовуючи основи дизайну;	інтерпретувати символи, метафори та інші візуальні або звукові образи;

обережно користуватися фарбами, ножицями, клеєм, олівцями;	імпровізувати у мистецтві — у русі, звуці, малюнку, грі;	критично оцінити свою роботу й творчість інших, формулюючи доброзичливі та аргументовані судження;	визнавати успіхи і недоліки на кожному етапі творчого проєкту, захищати і цінувати власні та спільні досягнення;	аргументовано висловлювати власну думку про твори мистецтва;
уважно спостерігати за мистецьким твором і ділитися враженнями: що мені сподобалося, що здивувало.	самостійно організувати робоче місце відповідно до виду мистецької діяльності;	поєднувати елементи мистецтва з іншими галузями знань — природничими науками, мовами, історією, технологіями;	використовувати різні форми і засоби для презентації результатів власної/спільної творчої діяльності;	використовувати мистецтво для самовираження та комунікації;
	використовувати різні види мистецтва — образотворче, музичне, театральне, хореографічне — для вираження своїх емоцій, думок і настрою;	планувати свою діяльність, розподіляти час та ресурси під час створення творчого проєкту;	проводити самостійну пошукову роботу та оцінювати екологічні ризики творчого процесу;	поєднувати художні ідеї з особистим досвідом або актуальними темами;
	аналізувати зображення, мелодії, вистави та висловлювати свої враження від них;	користуватися цифровими технологіями для пошуку і створення мистецького контенту.	доцільно використовувати матеріали і побутові продукти для формування якісного життєвого простору;	створювати мистецькі продукти, працюючи індивідуально та в команді;
	презентувати результати своєї творчості іншим, та пояснювати, що я хотів/хотіла показати;		знаходити та аналізувати інформацію про професії з різних джерел відповідно до власних інтересів, життєвих намірів або стратегій;	застосовувати знання з різних галузей для осмислення мистецтва (історія, культура, філософія);

	ощадливо використовувати матеріали та правильно утилізувати відходи;		критично оцінювати мистецькі твори;	добирати відповідні засоби для реалізації художнього задуму.- доцільно використовувати матеріали та інструменти;
	користуватися цифровими інструментами для перегляду або створення мистецького продукту (музики, малюнка, фото, відео).		висловлювати своє ставлення до творів.	виявляти помилки та неточності під час роботи з матеріалами, усувати наслідки.
Я можу:				
передати настрій музики рухами, мімікою або малюнком; —	спланувати етапи створення мистецького твору й визначити, який результат хочу отримати;	сформулювати мету творчої діяльності, створити задум мистецького проекту та пояснити свій вибір;	сформулювати мету творчої діяльності, розробити задум мистецького проекту та обґрунтувати, як обрані рішення розкривають його ідею та підкреслюють актуальність;	досліджувати різні види творчості, здійснювати пошук тих, які відповідають моїм зацікавленням, настроям і вподобанням;
створити малюнок, аплікацію або іншу творчу роботу, використовуючи різні матеріали та інструменти;	поєднувати різні мистецькі техніки для створення оригінальних робіт;	здійснити аналіз мистецького твору — візуального, музичного або сценічного — та пояснити своє враження;	сформулювати мету власної/спільної проектної діяльності та скласти план її реалізації;	самостійно або в групі створювати план/алгоритм реалізації творчого проекту або заходу (виставки, концерту, кінофестивалю, майстер-класу тощо);

пояснити, що саме зобразив/зобразила у своїй роботі і чому;	створювати художні образи, використовуючи знання про колір, форму, ритм, простір та композицію;	розрізняти основні стилі, жанри та напрями в мистецтві;	порівнювати художні та музичні твори різних митців;	оцінити результат своєї творчої діяльності або мистецького проєкту;
брати участь у простих театральних іграх і розігрувати міні-сценки;	брати участь у творчих колективних проєктах і відповідально виконувати свою частину роботи;	створювати художній образ, застосовуючи знання про форму, лінію, колір, композицію, звук, рух, простір;	впізнавати мистецькі твори різних епох;	обґрунтувати, як змінювались види мистецтва різних епох відповідно до історичних, соціокультурних, політичних, світоглядних трансформацій;
розпізнати народні елементи (вишивку, орнамент, мелодії), пояснити, що це частина української культури.	спостерігати за мистецтвом у довкіллі — у природі, архітектурі, рекламі, музиці.	створювати мистецькі роботи, які відображають мої емоції, почуття, думки та цінності;	генерувати та обґрунтовувати творчу ідею та самостійно обираю засоби для її реалізації;	дати власну оцінку діяльності (виставкової, дослідницької, видавничої) різних мистецьких просторів та культурних інституцій.
		працювати в команді над спільним мистецьким проєктом, виявляю ініціативність і відповідальність;	співпрацювати з іншими учасниками навчальної групи для досягнення спільної мети;	
		презентувати власну мистецьку діяльність, використовуючи різні засоби — усну розповідь, відео, мультимедіа;	оцінити процес і результати власної чи спільної творчої діяльності на основі визначених критеріїв, аналізу та аргументованої критики інших осіб;	

		використовувати елементи народного та сучасного декоративно-ужиткового мистецтва у власній творчості.	аналізувати традиції та сучасні тенденції в мистецтві;	
			визначити та порівняти ознаки різних видів декоративно-ужиткового мистецтва за стенографічними регіонами України;	
			характеризувати декоративно-ужиткове мистецтво на основі зібраної інформації, як засіб комунікації між поколіннями і людьми різних національних культур;	
			інтерпретувати зміст складних творів;	
			самостійно знайти необхідну інформацію та пропонувати ідеї для організації або створення власного чи спільного побуту, речей, життєвого простору відповідно до вимог дизайну;	
			реалізувати власні ідеї у творчості та використовувати	

			здобуті знання у повсякденному житті.	
Я поважаю:				
думки інших про мистецтво, вчуся висловлювати й обґрунтовувати власні почуття та вподобання;	думки та враження однокласників про результати моєї творчості;	мистецьку спадщину України та інших культур, та їх різноманіття;	зв'язок мистецтва з історією та культурою;	принципи цифрової етики, відповідально ставлюсь до інформації;
	мистецтво як частину культури свого народу та інших народів світу.	принципи екологічності, використовуючи вторинні матеріали, ощадно витрачаю ресурси, планую творчість з урахуванням впливу на довкілля.	етапи проєктної діяльності та самостійно працюю за розробленим планом щодо створення мистецького проєкту.	
Я розумію:				
що мистецтво буває різне — музика, малюнок, рух, вистава;	як колір, форма, звук чи рух впливають на враження від твору;	розумію вплив історичних і культурних подій на їх розвиток;	як художній образ створюється через засоби виразовості;	як мистецтво взаємодіє з іншими видами діяльності: наукою, політикою, філософією;
що твори мистецтва можуть передавати настрій або історію;	що мистецтво може розповідати про людей, природу, події;	як мистецтво впливає на сучасне суспільство, рекламу, моду, дизайн, медіа;	як мистецтво пов'язане з історичним, культурним і соціальним контекстом;	що митець використовує художню мову для комунікації з глядачем;
як можна виражати свої почуття через малюнок, звук чи жест;	як зображення чи музика можуть передавати емоції;	як художні засоби допомагають передати зміст і настрій;	як формується мова мистецтва в різних напрямках і жанрах;	різницю між творами мистецтва, авторами яких є професійні митці, студенти

				мистецьких спеціальностей, аматори;
що мистецтво допомагає краще пізнати себе та інших;	що кожен може мати свою думку про твір мистецтва;	як художні засоби допомагають передати зміст і настрій;	що мистецтво може ставати формою критичного висловлювання;	культуру авторського права, свідомо/свідомий щодо типів і наслідків плагіату;
що не всі бачать одне і те ж у творі мистецтва — і це нормально;	як частини твору працюють разом, щоб створити цілісність;	що мистецтво має культурний, історичний та емоційний сенс;	як інтерпретація змінюється залежно від часу, місця та глядача;	зв'язки, перегуки, відмінності між різними мистецькими творами (або версіями одного твору) та проектами (або версіями одного проекту);
		як через мистецтво можна ставити важливі запитання;	необхідність та дотримуюся ощадного використання для реалізації власних задумів широкого спектру матеріалів, зокрема вторинних матеріальних ресурсів;	поняття «оригінал», «копія», «репліка», «репродукція» та дотичні до них;
		як поєднуються елементи форми, кольору, звуку, ритму;	роль мистецтва у суспільстві та культурі;	світові культурні процеси і свою роль в них;
		що мистецтво може бути джерелом знань і роздумів;	взаємозв'язки між видами мистецтва.	мистецтво як спосіб вираження соціальних змін.
		значення мистецтва в повсякденному житті		

		людини, суспільстві, культурній ідентичності народу.		
Я відчуваю:				
радість, здивування, спокій чи інші емоції під час взаємодії з мистецтвом;	відчувати вплив мистецтва у довкіллі на мій настрій і поведінку;	внутрішню реакцію на музику, живопис, танець, театр;	себе учасником творення культури рідного народу;	внутрішній резонанс із мистецькими ідеями та концепціями;
музику, ритм і рух тілом;	емоції, що виникають під час створення власної роботи;	образи, що виникають у моїй уяві під час сприймання мистецтва;	глибину мистецького образу та його резонанс із моїм досвідом;	складну палітру емоцій, яку викликає твір мистецтва;
кольори й форми як настрій або настроїв образу;	зв'язок між звуком, кольором і рухом;	емоційний стан персонажів і настроїв сцени;	складні емоції, закладені в авторському висловлюванні;	емоційну силу художнього образу незалежно від жанру чи техніки;
бажання творити, коли слухаю, дивлюся або уявляю;	настрій мистецького твору;	внутрішній відгук на кольорову гаму, ритм, композицію.	настрої епохи або події через засоби мистецтва;	вплив мистецтва на мої цінності, думки, самоусвідомлення;
настрій героя або сцени в мистецькому творі.	натхнення та бажання висловити себе через мистецтво.		сенси, що не вимовляються, а передаються через форму, рух, звук;	потребу пошуку або взаємодії (волонтерство, стажування, творча співпраця тощо) із закладами та/або професіоналами культури відповідно до власних інтересів і професійних планів.
			емоційну напругу чи гармонію як частину задуму твору.	
Я поціную:				

мистецтво як спосіб висловлення себе та пізнання світу;	мистецтво як спосіб вираження емоцій та думок;	різноманіття способів вираження думок через мистецтво та творчість;	мистецтво як універсальний спосіб спілкування між культурами та поколіннями;	силу мистецтва впливати на свідомість, вибудовувати діалог і трансформувати суспільство;
власні зусилля свої та інших у створенні мистецьких робіт;	різноманіття мистецьких форм: малювання, музика, танець і театр;	власні ідеї, що виникають під час творчості;	різні стилі та напрямки в мистецтві, їх історичну цінність та значення;	художній жест як позицію, світогляд і акт свободи;
різні способи вираження емоцій через музику, колір, рух або образ;	фантазію та творчість у створенні власних робіт;	різні культурні підходи до створення мистецьких творів і їх значення для суспільства;	важливість експерименту і самовираження в процесі створення мистецьких творів;	культурну спадщину як ресурс для особистісного й колективного розвитку;
унікальність ідей, навіть якщо вони не схожі на мої;	мистецькі твори, які змушують задуматись або радіти;	важливість командної роботи в процесі створення мистецьких проєктів;	здатність мистецтва викликати глибокі емоційні відгуки і змінювати наше бачення світу;	роль мистецтва у збереженні пам'яті, формуванні ідентичності та громадянської позиції;
творчість як вияв себе та спосіб спілкування з іншими;	увагу до деталей у творах інших людей і у своїй роботі;	мистецтво як інструмент для розуміння та висловлення складних емоцій;	взаємозв'язок між мистецтвом і соціальними процесами, що його формують;	здатність мистецтва ставити питання і шукати відповіді на них через творчість;
гармонію кольорів, звуків, форм у творах мистецтва;	різноманіття мистецьких творів і стилів;	пошану до художніх традицій та інноваційних форм у сучасному мистецтві;	можливість розвивати критичне мислення через аналіз мистецьких творів;	естетичні та філософські концепції, які допомагають зрозуміти зміст мистецьких творів;
емоції, які викликають мистецькі твори;	старання та ідеї інших учасників мистецького процесу;	мистецтво різних культур і традицій;	мистецтво як спосіб осмислення себе, світу й суспільства;	роль мистецтва в розвитку суспільства та

				вплив на світогляд сучасної людини;
спільну роботу над мистецькими завданнями.	красу в природі, побуті, навколо себе — як джерело натхнення;	оригінальність авторського задуму та виконавської манери;	критику й аналіз як інструменти глибшого розуміння мистецтва;	цінність міждисциплінарних досліджень у поєднанні мистецтва з іншими науками, такими як філософія, історія, соціологія.
	мистецтво як спосіб передавання думок і почуттів;	глибину емоцій, яку можна передати через мистецькі образи;	сміливість самовираження через художні форми;	
	спільну творчу діяльність і взаємопідтримку в мистецтві.	важливість мистецтва у формуванні цінностей і настроїв.	зв'язок мистецтва з подіями історії, культури та сучасності;	
			здатність мистецтва порушувати важливі теми й викликати роздуми.	

РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Адаптаційно-ігровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптаційний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профільна середня освіта (10–12 класи)
Вільне володіння державною мовою	пояснює, як мистецькі твори сприймаються через різні органи чуття, висловлює власні враження від мистецтва [2 МИО 1.1]	формулює власні судження щодо мистецтва, ділиться ідеями [4 МИО 1.4]	веде діалог про мистецькі твори; оцінює художні результати [6 МИО 1.1.1]	дискутує на мистецькі теми; аргументує та обстоює власну позицію, використовуючи приклади з мистецтва, порівнює альтернативні погляди та аналізує інформацію з різних джерел [9 МИО 1.4.1]	чітко формулює судження і коментує власну й чужу творчість, дискутує, шукає і читає літературу мистецького спрямування [12 МИО 1.1.3]

Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	ділиться враженнями про мистецтво у доступній формі [2 МІО 3.3]	використовує елементи іноземної лексики для формулювання власних суджень про мистецтво [4 МІО 3.2]	знаходить інформацію про мистецтво іноземними мовами [6 МІО 1.4.2]	інтерпретує мистецькі твори, використовуючи іноземну лексику [9 МІО 2.4.2]	використовує іноземні джерела, термінологію, популяризує українську культуру іноземними мовами [12 МІО 1.1.1]
Математична компетентність	співвідносить розміри, форму, ритм у художніх роботах [2 МІО 2.2]	використовує симетрію, пропорції у творчості [4 МІО 2.2]	створює композиції, застосовуючи математичні у пропорціях, ритмі та масштабі для досягнення виразності та гармонії в мистецькому творі. [6 МІО 2.1.1]	досліджує внутрішню логіку й гармонію мистецьких творів, аналізуючи їхню структуру та композицію через призму математичних закономірностей — ритму, симетрії, пропорцій і просторових співвідношень [9 МІО 2.1.1]	враховує логіку та пропорційні співвідношення в сценічних композиціях, застосовуючи математичні принципи ритму, симетрії, масштабу й просторової організації, а також використовує медіаресурси для створення художніх образів у різних видах мистецтва — від театру й хореографії до

					музики, образотворчого мистецтва та медіарту. [12 МИО 2.1.2]
Компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій	за підтримки вчителя / вчительки визначає об'єкти, їхні властивості та значення у мистецькому контексті, зображує явища природи та використовує природні матеріали у творчій діяльності. [2 МИО 1.3]	класифікує мистецькі об'єкти за їхніми властивостями, досліджує вплив технологій на мистецтво, створює мистецькі образи на основі спостережень природи [4 МИО 1.3]	використовує ІКТ для мистецької діяльності [6 МИО 1.3.2]	аналізує роль техніки та технологій в мистецтві (дизайн, звук, ефекти) [9 МИО 1.3.2]	застосовує технічні засоби й природничі знання для створення художніх образів та естетизації середовища за допомогою інформаційних технологій [12 МИО 1.3.1]
Інноваційність	проявляє креативність у завданнях [2 МИО 2.1]	пробує нові способи виконання [4 МИО 2.2]	винаходить нестандартні мистецькі рішення [6 МИО 1.1.3-1]	впроваджує нові мистецькі ідеї, оцінює власну творчість [9 МИО 2.2.1-4]	генерує, впроваджує інновації, виявляє впевненість і відповідальність за мистецькі проекти [12 МИО 2.4.3]
Екологічна	передає любов	створює твори з	утілює екологічні	поширює ідеї	виявляє емоційно-

компетентність	до природи в образах [2 МИО 1.2]	природних матеріалів [4 МИО 1.2]	теми у творчості [6 МИО 4.1.1]	свідомого споживання через мистецтво [9 МИО 4.1.1]	ціннісне ставлення до довкілля, відображає екологічні теми у творчості [12 МИО 2.4.4]
Інформаційно-комунікаційна компетентність	створює та використовує прості мистецькі інформаційні продукти (тексти, зображення, звуки, відео тощо) для вираження власних ідей, емоцій, творчих задумів або для презентації результатів художньої діяльності [2 МИО 2.4]	створює мистецькі інформаційні продукти, поєднуючи текст, зображення, звук тощо для вираження творчих ідей та/або презентації результатів художньої діяльності [4 МИО 2.4]	створює та вдосконалює цифрові мистецькі проекти з використанням програмних засобів для розв'язання творчих завдань, вираження ідей або реалізації художніх задумів [6 МИО 2.2.1] --	створює мистецькі інформаційні продукти та поєднує їхні складові (текст, зображення, звук тощо), працюючи самостійно або в команді; обґрунтовано формулює власні критерії оцінювання якості цих творів [9 МИО 2.4.3]	створює і презентує мистецькі ідеї засобами цифрових технологій, розпізнає маніпулятивний контент [12 МИО 1.2.2]
Навчання впродовж життя	проявляє цікавість до мистецтва [2 МИО 3.1]	формує власні естетичні смаки та середовище [4 МИО 3.1]	планує мистецькі завдання та виявляє наполегливість під час роботи над проектом [6	справляється з творчими викликами, усуває помилки у процесі художньої діяльності та	самостійно опановує мистецькі матеріали, техніки та інструменти, досліджує їхні

			МИО 2.2.2]	використовує їх як можливість для вдосконалення мистецького проєкту й особистісного зростання [9 МИО 2.2.2]	виражальні можливості, виявляє зацікавлення сучасними мистецькими практиками та застосовує здобуті знання для втілення творчих задумів і розв'язання художніх завдань у різних видах мистецтва [12 МИО 3.1.1]
Громадянські та соціальні компетентності	створює твори на теми рідного краю [2 МИО 2.5]	працює у групі над проєктами [4 МИО 1.1]	бере участь у культурних подіях [6 МИО 4.3.1]	аналізує мистецтво як інструмент громадянської позиції [9 МИО 4.3.2]	бере участь у реалізації громадських проєктів, усвідомлює значення мистецтва в соціокультурному просторі [12 МИО 4.1.1]
Культурна компетентність	знайомиться з різними культурами через мистецтво [2 МИО 4.2]	порівнює традиції в мистецтві [4 МИО 3.3]	розвиває емоційно-чуттєву сферу через сприйняття мистецтва [6	інтерпретує твори різних культур [9 МИО 4.2.1]	аналізує способи культурної комунікації, створює художні образи,

			МИО 4.2.1]		інтерпретує явища різних культур [12 МИО 4.2.1]
Підприємливість і фінансова грамотність	виявляє ініціативу у творчості [2 МИО 2.5]	планує виконання простих проєктів [4 МИО 2.5]	працює в команді для створення мистецьких продуктів [6 МИО 2.5.2]	розуміє економічну цінність мистецької діяльності [9 МИО 1.3.2]	реалізує мистецькі проєкти, оцінює їхнє практичне втілення, презентує в культурному просторі [12 МИО 1.1.2]

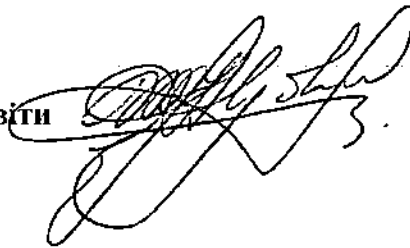
РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Наскрізнi вiмiння	Адаптацiйно-iгровий цикл навчання (1–2 класи)	Основний цикл навчання початкової освіти (3–4 класи)	Адаптацiйний цикл базової середньої освіти (5–6 класи)	Цикл предметного навчання базової середньої освіти (7–9 класи)	Профiльна середня освіта (10–12 класи)
Читати з розумiнням	слухає та розумiє змiст мистецьких казок, легенд, iсторiй [2 МИО 1.4]	розпiзнає правдиву та неправдиву iнформацiю про мистецтво [4 МИО 1.2]	дотримується авторських прав; працює з джерелами iнформацiї [6 МИО 4.3.1]	аргументує i порiвнює джерела iнформацiї про мистецтво [9 МИО 1.4.1]	обгрунтовує позицiю щодо достовiрностi мистецьких джерел [12 МИО 1.4.1]
Висловлювати власну думку	розповiдає про побачене у творi мистецтва [2 МИО 1.1]	формулює припущення щодо мистецьких явищ [4 МИО 1.4]	висловлює думку про роль мистецтва в суспiльствi [6 МИО 1.1.3]	аргументує автентичнiсть мистецьких зразкiв [9 МИО 1.4.2]	формує i пояснює власну мистецьку картину свiту [12 МИО 1.3.2]
Критично i системно мислити	аналiзує простi образи й форми у творах [2 МИО 1.2]	класифiкує мистецькi елементи за властивостями [4 МИО 1.3]	оцiнює достовiрнiсть джерел про мистецтво [6 МИО 1.4.2]	оцiнює доцiльнiсть використання технологiй у мистецтвi [9 МИО 1.1.2]	аналiзує сучаснi мистецькi тенденцiї в рiзних галузях [12 МИО 1.1.2]
Логiчно обгрунтовувати позицiю	висловлює власне ставлення до твору [2 МИО 1.1]	пояснює мистецькi процеси у знайомому середовищi [4 МИО 1.1]	аналiзує данi для пiдтвердження мистецьких iдей [6 МИО 1.2.2]	оцiнює достовiрнiсть мистецьких даних [9 МИО 1.2.2]	обгрунтовано обирає технологiї для мистецької дiяльностi [12 МИО 1.1.1]

Діяти творчо	створює прості образи (малюнок, танець) [2 МИО 2.1]	розробляє послідовність дій для творчого завдання [4 МИО 2.1]	експериментує з мистецькими моделями [6 МИО 1.3.2]	усуває проблеми, виявляє несправності, шукає рішення [9 МИО 3.2.2]	пропонує нестандартні та інноваційні рішення у процесі створення мистецьких проєктів [12 МИО 2.4.3]
Виявляти ініціативу	використовує цифрові пристрої для творчості [2 МИО 3.1]	обирає засоби для реалізації мистецької ідеї [4 МИО 3.1]	оцінює ресурси для реалізації творчих проєктів [6 МИО 2.4.1]	експериментує з ресурсами, створює мистецьку цінність [9 МИО 2.4.1]	створює й оцінює моделі для вирішення творчих завдань [12 МИО 1.3.1]
Конструктивно керувати емоціями	працює в парі, підтримує товаришів [2 МИО 2.5]	коментує свій внесок у групову роботу [4 МИО 2.5]	виявляє наполегливість у разі помилок [6 МИО 2.2.2]	розуміє емоційний стан учасників / учасниць групи [9 МИО 2.5.3]	працює гнучко, пристосовується до змін у проєкті [12 МИО 2.5.1]
Оцінювати ризики	дотримується правил безпеки в роботі з матеріалами [2 МИО 4.2]	добирає безпечні матеріали і ресурси [4 МИО 4.2]	оцінює важливість мистецької інформації [6 МИО 1.3.1-1]	визначає ризики у мистецькому процесі [9 МИО 1.3.2]	обирає технологічні рішення для безпечного середовища [12 МИО 3.2.1]
Приймати рішення	вибирає колір, сюжет, матеріал для	поєднує елементи у створенні роботи [4 МИО 2.4]	обирає пристрої для реалізації ідеї [6 МИО 1.1.2]	досліджує можливості цифрових засобів [9 МИО 3.1.1]	тестує, вдосконалює продукт за відгуками й

	образу [2 МИО 2.4]				середовищем [12 МИО 2.2.2]
Розв'язувати проблеми	організовує робоче місце з дорослими [2 МИО 3.2]	налаштовує інструменти для творчості [4 МИО 3.2]	налагоджує творчий процес [6 МИО 2.2.1]	виявляє помилки і вдосконалює результати [9 МИО 2.2.2]	формулює причини проблем і пропонує рішення [12 МИО 3.2.2]
Співпрацювати з іншими	співпрацює з іншими у процесі створення мистецького продукту [2 МИО 3.3]	разом з іншими створює і обговорює мистецькі роботи [4 МИО 3.3]	усвідомлює роль у команді [6 МИО 2.5.2]	створює колективні мистецькі продукти [9 МИО 2.4.3]	враховує ідеї й емоції інших у творчих процесах [12 МИО 2.5.2]

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН